RADU ECONOMU
UNIREA BUCOVINEI
1918
Coperta de FLOAREA ŢUŢUIANU
EDITURA FUNDAŢIEI CULTURALE ROMÂNE
Aleea Alexandru nr. 38
Sector 1, Bucureşti
ROMÂNIA
Tel. 212.25.43; 633.11.62
ISBN 973 – 9155 – 32 – 2
RADU ECONOMU
UNIREA BUCOVINEI
1918
EDITURA FUNDAŢIEI CULTURALE ROMÂNE
BUCUREŞTI 1994

Închin această lucrare memoriei tatălui meu, maiorul Atanasie Economu, din Reg. 11 Şiret-Galaţi, căzut pe câmpul de luptă de la Mărăşti la 11 iunie 1917, pentru realizarea României Mari.

1. România Mare în viziunea autorului hărţii „A-E. Basarabeanu”, pseudonimul maiorului Atanasie Economu (1880 – 1917).

Harta este tipărită în 1916, în perioada neutralităţii.

„Bucovina este o unitate istorică şi geografică şi este pământ curat românesc nu numai de la Suceava la Prut, dar şi de la Vatra Dornei până la Nistru. În acest pământ s-a organizat, de la cea de-a doua descălecare, viaţa de stat românesc. Bucovina ne-a rămas moştenire aşa cum este în întregimea ei de la înaintaşii noştri şi datori suntem s-o păstrăm neştirbită vremurilor viitoare”.

„Viaţa nouă”, Suceava, an. V, nr. 20, 27 octombrie 1918

Cuvânt de început

Niciun fragment al istoriei noastre nu este mai impunător şi mai hotărâtor pentru existenţa şi destinul naţiunii române ca Unirea din 1918. Unitatea naţională realizată în acel an reprezintă nu numai o integrare geopolitică a teritoriilor locuite de români, ci şi o revenire

la normalitate prin transpunerea unităţii de limbă, credinţă şi spiritualitate a naţiunii române într-o unitate politică, exprimată printr-un stat unitar. Este idealul oricărei naţiuni de a fi cuprinsa într-un singur stat naţional, deoarece numai în acest mod îşi poate afirma plenitudinea capacităţii sale creatoare în concernul altor naţiuni.

Dintre toate regiunile locuite de români, Bucovina a cunoscut în decursul anilor, şi trăieşte şi azi, cea mai dramatică soartă. De două ori *„detrunchiată”*. Prima dată în 1775, când Austria a desprins-o din trupul Moldovei şi cea de a doua oară în 1940, când imperialismul sovietic, prin ameninţare, arbitrar şi violenţă a împărţit-o şi a smuls de la matcă partea ei de nord. Două mari epoci din istoria ei sub stăpânire străină, românii din Bucovina au suportat masive deznaţionlizări şi imigrări străine.

Nicio parte a Europei, într-o perioadă când relaţiile internaţionale se aşază sau tind a fi aşezate pe morală şi drept, nu mai cunoaşte o segmentare arbitrară şi nelegiuită. Nicăieri în Europa, împărţirea unui teritoriu unitar, sub imperiul forţei, şi al voinţei imperialiste nu mai dăinuie.

Bucovina, această rană deschisă a sufletului românesc, este una din dramele bătrânului continent.

Naţiunea română şi opinia publică internaţională trebuie să cunoască întregul adevăr asupra Unirii Bucovinei din 1918, în tot complexul acestui eveniment şi cu toate implicaţiile lui, pentru ca astfel să-şi întărească convingerea că trăieşte azi o nedreptate.

Lucrarea respectă, cu rigoare documentară, evenimentele care au premers Unirea Bucovinei, momentele realizării actului Unirii şi succesiunea ulterioară a perioadei de tranziţie spre integrare în sistemul legislativ şi administrativ al statului unitar român. Recunoaşterea internaţională a Unirii care a legitimat pe plan internaţional suveranitatea noastră asupra întreg teritoriului Bucovinei este expusă şi comentată potrivit

acordurilor realizate în conformitate cu dreptul internaţional.

Autorul îşi asuma riscul de a nu trece cu vederea şi punctele „negre” ale acestei perioade istorice până acum ignorate de istoriografia română, dar amplu speculate de cei ce ne contestă drepturile asupra Bucovinei. O facem cu convingerea că numai cunoaşterea acestor puncte „negre” poate duce la corecta şi deplina lor interpretare. Încercăm s-o facem, între altele, într-un capitol final al lucrării.

În speranţa că publicul va primi cu interes şi înţelegere această lucrare, autorul speră că ea va fi urmată, în scurta vreme, de apariţia unei noi lucrări strâns legată de prima, intitulată Bucovina detrunchiată – 1940.

Bucovina, cel mai vechi şi mai frumos ţinut al Moldovei, cum o caracteriza Eminescu, această „veselă grădină, cu pomi roditori şi mândri feciori”, cum, poetic, a cântat-o Vasile Alecsandri, trebuie să-şi redobândească unitatea şi partea înstrăinată să revină la matcă.

RADU ECONOMU

Cap. I

PRELIMINARIILE UNII BUCOVINEI

1. Încercări şi eforturi pentru afirmarea dorinţei de autodeterminare naţionala a românilor din Bucovina.

La 4 octombrie 1918, în Camera Superioară a Parlamentului din Viena, au fost discutate cele 14 puncte ale propunerilor preşedintelui american Woodrow Wilson, adresate la 8 martie 1918 puterilor beligerante. Referitor la Austro-Ungaria în unul din aceste puncte se prevedea că toate popoarele monarhiei se vor putea organiza autonom.

Deputăţii cehi, slavi de sud, polonezi şi italieni au luat o atitudine critică, fermă, faţă de organizarea politică a Austro-Ungariei din acea vreme, cerând totală independenţă. Singurii deputaţi ne austrieci, care la acea dată au exprimat o poziţie echivoca, au fost reprezentaţii

Bucovinei. Deputatul C. Isopescu-Grecu[1], preşedinte al Clubului parlamentar român format din 6 deputaţi, a cerut autonomie pentru cei şase milioane de români din monarhia austro-ungară, dar această autonomie trebuia să aibă loc în cadrul unei monarhii bicefale federalizate. Mai mult, în finalul cuvântului său, deputatul român considera *„... că acest nou stat trebuie să exercite o mare putere de atracţie asupra României libere şi să determine o raliere a acesteia la monarhie”*, pentru ca, în continuare, să afirme: *„rămânem consecvenţi atitudinii noastre de până acum şi ca urmare niciodată nu vom râvni la ieşirea noastră din monarhie”*.[2] Un alt deputat bucovinean, Beno Straumeher, în numele evreilor din Bucovina, şi-a exprimat dorinţa ca Austria să rămână statul care să unească popoarele libere de pe teritoriul său. Deputatul ucrainean C. Petruzewecz a cerut unirea tuturor ucrainenilor de pe teritoriul Austro-Ungariei într-un singur stat.

La scurt timp după această şedinţă a Parlamentului austriac un grup de intelectuali români din Cernăuţi, din

---

1 Constantin Isopescu-Grecul, născut la 2 februarie 1871 la Cernăuţi. Este fiul unui director de şcoală, Dimitrie Isopescu. Doctor în Drept în 1897 şi docent în Dreptul penal în 1906. Profesor de Drept penal la Facultatea de Drept a Universităţii din Cernăuţi din 1909 până în 1938. Deputat în Parlamentul din Viena şi în Dieta Bucovinei. în 1911, devine şeful Clubului parlamentarilor români din Viena şi vicepreşedinte al Parlamentului. Susţine la 4 şi 22 octombrie 1918 în Parlamentul din Viena dreptul de autodeterminare naţională a românilor din Austria şi Ungaria. Diplomat al României la Viena, imediat după război. Preşedinte al Comisiei de lichidare a vechii administraţii a Bucovinei în anii 1919-1922. Membru al Partidului Naţional Ţărănesc, rector al Universităţii din Cernăuţi între 1930-1933. Moare la Cernăuţi la 29 martie 1938.

2 a) Teodor Bălan, Bucovina în preajma războiului mondial, „Codrul Cosminului”, Cernăuţi, anul VI, 1930, p. 136.
b)Erich Prokopovich, Dos Ende der osterreichischen Herrschafi in der Bukowina (Sfârşitul dominaţiei austriece în Bucovina), Munchen, 1959, p. 29.

iniţiativa profesorului Sextil Puşcariu,[3] se întâlnesc la 12 octombrie 1918 în casa doctorului Isidor Bodea, director al Spitalului de copii. La această consfătuire au participat: dr. Isidor Bodea, bănăţean de origine, stabilit la Cernăuţi, prof. Sextil Puşcariu, originar din Transilvania, şi bucovinenii: Dionisie Bejan,[4] Max Hacman, Al. Procopovici, Vasile Bodnărescu, Ştefan Saghin, O. Gheorghiu, dr. Octavian Gheorghian, V, Marcu, Iacobovici-Boldişor, C.

3 Sextil Puşcariu, născut la 4 ianuarie 1877 la Braşov, dintr-o familie de intelectuali. Urmează şcoala primară şi liceul la Braşov, unde dă examenul de bacalaureat în 1895. Studii universitare la Facultatea de Filologie Romanică din Leipzig (1895-1900), specializare la Paris (1899-1900) şi Viena (1904). Este numit în 1906 profesor de limba şi literatura română la Universitatea din Cernăuţi. Decan, în 1918, al Facultăţii de Filozofie a acestei Universităţi. Ia parte activă la mişcarea unionistă a intelectualilor români din Cernăuţi, fiind unul din promotorii constituirii grupului care a contribuit ia organizarea naţiunii române din Bucovina. Participă la editarea ziarului „Glasul Bucovinei", în octombrie 1918, devenind mai târziu directorul publicaţiei. Este ales la Constituanta din 27 octombrie 1918 membru al Consiliului Naţional Român. Face parte din Guvernul provizoriu al Bucovinei, constituit de Iancu Flondor la 12 noiembrie 1918, îndeplinind funcţia de secretar de stat la Externe. Are un rol hotărâtor în proclamarea Unirii necondiţionate a Bucovinei cu România, hotărâtă de Congresul General al Bucovinei la 28 noiembrie 1918. Chemat de Consiliul Dirigent din Sibiu pentru a organiza Universitatea Românească din Cluj, devine rector al acesteia în 1919. Se stabileşte în acest oraş, unde, în 1920, iniţiază Muzeul Limbii Române. Înfiinţează la Cluj revista „Daco-Romania". Conduce în perioada 1906-1940 lucrările de pregătire a elaborării Dicţionarului lingvistic al limbii române al Academiei Române. Conduce lucrările pentru alcătuirea Atlasului lingvistic român. Membru corespondent al Academiei Române din 1905 şi membru activ din 1914. Moare la 5 mai 1948 la Cluj.

4 Dionisie Bejan, născut la 18 august 1837, în comuna Stăuceni, jud. Cernăuţi, dintr-o familie de răzeşi. Urmează studiile primare şi liceale la Cernăuţi, unde absolvă şi Institutul de Teologie. Devine preot în 1868. Urmează şi cursurile Facultăţii de Drept din Viena. În 1884 devine consilier consistorial al Mitropoliei din Cernăuţi. începând din 1903 este ales, neîntrerupt, deputat în Dieta Bucovinei. Ia parte activă la viaţa culturală şi şcolară românească în Bucovina. Este preşedinte al

Homiuc, Gheorghe Şandru şi Alex. Vitencu. Niciunul dintre participanţi nu era deputat în Parlamentul din Viena şi nici nu reprezenta oficial vreun partid din Bucovina. Constatându-se lipsa unei atitudini ferme, naţionale, a deputaţilor români de la Viena, ca şi a reprezentanţilor partidelor, se hotărăşte să se intre în acţiune pentru afirmarea drepturilor naţionale ale poporului român din Bucovina. La propunerea prof. Sextil Puşcariu se aprobă publicarea, de două ori pe săptămână, a unei gazete care să exprime în paginile sale doleanţele naţionale ale românilor din Bucovina. S-a adoptat, la sugestia lui Vasile Bodnărescu, denumirea de *„Glasul Bucovinei"*. În primul număr al ziarului trebuia să apară o proclamaţie a grupului către românii bucovineni. În aceeaşi seară s-a adoptat proclamaţia elaborată încă de la 11 octombrie 1918, introducându-se în text şi doleanţa *„de a-şi plăsmui viitorul care ne va conveni în cadrul românismului"*.

Iniţiativa grupului de intelectuali români cernăuţeni n-a rămas fără ecou în rândurile reprezentanţilor *„oficiali"* ai românilor bucovineni, adică deputăţii lor din Parlamentul de la Viena[5] şi din Dieta Bucovinei.[6] La 15 octombrie 1918,

---

Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina în perioada 1896-1918. A contribuit la înzestrarea Societăţii cu un sediu în centrul oraşului Cernăuţi. Cu sprijinul său s-a achiziţionat Internatul Societăţii pentru băieţi români şi s-au susţinut material numeroase şcoli primare româneşti. A prezidat Adunarea Naţională a Românilor din 27 octombrie 1918, transformată în Constituantă. A deschis lucrările Congresului General al Bucovinei de la 28 noiembrie 1918 care a proclamat Unirea Bucovinei cu România. Moare la 21 septembrie 1923.

5 În Parlamentul din Viena, Bucovina avea 15 deputaţi, repartizaţi pe naţionalităţi, astfel: 5 români, la care se adaugă al 6-lea, deputatul social-democrat de origine română, 5 ucraineni, 2 germani, 1 polonez şi 1 evreu. Deputăţii români în 1918 erau: C. Isopescu-Grecul şi Gheorghe Sârbu, reprezentând Partidul Naţional, Aurel Onciul, şeful Partidului Democrat, Gheorghe Grigorovici, social-democrat, şi Alexandru Hurmuzachi şi Teofil Simionovici, independenţi.

6 Dieta Bucovinei era organul legislativ local al Ducatului Bucovinei,

în casa lui Alex. Hurmuzachi, preşedintele (mareşalul) Dietei Bucovinei şi deputat în Parlamentul din Viena, se ţine o nouă consfătuire, la care au participat Sextil Puşcariu, Niculiţă Popovici, Nicu Flondor, Aurel Ţurcanu, Ipolit Tamavschi şi Aurel Onciu,[7] deputat în Parlamentul din Viena. Acesta din urmă, reprezentant consecvent al ramurii pro austriece şi partizan al împărţirii Bucovinei între ucraineni şi români, a adus manifestul Partidului Democrat Român al cărui preşedinte era, publicat în 1918 în gazeta partidului, „*Foaia Poporului*”, nr. 40, prin care se propunea o soluţie de compromis între români şi ucraineni. Discuţiile purtate la această consfătuire, din cauza lipsei de hotărâre a lui Alex. Hurmuzachi, ca şi a poziţiei

---

constituită ca provincie autonomă în 1849. Dieta Bucovinei a fost înfiinţată în martie 1861, având iniţial 30 de membri, din care 14 erau români. În urma reorganizării din 1910, Dieta avea 62 de deputaţi, din care 2 (mitropolitul şi rectorul Universităţii) erau numiţi, iar restul de 60 erau aleşi. Limba oficială în Dietă era limba germană, dar protocoalele şedinţelor erau redactate şi în limbile română şi ucraineană. Preşedinţii sau mareşalii Dietei, numiţi şi căpitani ai Ţării, au fost în decursul anilor numai români: Episcopul Hacman (1861-1864), Eudoxiu Hurmuzaki (1812-1874), Alexandru Vasilco-Sereki (1874-1893), Ion Lupu (1893-1904), George Vasilco Sereki (1904-1910) şi Alexandru Hurmuzachi (1910-1918). Ultimele alegeri pentru Dieta Bucovinei au avut loc în 1910.

7 Aurel Onciul, născut la 12 martie 1864 în Vicovul de Sus. Fiu al profesorului universitar la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, Isidor Onciul a urmat Şcoala Terezianum din Viena şi apoi Facultatea de Drept, devenind doctor în Drept. A lucrat în administraţia Bucovinei. Din 1904 devine şef al Partidului Democrat Român. Deputat în Parlamentul din Viena şi în Dieta Bucovinei. Este iniţiatorul unei acţiuni de colaborare cu Austria, fiind partizanul unei mari unităţi politice în sud-estul Europei, din care sa facă parte şi naţiunea română. În 1918, după Pacea de la Bucureşti, s-a pronunţat pentru integrarea României într-o Confederaţie de state sub egida Austriei. În perioada octombrie-noiembrie 1918 a dus în Bucovina o politică de colaborare cu ucrainenii, fiind de acord cu împărţirea administraţiei Bucovinei, după criterii etnice. După Unirea din 1918, n-a mai participat direct la viaţa politică, profesând avocatura în Bucureşti, până în 1925, când a decedat.

antinaţionale a lui Aurel Onciul, n-au dat rezultate.

A doua zi, la 16 octombrie 1918, a venit, de la Storojineţ, Iancu Flondor,[8] fost preşedinte al Partidului Naţional Român, care ia o atitudine fermă împotriva oricărei soluţii care ar duce la împărţirea Bucovinei. O încercare de amânare a apariţiei primului număr al gazetei „*Glasul Bucovinei*”, în care urma să fie publicată proclamaţia intitulată *Ce vrem*?[9], este destinată eşecului, datorită în special lui Vasile Bodnărescu care, insistent, cere antrenarea maselor la acţiunea naţională. Se întrerup orice tratative cu Aurel Onciul, devenit din ce în ce mai izolat.

---

8 Iancu Flondor, născut în 1865 în Storojineţ, licenţiat în Drept în 1884 şi doctor în Drept la Viena în 1894. În 1892, împreună cu Gh. Popovici (T. Robeanu) a iniţiat o primenire a Partidului Naţional al cărui preşedinte a devenit. Organul de presă al partidului a fost ziarul „Patria” (1897-1910), redactor fiind Valeriu Branişte. În 1900, Iancu Flondor, nefiind de acord cu pactul încheiat de partid cu guvernatorul Bourgignon, se retrage de la conducerea partidului şi întemeiază Partidul Naţional Poporal, cu ziarul „Deşteptarea”. Cele două partide se unesc în 1902 sub şefia lui Iancu Flondor şi continuă lupta naţională. În 1904, se produce o nouă dezbinare a partidului provocată de Aurel Onciul, care înfiinţează Partidul Democrat. Iancu Flondor se retrage din nou de la şefia partidului şi părăseşte viaţa politică. În 1908, înfiinţează Partidul Creştin Social Român, dar, din nou, în 1910, părăseşte scena politică. Revine în viaţa politică în octombrie 1918 şi conduce acţiunea naţională pentru Unirea Bucovinei, fiind preşedinte al Constituantei din 27 octombrie 1918 care proclamă autodeterminarea românilor din Bucovina. La 12 noiembrie 1918, devine şef al guvernului provizoriu al Bucovinei, iar la 4 ianuarie 1919 este ministru-delegat cu administraţia Bucovinei cu reşedinţa la Cernăuţi. În aprilie 1919, demisionează din această funcţie şi intră în 1920 în Partidul Poporului condus de generalul Averescu. Se retrage la scurt timp din viaţa politică activă şi moare în 1924, fiind înmormântat la Storojineţ. După ocuparea sovietică a Nordului Bucovinei, mormântul lui este profanat, iar monumentul funerar distrus. La 28 noiembrie 1991 este sfinţit un nou monument funerar ridicat prin osârdia Episcopiei Ortodoxe din Oradea şi grija Societăţii pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuţi.

9 Ce vrem?, „Glasul Bucovinei”, nr 1, 22 octombrie 1918, în Anexa 1.

Situaţia internaţională a monarhiei austro-ungare, ca şi cea a Puterilor Centrale care mai continuau ostilităţile, era critică, iar luptele naţionalităţilor din monarhie, stimulate de idealul libertăţii şi unităţii naţionale, se afirmau viguros.

Împăratul Carol al IV-lea al Austriei, în acelaşi timp rege al Ungariei sub numele de Carol I, dă la 17 octombrie numai pentru Austria proclamaţia *către popoarele mele*, prin care lasă libertate popoarelor ce urmau să-şi exprime dorinţele lor prin deputaţii aleşi, iar aceştia să hotărască modul şi căile de urmat pentru constituirea unor state naţionale autonome. Pentru salvarea fiinţei Austriei şi a regimului monarhic al habsburgilor, se apelează la formula statului federal, în cadrul căruia, păstrându-se instituţiile fundamentale, urmau a fi organizate, conform dorinţei naţionalităţilor, state naţionale autonome. Cei şase deputaţi români, membri ai Parlamentului din Viena, formând Clubul parlamentărilor români, s-au constituit la 17 octombrie 1918 în Consiliul Naţional Român sub preşedinţia lui C. Isopescu-Grecul. Din păcate, deputăţii români n-au fost uniţi în susţinerea doleanţelor poporului român din Bucovina. În special Aurel Onciul, şeful Partidului Democrat Român, susţinând cu fermitate ideea de împărţire a Bucovinei între români şi ucraineni, s-a izolat faţă de ceilalţi deputaţi, iar Alex. Hurmuzachi, care era şi preşedintele Dietei Bucovinei, nu s-a dovedit a fi la înălţimea ilustrului său nume, manifestând o atitudine conservatoare şi ezitând a se ralia unor acţiuni naţionale. În această situaţie nu se putea spera la o iniţiativă naţională fermă sub directiva şi coordonarea Consiliului Naţional Român din Viena. De altfel, şi impedimente de alt ordin au contribuit la aceasta. Nu toţi deputaţii, în momentele decisive, s-au aflat în acelaşi loc. Patru dintre ei, Alex. Hurmuzachi, Gheorghe Sârbu, Gheorghe Grigorovici şi Aurel Onciul erau la Cernăuţi, iar ceilalţi doi, C. Isopescu-Grecul şi Teofil Simionovici, rămăseseră la

Viena.

Personalitatea cea mai proeminentă a Bucovinei româneşti era Iancu Flondor, fostul preşedinte al Partidului Naţional Român, de la conducerea căruia, ca şi din viaţa politică, se retrăsese în 1910. În toamna anului 1918 era primar al oraşului Storojineţ şi a devenit omul providenţial al naţionalităţii române în acele zile decisive ale lui octombrie 1918. Urmând îndemnul unui patriotism ardent, a intrat în contact din primul moment al sosirii sale la Cernăuţi cu grupul de intelectuali români care în Bucovina acţionau pentru împlinirea idealului naţional. Isopescu-Grecul afirmă că i-a scris lui Iancu Flondor din Viena să ia conducerea mişcării naţionale din Bucovina.[10]

La 18 octombrie 1918, în Parlamentul din Budapesta ia cuvântul Alexandru Vaida-Voevod, deputat al Partidului Naţional Român din Transilvania. În cuvântare se exprima dezideratul românilor din Transilvania şi Ungaria de a-şi dobândi autodeterminarea naţională şi de a-şi constitui un organ propriu, care să reprezinte interesele româneşti şi să lupte pentru realizarea năzuinţelor populaţiei române. Ecoul acestei cuvântări a fost puternic şi a constituit un îndemn pentru celelalte naţiuni oprimate din monarhia austro-ungară.

În Bucovina, acţiunea naţională continuă. La 22 octombrie 1918 apare primul număr al gazetei *„Glasul Bucovinei”*, a cărei apariţie este, deocamdată, bisăptămânală. Editor şi redactor responsabil era Dionisie Bejan; sediul redacţiei şi administraţiei fiind la Palatul Naţional, iar gazeta tipărindu-se la Societatea tipografică bucovineană. În acest prim număr al gazetei este tipărit articolul-program *Ce vrem*? prin care iniţiatorii acţiunii expuneau voinţa românilor din Bucovina de a se cârmui singuri, precum o cer interesele româneşti şi a-şi plăsmui viitorul care le convine în cadrul românismului.

---

10 Ion Nistor, Amintiri răzleţe din timpul Unirii, Cernăuţi, 1928, p. 181.

În Parlamentul din Viena, la 22 octombrie 1918, sunt organizate dezbateri privind naţiunea română, determinate de proclamaţia împăratului Carol al IV-lea. În cuvântul său, deputatul român, C. Isopescu-Grecul, preşedintele Clubului parlamentărilor români, în numele populaţiei româneşti din monarhie, cere pentru românii din Bucovina şi Ungaria dreptul de a se organiza într-un stat propriu în cadrul noii confederaţii de state din Austria, făcând un apel stăruitor către conducerea ţării să acţioneze imediat. „În ceea ce ne priveşte pe noi românii, calea noastră ne este lămurit trasată de soartă. Daţi-ne putinţa să punem temeliile unui stat propriu pe teritoriul istoric al naţiunii noastre din Ungaria şi din Bucovina, liberaţi de jugul adversarilor noştri etnici, renunţaţi la pază şi atunci vom putea convieţui împreună liniştit. Noi plecăm acum, dar nu voim să vă fim duşmani. Uniţi cu fraţii noştri, soarta noastră ne este de acum hotărâtă pentru toate timpurile. Nouă, românilor, nu ne mai rămâne decât o singură direcţie în existenţa noastră: dreptul de autodeterminare naţională. Suntem uniţi cu toţii şi ştim ce vrem”.[11]

---

11 Semnalăm aici o inadvertenţă în legătură cu textul cuvântării lui C. Isopescu-Grecul din 22 octombrie 1918. Neavând posibilitatea de a recurge la izvoare directe şi deoarece în Bibliotecile din Bucureşti nu se găsesc pentru această perioadă Buletinele Parlamentului din Viena (Stenographisches Protokol des osterreichischen Reichstums und Haus der Abgeordnten), am fost nevoiţi să recurgem la surse indirecte şi anume: textul cuvântării tradus în limba română, publicat în „Convorbiri literare”, februarie 1925, pag. 145 şi textul, fragmentar, publicat în germană, în lucrarea Das Ende der osterreichschen Herrenschafi in der Bukowina (Sfârşitul dominaţiei austriece în Bucovina) de Erich Prokopovich, Munchen, 1959, cu citarea sursei directe sus-menţionate. Astfel, în acest din urmă text, apare un fragment care nu se regăseşte în textul publicat în „Convorbiri literare”. Redăm fragmentul în germană şi, în traducerea noastră, în română: „Dann wird es Herr Wilson und den Entente tun und sie werden uns, auch wenn wir es nicht wollen, dem Konigreich Rumänien einverbinden” (Atunci, vor acţiona dl. Wilson şi Antanta şi dvs. ne veţi uni cu Regatul României, chiar dacă noi nu o vrem).

Isopescu-Grecul şi-a încheiat cuvântul său cu primele versuri din *Deşteaptă-te, române*! care a fost cântată de toţi deputăţii români în picioare şi reluate de întreaga asistenţă românească ce popula tribunele destinate publicului.

Un accent ferm patriotic a imprimat discursului său deputatul Gheorghe Grigorovici[12] ales al social-democraţilor din Cernăuţi, care s-a pronunţat fără echivoc pentru menţinerea unităţii Bucovinei. Citǎm din cuvântul său: *„Bucovina este o parte a Moldovei care a fost răpită fără ca Turcia să fi avut dreptul de a o ceda. Ceea ce este drept pentru Alsacia este şi pentru Bucovina, să fie restituită”*, pentru ca să conchidă: *„Românii sunt astăzi un suflet şi o gândire. Noi vrem Unirea şi o vom avea*!*”*

Răspunzând lui Isopescu-Grecul care elogiase sentimentele proromâneşti ale arhiducelui Franz Ferdinand, deputatul Gheorghe Grigorovici reaminteşte că în proiectata sa reconstrucţie a Austriei pe bază federativă preconizase ca oraşul Cernăuţi să devină viitoarea capitală a noului stat ucrainean din cadrul Federaţiei Austriei,

---

12 Gheorghe Grigorovici, născut la 4 mai 1871 la Cernăuţi, fiu al unui institutor. Absolvă liceul din Cernăuţi şi urmează Facultatea de Medicină din Viena. Intră în viaţa politică şi devine secretarul organizaţiei social-democrate din Bucovina. Este ales în circumscripţia electorală a oraşului Cernăuţi, în 1917, deputat în Parlamentul din Viena ocupând această funcţie până în 1918. Are o curajoasă intervenţie unionistă în Parlamentul din Viena, la 22 octombrie 1918. Reîntors la Cernăuţi, participă la convocarea Constituantei din 27 octombrie 1918, fiind ales în Consiliul Naţional Român. Participă la Congresul General al Bucovinei din 28 noiembrie 1918, când a fost votată Unirea Bucovinei cu România. Este ales în noiembrie 1919 deputat în primul Parlament al României reîntregite. Ca lider al mişcării social-democrate din Bucovina este ales în mai multe legislaturi ale Parlamentului României între 1919-1937. Are în cadrul Partidului Social-Democrat o atitudine consecvent naţională. Încadrându-se în Frontul Renaşterii Naţionale este numit în 1930 subsecretar de stat la Ministerul Muncii. Moare în 1954, în închisoare, ca deţinut politic.

pentru ca Lvov să revină Poloniei.[13]

A luat apoi cuvântul deputatul ucrainean Nicolae Vasilco[14] care a cerut împărţirea Bucovinei între români şi ucraineni, pretinzând că ucrainenii vor discuta cu românii în spiritul dreptului de autodeterminare. Ultimul vorbitor, în numele Bucovinei, a fost deputatul german Keschmann care, reprezentând 200.000 de germani din Bucovina şi Galiţia, s-a pronunţat împotriva unei împărţiri a Bucovinei, cerând ca în cadrul noii forme statale să se respecte drepturile politice şi culturale ale populaţiei germane. La 22 octombrie 1918 a fost ultima dată când deputăţii români au luat cuvântul în Parlamentul Austriei. De acum înainte problema naţionalităţilor din monarhie se va dezbate în cadrul consiliilor naţionalităţilor. O ultimă şedinţă a Parlamentului monarhiei austriece a avut loc la 28 octombrie 1918, când dintre deputăţii naţionalităţilor conlocuitoare au fost prezenţi, fără a lua cuvântul, numai cei doi deputaţi români aflaţi la Viena (C. Isopescu-Grecul şi Teofil Simionovici). La 11 noiembrie 1918 împăratul Carol I de Habsburg a abdicat şi a fost instaurată republica. Monarhia habsburgică a fost abolită şi odată cu

---

13 Constantin Graur, Cu privire la Franz Ferdinand, Editura Adevărul, Bucureşti, 1935, p. 240.

14 Nicolae Vasilco, născut la 21 martie 1868 la Cernăuţi, fiu al unui moşier. Familia Vasilco este o veche familie românească răzăşească, menţionată în 1775 la răpirea Bucovinei. O parte din această familie a fost ucrainizată. Doi membri ai familiei, din ramura care şi-a păstrat fiinţa naţională, au deţinut, ca români, funcţia de preşedinte ai Dietei Bucovinei: Nicolae Vasilco (1874-1893) §i George Vasilco (1904-1910). Nicolae Vasilco, din ramura ucrainizată a familiei, a absolvit Şcoala Terezianum din Viena. Ca om politic este ales deputat în Parlamentul din Viena, devenind membru şi apoi preşedinte al Partidului Naţional Democrat Ucrainean. A fost şeful Clubului parlamentar ucrainean, întrunind pe cei 5 deputaţi ucraineni ai Bucovinei. A militat pentru împărţirea Bucovinei între români şi ucraineni după criterii etnice. După Unirea Bucovinei, părăseşte Bucovina şi este numit de guvernul ucrainean al lui Petliura ministru la Berna şi Berlin. Moare în 1924 la Bad Reichenthal (Germania).

ea a dispărut şi organul legislativ ales pe baza legilor monarhiei.

În această perioadă, eforturile ucrainene pentru constituirea unui stat autonom în cadrul monarhiei austro-ungare sunt în plină desfăşurare. Ucrainenii se afirmă ca prima naţionalitate din imperiu care formează o Constituantă. La 17 octombrie 1918 la Lemberg lua fiinţă Rada Ucraineană (*Narodni Komitet*) în care au loc de la început aprige dezbateri între o minoritate care voia unirea Galiţiei de Est şi a Bucovinei cu Ucraina mare de la Kiev şi majoritatea care susţinea organizarea ucrainenilor din Galiţia şi Bucovina într-un stat autonom în cadrul monarhiei austro-ungare. A doua zi, la 18 octombrie 1918, a avut loc o consfătuire secretă la care au participat deputăţii ucraineni din Parlamentul de la Viena şi din Dieta Bucovinei, ca şi reprezentanţii partidelor Naţional-Democrat, Radical, Social-Democrat şi Creştin-Social. Totodată, au participat şi 9 deputaţi ucraineni reprezentând pe ucrainenii din Ungaria. La 19 octombrie 1918, la ora 9, imediat după această consfătuire, deputatul Nicolae Vasilco îi comunică telegrafic din Lemberg arhiducelui Wilhelm, comandantul Legiunii ucrainene, care se afla la Cernăuţi, hotărârile luate de Rada Ucraineană, informându-l totodată că se va elabora o constituţie, în care se vor prevedea drepturi naţional-culturale pentru minoritari, inclusiv evrei. La 20 octombrie 1918, întrunindu-se Constituanta ucraineană, marea majoritate se pronunţă pentru înfiinţarea unui stat autonom în cadrul Austro-Ungariei. Social-democraţii au fost de acord a se forma un stat federativ, dar au optat pentru o republică, în aceeaşi zi. Constituanta ucraineană a hotărât să preia administrarea teritoriilor locuite de ucrainenii din Galiţia de Vest. În Bucovina, ucrainenii au constituit la 25 octombrie 1918 un Comitet ucrainean al provinciei sub preşedinţia lui Omelian Popowicz, ca o secţie a Comitetului naţional ucrainean din Lemberg, care însă angajat în

conflict armat cu polonezii în efortul de a prelua administraţia în Galiţia de Vest a dat un sprijin slab Comitetului cernăuţean.[15]

Consiliul de Miniştri din Viena a discutat în şedinţa din 23 octombrie 1918 cererea unui grup de deputaţi ucraineni de a înfiinţa un stat autonom în cadrul monarhiei, format din Galiţia de Vest până la Sav, Bucovina până la Siret şi teritoriile locuite de ucraineni din Ungaria (Ucraina subcarpatică). Statul urma să fie în strânsă legătură cu Ucraina de la Kiev. Datorită împotrivirii polonezilor, ca şi neacordului statului ungar în ceea ce priveşte teritoriile locuite de ucraineni de sub suveranitatea sa, statul ucrainean nu s-a putut constitui. Precipitarea evenimentelor din Austro-Ungaria, care a dus la destrămarea imperiului bicefal şi la abdicarea, la 11 noiembrie 1918, a împăratului Carol I de Habsburg şi proclamarea, a doua zi, a Republicii Austria,[16] a făcut nerealizabil planul Radei Ucrainene din Lvov pentru crearea unui stat ucrainean autonom pe teritoriul fostei împărăţii a Austriei.

2. Constituirea Consiliului Naţional Roman din Cernăuţi şi acţiunea sa pentru preluarea puterii în Bucovina.

La Cernăuţi românii făceau intense pregătiri pentru convocarea unei adunări naţionale care urma să constituie Consiliul Naţional Român. Contele Etzdorf, guvernatorul Bucovinei, informa Ministerul de Interne de la Viena, la 23 octombrie 1918, printr-o telegramă cifrată, asupra eforturilor făcute de românii aflaţi în Bucovina de a da o direcţie naţională tendinţelor de autonomie.

Deputăţii români, ing. Gheorghe Sârbu, inspector silvic, şi Gheorghe Grigorovici, social-democrat, sosiţi la

15 Boris Krupensky, Geschichte der Ukraine (Istoria Ucrainei), Leipzig, 1939, p. 263.

16 Eva Prister, Kruze Geschichte Osterreiches (Scurtă istorie a Austriei), Editura Globus, Viena, 1949, p. 593.

Cernăuţi de la Viena, iau iniţiativa convocării pentru 27 octombrie 1918 la sediul Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, de la Palatul Naţional, a unei Adunări Naţionale. Sunt convocaţi: deputaţii din Parlamentul din Viena, cei din Dieta Bucovinei, consilierii de stat şi primarii sau geranţii lor din comunele româneşti, aleşi la ultimele alegeri parlamentare sau comunale. Deputaţii C. Isopescu-Grecul şi Teofil Simionovici, în intenţia de a participa la Adunarea Naţională, pleacă din Viena spre Cernăuţi la 25 octombrie 1918, dar, din cauza întreruperii transportului feroviar în Galiţia, ca urmare a luptelor dintre ucraineni şi polonezi, sunt nevoiţi să se întoarcă la Viena. De aci trimit lui Alex. Hurmuzachi următoarea telegramă: *„Fiind nevoiţi să rămânem la Viena vă rugăm să daţi cetire următorului salut către Adunare*: «*în ajunul unui viitor mai fericit al neamului nostru salutăm cu căldură manifestarea de astăzi, dorind din toată inima împlinirea năzuinţelor noastre*».”[17]

În ziua de duminică 27 octombrie 1918, la ora 15, 20, se deschid, sub preşedinţia de vârstă a octogenarului Dionisie Bejan, preşedintele Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, consilier consistorial, lucrările Adunării Naţionale a Românilor din Bucovina, în prezenţa a circa 300 – 400 de persoane, mandatari ai populaţiei româneşti. Au fost şi localităţi ca, de exemplu, oraşul Câmpulung, unde primarul oraşului, Mihai Iacoban, în preziua Adunării Naţionale convocate la Cernăuţi, a organizat o adunare locală în care a consultat pe participanţi asupra poziţiei ce urma s-o adopte, cerând, după ce s-a stabilit linia naţională, o împuternicire specială. Li s-a dat celor doi delegaţi, primarul Mihai Iacoban şi ţăranul Vasile Alboi Şandru, împuternicirea să susţină în adunare integritatea Bucovinei şi unirea ei cu România. Iniţial, s-a oferit preşedinţia adunării lui

17 „Glasul Bucovinei”, Cernăuţi, an. I, nr. 3, 29 octombrie 1918.

Alexandru Hurmuzachi, preşedintele Dietei Bucovinei şi deputat în Parlamentul din Viena, dar acesta a declinat oferta, sub pretext că ar fi un act de neloialitate faţă de împăratul Austriei, care l-a numit preşedinte al Dietei Bucovinei, să accepte conducerea unei adunări naţionale care ar putea lua hotărâri ce ar leza integritatea Austriei, neparticipând la adunare. De asemenea, Aurel Onciul, şi el deputat al Parlamentului din Viena, care se izolase de ceilalţi fruntaşi români bucovineni, deoarece era partizan al împărţirii Bucovinei între români şi ucraineni, n-a participat la adunare. La propunerea preşedintelui de vârstă, Dionisie Bejan, este ales preşedinte al adunării Iancu Flondor, care ţine o scurtă cuvântare plină de accente patriotice[18]. Dori Popovici, ajutor de primar al oraşului Cernăuţi şi deputat în Dieta Bucovinei, dă citire Moţiunii Adunării Naţionale Române, formată din următoarele patru puncte:

1. Reprezentaţii poporului din Bucovina întruniţi astăzi în ziua de 27 octombrie 1918 în capitala Bucovinei se declară în puterea suveranităţii naţionale Constituantă a acestei ţări româneşti.

2. Constituanta hotărăşte unirea Bucovinei integrale cu celelalte ţări româneşti într-un stat naţional independent şi va purcede spre acest scop în deplină solidaritate cu românii din Transilvania şi Ungaria.

3. Spre a conduce poporul român din Bucovina şi a-i apăra drepturile şi spre a stabili legătură strânsă între toţi românii, Constituanta instituie un Consiliu Naţional Român de 50 de membri. Acest consiliu ne va reprezenta prin mandatari şi la Conferinţa de Pace şi în afară de el nu recunoaştem nimănui dreptul de a hotărî sau trata asupra poporului român din Bucovina.

4. Constituanta respinge cu hotărâre orice încercare

---

18 Ion Nistor, Unirea Bucovinei – 28 noiembrie 1918. Studii şi documente, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1928, p. 36-37 şi Anexa II.

ce ar ţinti la ştirbirea Bucovinei, doreşte însă să se înţeleagă cu popoarele conlocuitoare.

Adunarea naţională adoptă în unanimitate prin aclamaţii această Moţiune. Deputăţii C. Isopescu-Grecul şi Teofil Simionovici, de la Viena, au trimis lui Alexandru Hurmuzachi printr-un curier care a ajuns la Cernăuţi abia la 4 noiembrie 1918 acordul lor privind hotărârile adoptate, cerând instrucţiuni din partea Consiliului Naţional Român ca să poată acţiona în spiritul hotărârilor luate.[19]

Consiliul Naţional Român, cu adresa nr. 1 din 2 noiembrie 1918,[20] a trimis Ministerului Afacerilor Externe al României, aflat la Iaşi, o copie a Moţiunii adoptate de Adunarea Constituantă a Bucovinei. Prin adresa semnată de Iancu Flondor, în calitate de preşedinte, şi Radu Zbiera, secretar, se cere ca un agent diplomatic al Consiliului Naţional Român să fie admis (N.N. acreditat) pe lângă guvernul român.

C.C. Arion, ministrul Afacerilor Externe, în guvernul Marghiloman de la Iaşi, a pus pe această adresă următoarea rezoluţie:

„Statul român ia act cu o deosebită mulţumire de manifestaţiunea de suveranitate naţională în alcătuirea unei Constituante a Bucovinei, ţară românească. *Această Constituantă având înalta misiune de a conduce şi apăra drepturile poporului bucovinean şi a stabili o legătură strânsă între toţi românii*. *În acest sens se va da răspuns recunoscând Constituanta*”.

În aceeaşi zi, prin adresa nr. 2[21] Consiliul Naţional Român propune a se acorda acreditarea ca agent diplomatic pe lângă guvernul român a lui Vasile Bodnărescu, vechi luptător bucovinean pentru Unire.

---

19 „Glasul Bucovinei”, Cernăuţi, an. I, nr. 5, 5 noiembrie 1918.

20 Arhiva M.A.E., Fond 71/1914 E 2, voi. 31, Partea I, fil. 149. Ibidem, fila 151

21 Erich Prokopovich, Op. cit, p. 39.

Acelaşi C.C. Arion, acceptând acreditarea lui Vasile Bodnărescu, potrivit uzanţelor diplomatice, prin rezoluţia sa pusă pe adresă consideră această acreditare ca *„primul pas al Bucovinei către Patria Mamă”*.

Moţiunea Adunării Naţionale a Românilor, devenită Constituantă, are o deosebită importanţă. Aci şi acum, s-a manifestat, pentru prima oară în mod public în capitala Bucovinei, hotărârea românilor din această provincie istorică de a fi suverani în ţara lor, exprimând, totodată, dorinţa, ca în deplină solidaritate cu românii din Transilvania şi Ungaria, să formeze un stat unitar român. Desigur că, în conjunctura politică internaţională a acelei epoci când Puterile Centrale încă nu erau învinse, iar România încetase de a mai lupta alături de Puterile Aliate fiind, sub un guvern filogerman, supusă înrobitorului Tratat de Pace de la Bucureşti, nu se putea încă vorbi de o unire a Bucovinei cu România.

În raportul întocmit la Linz la 27 decembrie 1918, fostul guvernator austriac al Bucovinei afirmă că până în preziua ţinerii Adunării Naţionale a Românilor se ştia că se va accepta soluţia împărţirii Bucovinei între români şi ucraineni. Abia în dimineaţa zilei de 27 octombrie 1918, Iancu Flondor a determinat o schimbare de atitudine. Susţinând ideea României Mari, fostul preşedinte al Partidului Naţional Român afirma că Rusia a promis României întreaga Bucovină[22] şi deci, românii nu au numai o îndreptăţire istorică asupra întregii Bucovine ci şi acordul celui mai interesat dintre aliaţi. Relatările din acest raport, opera unui fidel funcţionar superior al monarhiei, care a exercitat în Bucovina funcţia executivă supremă, trebuie privite cu toată rezerva. Este greu de

22 În realitate, prin Tratatul încheiat la Bucureşti în 4/17 august 1916 se convenise între Ion I.C. Brătianu, ca preşedinte al Consiliului de Miniştri al României, şi reprezentanţii Franţei, Angliei, Rusiei şi Italiei, ca frontierele între România şi Rusia pe teritoriul Bucovinei să fie râul Prut, Cernăuţii revenind României.

crezut că abia în ultimul moment iniţiatorii şi organizatorii Adunării Naţionale să fi *„renunţat”* la soluţia de compromis a împărţirii Bucovinei între români şi ucraineni. Dimpotrivă, pare a fi mai aproape de realitate, că un grup minoritar – care, de altfel – n-a fost prezent la adunare – sub directa inspiraţie a deputatului Aurel Onciul, să fi încercat să promoveze în faţa Adunării această soluţie agreată de autorităţile habsburgice. Cert este că anterior Adunării, unul dintre iniţiatorii ei, deputatul Gheorghe Grigorovici în cuvântul său din Parlamentul austriac de la 18 octombrie 1918, ca şi grupul de intelectuali *„glasişti”*, numire dată celor grupaţi în jurul ziarului *„Glasul Bucovinei”*, care şi-au exprimat opinia în proclamaţia de la 14 octombrie 1918, au optat ferm pentru integritatea Bucovinei, avansând chiar formula finală a Unirii Bucovinei cu România.

După adoptarea Moţiunii se trece la alegerea celor 50 de membri ce formează Consiliul Naţional Român.[23] Sunt aleşi, în lipsă, deputăţii Alexandru Hurmuzachi şi Aurel Onciul (ambii prezenţi la Cernăuţi) şi C. Isopescu-Grecul şi T. Simionovici (aflaţi la Viena). Este de menţionat că niciunul din deputăţii români din Parlamentul din Viena n-au contestat, expres sau implicit, alegerea lor în lipsă, iar C. Isopescu-Grecul şi T. Simionovici au comunicat din Viena că sunt de acord cu orice hotărâre a Constituantei.

Mulţimea formată din circa 1.000 de persoane, care aştepta în faţa Palatului Naţional din piaţa principală a oraşului hotărârile Adunării Naţionale, a primit cu aclamaţii Moţiunea votată. Încolonaţi, în frunte cu un grup de ofiţeri români din armata austriacă şi cu corul *„Armonia”*, cântând cântece patriotice, manifestanţii s-au îndreptat spre Palatul guvernatorului şi de aci s-au înapoiat la primărie, unde s-a strigat pentru unirea tuturor românilor. S-a desfăşurat steagul tricolor, care apoi a fost

23 „Glasul Bucovinei”, Cernăuţi, an. I, nr. 3, 29 octombrie 1918 şi nr. 11, 26 noiembrie 1918 şi Anexa III.

arborat la fereastra sălii *„Armonia”* a Palatului Naţional, unde a avut loc Adunarea.

Imediat după constituire, Consiliul Naţional ţine, între orele 16 – 19 ale aceleiaşi zile, prima sa şedinţă[24]. La solicitarea lui Ştefan Saghin, ca deputăţii din Parlamentul imperial să dea relaţii cu privire la raportul actual al Bucovinei cu guvernul de la Viena, intervine Iancu Flondor care răspunde că nicio naţiune din Austria nu mai recunoaşte guvernul austriac şi că pretutindeni consiliile naţionale înlocuiesc guvernul. Cu multă demnitate, dovedind un înalt simţământ naţional, răspunde deputatul Gheorghe Grigorovici. Citătm: *„depinde de noi, şi nu de guvernul de la Viena, să ne asigurăm viitorul”*. Întrezărind posibilitatea Marei Uniri, conchide că el vrea o România Mare cu toate teritoriile româneşti, dar cinstită şi dreaptă. La propunerea lui Iancu Flondor, se aleg membrii secţiei externe pentru reprezentarea în afară a Consiliului Naţional şi anume: Gheorghe Grigorovici, Alexandru Hurmuzachi, Sextil Puşcariu şi Gheorghe Sârbu, urmând ca Iancu Flondor să conducă această reprezentanţă. La propunerea lui Victor Tomaşciuc, se constituie apoi alte două secţii: de aprovizionare, având pe Gheorghe Sârbu ca preşedinte, şi administrativă, având ca preşedinte pe Dori Popovici, vicepreşedinte pe Nicu Vasiloschi şi secretar pe Victor Tomaşciuc. La propunerea lui Gheorghe Sârbu se alege un comitet executiv al Consiliului Naţional format din Iancu Flondor, preşedinte, Dionisie Bejan, Dori Popovici şi Sextil Puşcariu, vicepreşedinţi, Vasile Bodnărescu, Radu Zbiera şi Laurentie Tomoiagă, secretari, şi Gheorghe Băncescu, casier, iar ca membri cei şase deputaţi din Parlamentul de la Viena: Gheorghe Grigorovici, Alexandru Hurmuzachi, C, Isopescu-Grecul, Aurel Onciul, Teofil Simionovici şi Gheorghe Sârbu. Se decide ca a doua zi, la 28 octombrie 1918, o delegaţie

---

24 Ion Nistor, Op. cit., p. 86.

formată din Iancu Flondor, Gheorghe Grigorovici şi Gheorghe Sârbu să se prezinte guvernatorului Etzdorf şi să ceară, odată cu predarea puterii, imediata eliberare a deţinuţilor politici şi să intervină pentru ca regimentele din Bucovina să fie repatriate. Pentru deţinuţii politici se supune chestiunea, în prealabil, secţiunii administrative, care urmează a face de urgenţă propuneri. Se acceptă sesizarea lui Alecu Procopovici de a se interveni pentru oprirea evacuării Bibliotecii Universităţii. Se hotărăşte ca următoarea şedinţă a Consiliului Naţional să aibă loc la 28 octombrie 1918, ora 17, când – se presupune – se va cunoaşte rezultatul întrevederii cu guvernatorul Etzdorf. Datorită evenimentelor care au urmat, şedinţa n-a mai putut avea loc în acea zi, ţinându-se abia la 12 noiembrie 1918.

Iancu Flondor, însoţit de deputatul Gheorghe Sârbu şi de Dori Popovici, s-a prezentat la 28 octombrie 1918 la palatul guvernamental unde a cerut guvernatorului Etzdorf predarea puterii şi retragerea soldaţilor români înrolaţi în armata austriacă de pe front şi aducerea lor în Bucovina, deoarece lupta în continuare pentru Austria nu mai avea niciun rost şi nu mai poate fi utilă naţiunii române. Guvernatorul Etzdorf, în ceea ce priveşte cererea de preluare a administraţiei, a încercat să poarte discuţiile în spiritul manifestului împăratului Carol I pentru federalizarea Austriei, afirmând, în final, că va supune guvernului de la Viena cererile Consiliului Naţional Român, căruia îi va comunica răspunsul primit. Iancu Flondor a replicat că el consideră de mare urgenţă ca puterea să fie preluată de Consiliul Naţional Român, fiindcă în cazul unei invazii străine se va institui un regim naţional prin violenţă, ceea ce s-ar putea evita. Etzdorf l-a întrebat dacă are informaţii asupra unei iminente invazii străine, la care Iancu Flondor a răspuns negativ, dar, după opinia sa, se va produce un dublu atac din Moldova asupra Transilvaniei şi Bucovinei şi că ocuparea ţării se va face în

14 zile. Totodată, el şi-a exprimat speranţa că, după retragerea trupelor austriece şi până la ocuparea ţării de către România sau soldaţi ai naţiunii române (se referea la românii bucovineni), va fi posibil ca jandarmeria austriacă să ocrotească Consiliul Naţional Român. Etzdorf şi-a exprimat părerea că aceasta n-ar fi posibil, promiţând că va raporta guvernului central. Deputatul Sârbu s-a oferit să ajute la aprovizionarea populaţiei, fără deosebire de naţionalitate, făcând intervenţii pentru aducerea de făină din România. Guvernatorul a primit cu scepticism această ofertă, asigurându-i că se gândeşte să ducă tratative în problema aprovizionării. În aceeaşi zi, printr-o telegramă cifrată trimisă la Viena,[25] Etzdorf relata zvonurile care circulau în Bucovina despre o invazie a armatei române şi că în această conjunctură va începe evacuarea voluntară a funcţionarilor în Galiţia la Stanislav. La Viena pe această telegramă s-a pus rezoluţia că nu sunt informaţii la comandamentul armatei despre o asemenea invazie.

Este semnificativ faptul că deşi, cum s-a arătat mai sus, la Cernăuţi se constituise încă de la 25 octombrie 1918 o secţie locală a Comitetului ucrainean de la Lemberg, acesta n-a luat imediat o atitudine de protest „oficial" în faţa guvernatorului Bucovinei privind Moţiunea votată de Consiliul Naţional Român la 27 octombrie 1918 prin care se adoptase, fără echivoc, soluţia Bucovinei integrale, precum şi faţă de cererea preşedintelui acestui consiliu adresată a doua zi guvernatorului, pentru a-i preda puterea. Conducătorii locali ai ucrainenilor au preferat să acţioneze, mai târziu, prin mijloace dure, profitând de prezenţa în Bucovina a unor militari ucraineni din armata austriacă, organizaţi în legiunea ucraineană, sub comanda arhiducelui Wilhelm, devenit Wasyl Weschywan zis Kneaz Stefanovici. Această unitate formată din 1.200 de oameni ocupa Bucovina până la Siret, cu

25 Teodor Bălan, Op. cit., p. 35.

infiltraţii chiar mai la sud, în localităţi româneşti, ca Solea şi Gura Humorului.

Abia la 3 noiembrie 1918 – deci după o săptămână de *„tăcere”* – Adunarea Naţională a Ucrainenilor de la Cernăuţi contestă Moţiunea din 27 octombrie 1918 a Constituantei Bucovinei în ceea ce priveşte teritoriile Bucovinei locuite de ucraineni. Această mult prea îndelungată neluare de poziţie a Radei Ucrainene se datorează faptului că o acţiune de mână forte, în condiţii normale de exercitare a puterii de către administraţia austriacă, nu avea şanse de izbândă. Numai după ce, la 2 noiembrie 1918 (cu o zi înainte guvernatorul Etzdorf pierduse orice legături cu Viena), se întronase anarhia şi autorităţile austriece, câte mai rămăseseră, nu mai puteau menţine autoritatea şi ordinea, *„s-a ivit”* prilejul de a se contesta sus-numita Moţiune a Constituantei Bucovinei.

Aceeaşi atitudine de *„expectativă”* a adoptat Rada Ucraineană de la Lvov şi în legătură cu intrarea armatei române în Bucovina şi luarea sub protecţie, la 23 noiembrie 1918, a întregului teritoriu. Mult mai târziu, la 28 noiembrie 1918, Nicolae Vasilco, reprezentantul Radei Ucrainene la Viena, într-o declaraţie *„în nume propriu”*, publicată în ziarul *„L'Étoile rouge”* din Paris, protesta împotriva ocupării întregii Bucovine, afirmând că s-ar fi săvârşit de trupele române excese sângeroase şi pogromuri. Este de remarcat că declaraţia nu contesta preluarea administraţiei de Consiliul Naţional Român şi legitimitatea constituirii guvernului Bucovinei de sub conducerea lui Iancu Flondor. A doua zi, la 29 noiembrie 1918, Legaţia noastră din Paris a publicat în acelaşi ziar un răspuns în care se afirma că marşul armatei române în Nordul Bucovinei a fost hotărât de Comandamentul trupelor aliate, generalul Berthelot, şi că soldaţii au manifestat sentimente umanitare faţă de populaţie. Acuzaţia de jafuri şi pogromuri este o calomnie care face parte din metodele folosite de fosta monarhie austro-

ungară. Declaraţia lui Nicolae Vasilco având caracter neoficial şi nefiind trimisă Ministerului Afacerilor Externe, guvernul român nu s-a sesizat.[26]

3. Sfârşitul puterii austriece în Bucovina şi frământările pentru instalarea unei noi conduceri politice.

La 2 noiembrie 1918 militarii ucraineni au ocupat cazărmile din Cernăuţi, unde rămăseseră numai partea sedentară a unor regimente austriece neretrase de pe front. Se aflau, la acea dată, în capitala Bucovinei, în afară de jandarmi şi de garda guvernatorului, numai trupe necombatante, puţine la număr, făcând parte din Reg. 41 Infanterie şi Reg. 22 Miliţieni (Landwher). În aceeaşi zi, faţă de situaţia din ce în ce mai critică, guvernatorul Bucovinei a avut convorbiri cu doi comandanţi ai trupelor austriece aflate în Cernăuţi. Aceştia l-au informat, după cum relatează guvernatorul în raportul precizat, că pot păstra ordinea şi că trupele ucrainene vor rămâne liniştite în cazărmi. Totuşi, după o oră de la aceste convorbiri, trupele ucrainene, părăsind cazărmile cu puşti şi muniţii şi nemaidând ascultare ordinelor ofiţerilor, mai ales ai celor din Reg. 41 Infanterie, au atacat, devastând magazinele statului şi particulare. Oraşul a trăit un coşmar în noaptea de 2 spre 3 noiembrie 1918, înregistrându-se în rândurile populaţiei civile un mort şi 30 de răniţi grav, spitalizaţi, precum şi mulţi răniţi uşor. Foarte puţine trupe de jandarmerie şi din garda guvernatorului au rămas credincioase autorităţilor austriece.

Cu toată deosebita gravitate a situaţiei, Etzdorf recunoaşte că n-a putut institui starea de asediu, deoarece nu avea mijloace s-o impună şi menţină.

În seara de 2 noiembrie 1918, guvernatorul Etzdorf s-a întâlnit cu deputăţii români Alexandru Hurmuzachi, Aurel Onciul şi Gheorghe Grigorovici şi cu reprezentaţii din Bucovina ai Radei Ucrainene. Hurmuzachi şi

---

26 Arhiva M.A.E., Fond 71/1914 E 2, Partea I, vol. 31, fila 42.

Grigorovici au fost de părere că guvernatorul trebuie să continue să-şi exercite puterea împreună cu un consiliu format din reprezentanţi ai tuturor naţionalităţilor, guvernând astfel până la încheierea păcii. Această opinie n-a fost împărtăşită de ucraineni şi nici de Aurel Onciul care voia să preia, împreună cu ucrainenii, imediat puterea.

În această tensiune politico-socială, agravată şi de dezlănţuirea unor acte de vandalism ale soldaţilor ucraineni dezertori şi insubordonaţi faţă de autorităţile austriece, are loc la 3 noiembrie 1918 în Cernăuţi Adunarea Ucrainenilor convocată de deputăţii ucraineni aflaţi în Bucovina.

Deputatul Aurel Onciul, semnând fără acordul acestora, convocase în numele parlamentărilor români, pentru aceeaşi dată, o adunare naţională a românilor, care însă n-a avut loc, deoarece românii nu s-au prezentat, desolidarizându-se de această iniţiativă. Izolarea lui Aurel Onciul era din ce în ce mai evidentă. Însuşi guvernatorul Etzdorf recunoaşte mai târziu, în raportul său, că: *„Onciul nu mai avea aderenţi printre români”*.[27]

Secţia locală a Consiliului Naţional Ucrainean din Lemberg a ţinut trei adunări la Cernăuţi: una la Casa Ucraineană (Narodni Dim), alta în sala Filarmonicii (Musikvereinsalle) şi a treia în Sala Teatrului (Stadttheater-Arbeiterheim). În total au luat parte circa 7 – 8.000 de persoane, fiind prezenţi deputăţii ucraineni bucovineni din Parlamentul austriac, cei din Dieta Bucovinei, reprezentanţii partidelor şi numeroşi lucrători (social-democraţi) de la căile ferate. Adunările au votat o hotărâre[28] prin care se delimitează teritoriile ucrainene din Bucovina asupra cărora se va exercita puterea Consiliului Naţional Ucrainean. Se ia poziţie categorică împotriva

27 Teodor Bălan, Op. cit., p.44.

28 Ibidem, p. 143 şi Anexa IV.

hotărârii Consiliului Naţional Român din 27 octombrie 1918 şi asupra pretenţiilor acestuia privind întreaga Bucovină. Se afirmă, patetic, că: „poporul nostru (ucrainenii, n.n.) va apăra până la ultima picătură de sânge pământul strămoşesc”. Participanţii la adunare, după terminarea şedinţelor, s-au încolonat, manifestând pe străzile oraşului, pentru statul ucrainean. Deputatul Ilie Spenul şi social-democratul Iosif Bezpalco au ţinut scurte cuvântări asupra statului naţional ucrainean, intonându-se cântece patriotice, între care şi *Wze wokreska Ukraina* (Pentru învierea Ucrainei). Mulţimea a participat apoi la un tedeum oficiat de 20 de preoţi ucraineni în catedrala oraşului. După slujbă, manifestanţii s-au îndreptat spre cazărmi, unde s-au înarmat, continuând să provoace dezordine în oraş.

Seara, deputăţii Omelian Popowicz şi Aurel Onciul se prezintă guvernatorului Etzdorf şi-i cer predarea puterii. Acesta refuză, considerând că trebuie să consulte şi Consiliul Naţional Român. Alarmat de deteriorarea crescândă a autorităţii guvernului şi aproape neputincios să-şi continue atribuţiile, determinat îndeosebi de faptul că generalul Fischer, comandantul Jandarmeriei, îi raportase că nu mai poate menţine ordinea, în noaptea de 3 spre 4 noiembrie 1918, guvernatorul încearcă să reia relaţiile cu Iancu Flondor, preşedintele Consiliului Naţional Român. În acest scop îi cere inginerului Aurel Ţurcanu să-l roage pe Flondor să vină până la el. Acesta refuză să vină, deoarece considera că guvernatorul îi era dator un răspuns la cererea sa din 28 octombrie 1918 de a-i preda puterea. Acceptă, în final, o întâlnire, pe teren neutru, a doua zi, 4 noiembrie 1918, în cursul dimineţii, în casa lui Alexandru Hurmuzachi. Întrevederea are loc în prezenţa lui Aurel Ţurcanu şi LV. Stârcea. Etzdorf relatează despre cererea de predare a puterii ce i s-a adresat în seara precedentă, cerându-i lui Iancu Flondor, ca în numele Consiliului Naţional Român, să accepte să preia puterea împreună cu

ucrainenii, el urmând să se retragă. Flondor refuză categoric, informându-l pe Etzdorf că a cerut protecţie guvernului român. Cu acest prilej, Etzdorf a declarat că va rămâne la putere până la intrarea în Bucovina a trupelor Antantei.

Sesizând gravitatea situaţiei şi faţă de acţiunile „dure” ale conducătorilor ucraineni sprijiniţi de legiunea ucraineană, Iancu Flondor luase hotărârea de a cere sprijinul guvernului român pentru a restabili ordinea şi liniştea necesară activităţii Consiliului Naţional Român. În acest scop, îl trimite la Iaşi, încă de la 2 noiembrie 1918, pe Vasile Bodnărescu, membru al Consiliului Naţional Român. Acesta trece graniţa prin Mamorniţa (Dorohoi) şi ajutat de Nicu Gherghef proprietar din Herţa, ajunge la Iaşi la 4 noiembrie 1918, unde, după ce se prezintă prefectului poliţiei, secretarului general de la Ministerul de Interne şi şefului Siguranţei Statului, este primit de şeful guvernului. Alexandru Marghiloman. Primul ministru a promis Consiliului Naţional Român livrarea de arme pentru constituirea unui corp de jandarmi sau a unei gărzi naţionale. În după-amiaza zilei de 4 noiembrie 1918, Vasile Bodnărescu a părăsit Iaşii şi prin Botoşani, trecând frontiera tot pe la Mamorniţa, a ajuns la 5 noiembrie 1918 la Cernăuţi. După ce îi relatează lui Iancu Flondor rezultatul misiunii sale, pleacă în aceeaşi seară din nou la Iaşi. Este însoţit de ofiţerul Pridie şi trece frontiera tot pe la Mamorniţa, de unde cu maşina Prefecturii este transportat la Botoşani şi de aici la Iaşi. A doua zi, ia 6 noiembrie 1918, guvernul Alexandru Marghiloman demisionează şi în locul lui este numit prim-ministru generalul C. Coandă. Vasile Bodnărescu participă în calitate de agent diplomatic ai Consiliului Naţional Român din Bucovina pe lângă guvernul român la şedinţa noului Consiliu de Miniştri, unde expune situaţia din Bucovina, insistând pentru intrarea armatei române. Are contacte cu generalul A. Văitoianu, ministru de Interne, iar la 8

noiembrie 1918 este primit de generalul Cristescu, şeful Marelui Stat Major. Între timp, guvernul condus de generalul Coandă dăduse, la 6 noiembrie 1918, ordinul de mobilizare a Diviziei a VIII-a, care, sub comanda generalului Iacob Zadik, urma să intre în Bucovina pentru a sprijini Consiliul Naţional Român. V. Bodnărescu rămâne la Iaşi, unde ca un adevărat trimis diplomatic al Consiliului Naţional Român are numeroase întrevederi cu oameni politici favorabili Unirii: Ion I.C. Brătianu, 1. G. Duca, N. Iorga, A.C. Cuza, fiind primit şi de regele Ferdinand şi de regina Maria, Se va întoarce la Cernăuţi abia la 26 noiembrie 1918.[29]

Iancu Flondor a cerut intervenţia armatei române şi pe alte canale. În ziua de 23 octombrie/5 noiembrie 1918 trimite cumnatului său. Sever Zotta, directorul Arhivelor Statului din Iaşi, o telegramă primită de acesta în aceeaşi zi, la ora 18, prin care cere să intervină pentru intrarea trupelor române în Bucovina. Îl roagă pe destinatar să înmâneze telegrama generalului Averescu, dar, acesta lipsind din Iaşi, telegrama ajunge la Alexandru Marghiloman încă prim-ministru.[30] În răspunsul său din 24 octombrie/6 noiembrie 1918, Sever Zotta îl informează pe Iancu Flondor că ziarele apărute în dimineaţa aceleiaşi zile relatează că armata română a intrat în Bucovina. În oraş au fost mari manifestaţii pentru România Mare. Se vorbeşte de un guvern Marghiloman – Averescu – Mişu Cantacuzino.

În *Note politice*,[31] Alexandru Marghiloman relatează că încă din 3 noiembrie 1918 Vasile Bodnărescu i-a cerut concursul moral şi material şi că la acea dată i-a promis

---

29 Teodor Bălan, Rolul lui Vasile Bodnărescu în preajma Unirii, Cernăuţi, 1938, p. 20-24.

30 Arhivele Statului. Arhiva centrală istorică. Fond Iancu Flondor, Dosar 44, fila 31.

31 Alexandru Marghiloman, Note politice, Editura Eminescu, Bucureşti, 1927, vol. V, p. 105,113, 238-239.

arme pentru jandarmeria bucovineană şi garda naţională. Când, peste două zile, în seara zilei de 5 noiembrie 1918 i s-a înmânat telegrama trimisă de Iancu Flondor şi a primit apeluri din Suceava, Iţcani şi Gura Humorului, a dispus ca detaşamente de jandarmi şi cavalerie să intre în acele localităţi şi să protejeze populaţia, urmând ca ulterior aceste trupe să ajungă până la Cernăuţi.

La 9 noiembrie 1918 o nouă telegramă a determinat intervenţia lui N. Iorga la rege pentru ca trupele române staţionate la Burdujeni să continue înaintarea în Bucovina.

La 4 noiembrie 1918, fiind ziua de naştere a împăratului Austriei, Carol al IV-lea, în toată Bucovina s-au ţinut slujbe religioase oficiale pentru împărat. Numai în Catedrala ortodoxă din Cernăuţi nu s-a putut oficia slujba din cauza *„absenţei”* corului. La Catedrala romano-catolică din Cernăuţi, preotul Schmidt a ţinut o predică înflăcărată pentru monarhie şi împărat. Această manifestare împărătească *„de ultimă oră”*, în amurgul existenţei monarhiei habsburgice, pare cel puţin anacronică, evenimentele care se precipitau inexorabil nemailăsând nicio îndoială asupra apropiatului sfârşit al monarhiei bicefale.

În seara zilei de 4 noiembrie 1918, guvernatorul Etzdorf încearcă adoptarea unei noi formule de guvernare care să asigure liniştea provinciei până la încheierea păcii. Într-o întâlnire cu şefii consiliilor dizolvate ale Bucovinei, guvernatorul se declară de acord să guverneze cu un număr de 6 consilieri, din care 5 desemnaţi de către cele 5 consilii naţionale din Bucovina (român, ucrainean, german, polon şi evreu) şi ultimul un social-democrat. Cei consultaţi, făcând parte din aparatul administrativ al provinciei, au acceptat această propunere, dar ea nu s-a putut finaliza.

La 5 noiembrie 1918, legionarii ucraineni, în mare parte reîntorşi din Galiţia, ca şi soldaţi! dezertori şi insubordonaţi, au pus stăpânire pe maşinile şi camioanele

autorităţilor pentru a le folosi în scopuri proprii şi au ocupat localul Jandarmeriei, direcţia poştei şi gara, unde au instalat comandant un ofiţer ucrainean. Rada Ucraineană cere insistent predarea puterii. În teritoriile locuite de români încep semne de nelinişte ale populaţiei nemulţumite de acţiunile ucrainenilor. Guvernatorul Etzdorf pregăteşte o evacuare a funcţionarilor, în care scop convoacă întreg personalul, asigurându-l că acei care nu vor sau nu vor putea servi noul regim vor fi transportaţi în Austria.

În dimineaţa zilei de 6 noiembrie 1918 situaţia se agravează brusc. Consiliul Naţional Ucrainean trece la lovitura de forţă. Pe străzile oraşului apar din zorii zilei manifeste în limbile ucraineană, română şi germană, prin care Consiliul Naţional Ucrainean anunţă – prematur – preluarea puterii. Soldaţii legiunii ucrainene, primind ca întărire o companie ucraineană din Colomea, ocupă palatul guvernatorului şi Consiliul Naţional Ucrainean exercită mari presiuni pentru a i se preda puterea. La ora 11, 35 se prezintă la guvernator deputăţii ucraineni Nicolai Spenul, Semaca şi Omelian Popowicz şi cer ultimativ predarea puterii. Guvernatorul rezistă şi pune condiţia ca ucrainenii să se înţeleagă mai întâi cu românii, el fiind de acord să predea puterea numai în comun reprezentanţilor celor două naţionalităţi. După-amiază, la ora 16, delegaţii ucraineni se reîntorc la guvernator împreună cu Aurel Onciul, care se autointitula, neautorizat, delegat al Consiliului Naţional Român *„parlamentar”* – şi îi prezintă acestuia o înţelegere referitoare la preluarea în comun a puterii. Se convenise între Consiliul Naţional Ucrainean şi Aurel Onciul, devenit comisar naţional român, ca hotărârea asupra Bucovinei să fie luată la Conferinţa de Pace. Până atunci, se instituiau două guverne, unul ucrainean şi celălalt român, care îşi vor exercita autoritatea, fiecare separat, în comunele cu majoritate relativă ucraineană, respectiv română. Oraşul Cernăuţi rămâne sub

administraţia comună ucraineano-română, în regim de condominium.[32] Şi anexa V.

Este fără îndoială că guvernatorul Bucovinei, sub presiunea forţei, pierduse efectiv posibilitatea de a-şi exercita atribuţiile. Transmiţând prerogativele sale de administrare a Bucovinei unei formaţii ucraineano-române artificial constituite, el a recurs la o soluţie fortuită extremă. Guvernatorul Bucovinei nu avea prin funcţia sa nici competenţa şi nici autoritatea de a transmite puterea şi deci acţiunea sa n-a conferit noilor administratori suveranitatea asupra teritoriului Bucovinei. De altfel, şubrezenia noii administraţii ş-a manifestat după 3 zile, când ordinea a fost restabilită.

Imediat după semnarea protocolului de către guvernatorul Etzdorf, Omelian Popowicz şi Aurel Onciul, se trece la luarea jurământului funcţionarilor publici faţă de noul regim. Dintre români, refuză să depună jurământul Erast şi Constantin Tarangul şi ing. Cornel Tarnovieţchi de la calea ferată. În schimb, Florea Lupu, copreşedinte al Băncii Ţării, împreună cu ucraineanul Orobko, îndeplineşte această „formalitate”, condiţie de rămânere în funcţie.

Ucrainenii dau în aceeaşi zi un *Manifest către cetăţenii liberi ai tuturor naţiunilor stărilor ţării*[33] şi anexa VI, prin care anunţă preluarea puterii în acea parte a ţării în care majoritatea este formată din ucraineni, precum şi în oraşul Cernăuţi (deşi protocolul încheiat cu Aurel Onciul prevedea pentru acest oraş regim de condominium româno-ucrainean!).

Este semnificativ faptul că nu se vorbeşte de un guvern român sau comisar naţional român pentru cealaltă parte a teritoriului Bucovinei, unde românii erau majoritari. Aurel Onciul împreună cu Omelian Popowicz

---

32 Ion Nistor, Istoria Bucovinei, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992, p. 384-385 şi Anexa V.

33 Teodor Bălan, Bucovina în preajma războiului mondial, p. 133 şi Anexa VI.

dau o proclamaţie comună în care se vorbeşte de două guverne şi de înţelegerea realizată în legătură cu împărţirea teritoriului.[34] şi anexa VII (Primar al oraşului Cernăuţi este numit social-democratul Iosif Bezpalco, care se adresează şi el populaţiei.

În oraş încep represaliile împotriva românilor care iniţiaseră acţiunea naţională. Iancu Flondor şi Dionisie Bejan sunt nevoiţi să se refugieze în clădirea reşedinţei metropolitane, unde sunt adăpostiţi de diaconul Boca. Palatul Naţional Român este devastat şi arhiva răvăşită, iar activitatea Consiliului Naţional Român şi a sprijinitorilor lui este paralizată. Şi în celelalte Oraşe şi comune din Bucovina se produc dezordini şi se comit devastări. Primăria oraşului Rădăuţi, la 6 noiembrie 1918, prin col. Gheorghiu, comandantul Regimentului G. Dragoş nr. 29 din Dorohoi, trimite un apel disperat primului ministru la Iaşi cerând să se trimită o formaţie militară în oraş. „*Veniţi-ne în ajutor* – se spune de către rădăuţeni – *căci altfel ne pierdem*”.[35]

În dimineaţa zilei de 6 noiembrie 1918, ca urmare a cererii Consiliului Naţional Român de sub preşedinţia lui Iancu Flondor, adresată guvernului român de la Iaşi de a-i asigura protecţia prin trimiterea de trupe, în oraşele Suceava, Gura Humorului şi Câmpulung intră primele detaşamente de grăniceri şi jandarmi, trimise încă în seara de 5 noiembrie 1918, sub forma de elemente de ordine, de guvernul Marghiloman, demisionat în cursul zilei de 6 noiembrie 1918.

Referitor la atitudinea acestui guvern faţă de cererea Consiliului Naţional Român, transmisă prin Vasile Bodnărescu la 3 noiembrie 1918, de a se trimite trupe române în Bucovina, este de remarcat că preşedintele Consiliului de Miniştri din acea vreme, Alexandru

---

34 Ibidem, p. 134 şi Anexa VII.

35 Arhiva M.A.E., Fond 71/1914 E 2, voi. 31, Partea I, fila 152.

Marghiloman, ţinând seama de situaţia politică internaţională de la acea dată (Germania încă nu încheiase armistiţiul, iar în Austro-Ungaria încă domnea împăratul Carol I), a informat în prealabil guvernul austriac prin ministrul său plenipotenţiar din Bucureşti, contele Demblin, despre cererea Consiliului Naţional Român din Cernăuţi.[36] şi anexa VIII Diplomatul austriac comunică la 6 noiembrie 1918 Ministerului de Externe din Viena că i s-a făcut cunoscut de guvernul român de la Iaşi că populaţia română din Suceava, Iţcani şi Gura Humorului, ca şi Consiliul Naţional Român din Cernăuţi au cerut urgent protecţia guvernului român şi că acesta a luat în considerare, în atare situaţie tulbure, o asemenea protecţie. După ce se reproduce textul informării, contele Demblin continuă: *„Sunt uimit de acţiune şi de faptul că n-am fost informat în prealabil de cererea Comitetului Naţional Român. Fără a protesta, neavând mandat, n-am găsit nimerit să denunţ fapta, deoarece îmi lipseşte o privire de ansamblu asupra situaţiei din punct de vedere ai dreptului public"*.[37] Contele Demblin l-a rugat pe Jean P. Carp să comunice preşedintelui Consiliului de Miniştri la Iaşi că a transmis comunicarea sa guvernului de la Viena. Datorită precipitării evenimentelor, guvernul de la Viena n-a mai răspuns.

În aceeaşi zi de 6 noiembrie 1918, Docan, care era secretarul general al Ministerului Afacerilor Externe, aflat la Iaşi, concepe sub nr. 858 un proiect de text[38] pentru a fi semnat de primul ministru Alexandru Marghiloman, în vederea transmiterii lui George Barclay de la Legaţia Angliei, cu rugămintea de a face cunoscut conţinutul şi celorlalte legaţii ale Puterilor Aliate şi Asociate. Prin acest act. Ministerul Afacerilor Externe al României informează

36 Arhiva M.A.E., Fond 71/1914 E 2, voi. 31, Partea I, fila 146 şi Anexa VIII.

37 Teodor Bălan, Op. cit., p. 56.

38 Arhiva M.A.E., Fond 71/1914 E 2, voi 31, Partea I, fila 148.

că s-a cerut de Consiliul Naţional Român din Cernăuţi, instituit conform principiilor wilsoniene, protecţia guvernului român. Acesta a dat ordin trupelor sale să intre în Bucovina. Măsura a fost luată ca o datorie de onoare pentru a ajuta populaţia din această ţară, indiferent de religie şi de rasă.

Alexandru Marghiloman în *Note politice*[39] afirmă că nota i-a remis-o personal lui Barclay în dimineaţa zilei de 6 noiembrie 1918, înainte de a demisiona. Regele Ferdinand a fost informat atât despre nota trimisă la Bucureşti lui Demblin cât şi despre cea înmânată lui Barclay. Nemulţumirea lui Marghiloman, după ce regele i-a primit demisia şi s-a prezentat în faţa Camerei reunite pentru a anunţa demisia, este că între motivele invocate pentru demiterea guvernului său a fost şi faptul că ar fi dat dispoziţii armatei române să intre în Bucovina fără a fi informat pe Aliaţi. În aceeaşi şedinţă a Camerelor reunite, C.C. Arion, fostul ministru de Externe, declara, retoric: *„Guvernul moare fiindcă a luat Bucovina. E cel mai frumos sfârşit ce se putea spera”*.

La 6 noiembrie 1918, noul prim-ministru, generalul C. Coandă, anticipând o schimbare a politicii externe a României şi o revenire spre alianţa cu Puterile Antante, dă dispoziţii neechivoce armatei române să intre în Bucovina. Vasile Bodnărescu, delegatul Consiliului Naţional Român din Cernăuţi, care se afla la Iaşi, a avut prilejul să afle chiar în prima şedinţă a noului guvern despre această schimbare de atitudine. A doua zi, la 7 noiembrie 1918, generalul Iacob Zadik, comandantul Diviziei VIII Infanterie, în fruntea unei mari unităţi de circa 3.000 de soldaţi, formată din Reg. 16, 29 Inf. şi 8 Vânători, se instalează la Burdujeni. De menţionat că în perioada decembrie 1917-martie 1918, în urma părăsirii frontului de către trupele ruseşti, o zonă din sudul Bucovinei,

39 Alexandru Marghiloman, Op. cit., p. 117.

cuprinzând Suceava şi Şiretul, a fost ocupată de armata română.[40]

În această conjunctură de precipitare a evenimentelor, Aurel Onciul, care se autoinvestise cu titlul de *„comisar"* naţional român pentru Bucovina de Sud, se deplasează la Suceava pentru a avea o întrevedere cu generalul Zadik şi a împiedica înaintarea trupelor române la nord de Şiret. Întâlnirea are loc în localul Primăriei din Suceava. Aurel Onciul îi prezintă generalului Zadik un memoriu prin care îi arată că Bucovina, cu administraţia reorganizată pe principiul autodeterminării naţionale, va rămâne în cadrul Federaţiei Austriei. O intrare a trupelor române ar produce incidente armate imediat după trecerea Siretului şi s-ar transforma într-o baie de sânge, dacă trupele române ar ajunge să depăşească Prutul. Pentru a contracara acţiunea lui Onciul, Iancu Flondor a trimis la Suceava doi emisari, pe dr. O. Gheorghian şi Aurel Popescu, care l-au asigurat pe generalul Zadik că trupele române, sunt aşteptate în întreaga Bucovină pentru a întrona ordinea şi a asigura liniştea persoanelor şi paza avutului obştesc şi a populaţiei. Aurel Onciul pleacă în continuare la Iaşi, nemulţumit de atitudinea fermă, militară, a generalului Zadik, dar nu înainte de a fi huiduit de românii din Suceava, conduşi de Filaret Doboş. Spre surpriza sa, Aurel Onciul este primit la Paşcani cu flori de un grup de fete, în necunoştinţă de cauză, fiind considerat ca *„trimis al românilor din Bucovina"*. De la Suceava la Iaşi, Onciul a fost însoţit de maiorul Georgescu, însărcinat de generalul Zadik în acest scop. În capitala Moldovei, Onciul va continua stăruinţa sa pentru oprirea înaintării trupelor române peste Şiret, cerând pentru partea Bucovinei *„rămasă"* sub administraţie românească ajutoare financiare. Şi la Iaşi pe peronul gării, Onciul are parte de o manifestaţie ostilă din partea studenţilor.

---

40 Teodor Bălan, Op. cit., p. 29.

Aurel Onciul va rămâne la Iaşi, unde la stăruinţa noului prim-ministru, generalul Coandă, de a realiza o înţelegere cu Iancu Flondor, încearcă să ia contact cu Sextil Puşcariu şi Vasile Bodnărescu, aflaţi la Iaşi. În urma refuzului acestora de a se întâlni cu el, solicită la 15 noiembrie 1918 lui Docan, secretar general al Ministerului Afacerilor Externe, să expedieze o scrisoare lui Iancu Flondor.[41] Scrisoarea a fost predată lui Sextil Puşcariu, care în seara zilei de 18 noiembrie 1918 a plecat la Cernăuţi, unde i-a înmânat-o destinatarului. În confesiunea ce i-o face fostul său prieten politic de care s-a despărţit în 1910, Aurel Onciul recunoaşte că *„varianta"* sa a fost greşită şi-şi manifestă bucuria că Bucovina a revenit României. Recunoaşte că a greşit şi *„capitulând"*, în toată forma, îşi încredinţează soarta generozităţii şefului guvernului român din Bucovina. Aurel Onciul se va retrage din viaţa politică, după o scurtă şedere ia Cernăuţi în 1920 şi se stabileşte definitiv în Bucureşti unde profesează avocatura până în 1925 când moare.

Se pare că scrisoarea adresată lui Iancu Flondor a determinat pe acesta să oprească încheierea anchetei hotărâtă de Consiliul Naţional Român în şedinţa sa din 12 noiembrie 1918.

Recent, Richard Wagner,[42] german originar din Bucovina, stabilit în Germania, afirmă că Aurel Onciul a promis ucrainenilor Nordul Bucovinei, promisiune cu care Iancu Flondor, preşedinte al Consiliului Naţional Român din Cernăuţi, n-a fost de acord. Acesta *„s-a adresat guvernului provinciei Moldova* (?) *din Iaşi şi a obţinut*

---

41 Arhiva M.A.E., Fond 71/1914 E 2, voi. 31, Partea I, fila 164.

42 Richard Wagner, Vom Moldauwappen zum Doppeladler – Auswalte Beitrtrage zur Geschichte der Bukowina – Fest ausgabe an seinen 80 Geburstag (De la stema Moldovei la Pajura bicefală – Selecţie de articole referitoare la istoria Bucovinei – Ediţie festivă cu ocazia aniversării a 80 de ani de la naştere), Hofmann Verlag, Augsburg, 1991,

intrarea trupelor române la Cernăuţi la 8 noiembrie 1918”.

Relatarea comportă unele precizări. Dacă într-adevăr Aurel Onciul a făcut o *„promisiune”* în numele lui propriu pentru împărţirea *„administrativă”*, fără a avea împuternicirea grupului de deputaţi români din Parlamentul din Viena sau a Consiliului Român din Cernăuţi, Iancu Flondor a acţionat în numele Constituantei Bucovinei şi a rezoluţiei acesteia din 28 octombrie 1918. Nu guvernul regional al Moldovei care n-a existat, ci guvernul legitim al României, refugiat temporar la Iaşi, a luat, la cererea Consiliului Naţional Român din Cernăuţi, sub ocrotirea sa Bucovina, dispunând, după consultarea Puterilor Antantei şi încunoştinţarea Austriei, intrarea trupelor române în Bucovina. Acestea au ajuns la Cernăuţi la 11 noiembrie 1918 şi nu la 8 al acestei luni, cum greşit afirmă autorul.

4. Preluarea puterii de către Consiliul Naţional Român şi instituirea primului guvern român bucovinean. Actele şi acţiunile acestuia pentru conducerea provizorie a ţării şi măsurile luate în vederea Unirii cu România.

În acest timp, la Cernăuţi, haosul şi dezordinea iau amploare. Practic autorităţile erau inexistente. Se întronase anarhia în administraţie şi în viaţa economică, în special cea comercială. În oraş se auzeau împuşcături şi se produceau devastări. Populaţia nu mai avea asigurată securitatea persoanei şi a averii. Legiunea ucraineană care preluase funcţiile armatei austriece şi ale jandarmeriei dădea semne de dezorganizare şi săvârşea abuzuri. Un eveniment neaşteptat avea să se producă pe plan local, cu repercusiuni favorizante pentru acţiunea românească. La 9 noiembrie 1918 soseşte în oraş un detaşament format din 180 de soldaţi români lugojeni, sub comanda sublocotenentului Ilie Lazăr, român din Maramureş. Acesta, în timp ce se afla cu unitatea sa, făcând parte din Regimentul 8 husari, la Trascienez-Podolschi la nord de Tiraspol, în apropiere de Nistru, se hotărăşte ca din

proprie iniţiativă să aducă trupele sale în Bucovina. Debarcă din tren la Noua Suliţa şi de aci pe jos mărşăluieşte până în piaţa centrală a Cernăuţilor. Se prezintă profesorului Sextil Puşcariu şi îi oferă sprijinul său militar pentru susţinerea acţiunii naţionale.[43] În aceeaşi zi, pe la orele 13 – 14, un avion românesc zboară deasupra oraşului Cernăuţi şi aruncă proclamaţia generalului Zadik.[44] şi anexa IX

Trupele ucrainene, din proprie iniţiativă, fără a trage un foc de armă, încep a părăsi oraşul şi se îndreaptă spre Galiţia, unde erau în curs lupte cu polonezii. Odată cu ele, simţindu-şi şubrezenia politică, recent instalatul regim al ucrainenilor abandonează *„puterea”* şi se retrage la Colomea, luând cu el banii publici, mijloacele auto şi alte bunuri. Nu se face nicio pregătire pentru *„apărarea pământului strămoşesc până la ultima picătură de sânge”*, aşa cum se afirmase cu emfază în hotărârea Consiliului Naţional Ucrainean din 3 noiembrie 1918 şi nici nu se întrevedea *„baia de sânge”* cum ameninţase Aurel Onciul în întrevederea de la Suceava cu generalul Zadik.

Nicu Flondor cu Vasile Bodnărescu, împreună cu un grup de ofiţeri români din fostele armate austriacă şi ungară (sit. Ilie Lazăr, Nicoară, Brădăţean) ocupă clădirile publice: prefectura, primăria, tribunalul Comanda jandarmeriei este preluată de It. Radu Dan. La primărie este dată jos pajura austriacă şi arborat tricolorul românesc. Este instalat primar preotul Gheorghe Şandru, membru al Consiliului Naţional Român, iar Aurel Onciul este declarat duşman al poporului.

Deosebit de semnificativ este faptul că începând de la 9 noiembrie 1918, deci cu două zile înainte de intrarea

---

43 „Dreptatea”, Bucureşti, nr. 315, 29 octombrie 1928, articolul Un episod din istoria Unirii Bucovinei cu România de Taniac Filimon; în nr. 316 din 31 octombrie 1928 al aceluiaşi ziar, articolul Primul regiment românesc şi primul steag tricolor de acelaşi autor.

44 Ion Nistor, Op. cit. şi Anexa IX.

trupelor române în Cernăuţi, oraşul era practic în mâinile Consiliului Naţional Român, principalele instituţii din oraş fiind stăpânite de reprezentanţii acestui Consiliu, întrucât formaţiunea ucraineano-română abandonase administraţia.

Populaţia oraşului aştepta intrarea trupelor române la 10 noiembrie 1918. Mulţimea se masase în piaţa centrală a oraşului, unde era şi sediul Palatului Naţional Român, mulţi în costume naţionale, intonând cântece patriotice. Un grup de polonezi se asociaseră românilor. În seara aceleiaşi zile a intrat în oraş o patrulă de recunoaştere, din avangarda trupelor române, formată din doi ofiţeri (lt. Traian Petrescu şi sit. Niţescu), un subofiţer şi 6 soldaţi, cu motociclete. Grosul trupelor, în frunte cu generalul Zadik, se opriseră la Corovia, o comună la sud de oraş, urmând să intre în Cernăuţi a doua zi.

La 11 noiembrie 1918, la ora 12, venind pe trei coloane, trupele române, sub comanda generalului Zadik şi având ca şef de stat major pe colonelul Rovinaru, au intrat în oraş. În piaţa principală a oraşului, armata română este primită în Palatul Naţional de Iancu Flondor împreună cu ceilalţi membri ai Consiliului Naţional Român. S-a intonat, în primă audiţie, imnul omagial, *Salut armatei române*, muzica de C. Şandru, iar versurile de C. Berariu. Iancu Flondor rosteşte în sala „*Armonia*" a Palatului Naţional – aceeaşi sală în care se constituise la 27 octombrie 1918 Consiliul Naţional Român – un emoţionant cuvânt de bun venit,[45] şi anexa X la care răspunde generalul Zadik. La ieşirea din palat, mulţimea în număr mare, care aştepta în piaţa principală a oraşului, se încolonează în ordine şi în frunte cu un grup de ofiţeri români din fostele armate austriece şi ungare – între care lt. Radu Dan purtând tricolorul românesc –, precum şi cu corul „*Armonia*", cântând imnuri patriotice şi strigând lozinci naţionale, se îndreaptă prin strada Domnească spre Palatul

45 „Monitorul Bucovinei", Cernăuţi, Fascicula I, 14 noiembrie 1918 şi Anexa X.

guvernatorului, unde se arborează tricolorul. În drum, pe strada Domnească, la Casa Polonă, legionarii polonezi înalţă pe clădire steagul polonez. Coloana de manifestanţi se îndreaptă de la Palatul guvernatorului spre Reşedinţa metropolitană, unde generalul Zadik este întâmpinat de prof. Alexandru Saghin şi arhimandritul Ipolit Vorobehievici. Din balconul reşedinţei vorbesc generalul Zadik, dr. Gheorghian şi cantorul Dulgheru din Horecea. La ora 16 manifestanţii se întorc la Palatul Naţional, unde în sunetele muzicii se încinge o horă tradiţională.

Ordinea se restabilise la Cernăuţi şi în restul Bucovinei. Consiliul Naţional Român care, încă de la 9 noiembrie 1918, înainte de intrarea trupelor române în oraş, era stăpân pe principalele instituţii, îşi putea exercita acum atribuţiile sale date de Constituantă. În 12 noiembrie 1918, după un tedeum oficiat la catedrala oraşului, Consiliul Naţional Român este convocat pentru orele 17, 45 în cea de a doua şedinţă a sa. În această şedinţă, la care au participat 34 de membri, se votează Legea fundamentală provizorie asupra puterilor în Ţara Bucovinei (se renunţă la denumirea de ducat).[46] şi anexa XI Potrivit acestei legi, puterea supremă în Ţara Bucovinei se exercită de Consiliul Naţional. Corpul legiuitor al Ţării este reprezentat, în sistem unicameral, de Consiliul Naţional. Preşedintele Consiliului Naţional împreună cu directorul prezidenţial poartă răspunderea legalităţii actelor prezidenţiale. Puterea executivă o exercită Consiliul Naţional prin secretarii de stat numiţi de acesta. Consiliul secretarilor de stat în frunte cu un preşedinte formează guvernul Ţării. Acesta este constituit din 11 membri. Secretarii de stat îşi exercită atribuţiile în cadrul unor departamente. Sunt cuprinse în aceste departamente activităţi privind Afacerile Externe, Apărarea Naţională, Internele, inclusiv, Siguranţa Statului, Finanţele,

46 Ion Nistor, Unirea Bucovinei... şi Anexa XI.

Comunicaţiile – poşta, telefonul, telegraful, care în mod normal, chiar în statele federative, constituie activităţi rezervate organului central.

După votarea Legii fundamentale provizorii este constituit guvernul Bucovinei, preşedinte fiind ales Iancu Flondor. şi anexa XII

Menţionăm, cu titlu documentar, că, anterior, Iancu Flondor se gândise la o altă componentă a guvernului, în care intrau toţi cei şase deputaţi români din Parlamentul de la Viena. În arhiva sa personală se găseşte scrisă de mână o ciornă în care sunt trecuţi alţi titulari ai departamentelor decât persoanele alese de Consiliul Naţional. Ciorna nu este datată, dar este de presupus că a fost scrisă în perioada premergătoare Constituantei.[47] şi anexa XIII

În aceeaşi şedinţă, la propunerea lui Vasile Bodnărescu, se constituie un juriu, format din cinci membri ai Consiliului Naţional şi anume: Alecu Procopovici, Cornel Homiuc, Laurentie Tomoiagă, Gheorghe Şandru şi Victor Tomaşciuc. Juriul urma să cerceteze faptele lui Aurel Onciul şi să avizeze asupra măsurilor ce urmau să fie luate.

În calitate de preşedinte al Consiliului Naţional, Iancu Flondor dă o proclamaţie către poporul român din Bucovina.[48] şi anexa XIV

La 13 noiembrie 1918, în cea de a treia şedinţă a Consiliului Naţional, guvernul depune jurământul în faţa noului preşedinte al Consiliului Naţional, Dionisie Bejan, Iancu Flondor expune, ca şef al guvernului, programul acestuia[49] şi anexa XV, făcând o amplă şi cuprinzătoare prezentare a obiectivelor guvernului. După cuvântul său urmează discuţii.

---

47 Arhivele Statului. Arhiva centrală istorică, Fond Iancu Flondor, Dosar 20, fila 69 verso şi Anexa XIII.

48 Ion Nistor, Unirea Bucovinei, p. 117 şi Anexa XIV.

49 Ion Nistor, Op. cit., p. 119-125 şi Anexa XV.

În aceeaşi zi, guvernul Ţării Bucovinei, prin Adresa nr. 3, comunică primului ministru al României, la Iaşi, lista secretarilor de stat, iar cu Adresa nr. 5 solicită guvernului român să dispună trecerea armatei române peste Prut, până la Nistru, în întreaga Bucovină.[50]

În următoarele zile, prin prezenţa armatei române şi a noilor autorităţi civile locale continuă să se introducă ordinea şi în teritoriile de peste Prut. Armata română n-a întâmpinat în teritoriul dintre Prut şi Nistru locuit în majoritate de ucraineni, parte din ei români deznaţionalizaţi, o rezistenţă militară din partea Legiunii ucrainene. Aceasta se retrăsese în Galiţia, încă din 9 noiembrie 1918, unde se dădeau lupte grele între trupele Directoratului ucrainean de la Kiev şi armata poloneză, pentru stăpânirea provinciei şi a oraşului Lvov. De altfel, curând, ucrainenii vor fi înfrânţi şi polonezii vor ocupa capitala provinciei. Un singur incident, în timpul intrării armatei române pe teritoriul Bucovinei dintre Prut şi Nistru, s-a produs la Lujeni, în apropiere de Cernăuţi. În comunicatul Marelui Cartier al Armatei Române, publicat în ziarul *„Depeşa”*, nr. 43 din 5/18 noiembrie 1918, ce apărea la Iaşi, se menţionează că*: „În Bucovina, bande de răufăcători, care se dau drept ucraineni, jefuiesc populaţia”*. Fiind atacate de trupele noastre la Luzan (Lujeni), acestea s-au retras, lăsând în urmă morţi. S-au capturat 17 prizonieri şi 2 mitraliere. Acţiunile de jaf a unor bande peste Prut sunt confirmate de cererile unor delegaţi evrei, care s-au prezentat la Iancu Flondor,[51] cerându-i concursul armatei române împotriva acestor răufăcători.

O relatare din epocă[52] afirmă că la Cotmani, oraş de peste Prut, s-a constituit un *„guvern republican*

---

50 Arhiva M.A.E., Fond 71/1914 E 2, vol. 31, Partea I, fila 169.

51 „Glasul Bucovinei”, Cernăuţi, an. I, nr. 5, 15 noiembrie 1918.

52 Ion Nistor, Amintiri răzleţe..., p. 37.

ucrainean”. Ştirea aparţine fostului căpitan C. Ardeleanu din Regimentul 16 Infanterie care, intrând la 17 noiembrie 1918 cu unitatea sa în acest oraş, a surprins, adunaţi în sala primăriei, un grup de cetăţeni, care s-ar fi intitulat pompos guvern. Nicio opunere sau manifestare ostilă nu s-a înregistrat la dizolvarea acestui grup, ce pretindea că se ocupă cu probleme de aprovizionare a populaţiei. Într-un raport al Direcţiei Poliţiei şi Siguranţei Generale din 13 martie 1922 se afirmă că aşa-zisul guvern republican ucrainean de sub preşedinţia lui Eugen Iardackiński, format din învăţători, preoţi şi profesori, ar fi funcţionat efectiv, încercând să-şi formeze o armată şi o Radă proprie. Membrii guvernului, la intrarea armatei române în regiunea dintre Prut şi Nistru, au fugit în Galiţia, de unde s-au reîntors în 1920.[53]

În această perioadă de după intrarea trupelor române în Bucovina, la Iaşi, asupra generalului Coandă, noul prim-ministru al ţării. Aurel Onciul, care continua să-şi aroge titlul de „*comisar român al Bucovinei*”, exercita presiuni pentru a-l convinge să retragă trupele române din Bucovina.

Un rol important în informarea corectă a oficialităţilor din Iaşi asupra adevăratelor sentimente şi interese ale populaţiei bucovinene l-a avut Vasile Bodnărescu, trimisul lui Iancu Flondor, sosit la Iaşi la 6 noiembrie 1918 şi care s-a reîntors la Cernăuţi abia la 26 noiembrie 1918. De asemenea, refugiaţii bucovineni, care părăsiseră Bucovina stabilindu-se în România, în frunte cu Ion Nistor, au activat intens pentru ideea naţională. Cei mai mulţi dintre refugiaţi erau stabiliţi la Chişinău, în teritoriul de curând unit cu România, unde au desfăşurat o campanie românească în rândurile populaţiei basarabene. Dintre refugiaţi, profesorul Dimitrie Marmeliuc[54] ofiţer în armata

53 Arhiva M.A.E., Fond 71/1914 E 2, Vol. 131, Partea I, p. 142.

54 Dimitrie Marmeliuc, născut în 1866 în comuna Liteni, jud. Suceava. A făcut liceul la Suceava şi Universitatea Ia Viena. Doctor în filologie

română şi participant la luptele din august 1917 de pe frontul Moldovei, a fost primit la 14 noiembrie 1918 de generalul Coandă, care l-a trimis la Cernăuţi pentru a transmite lui Iancu Flondor o scrisoare prin care acesta era invitat de a veni la Iaşi. O încercare a lui Aurel Onciul de a se reîntoarce la Cernăuţi în seara aceleiaşi zile a fost împiedicată pe peronul gării din Iaşi de un grup de bucovineni în frunte cu Nicu Rusu şi Aurel Doroftei. Sosit la Cernăuţi la 15 noiembrie 1918, Dimitrie Marmeliuc împreună cu maiorul Georgescu şi George Tofan se prezintă generalului Zadik care îi informează despre acţiunea pentru Unirea necondiţionată. După ce ia contact cu Sextil Puşcariu, în aceeaşi zi, la ora 9, Dimitrie Marmeliuc îl vizitează pe Iancu Flondor la hotelul *„Pajura Neagră”* din Cernăuţi, unde acesta locuia, şi îi transmite scrisoarea generalului Coandă prin care era invitat la Iaşi. Însoţind pe Iancu Flondor la şedinţa Consiliului secretarilor de stat (guvernului), ce a avut loc în aceeaşi zi la ora 11 în Palatul fostei Diete a Ţării (situată în str. general Mircescu), D. Marmeliuc ţine în faţa guvernului o cuvântare în care pledează pentru Unirea necondiţionată şi cât mai grabnică a Bucovinei cu România. În acelaşi

---

clasică, 1915. Numit profesor suplinitor la liceul din Suceava. În mai 1915, trece clandestin graniţa în România. Urmează Şcoala Militară de Ofiţeri din Botoşani şi luptă la Mărăşeşti cu Regimentul 8 Infanterie Buzău, fiind rănit. În perioada neutralităţii, la Bucureşti, participă la acţiunile Federaţiei Unioniste. A militat pentru Unirea Bucovinei, făcând parte din Consiliul Naţional Român din Cernăuţi. Stabilit după Unire, la Cernăuţi, conduce între 1919-1923 ziarul „Glasul Bucovinei", îşi dă docenţa în 1919 şi agregatul în 1921. Este numit profesor de elină Ia Universitatea din Cernăuţi. Deputat în primul Parlament al României Mari, fiind ales ca membru al Partidului Democrat al Unirii, condus de Ion Nistor. După fuziunea acestui partid cu Partidul Naţional Liberal, este ales deputat în legislaturile 1922-1926 şi 1927-1928. între 1925-1926 este director al Teatrului Naţional din Cernăuţi. în 1930 este senator, ca reprezentant al Universităţii din Cernăuţi. Numit primar al oraşului Cernăuţi, în toamna anului 1930, se menţine în funcţie până în decembrie 1937. Moare în 1960 în Bucureşti.

sens vorbeşte şi Gheorghe Tofan şi el reîntors din refugiu. În aceeaşi şedinţă a guvernului, D. Marmeliuc este numit secretar de stat al Apărării Naţionale, post deţinut ad-interim de Nicu Flondor, având ca secretar general pe Gheorghe Doroftei. Seara, D. Marmeliuc se înapoiază la Iaşi.

Pentru a da urmare invitaţiei guvernului de la Iaşi, transmisă prin scrisoarea generalului Coandă, nedorind însă să meargă personal, Iancu Flondor îl trimite în locul său pe Sextil Puşcariu, secretar de stat pentru Externe, cu misiunea de a informa guvernul român că în Bucovina s-a constituit un guvern local, care administrează tranzitoriu ţara. Deşi bolnav, Sextil Puşcariu a plecat în aceeaşi zi, la 15 noiembrie 1918, la Iaşi, unde a sosit seara. A doua zi, la 16 noiembrie 1918, Sextil Puşcariu s-a prezentat generalului Artur Văitoianu, ministru de Interne, care l-a condus la generalul Coandă, preşedintele Consiliului de Miniştri. După o scurtă întrevedere cu acesta, Sextil Puşcariu este primit de Ion I.C. Brătianu. Marea personalitate a omului politic român, care a acţionat consecvent pentru realizarea idealului naţional: Marea Unire într-un singur stat al tuturor românilor a produs o impresie puternică asupra trimisului lui Iancu Flondor. Ion I.C. Brătianu i-a împărtăşit concepţia sa asupra condiţiilor în care noile provincii trebuiau să revină la Patria Mamă pentru a constitui cu vechile teritorii un stat unitar român. Votându-se în adunări plebiscitare Unirea necondiţionată cu România se vor crea condiţii favorabile obţinerii consensului internaţional la Conferinţa de Pace. De asemenea, o dată Unirea săvârşită, noile provincii nu trebuie să se conducă autonom cu Diete sau alte organe legislative proprii. Va fi un organ legislativ unic, Parlamentul României. Administraţia la nivelul ţării urmează a fi centralizată, noile provincii având câte unul sau mai mulţi miniştri în guvern. Numai la nivelul judeţelor va fi o autonomie locală. Guvernul constituit la Cernăuţi să

se considere provizoriu. O grijă deosebită trebuie acordată vieţii democrate, votului universal şi o atenţie deosebită în ceea ce priveşte tratamentul celorlalte naţionalităţi, în special al evreilor. O importanţă deosebită are crearea condiţiilor pentru împroprietărirea ţăranilor ca urmare a exproprierii marilor proprietari. Şeful Partidului Liberal i-a destăinuit totodată lui Sextil Puşcariu dificultăţile întâmpinate din partea ruşilor la tratativele ce au premers încheierea Acordului din 4 august 1916 între România şi Puterile Antantei (Franţa, Anglia, Italia şi Rusia). Aceste dificultăţi priveau în special obţinerea acordului ruşilor pentru redobândirea Bucovinei de peste Prut şi a oraşului Cernăuţi. Cu mare insistenţă a putut fi obţinut acordul pentru ca oraşul Cernăuţi să revină României.[55] Un rol deosebit în obţinerea acordului Aliaţilor pentru recunoaşterea drepturilor noastre asupra oraşului Cernăuţi l-a avut regina Maria. Într-o scrisoare din 9 mai 1915 adresată regelui George al V-lea al Angliei,[56] suverana României invoca drepturile noastre istorice asupra întregului teritoriu al Bucovinei, arătând că oraşul Cernăuţi este unul din cele mai însemnate centre al românismului. În ceea ce priveşte partidele politice din teritoriile alipite, Ion I.C. Brătianu considera că imediat după Unire, membrii acestor partide urmează să-şi continue activitatea politică, intrând în partidele existente în vechea Românie.

Sextil Puşcariu voind să ia contact şi cu reprezentanţii celorlalte partide politice a vizitat pe Greceanu din conducerea Partidului Conservator şi A.C. Cuza, la acea dată, în Liga Poporului condusă de generalul Al. Averescu, ca şi pe Petre Poni, ministru în guvernul Coandă. Aurel Onciul, aflat în toată această perioadă încă la Iaşi, i-a scris cerând să-l vadă, dar Sextil Puşcariu a refuzat, nedând

55 Sextil Puşcariu, Memorii, Editura Minerva, Bucureşti, 1978, p. 339.

56 Maria, regina României, Povestea vieţii mele, ediţia I, Editura Adevărul, Bucureşti, p. 44-45, vol. III.

urmare scrisorii.

La 17 noiembrie 1918, Sextil Puşcariu este primit în audienţă de regele Ferdinand, care l-a impresionat prin profunda cunoaştere a situaţiei din Bucovina. Primit şi de regina Maria, trimisul lui Iancu Flondor a fost emoţionat de frumosul grai românesc în care aceasta i-a vorbit. Prinţul Carol, revenit la Iaşi, după „aventura" avută cu Zizi Lambrino, nu i s-a părut prea „*profund*".[57]

După ce la hotelul „*Binder*" are o întrevedere cu D. Marmeliuc, reîntors la Iaşi de la Cernăuţi, se întâlneşte în aceiaşi loc cu Ion Nistor,[58] în trecere prin Iaşi de la

---

57 Sextil Puşcariu, Op. cit., p. 360.

58 Ion I. Nistor, născut la 4/17 august 1876, în comuna Vicovul de Sus – Suceava, din părinţi ţărani. Şcoala primară a urmat-o în comuna natală şi apoi la Rădăuţi. În perioada 1889-1897 şi-a continuat studiile la liceul german din Rădăuţi. Se înscrie în 1897 la Facultatea de Filozofie a Universităţii din Cernăuţi. Ca student a fost preşedinte al Societăţii Junimea. Absolvă cursurile universitare în 1901. În vara anului 1903 este numit profesor de istorie şi geografie în limba română şi germană la Liceul din Suceava, pentru ca din 1905 sa ocupe aceeaşi catedră la Liceul real din Cernăuţi. A întemeiat revista „Junimea literară", care a apărut între 1904-1914, întâi la Cernăuţi şi apoi la Suceava. În 1909 îşi ia doctoratul în istorie la Universitatea din Viena, cu teza Pretenţiile moldoveneşti asupra Pocuţiei. În 1912, devine profesor universitar al Universităţii din Cernăuţi, la catedra, nou înfiinţată, de istorie a Europei sud-estice, cu accent deosebit pentru reconsiderarea istoriei româneşti. Este ales în 1914 membru corespondent al Academiei Române. În noiembrie 1915, Ion Nistor, cu familia, se refugiază în România, unde duce o vastă campanie naţională pentru revenirea Bucovinei la Patria Mamă. Este numit la 1 ianuarie 1919 ministru al Bucovinei în guvernul din Bucureşti, funcţie pe care o deţine neîntrerupt până la 2 mai 1921. După demisia lui Iancu Flondor, cumulează şi funcţia de ministru însărcinat cu administrarea Bucovinei cu sediul la Cernăuţi. Este în perioada interbelică de mai multe ori ministru în guvernele liberale. Organizează, în 1919, Universitatea din Cernăuţi şi este de mai multe ori rectorul ei. Înfiinţează la 15 septembrie 1919 Partidul Democrat al Unirii, care mai târziu fuzionează cu Partidul Naţional Liberal. Este deţinut politic din 1950 până în 1955. După eliberarea din închisoare şi-a continuat cercetările şi studiile de istorie a Bucovinei. La 11

Chişinău spre Cernăuţi, cu un numeros grup de refugiaţi bucovineni. La 18 noiembrie 1918, Sextil Puşcariu se reîntoarce la Cernăuţi şi are în seara aceleiaşi zile o întrevedere cu Iancu Flondor.

Între timp, D. Marmeliuc, care la 17 noiembrie 1918 se întorsese la Iaşi, prezintă generalului Coandă un raport asupra situaţiei din

Bucovina. Pleacă apoi la Chişinău, unde ia contact cu Ion Nistor şi cu ceilalţi refugiaţi bucovineni. Se hotărăşte reîntoarcerea acestora în Bucovina.

La 22 noiembrie 1918, refugiaţii bucovineni, în număr de circa 100 de persoane, în frunte cu Ion Nistor, sosesc în gara Cernăuţi, unde sunt primiţi oficial de Gheorghe Şandru, primarul oraşului. În aceeaşi seară se hotărăşte ca *„Glasul Bucovinei”* să apară zilnic, în format mare, sub direcţia lui Sextil Puşcariu. În primul număr apărut în noile condiţii, nr. 10 din 24 noiembrie 1918, *„Glasul Bucovinei”* anunţă că armata română a intrat în întreaga Bucovină, care este sub autoritatea românească.

Ion Nistor are întrevederi cu Iancu Flondor şi cu alţi membri ai Consiliului Naţional Român şi ai guvernului. El aduce un nou suflu naţional, militând pentru o cât mai grabnică Unire necondiţionată a Bucovinei cu România.

Bucovinenii, reveniţi în Bucovina din pribegia lor în România, se întorc pe pământurile lor natale, aureolaţi de participarea alături de fraţii lor din Vechiul Regat la marea mişcare unionistă care cuprinsese marile mase din România. Sub noua conducere a lui Vasile Lucaci, Liga Culturală a tuturor românilor, întrunind marii oameni de cultură ai ţării, precum şi Acţiunea Naţională şi apoi Federaţia Unionistă, animate de Nicu Filipescu, C. Istrati, Barbu Delavrancea, O. Goga, Ion Grădişteanu, Simion Mândrescu şi alţii, conduc lupta pentru realizarea idealului

---

noiembrie 1962 moare în Bucureşti. La 10 octombrie 1993, Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina a inaugurat Casa memorială „Ion Nistor” din comuna sa natală.

naţional al unirii tuturor românilor într-un singur stat.

La 15 martie 1915 avusese loc la Bucureşti Congresul românilor de peste hotare, la care participă şi românii bucovineni. În numele lor vorbeşte Ion Grămadă, care exprimă dorinţa de unire a românilor bucovineni. Apar în Vechiul Regat „*Revista Bucovinei*" şi numeroase studii şi lucrări privind Bucovina. Ion Nistor, Aurel Morariu, V. Coman, Emilian Sluşanschi susţin prin scrisul lor cauza Bucovinei româneşti. În refugiul lor în Moldova, în 1917, numeroşi bucovineni luptă, ca voluntari, în armata română. Cad eroic pe câmpul de onoare: Ion Grămadă, Lascăr Luţia „Breabăn Zamfir. La 8 iunie 1917, la Iaşi, voluntarii bucovineni, alături de cei ardeleni, foşti prizonieri în Rusia, depun jurământul de credinţă statului român. Vorbind în numele Bucovinei, Ion Nistor întrevede, profetic, momentul când steagul tricolor va fi din nou la Suceava şi Cernăuţi. Nevoiţi a se retrage în Basarabia, românii bucovineni vor contribui la redeşteptarea naţională a românilor basarabeni şi la realizarea Unirii. La Chişinău, bucovinenii vor forma un comitet în frunte cu Ion Nistor, T.V. Stefanelli, G. Tofan, Em. Iliuţ şi N. Contos. La 6 octombrie 1918, Comitetul Naţional al Românilor Ardeleni şi Bucovineni, aflători în Moldova şi Basarabia, îşi manifestă ferm hotărârea lor de a lupta pentru eliberarea de sub jugul monarhiei austro-ungare şi cer ca teritoriile româneşti din această monarhie să se unească cu România.

La 25 noiembrie 1918 are loc a patra şedinţă a Consiliului Naţional Român sub preşedinţia lui Dionisie Bejan. Participă şi mitropolitul Vladimir Repta[59] care, prin anularea în ziua precedentă a decretului imperial de suspendarea din funcţie pentru atitudinea sa în timpul ocupaţiilor ruseşti din Bucovina, a fost reintegrat în funcţia de arhiepiscop şi mitropolit al Bucovinei. La propunerea lui

59 Ion Nistor, Unirea Bucovinei, p. 153.

Dori Popovici sunt cooptaţi un număr de 50 de noi membri în Consiliul Naţional Român printre care şi delegaţi ai refugiaţilor.

În numele refugiaţilor întorşi în Bucovina, G. Tofan citeşte o declaraţie prin care face apel la toţi bucovinenii ca, ridicându-se deasupra tuturor prejudecăţilor şi divergenţelor, să-şi îndrepte gândul numai la *„viitorul neamului nostru iubit”*.[60]

Iancu Flondor, în numele guvernului, propune convocarea la 28 noiembrie 1918, la ora 11, a unui Congres al poporului bucovinean în marea sală sinodală a Palatului Metropolitan, având la ordinea de zi: *„Stabilirea raportului politic între Ţara Bucovinei şi României”*.

Aducând la cunoştinţa Consiliului Naţional Român eforturile depuse de guvern pentru a da putinţa tuturor naţionalităţilor din Bucovina să-şi poată exprima opţiunea în problema care urma să fie discutată la acest congres, Iancu Flondor arată că germanii şi polonezii au dat un răspuns afirmativ şi că aşteaptă şi din partea evreilor acelaşi răspuns.[61] Numai cu ucrainenii nu s-au putut stabili contacte, în orice caz, toate naţionalităţile vor fi binevenite la congres. Supusă la vot, propunerea guvernului este adoptată în unanimitate.[62]

După 144 de ani de la răpire, se apropia măreaţa zi în care *„Dulcea Bucovină”*, detrunchiată din trupul Moldovei prin perfidia Austriei, se va reîntoarce prin voinţa fiilor ei la matcă, reîntregind hotarele României.

Cap. II

UNIREA BUCOVINEI

1. Congresul General al Bucovinei din 28 noiembrie 1918 şi rezoluţia de Unire necondiţionată a Bucovinei cu România.

---

60 Ibidem, p. 154-157.

61 În realitate, evreii îşi manifestaseră tendinţa de neutralitate. A se vedea „Czemowitzer Morgenblatt", Cernăuţi, 18 octombrie 1918

62 Ion Nistor, Op. cit., p. 157-158.

Din zorii zilei de 28 noiembrie 1918 pe străzile Cernăuţilor o mare mulţime de oameni se îndrepta spre Palatul Metropolitani.[63] Unii, cu steaguri tricolore şi intonând cântece patriotice, veneau de la gara centrală a oraşului, unde trenuri speciale aduceau din toate colţurile Bucovinei delegaţi şi invitaţi ia Congres, alţii soseau în oraş venind pe jos, în costume naţionale din comunele româneşti şi mixte româno-ucrainene, din jurul oraşului şi, în sfârşit, numeroasa populaţie a Cernăuţiului de toate naţionalităţile. După mai bine de patru ani de război, care a dus la trei ocupaţii succesive ale oraşului de trupele ruseşti, după momentele de nesiguranţă şi anarhie din primele zile ale lunii noiembrie 1918, populaţia trăia, în sfârşit, zile de ordine şi linişte într-un oraş revenit la un puls civic şi comercial normal. Cu toţii participau la un eveniment neobişnuit.

Consiliul Naţional, organul suprem al Ţării, hotărâse ca transformându-se în Congresul General al Bucovinei să convoace întrunirea în acea zi a Congresului, la care erau invitaţi să participe şi reprezentanţi ai tuturor naţionalităţilor din Bucovina. Era chemat acest Forum al tuturor celor care trăiau în Bucovina, indiferent de etnie, să decidă asupra viitorului politic al Ţării, stabilind raportul politic între Bucovina şi România. S-a decis ca lucrările Congresului General al Bucovinei să se

---

63 Palatul Metropolitan (Reşedinţa metropolitană) din Cernăuţi era considerat în perioada interbelică cea mai grandioasă şi monumentală clădire din România acelor ani. Între 1783-1785, după mutarea Episcopiei ortodoxe din Rădăuţi la Cernăuţi, s-a construit, pe acelaşi teren, clădirea Episcopiei, care, în scurt timp, în 1790, s-a năruit. Din mijloacele băneşti ale „Fondului bisericesc greco-oriental al Bucovinei”, constituit de austrieci în 1786, începe în 1864 construcţia actualului Palat Metropolitan. Arhitectul constructor a fost Iosif Hlavka, de origine cehă, acelaşi care a proiectat Biserica lazariştilor din Viena în 1872. Arhitectura Palatului Metropolitan, în stil baroc, respectă caracteristicile bizantine, moldoveneşti ale lăcaşurilor de cult din Bucovina românească.

desfăşoare în marea sală sinodală, numită de marmură, a Palatului Metropolitan. Monumentala sală era un loc evocator pentru istoria românească a Bucovinei. O salbă de fresce, opera pictorului ceh, Karl Svoboda, împodobea pereţii sălii. Într-un aranjament armonios erau 11 fresce, încadrate între cele 11 coloane de marmoră care susţineau cupola sălii. Erau o mărturie peste veacuri a unor evenimente importante din istoria românească a creştinismului ortodox în Bucovina, din cele mai străvechi timpuri. Imaginile evocau creştinarea în Dacia, înfiinţarea Mitropoliei Sucevei de Alexandru cel Bun, aducerea moaştelor lui Sf. Ion cel Nou la Suceava, locul de unde Ştefan cel Marea. tras cu arcul pentru a fixa altarul mănăstirii Putna, proclamarea Mitropoliei Bucovinei şi Dalmaţiei în 1874, în Catedrala din Cernăuţi şi altele. Din păcate, în perioada de ocupaţie sovietică de după 1940, frescele au fost distruse, atunci când aici a fost instalată Universitatea de Stat Ucraineană, pierzându-se astfel ireparabil nu numai o atestare istorică a caracterului românesc al Bisericii ortodoxe din Bucovina, dar şi o inestimabilă lucrare artistică.

Mulţimea de oameni, de toate naţionalităţile, venită din toate părţile Bucovinei, dar nu numai, fiindcă n-au lipsit nici românii veniţi din alte provincii româneşti, umplea sala sinodală, curtea Palatului Metropolitan şi străzile înconjurătoare. În Palatul Metropolitan, în sala sinodală, au luat loc membrii Consiliului Naţional ai guvernului Bucovinei şi delegaţii altor naţionalităţi, precum şi invitaţii oficiali, în balcoanele care înconjurau sala sinodală erau ticsiţi cei care reuşiseră să pătrundă în interiorul Palatului. Dar, marea mulţime era masată în curtea Palatului şi pe străzile din jur.

La ora 11, Dionisie Bejan, preşedintele Consiliului Naţional şi al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, venerabilul patriot care prezidase şi şedinţa Consiliului Naţional Român de la 27 octombrie

1918, deschise lucrările Congresului.

Participau în cadrul Congresului General al Bucovinei: Consiliul Naţional Român (74 de membri), în componenţa căruia intra şi guvernul Bucovinei (14 membri), Consiliul Naţional Polon, reprezentat de 6 membri, Consiliul Naţional German, reprezentat de 7 membri, precum şi un număr de 13 primari şi reprezentanţi ai unor localităţi de peste Prut cu populaţie majoritară ucraineană şi anume comunele Rarancea (3 membri), Toporăuţi (3 membri), Cuciur Mic (3 membri), Ivăncăuţi (3 membri) şi Storoneţ-Putila (1 membru). Au fost invitaţi ca oaspeţi reprezentanţi ai armatei române, membri ai Sfatului Ţării din Basarabia (4 delegaţi) şi delegaţi ai Consiliului Naţional Român din Transilvania şi Ungaria (3 membri).

În afară de participanţii la Congresul General al Bucovinei cu drept de vot deliberativ şi de oaspeţi, reprezentând provinciile româneşti care fie că au revenit la Patria Mamă, precum Basarabia, fie că erau în curs de pregătire a actului Unirii, ca Transilvania, Banatul şi Părţile ungureşti, au fost prezenţi în sala sinodală sau în curtea Palatului Metropolitan, pe străzile din jos, un mare număr de oameni, vreo câteva mii, reprezentând toate naţionalităţile şi stările sociale din întreaga Bucovina.

Deschizând lucrările Congresului, Dionisie Bejan propune ca preşedinţia Congresului General al Bucovinei să fie încredinţată lui Iancu Flondor.[64] Preluând conducerea lucrărilor, Iancu Flondor asigură pe congresişti că *„va păşi cu energie şi fără pic de şovăire pe unica cale care duce la limanul mântuirii neamului nostru”*. Este apoi ales secretar al Congresului Radu Zbiera, care dă citire unor telegrame şi scrisori adresate Congresului. Au adus salutul lor P. Cazacu din Chişinău, în numele Consiliului Directoral al Basarabiei, Paul Gore, în numele societăţilor culturale ale românilor din Basarabia,

64 Congresul General al Bucovinei din 15/18 noiembrie 1918, „Monitorul Bucovinei”, Fascicula 8, 5 ianuarie 1919, Neoficiale, pct. 2.

veteranul George Marcu, în numele Consiliului Naţionalist din Craiova, dr. Baiulescu, reprezentând pe pribegii ardeleni, un grup format din Onisifor Ghibu, D. Munteanu Râmnic, Dimitrie Bogos, Constantin Nae şi dr. Atanasie Popovici, precum şi Alexandri N. şi T. Ioncu din Chişinău.

În continuare, Iancu Flondor aduce omagiul Congresului adresat delegaţilor Consiliului Directorilor din Chişinău prezenţi la Congres, subliniind în cuvinte calde soarta comună a bucovinenilor şi basarabenilor: *„Fraţii noştri din Basarabia cu prezenţa lor la Congresul bucovinean ne vestesc că sub razele strălucitoare ale coroanei române se va deştepta tot românul la o viaţă naţională fericită, iubiţilor fraţi basarabeni, sângele strămoşilor noştri vărsat împreună pe plaiurile Moldovei s-a amestecat şi închegat, astfel că toată cruzimea şi viclenia duşmanilor noştri n-a izbutit să desfacă această sfântă legătură”*.

Trecând la ordinea de zi intitulată „Stabilirea raportului politic al Bucovinei faţă de regatul român”, Iancu Flondor citeşte Moţiunea propusă Congresului pentru adoptare.[65] şi anexa XVI

Se dă apoi cuvântul lui Ion Nistor, care, în susţinerea acestei Moţiuni, face o vibrantă expunere istorică a perioadei de stăpânire austriacă a Bucovinei şi a aspiraţiilor la libertate naţională şi Unire a românilor din această ţară, cerând în concluzie adoptarea Moţiunii propuse.[66] şi anexa XVII Vasile Bodnărescu propune şi Congresul aprobă încheierea discuţiilor privitoare la Moţiune.

Ia cuvântul, în continuare, delegatul naţionalităţii polone dr. Stanislaus Kwiatkowski, care citeşte în limba

---

65 „Monitorul Bucovinei”, Fascicula 8, 5 ianuarie 1919, p. 3. A se vedea textul Moţiunii Congresului General al Bucovinei din 28 noiembrie 1918 în Anexa XVI.

66 Ibidem, p. 3-4. A se vedea textul cuvântării lui Ion I. Nistor la Congresul General al Bucovinei în Anexa XVII.

polonă, cu traducere în limba română, adeziunea la Unire.[67] şi anexa XVIII De asemenea, delegatul naţionalităţii germane, dr. Alois Lebouton a făcut cunoscut Congresului, în limba germană, adeziunea la Unire a acestei naţionalităţi.[68] şi anexa XIX După încheierea lucrărilor Congresului la 5 decembrie 1919, Comunitatea armenească orientală din Bucovina, printr-o telegramă semnată de Varteres Pruncul, adresată lui Iancu Flondor, îşi dă acordul cu *„infinită însufleţire la Unirea scumpei Bucovine cu Patria Mamă”*.[69] şi anexa XX Şi comunităţile evreieşti din Rădăuţi, Câmpulung şi Suceava îşi dau acordul la Unire.[70] Mai târziu, senatorul M. Hecht, ales ca independent al comunităţii evreieşti din Bucovina în primul Parlament al României Mari, a făcut în acest for declaraţii de adeziune la Unire.[71] şi anexa XXI

Iancu Flondor, după ce cele două declaraţii de adeziune la Unire ale reprezentanţilor poloni şi germani sunt primite cu aplauze entuziaste, dă din nou citire Moţiunii Congresului General al Bucovinei prin care se hotărăşte: *„Unirea necondiţionată şi pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuş, Colacin şi Nistru, cu regatul României”* şi o supune adoptării Congresului.

Întreaga sală, în picioare, aclamă frenetic Moţiunea de Unire, care astfel este declarată de preşedintele

---

67 Ibidem, p. 4. A se vedea textul adeziunii naţionalităţii polone în Anexa XVIII.

68 Ibidem, p. 4. A se vedea textul adeziunii naţionalităţii germane în Anexa XIX.

69 „Glasul Bucovinei”, Cernăuţi, an. I, nr. 18, 5 decembrie 1918, Anexa XX.
„Curierul Israelit”, nr. 87, 20 februarie 1919 şi nr. 31, 14 martie 1919;

70 „Neamul evreiesc”, nr. 16,16 aprilie 1919.

71 „L’Independance roumaine”. Bucureşti, nr. 13411, 2 decembrie 1919. A se vedea textul declaraţiilor senatorului M. Hecht în Anexa XXI.

Congresului ca intrând în vigoare prin adoptarea ei în unanimitate.

În acel moment de entuziasm nestăvilit, se intonează imnul naţional *Trăiască regele* şi se flutură drapele tricolore. Pe pereţii sălii sunt portretul regelui Ferdinand şi al reginei Maria, ca simbol al trecerii Bucovinei sub conducerea suveranilor României.

După ce Iancu Flondor anunţă înscrierea la cuvânt în numele Ardealului a lui Victor Deleu, care însă n-a putut fi prezent la Congres, dă cuvântul delegatului Basarabiei, Pan Halippa, care în cuvinte pline de patriotism prefigurează România Mare, prin apropiata Unire a celei de a treia provincii româneşti, Transilvania şi Banatul: *„Fraţi bucovineni, să adunăm florile neamului nostru, că mâine vom avea pe fraţii noştri transilvăneni, un trandafir al neamului nostru şi atunci, fraţilor, nu ne mai trebuie nicio condiţiune pentru democraţia Basarabiei, Bucovinei şi Ardealului, care vor aduce viaţa statului român pe calea care să asigure un viitor strălucit acestei ţări”*, în numele Consiliului Director al Basarabiei vorbeşte I. Pelivan, iar ca reprezentant al Consiliului Naţional al Românilor din Transilvania şi Ungaria, în calitate de secretar, vorbeşte Gheorghe Crişan, care, felicitând Congresul pentru adoptarea actului Unirii, exprimă mulţumirea sufletească a ardelenilor pentru acest măreţ eveniment.

În încheierea Congresului, Iancu Flondor dă citire textelor telegramelor adresate regelui Ferdinand,[72] şi anexa XII guvernului român şi reprezentanţilor Angliei, Franţei, Italiei şi Statelor Unite ale Americii de la Iaşi.[73] şi anexa XXIII Totodată, citeşte telegrama mitropolitului Pimen al Moldovei de la Iaşi trimisă mitropolitului Vladimir Repta al Bucovinei, după care ţine cuvântul de închidere.

---

72 Ion Nistor, Unirea Bucovinei – 28 noiembrie 1918. Studii şi documente, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1928, p. 180. A se vedea textul telegramei trimisă regelui Ferdinand în Anexa XXII.

73 Ibidem, p. 180-181. A se vedea telegrama trimisă în Anexa XXIII.

Cu acest ultim cuvânt, lucrările Congresului sunt declarate închise la ora 13.[74] şi anexa XXIV

Despre lucrările Congresului General al Bucovinei şi Moţiunea adoptată de acesta s-a încheiat un proces-verbal.[75]

O delegaţie a Congresului General al Bucovinei,[76] şi anexa XXV în frunte cu Iancu Flondor este desemnată să prezinte actul Unirii, în mod oficial, regelui şi guvernului român aflaţi la Iaşi.

O ediţie specială a ziarului *„Glasul Bucovinei”*[77] şi anexa XXVI anunţă adoptarea de către Congresul General al Bucovinei a rezoluţiei pentru Unirea necondiţionată a Bucovinei istorice cu România.

Ecourile măreţului act al Unirii Bucovinei cu România au continuat în oraş până târziu în noapte. Marele entuziasm provocat de ştirea adoptării rezoluţiei pentru Unire s-a răspândit în întreg oraşul. În Piaţa Unirii (fosta Ringplatz de pe timpul Austriei), botezată astfel în acea zi, era o mare de oameni. Nu numai populaţia românească din oraş şi din comunele din jur, dar şi cea germană, polonă, evreiască, armenească şi deopotrivă şi ţărani ucraineni participau la această sărbătoare. Toţi erau animaţi de speranţa că revenind la Patria Mamă, Bucovina va cunoaşte un progres naţional, social şi economic într-o democraţie care va asigura dreptatea socială şi toleranţa pentru toţi cetăţenii ei.

În aceeaşi seară de 28 noiembrie 1918, delegaţia Congresului General al Bucovinei părăseşte oraşul sosind a doua zi la Iaşi, înmânarea actului Unirii s-a făcut la 29 noiembrie 1918, într-un cadru solemn, în clădirea Corpului

---

74 Ibidem, p. 179-180. A se vedea Cuvântul de închidere al Congresului ţinut de Iancu Flondor în Anexa XXIV.

75 Ibidem, p. 163-180.

76 Ibidem, p. 67. A se vedea componenţa delegaţiei în Anexa XXV.

77 „Glasul Bucovinei”, nr. 11, 28 noiembrie 1918. A se vedea textul articolului în Anexa XXVI.

IV de Armată, în prezenţa regelui Ferdinand şi a reginei Maria, a familiei regale şi a guvernului român, care se pregăteau să se reîntoarcă la Bucureşti, capitala României, vremelnic ocupată de duşmani. Prezentând actul Unirii, consfinţit prin rezoluţia Congresului General al Bucovinei, Iancu Flondor a rostit o emoţionantă cuvântare[78] şi anexa XVII la care regele Ferdinand a răspuns asigurând pe bucovineni că vor fi înconjuraţi cu dragoste şi ocrotire părintească.

Delegaţia bucovineană este invitată să însoţească familia regală şi guvernul român împreună cu autorităţile militare şi civile ale ţării, la reîntoarcerea în capitala României. Călătorind cu un tren special spre Bucureşti, la intrarea triumfală în capitală, la 1 decembrie 1918, istorica zi în care la Alba Iulia se adopta hotărârea de Unire a Transilvaniei, Banatului şi a Părţilor ungureşti cu România, delegaţia Bucovinei a participat oficial la această revenire în vechea capitală a României. Bucovina, prin reprezentanţii săi, a fost prezentă, în tribuna oficială, la marile festivităţi care au avut loc, sub simbolul lui Mihai Viteazul, voievodul întregitor al celor trei provincii locuite de români, Ţara Românească, Moldova şi Transilvania, la statuia marelui voievod din centrul Bucureştilor. În seara zilei, delegaţia bucovineană a luat parte la dineul oficial ce a avut loc la Palatul regal din Calea Victoriei.

O nouă etapă în drumul lung al revenirii Bucovinei, detrunchiată din trupul Ţării, la Patria Mamă s-a împlinit. O mare nedreptate ce s-a adus în 1775 poporului român din Ţara de Sus a Moldovei, prin *„voinţa”* marilor imperii (Turcia, Rusia şi Austria), care, în decursul zbuciumatei noastre istorii, au râvnit, sub o formă sau alta, la teritoriile Ţărilor Române, a fost ştearsă. Firul istoriei, întrerupt cu silnicie, a fost reluat şi Bucovina, reîntoarsă într-o

78 Ion Nistor, Op. cit., p. 67-68. A se vedea cuvântul lui Iancu Flondor rostit la Iaşi în faţa regelui Ferdinand şi al guvernului român, cu ocazia prezentării actului Unirii la 29 noiembrie 1918 în Anexa XXVII.

România reîntregită, îşi ia locul firesc, alături de celelalte provincii înstrăinate, în marea comunitate a românilor. Aşa cum spunea deputatul ţăran Vasile Alboi Şandru: *„Nu era posibilă o România Mare fără mica Bucovină”*.

2. Conducerea politică şi administrativă a Bucovinei în perioada tranzitorie dintre Unire şi integrarea provinciei în sistemul politico-administrativ al României.

După grandioasa manifestaţie prilejuită de Moţiunea Congresului General al Bucovinei din 28 noiembrie 1918, de Unire necondiţionată a provinciei cu România şi după reîntoarcerea delegaţiei Bucovinei de la marile serbări ce au avut loc la Bucureşti cu ocazia revenirii regelui şi a guvernului român în capitala Ţării, administraţia românească, inaugurată de guvernul Bucovinei de sub preşedinţia lui Iancu Flondor, va depune o laborioasă activitate în conducerea treburilor publice ale Bucovinei. Efectele actului de Unire necondiţionată a Bucovinei cu România din 28 noiembrie 1918 se vor resimţi treptat în activitatea organelor legislative şi executive ale noii puteri din Bucovina. Scopul final ai acestor activităţi era integrarea provinciei la Patria Mama, prin trecerea succesivă a unor organe locale în sistemul central al statului român.

Moţiunea de Unire trebuia urmată de acceptarea ei printr-un act legislativ al conducerii României. Totuşi, până la apariţia acestui act legislativ, de „acceptare” a Unirii, era firesc ca noul organ ales ai Bucovinei, cu caracter constituţional, având efectiv puterea, să-şi stabilească atribuţiile printr-un act legislativ local fundamental, ca o adevărată constituţie. Scurt timp după preluarea puterii, Consiliul Naţional Român, în şedinţa sa din 12 noiembrie 1918, a adoptat legea fundamentală provizorie prin care se stabilesc atribuţiile legislative ale Consiliului Naţional Român cât şi cele executive exercitate de guvernul Bucovinei, format din secretariate de stat.

Dacă asupra obiectivului final al Unirii exista un

deplin acord între oamenii politici din Bucovina şi din partea reprezentanţilor naţionalităţilor polonă şi germană, ce aderaseră dintru început la Unire, cât şi a celei evreieşti şi armene, care, iniţial, într-o binevoitoare expectativă, treptat acceptaseră Unirea, în ceea ce priveşte modalităţile de trecere a provinciei sub suveranitatea României, precum şi la ponderea şi atribuţiile organelor locale ale Bucovinei, în raport cu cele ale organelor centrale din Bucureşti, s-au ivit, la scurt timp după acceptarea Unirii, chiar în sânul Consiliului Naţional şi al guvernului Bucovinei, divergenţe de opinii, care s-au accentuat sub influenţa refugiaţilor bucovineni, reîntorşi din România, vădit dominaţi de ideile centralizatoare ce stăpâneau vechile cercuri politice din România, în frunte cu cele liberale. Manifestându-se, iniţial, într-o formă neostentativă (dezbaterile din cadrul Consiliului Naţional Român din acea perioadă o confirmă), în timpul cât la conducerea guvernului român era generalul Coandă (6 noiembrie – 12 decembrie 1918), odată cu venirea în fruntea guvernului, la 12 decembrie 1918, a lui Ion I.C. Brătianu se produce o intensificare a divergenţelor.

Partizan al unui regim politic centralizat, cu excluderea oricărei autonomii a noilor provincii realipite la România şi admiţând numai o descentralizare administrativă limitată la nivelul judeţelor, Ion I.C. Brătianu, cu autoritatea sa de şef al Partidului Naţional-Liberal şi şef al guvernului, care a îndrumat naţiunea spre lupta armată alături de Puterile Aliate pentru reîntregirea ţării, şi cu bine-cunoscuta sa influenţă asupra regelui, factorul constituţional, îşi impune punctul său de vedere. Prin Decretele-lege nr. 3714/1918 şi 3715/1918, publicate în „Monitorul Oficial” din 2 ianuarie 1919, privind Unirea Bucovinei cu România,[79] şi anexa XXVIII respectiv pentru

79 „Monitorul Oficial”, Partea I, nr. 217, 18 decembrie 1918 / 2 ianuarie 1919. A se vedea textul Decretului-lege în Anexa XXVIII.

administrarea Bucovinei,[80] şi anexa XXIX se face un pas important spre unificare, dar şi spre centralizare.

Ca urmare a acestor două decrete-legi, se vor produce o serie de schimbări în conducerea Bucovinei aşa cum fusese concepută iniţial de Iancu Flondor. Schimbările îşi vor găsi expresia la nivelul guvernului român central şi al conducerii statului, care va prelua atribuţiile legislative. Niciun act legislativ nu va mai fi dat, pe plan local, de Consiliul Naţional. Deşi formal, legea fundamentală provizorie din 12 noiembrie 1918 rămăsese în vigoare, ea nu-şi mai găsea aplicare, după apariţia Decretului-lege nr. 3715/1918, în domeniul legislativ. Era, fără îndoială, evident, că Bucovina, încadrată în statul unitar român, nu va mai cunoaşte autonomie legislativă sub formă de Dietă proprie, cu atribuţii limitate, pe care o avusese în perioada Ducatului. Aplicarea concepţiei absolut centralizatoare în domeniul legislativ era necesară pentru consolidarea statului unitar român.

În aplicarea actelor legislative emise la nivel central vor interveni dificultăţi pricinuite nu numai din considerente obiective, datorite specificului situaţiei din Bucovina, dar uneori vor fi şi obstrucţii ale organelor locale chemate să le pună în executare. Trebuie avut în vedere că situaţia din Bucovina, sub raportul naţionalităţilor, nu-şi găsea comparaţia cu situaţia din celelalte provincii realipite României. Regimul austriac reuşise printr-o egală tratare a tuturor naţionalităţilor Bucovinei, sub egida *„protectoare”* a dominaţiei sale, să confere într-un ducat autonom drepturi administrative tuturor etniilor. Rezultatul a fost însă nociv pentru naţionalitatea română, care s-a văzut în decursul vremii *„concurată”* neloial în propria ei ţară şi copleşită de continua creştere a forţei economice şi demografice artificiale a celorlalte naţionalităţi şi astfel să piardă

80 Ibidem. A se vedea textul Decretului-lege în Anexa XXIX.

caracterul dominant în administraţie, pe care era îndreptăţită prin autohtonism, românitatea teritoriului şi antecedenţa statală a Moldovei.

a) *Perioada de conducere locală prin guvernul Bucovinei* (*10 noiembrie 1918 – 2 ianuarie 1919*).

În data de 9 noiembrie 1918, înaintea intrării armatei române în capitala Bucovinei, Consiliul Naţional Român, constituit sub formă de Constituantă încă de la 27 octombrie 1918 şi care ceruse guvernatorului austriac predarea puterii de mai multe ori, era stăpân pe situaţie şi exercita de drept şi de fapt puterea. Principalele instituţii ale provinciei erau stăpânite de organele Consiliului. Ca organ reprezentativ al poporului român din Bucovina, Consiliul era investit cu dreptul de a exercita în numele acestuia puterea politică în provincie.

În prima perioadă de conducere locală, Consiliul Naţional Român ca organ legislativ unicameral nu a votat, cu excepţia legii fundamentale provizorii, cu caracter constituţional, niciun act legislativ. Bucovina în toată această perioadă a fost supusă legilor austriece în vigoare. Conducerea administrativă a Bucovinei s-a efectuat prin acte ale guvernului Bucovinei care ales de Consiliul Naţional, exercita pe deplin puterea executivă. În cea de a treia şedinţă a Consiliului Naţional Român, ce a avut loc la 12 noiembrie 1918, Iancu Flondor, şeful guvernului, a prezentat programul organului suprem executiv. În politica externă, Bucovina va avea relaţii strânse cu Regatul României şi Ardealului şi, pe măsura posibilităţilor, cu celelalte state. În politica internă, va pregăti o nouă lege electorală pentru a asigura pe baza sufragiului universal, direct şi secret, dreptul femeilor de a vota. Va fi format un buget pe patru ani şi se va apela la credite. În domeniul justiţiei, instanţele judecătoreşti vor continua să judece pe baza legilor existente. Se va înfiinţa o Curte de Apel. Se va crea o Legiune bucovineană. Se vor înfiinţa şcoli naţionale în limbile tuturor naţionalităţilor. În agricultură se vor lua

măsuri pentru a se da pământ ţăranilor. Se întrevedea din enunţarea acestui program că Iancu Flondor a considerat că poate adopta un program de perspectivă pentru guvernul condus de el, apreciind că acesta, deşi cu caracter tranzitoriu, va avea o durată de funcţionare mai lungă.

Preocupările principale imediate ale guvernului Bucovinei condus de Iancu Flondor erau normalizarea vieţii social-economice şi asigurarea aprovizionării populaţiei. Se iau măsuri pentru buna funcţionare a serviciilor publice şi a asistenţei medicale. Se redeschid şcolile, se reiau transporturile pe căile ferate. Comunicaţiile spre Vest fiind practic închise, datorită situaţiei tulbure din Galiţia, unde se dădeau lupte între ucraineni şi polonezi, se reia circulaţia trenurilor spre România. Îndată după redeschiderea comunicaţiilor spre Vest, se formează, la 18 decembrie 1918, un tren special, care va transporta la Viena pe contele Etzdorf, fostul guvernator al Bucovinei, împreună cu un număr de 75 de funcţionari austrieci, care au cerut repatrierea.

Pentru a preveni eventuale tulburări şi a introduce restricţii în purtarea armelor, o primă măsură adoptată de Consiliul Naţional Român, la 12 noiembrie 1918, a fost instituirea stării de asediu în ţinutul Cernăuţi, nordul Bucovinei dintre Prut şi Nistru şi în districtele Vijniţa, Văzcăuţi, Şiret, Rădăuţi şi Storojineţ. Este de remarcat că nu era vorba de o stare de asediu propriu-zisă cu multiple restricţii aduse drepturilor cetăţeneşti, ci numai de introducerea obligaţiei de predare a armelor, care urma să se facă de către organele jandarmeriei locale şi nu de autorităţile militare.

O importantă măsură luată de guvern a fost reglementarea modului de exercitare a funcţiei jurisdicţionale în Bucovina. Guvernul în plen a emis Ordonanţa nr. 5 din 30 noiembrie 1918 („*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. 3 din 17 decembrie 1918). Prin această

Ordonanţă, invocându-se legea fundamentală provizorie, se stabileşte că jurisdicţia în Bucovina se exercită în numele legii. De asemenea, sentinţele şi deciziile date de organele judecătoreşti se execută în numele legii. Rămân în funcţiune vechile instanţe judecătoreşti, care vor pronunţa sentinţele şi deciziile în numele legii. Este de remarcat că şi executarea acestora se vor face tot în numele legii, deşi este de principiu în drept că aceasta urmează a se face în numele capului statului. S-a adoptat în mod înţelept o formulă neutră care lasă deschisă problema conducerii de stat.

Ca o măsură de ordin administrativ de importanţă generală pentru viaţa cotidiană este introducerea timpului de Bucureşti în Bucovina, măsură ce a fost adoptată prin Ordonanţa nr. 6 din 20 noiembrie 1918 („*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. 3 din 17 decembrie 1918) dată de preşedintele guvernului. Ca urmare, de la 25 noiembrie 1918, în întreaga Bucovină ceasurile au fost date cu o oră înainte. Pentru reglementarea gestiunilor fostelor unităţi militare austriece, se dispune prin Ordonanţa nr. 7 din 20 noiembrie 1918 („*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. 3 din 17 decembrie 1918) ca toate comandamentele militare austriece să fie obligate să predea Secretariatului pentru Finanţe toţi banii pe care i-au avut în momentul dizolvării lor. O măsură financiară de interes local este modificarea unor dispoziţii privind impozitul pe rachiu din 20 mai 1888, adusă prin Ordonanţa nr. 8 din 15 noiembrie 1918 („*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. 4 din 21 decembrie 1918). Pentru a preîntâmpina lipsa unor alimente şi altor bunuri pe teritoriul Bucovinei, ca şi în vederea evitării speculei, se reglementează import-exportul de bunuri pe teritoriul Bucovinei, introducându-se autorizaţiile de export-import şi dizolvându-se oficiile economice, prin Ordonanţa nr. 9 („*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. 5 din 28 decembrie 1918).

Pentru a evita creşterea preţurilor şi a se da posibilitatea formării de preţuri, mai elastic, se suspendă

unele dispoziţii ale Ordinului imperial din 24 noiembrie 1917, relative la instituţia pentru examinarea preţurilor. Măsura este luată prin Ordonanţa nr. 19 din 14 decembrie 1918 („*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. 5 din 28 decembrie 1918). Aceasta este ultima ordonanţă dată de Iancu Flondor ca şef al guvernului Bucovinei. La 2 ianuarie 1919, a fost publicat în „*Monitorul Oficial*”, nr. 217, Decretul-lege nr. 3744 din 31 decembrie 1918, prin care, în temeiul Moţiunii Congresului General al Bucovinei din 28 noiembrie 1918 privind Bucovina, în cuprinsul graniţelor ei istorice, este şi rămâne pe veci unită cu Regatul României, iar prin Decretul-lege nr. 3745, publicat în acelaşi „*Monitor Oficial*”, se stabilesc norme privind organizarea Bucovinei. Prin această din urmă reglementare, guvernul Bucovinei este înlocuit cu un Secretariat de serviciu, iar şeful guvernului cu ministrul-delegat al guvernului pentru Bucovina cu sediul la Cernăuţi. O primă etapă în administrarea tranzitorie a Bucovinei se încheia, intrându-se în cea de a doua fază pregătitoare a integrării provinciei în sistemul politico-organizatoric al României.

În această primă fază a conducerii locale a Bucovinei, guvernul şi-a exercitat pe deplin atribuţiile sale de organ suprem al administraţiei prin emiterea de ordonanţe, date fie în plen, fie de şeful guvernului, în cele mai diverse domenii de activitate. Singura lege adoptată de Consiliul Naţional Român este legea fundamentală provizorie ca act constituţional care urma să constituie legea cadru de organizare a provinciei până la apariţia unei legi de acceptare a Unirii de către Regatul României. Ordonanţele date de guvern prin conţinutul lor nu s-au limitat întotdeauna la reglementări executive şi administrative, ci excedând aceste domenii au avut şi un conţinut legislativ, în special în ceea ce priveşte completarea şi modificarea legilor austriece în vigoare. Nicio imixtiune a organelor militare române aflate în Bucovina nu s-a produs în această perioadă în activitatea de conducere politică şi

administrativă a Consiliului Naţional Român şi a guvernului, care şi-au exercitat atribuţiile în deplină autonomie. Organele centrale din România nu au intervenit în aceeaşi perioadă prin nicio dispoziţie legislativă sau administrativă, sub aspect juridic, de altfel, aceasta nefiind posibil înainte de apariţia actului de acceptare a Unirii.

b) Conducerea politică şi administrativă a Bucovinei în perioada tranzitorie prin ministrul-delegat şi Secretariatele de serviciu locale în Cernăuţi şi Ministerul pentru Bucovina în Bucureşti (2 ianuarie 1919 – 5 aprilie 1920).

Actul Unirii din 28 noiembrie 1918, ca emanaţie a puterii supreme a Bucovinei – Congresul General – a căpătat forţă de lege prin Decretul-lege nr. 3744/1918 de Unire a Bucovinei. Odată cu realizarea prin acest decret a acordului pentru acceptarea Unirii, se creează premisa juridică de trecere la o nouă etapă a perioadei de tranziţie în care organele centrale preiau o parte din atribuţiuni şi se procedează în mod treptat la integrarea organelor locale în administraţia centrală. Actul legislativ principal care legalizează această trecere este Decretul-lege nr. 3745/1918 din 2 ianuarie 1919 pentru administraţia Bucovinei. Prin art. I se prevede că în Bucovina rămân în vigoare legile şi ordonanţele de până atunci. Prin acest articol se confirmă nu numai legislaţia anterioară austriacă ci şi ordonanţele şi măsurile luate de guvernul Bucovinei până la 2 ianuarie 1919. Legile esenţiale vor putea fi modificate numai pe cale legislativă (parlamentară). Numai în măsura în care ar rezulta din actul Unirii necesitatea unei completări sau modificări ele vor putea fi efectuate prin decrete-legi. Ordonanţele în vigoare vor putea fi schimbate de ministrul-delegat al guvernului cu sediul în Cernăuţi, care în cadrul legilor în vigoare va putea da şi ordonanţe privitoare la administraţia Bucovinei. Conform art. ÎI şi III pentru Bucovina vor intra

în guvernul central al României doi miniştri fără portofoliu, din care unul ca delegat al guvernului pentru administraţia Bucovinei va avea reşedinţa la Cernăuţi, iar al doilea la Bucureşti. Pe lângă ministrul-delegat al guvernului la Cernăuţi se va numi un secretar general. Pentru administraţia Bucovinei se instituie, sub conducerea şi organizarea ministrului-delegat al guvernului la Cernăuţi, un serviciu administrativ format din 9 Secretariate de serviciu şi anume pentru: 1) interne, 2) justiţie, 3) finanţe, 4) instrucţie publică, 5) lucrări publice, 6) culte, 7) industrie, comerţ şi îngrijire socială, 8) agricultură, domenii şi alimentaţie şi 9) salubritate publică. În fruntea fiecărui serviciu se va numi un secretar-şef. Afacerile străine, armata, siguranţa generală a statului, căile ferate, vama, împrumuturile publice vor fi administrate de guvernul central din Bucureşti. Jandarmeria şi poliţia rămân la dispoziţia ministrului-delegat al guvernului la Cernăuţi. Prin Decretul-lege nr. 3746 din 18 decembrie 1918, publicat în *„Monitorul Oficial”* din 2 ianuarie 1919, Iancu Flondor şi Ion Nistor sunt numiţi miniştri secretari de stat fără portofoliu.

În noua formulă organizatorică, conducerea politică şi administrativă a Bucovinei se efectua într-o formă asemănătoare cu aceea a unui teritoriu federat administrativ. Lipsit de un organ legislativ propriu, Decretul nr. 3745/1918 nemenţinând atribuţiile legislative ale Consiliului Naţional şi păstrând vechile legi austriece, Bucovina avea o autonomie administrativă deplină, centralizându-se numai activităţile specifice unui guvern federal, expres prevăzute de lege. Era evident că această formulă organizatorică avea caracter tranzitoriu, ca o etapă în vederea realizării statului român unitar.

Ministrul-delegat al guvernului cu sediul la Cernăuţi a continuat să emită ordonanţe în domeniile rezervate Secretariatelor de serviciu. La nivelul acestora, secretarii şefi au emis dispoziţiile cu caracter pur administrativ în

domeniul de activitate al secretariatului respectiv.

În spiritul Moţiunii de Unire din 28 noiembrie 1918 au fost adoptate o serie de reglementări care marcau desprinderea de legătura politică cu Austria şi integrarea în România. Astfel, se dispune desfiinţarea semnelor de hotar, precum şi a barierelor şi tablelor indicatoare a fostului hotar între Bucovina şi Vechiul Regat (Ordonanţa nr. 21 din 21 februarie 1919, publicată în *„Monitorul Bucovinei”*. Fascicula 15 din 7 martie 1919), precum şi introducerea limbii române în instituţiile publice. Se stabilesc cinci grade de cunoaştere a limbii române şi probele la care funcţionarii publici urmează a fi supuşi (Ordonanţa nr. 22 din 26 februarie 1919, publicată în *„Monitorul Bucovinei”*, Fascicula 15 din 7 martie 1919). Dominaţia austriacă, pentru a înfrânge lupta naţională a românilor din Bucovina, a introdus pentru fapte de *„trădare”* nu numai severe sancţiuni penale, mergând în timp de război până la pedeapsa capitală, dar a instituit şi măsura de dezdăunare materială a statului. Era firesc ca aceste măsuri să fie abrogate de ministrul-delegat pentru Bucovina, ceea ce s-a efectuat prin Ordonanţa nr. 15/1919 publicată în *„Monitorul Bucovinei”*, Fascicula 11 din 10 ianuarie 1919.

Ţinând seama de incertitudinea politică şi de conflictele militare ce aveau loc la hotarele de nord-est ale Bucovinei şi pentru a asigura ordinea publică internă şi a stabilităţii vieţii economice şi sociale, se intensifică aplicarea introducerii stării de asediu dispusă de Consiliul Naţional încă de la 12 noiembrie 1918. Se impun unele restricţii la libera circulaţie a cetăţenilor, ţinerea adunărilor publice, orarul magazinelor. Se introduce cenzura ziarelor şi a publicaţiilor (*„Monitorul Bucovinei”*, Fasciculele nr. 10 din 28 ianuarie 1919, nr. 12 din 7 februarie 1919 şi nr. 13 din 19 februarie 1919). Atacul dat de bolşevici la Nistru şi care a dus la ocuparea temporară a oraşului Hotin şi pătrunderea în nordul Basarabiei,

vecină cu Bucovina, a justificat aceste măsuri. Este de relevat însă că nu s-au luat măsuri dure care să ducă la o privare de libertate a anumitor categorii de cetăţeni. Dintr-o notă aflată în arhiva personală a lui Iancu Flondor[81] rezultă că acesta n-a considerat necesar să înfiinţeze lagăre de concentrare, deoarece în satele bucovinene era linişte şi nu exista pericolul unui atac iminent asupra Bucovinei. Evenimentele ulterioare au confirmat justeţea atitudinii lui Iancu Flondor.

O importantă măsură luată în această perioadă a fost hotărârea de a se face un recensământ al populaţiei din Bucovina, în scopul aplicării reformei agrare având o bază sănătoasă (Ordonanţa nr. 1/1919, publicată în *„Monitorul Bucovinei"*, nr. 14 din 5 martie 1919). Din 1910, nu se mai făcuse un recensământ al populaţiei din Bucovina, iar războiul adusese modificări demografice importante. De altfel, acel recensământ nu reda fidel apartenenţa etnică, fiind făcut nu după declaraţia de naţionalitate, ci după limba vorbită.

Ziarul *„Glasul Bucovinei"*, nr. 224 din 24 august 1919, a publicat rezultatul recensământului efectuat de Secretariatul de serviciu pentru agricultură: români 368 149, germani 32 918, poloni 23 301, ucraineni 215 605, evrei 43 655, unguri 16 182, armeni 283 şi diverşi 35.000. De remarcat că în ceea ce priveşte numărul românilor şi al ucrainenilor, datele recensământului sunt apropiate de cele ale recensământului din 1930.

În ordine economică, odată cu treptata normalizare a transportului pe calea ferată, a devenit necesară stabilirea unui tarif atât pentru Bucovina cât şi în afara teritoriului ei, ceea ce s-a concretizat prin Ordonanţele nr. 11 din 10 decembrie 1918 şi nr. 12 din 5 ianuarie 1919, publicate în *„Monitorul Bucovinei"*, Fascicula nr. 8 din 5 ianuarie 1919. S-a interzis exportul de lei şi a monedelor de aur şi argint,

81 Arhivele Statului. Arhiva centrală istorică, Fond Iancu Flondor, Dosar 32, fila 13.

precum şi convenţiile în mijloace de plată străine, stabilindu-se sancţiuni penale (Ordonanţa nr. 1 din 11 ianuarie 1919, publicată în *„Monitorul Bucovinei”*, Fascicula nr. 11 din 30 ianuarie 1919). S-a acordat un moratoriu pentru executarea unor obligaţii provenite din convenţii de drept civil şi comercial (Ordonanţa nr. 14/1919, publicată în *„Monitorul Bucovinei”*, Fascicula nr. 11 din 10 ianuarie 19199 – S-a dispus prin Ordonanţa nr. 17/1919, publicată în *„Monitorul Bucovinei”*, Fascicula 14 din 5 martie 1919, încetarea obligaţiunilor pentru îndeplinirea prestaţiilor instituite prin legea austriacă din 26 mai 1912. Pentru a stăvili intrarea în Bucovina a coroanelor austriece, prin Ordonanţa nr. 19 din 27 februarie 1919, publicată în *„Monitorul Bucovinei”*, Fascicula 14 din 5 martie 1919 s-a interzis importul bancnotelor şi de casă emise de băncile austriece şi ungare, precum şi transmiterea de coroane în Bucovina.

Pentru a ilustra multipla şi variata activitate a ministrului-delegat cu administrarea Bucovinei şi a Secretariatelor de serviciu, redăm, mai jos, o serie de ordonanţe cu caracter local date de Iancu Flondor. S-au sporit lefurile personalului din şcolile primare (Ordonanţa nr. 2/1919, publicată în *„Monitorul Bucovinei”*, Fascicula 16 din 23 martie 1919. S-au creat noi venituri locale prin urcarea taxelor de consum pe rachiu şi băuturi spirtoase (Ordonanţa nr. 25/1919, publicată în *„Monitorul Bucovinei”*, Fascicula 16 din 11 martie 1919), sporirea taxei pe carnea crudă şi a consumului vinului şi laxei pe bere (Ordonanţele nr. 26/1918, nr. 27/1919 şi nr. 28/1919, publicate în *„Monitorul Bucovinei”*, Fasciculele 16 şi 17 din 13, respectiv 20 martie 1919).

În domeniul bisericesc, s-a dat o nouă organizare Consistoriului Arhiepiscopal Ortodox din Bucovina prin Ordonanţa nr. 16/1919, publicată în *„Monitorul Bucovinei”*, Fascicula 13 din 19 februarie 1919.

Pe plan central, o importantă măsură unificatoare este

adoptarea la 1 aprilie 1919 în întreaga ţară a calendarului gregorian. Prin Decretul-lege nr. 1053 din 5 martie 1919, publicat în „*Monitorul Oficial*”, nr. 274 din 6 martie 1919, se prevede că data de 1 aprilie 1919 devine 14 aprilie 1919. Este vorba de teritoriul Vechiului Regat şi al Basarabiei, unde se aplică până la acea dată calendarul iulian, care era cu 14 zile în urma calendarului gregorian ce se aplică în Transilvania şi Bucovina.

De remarcat că „*Monitorul Bucovinei*”, al cărui prim număr a apărut la 14 noiembrie 1918 ca organ de presă al guvernului Bucovinei, a continuat să apară cu acest subtitlu până la Fascicula 14 din 5 martie 1919, deşi de la 2 ianuarie 1919 guvernul Bucovinei a încetat să mai funcţioneze fiind înlocuit de ministrul-delegat cu administrarea Bucovinei.

Trebuie considerată o inadvertenţă, semnificativă totuşi, faptul că Ordonanţa nr. 28, dată pentru încasarea unei taxe pe consumul berii în Cernăuţi, este emisă la 22 februarie 1919 de „*Guvernul Ţării Bucovinei*” („*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. 17 din 20 martie 1919), deşi la acea dată prin efectul Decretului-lege nr. 3745 din 18 decembrie 1918, guvernul Bucovinei era înlocuit cu ministrul-delegat al guvernului la Cernăuţi. În Fascicula nr. 17 din 20 martie 1919 a „*Monitorului Bucovinei*” se publică încunoştinţarea Direcţiei Poştei şi Telegrafului pentru Bucovina din 10 martie 1919, prin care se anunţă că de la 1 aprilie 1919 se introduc în toată Bucovina timbrele poştale româneşti.

O dispoziţie care, reprezentând o consecinţă a aplicării Decretului-lege nr. 3745/1918 din 2 ianuarie 1919, trebuia luată încă de la acea dată este prevăzută în Ordonanţa nr. 30 din 25 februarie 1919 şi se referă la desfiinţarea Secretariatului de serviciu pentru apărarea ţării („*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. 19 din 5 aprilie 1919).

În „*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. nr. 20 din 12 aprilie 1919, sunt publicate Ordonanţa nr. 31 din 31 ianuarie 1919, privitoare la decretarea importului liber în Bucovina,

şi Ordonanţa nr. 32 din 25 martie 1919 prin care se abrogă Regulamentul din 14 noiembrie 1918, pentru târgul de vite. O importantă măsură destinată a evita frustrările de la proiectata expropriere a pământului este luată prin Ordonanţa nr. 33 din 22 martie 1919 („*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. 20 din 12 aprilie 1919), prin care se interzic înstrăinările de pământ destinat exproprierii, şi Ordonanţa nr. 34 din 23 martie 1919 („*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. 20 din 12 aprilie 1919), dată în aplicarea ordonanţei anterioare.

Două măsuri necesare pentru a asigura aprovizionarea populaţiei sunt luate prin Ordonanţa nr. 35 din 29 martie 1919 („*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. 20 din 12 aprilie 1919), privitoare la interzicerea exportului din Bucovina de cereale şi nutreţuri, şi Ordonanţa nr. 36 din 1 aprilie 1919 („*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. 21 din 19 aprilie 1919), pentru restrângerea tăierii de vite.

Problema exproprierii proprietăţilor rurale şi a împroprietăririi ţăranilor constituia în acea perioadă una din obiectivele principale ale guvernanţilor României şi a administraţiilor locale din ţinuturile alipite. Ion I.C. Brătianu, şeful guvernului român, considera că atât împroprietărirea ţăranilor cât şi sistemul electoral, dat fiind importanţa lor deosebită, să fie legiferate pe baza propunerilor făcute pe plan local, ţinându-se seamă de specificul fiecărei provincii alipite prin acte normative separate, înainte de adoptarea unei legi unice pentru întreg teritoriul României Mari.

În Bucovina, problema împroprietăririi ţăranilor a făcut obiectul unor dezbateri în Consiliul Naţional. În şedinţa din 25 noiembrie 1918, Ion Candrea interpelează guvernul Bucovinei în legătură cu intenţiile sale de a trece la reforma agrară. Iancu Flondor, în calitatea sa de şef al guvernului, răspunde, de îndată, că guvernul, din proprie iniţiativă, a hotărât să împartă pământ la ţărani, fără întârziere. Este un „sfânt adevăr”, spunea Iancu Flondor,

„că ţăranul este opinca ţării şi că numai el a menţinut fiinţa naţională. Numai ţăranilor, nicidecum boierilor sau domnilor, trebuie să le mulţumim, dacă ţara aceasta, după o vitregă stăpânire străină, de peste 140 de ani, se poate întoarce iară la mama ei". Vor fi împărţite la ţărani peste 60.000 de fălci (68.600 ha), ceea ce constituia o operaţiune de durată care trebuia făcută în spirit de dreptate socială, dar până în toamna anului 1920 ea va fi încheiată, arăta în continuare Iancu Flondor. Numeroşi membri ai Consiliului Naţional au luat cuvântul, salutând cu satisfacţie declaraţia şefului guvernului bucovinean. Gheorghe Grigorovici atrage atenţia asupra pericolului ca intelectualii români, în mare majoritate de origine ţărănească, să se depărteze de popor. Este bine ca ţăranii înşişi să fie consultaţi asupra modului cum să se facă împărţirea pământului. La propunerea lui Vasile Alboi Şandru, Consiliul Naţional votează difuzarea în toate comunele a declaraţiei lui Iancu Flondor. În ultima şedinţă din 13 februarie 1919 se instituie o comisie, formată din 18 membri, care să examineze proiectul legii reformei agrare. În această comisie, formată numai din membrii Consiliului Naţional, urma să fie cooptaţi şi reprezentanţi ai celorlalte naţionalităţi. Cu prilejul alegerii membrilor comisiei, se produce un incident, datorită faptului că preşedintele Consiliului, Dionisie Bejan, refuză să acorde cuvântul lui Aurel Morariu, reprezentant al *„glasiştilor"*. Ca urmare, aceştia se abţin de la vot şi niciun partizan al lui Ion Nistor nu figurează în comisie. În mare măsură, acest incident, care desigur că ar fi putut fi evitat, a contribuit la disensiunile dintre Iancu Flondor şi Ion Nistor. De menţionat că niciunul din cei doi n-a fost prezent la şedinţă.

Nu cunoaştem lucrările acestei comisii pentru reforma agrară, care, în urma apariţiei Decretului-lege nr. 3145/1918, va avea numai un caracter consultativ. Este de presupus că la propunerea acesteia, ca măsură

pregătitoare a reformei agrare, a fost adoptat Decretul-lege nr. 1257/1919, publicat în *„Monitorul Oficial”*, nr. 286 din 21 martie 1919, prin care toate contractele de arendare şi subarendare privind imobilele rurale din Bucovina se declară desfiinţate, urmând ca titularii de arendă sau subarendă să fie numai cultivatorii de pământ sau crescătorii de vite, ori statul.

Contrar unor afirmaţii tendenţioase din partea *„glasiştilor”* că reforma agrară în Bucovina ar fi fost tergiversată, Iancu Flondor s-a preocupat intens de modul de rezolvare a acestei importante probleme. Din notele sale reiese că în ziua de 7 martie 1919 s-a discutat proiectul de lege pentru reforma agrară în Bucovina. Astfel, cum Iancu Flondor arătase ca şef al guvernului în programul acestuia încă de la 13 noiembrie 1919, împroprietărirea urma a se face în loturi de moşii ţărăneşti de 5 ha inalienabile şi indivizibile. Se urmărea, în acest mod, crearea de ferme-model. Important este că la această reuniune au participat şi reprezentanţii celorlalte naţionalităţi,[82] care s-au declarat de acord cu această formă de împroprietărire. Semnalăm aici, nu numai pentru a confirma interesul deosebit al lui Iancu Flondor pentru grabnica rezolvare a problemei agrare, dar şi pentru a pune în valoare personalitatea generoasă şi tolerantă a acestuia, care a acceptat şi colaborarea lui Aurel Onciul în găsirea soluţiei optime a problemei agrare în Bucovina. Acesta, după ce prin scrisoarea din 18 noiembrie 1918 de la Iaşi a recunoscut *„greşeala”* sa de a fi acceptat împărţirea administraţiei Bucovinei, se stabilise la Bucureşti, de unde îi trimite un proiect de lege pentru reforma agrară întocmit după principiile expuse de guvernul lui Iancu Flondor.[83]

În ceea ce priveşte sistemul electoral în Bucovina, în

---

82 Ibidem. Dosar 20/fila 40.

83 Ibidem. Dosar 11/fila 74.

aceeaşi şedinţă din 13 februarie 1919 a Consiliului Naţional, a fost aleasă o comisie, formată din 24 de membri, la care urmau a se adăuga şi reprezentanţi ai celorlalte naţionalităţi, care trebuia să facă propunerea pentru noul sistem electoral. Nu cunoaştem lucrările acestei comisii, care nu s-au finalizat până la demisia lui Iancu Flondor, dar este probabil că după această demisie comisia n-a mai lucrat. Abia la propunerea lui Ion Nistor, care va cumula funcţiile de ministru-delegat cu administraţia Bucovinei în guvernul român cu cea de ministru-delegat cu administraţia Bucovinei cu reşedinţa la Cernăuţi, au fost adoptate Decretele-legi nr. 3589 din 15 august 1919 şi nr. 3620 din 24 august 1919, pe baza cărora s-au desfăşurat primele alegeri parlamentare în România Mare.

Ultima ordonanţă dată de Iancu Flondor ca ministru-delegat al guvernului la Cernăuţi, de o deosebită importanţă ca măsură pregătitoare a exproprierii pământului, este Ordonanţa nr. 37 din 20 martie 1919, privitoare la arendarea obligatorie a pământurilor ce urmează a fi expropriate (peste 200 de ha) către ţărani. În fiecare comună se instituie o comisie care va stabili cui se arendează pământurile. Se stabilesc şi preţurile pentru arendare.

În cronologia ordonanţelor date pentru administraţia Bucovinei urmează un interval de aproape o lună în care datorită intervenţiei unei *„crize”* în afacerile Bucovinei nu s-au mai emis ordonanţe.

Cele două tendinţe prezente îndată după Unire în conducerea politică şi administrativă a Bucovinei s-au intensificat luând forme manifeste şi ostentative. Pe de o parte, grupul celor de la *„Glasul Bucovinei”*, la care se raliase cea mai mare parte a românilor bucovineni refugiaţi, îşi manifestau opţiunea pentru o conducere centralizată a Bucovinei fără organe legislative şi executive proprii, iar pe de altă parte cei ce se aflau în

majoritate în Consiliul Naţional Român şi organele administrative ale Bucovinei şi care, în frunte cu Iancu Flondor, erau pentru o mai largă descentralizare administrativă a Bucovinei şi asigurarea unei participări efective a celorlalte naţionalităţi; Dacă primul curent, denumit al *„glasiştilor”*, se apropia de punctul de vedere al Partidului Liberal, condus de Ion I.C. Brătianu, aflat de la 17 decembrie 1918 la guvernare, cel de al doilea curent numit al „administraţiei Ţării”, având în frunte pe Iancu Flondor, prin tendinţele de descentralizare, se apropia de forţele politice opoziţioniste din acea vreme.

Un eveniment neaşteptat are loc la 18 martie 1919. Apare la Cernăuţi cel de al doilea cotidian în limba română intitulat *„Bucovina”* şi având subtitlul *„Ziarul românilor bucovineni”*. Desigur, prezenţa în viaţa Bucovinei a doua cotidiene în limba română era un fapt în sine îmbucurător, dar, în curând, în coloanele celor două ziare se manifestă din ce în ce mai intens cele două tendinţe care iau forme contradictorii.

În primul său număr *„Bucovina”*, editată şi aparţinând Societăţii *„Unirea”*, publică programul românilor bucovineni. La primul punct al acestui program se afirmă doleanţa ca Bucovina să se contopească cu România într-un stat naţional, omogen, cu un singur corp legislativ bicameral. În ceea ce priveşte administraţia, la cel de al doilea punct, se prevede ca aceasta să se efectueze prin corpuri administrative alese democratic, realizându-se o reformă pentru descentralizarea administrativă prin constituirea unei unităţi administrative formate din Bucovina, Hotin şi Dorohoi, parţial Botoşani. În domeniul justiţiei, prin punctul trei, se preconizează o reformă neîntârziată a codurilor civil şi penal şi a procedurilor respective şi introducerea instituţiei notarilor publici şi înfiinţarea cadastrului funciar în toată ţara. Se preconizează înfiinţarea unei Curţi de Apel la Cernăuţi. În ceea ce priveşte reforma agrară, se consideră că

împroprietărirea ţăranilor trebuie să conducă la crearea de moşii ţărăneşti. O detaliere a principiilor exproprierii pământurilor este făcută în numărul 2 al ziarului. Din punct de vedere fiscal se cer impozite proporţionale cu venitul. Se prevede, de asemenea, crearea unei direcţii de căi ferate pentru Bucovina, limitată de ţinutul administrativ.

O primă menţiune împotriva tendinţelor *„autonomiste”*, fără a indica vreun nume, apare în articolul omagial dedicat lui Ion Nistor, publicat în „Glasul Bucovinei”, nr. 41 din 3 ianuarie 1919. Se afirmă în acest articol: *„Vedem că mulţi dintre cei care au fost în stare într-un moment de înălţător entuziasm să voteze fără nicio restricţie actul Unirii, acum abia după câteva săptămâni au început să aibă fel de fel de nedumeriri”*. În contrast cu aceştia, Ion Nistor este prezentat, prin originea sa ţărănească, ca un exponent devotat al Unirii necondiţionate. Fără să se facă referire la numele lui Iancu Flondor, este evident că articolul viza persoana sa.

Un prim atac împotriva *„grupului administraţiei Ţării”* este al lui G. Rotică în articolul publicat în *„Glasul Bucovinei”* din 7 martie 1919, prin care aceştia sunt acuzaţi că invocă primejdia năvalei funcţionarilor din Vechiul Regat, iar într-un alt articol intitulat *Sancta administraţia*, Sextil Puşcariu, în acelaşi ziar, acuză Consiliul Naţional Român că în alegerile făcute pentru Comisia agrară a înlăturat pe membrii grupului de la *„Glasul Bucovinei”*. În prima sa şedinţă din 3 martie 1919, Comisia agrară s-a limitat să asculte un expozeu fără să se admită discuţii. Aurel Morariu din grupul *„glasiştilor”* a fost împiedicat să ia cuvântul.

Cea dintâi apreciere critică privind atitudinea politică a lui Iancu Flondor este făcută de A. Burac în articolul *Reflexii în jurul unui discurs*, publicat în *„Glasul Bucovinei”*, nr. 93 din 13 martie 1919. Se comentează discursul ţinut de Iancu Flondor la 1 februarie 1919 la

Congresul învăţătorilor din Bucovina în care acesta afirmase că *„acum începe opera constructivă pentru poporul român din Bucovina, dar nu înainte de a se îndepărta dărâmăturile”*. Relevând meritele lui Iancu Flondor şi ale lui G. Popovici, în opera de renaştere a românismului în Bucovina începând din 1898, autorul remarcă că după moartea prematură a lui G. Popovici, Iancu Flondor, rămas singur, a cedat curentului *„democratic”* al lui Aurel Onciul şi Florea Lupu şi s-a retras de la conducerea Partidului Naţional în 1904. Mai târziu, între anii 1909 şi 1910, a realizat o unire a tuturor românilor din Bucovina reluând acţiunea naţională, dar nu cu aceeaşi vigoare.

„Prestigiul caracterului său şi a meritelor din trecut – afirmă autorul articolului – *i-au hărăzit lui Iancu Flondor să prezideze evenimentele din toamna anului 1918, dar acum are îndoieli asupra Unirii necondiţionate”*.

Dar adevăratul atac împotriva lui Iancu Flondor este declanşat de prezumtivul şef al *„glasiştilor”*, Ion Nistor, ministru de stat pentru Bucovina, deci coleg de minister cu Iancu Flondor. La 15 martie 1919, ziarul *„Patria”* din Cluj publică un interviu al lui Ion Nistor. Acest interviu prin amploarea învinuirilor aduse modului cum este administrată Bucovina sub conducerea lui Iancu Flondor şi prin menţionarea expresă a numelui acestuia trebuie considerat ca începutul *„crizei”* bucovinene. Iniţiativa este cu atât mai semnificativă cu cât ea poartă girul unei persoane oficiale, membru în guvern. Ion Nistor semnalează *„zvonul”* că în Bucovina ar fi o mişcare nouă autonomistă în fruntea căreia se situează Iancu Flondor. Această mişcare ar avea drept scop o cât mai largă autonomie politică şi administrativă şi zădărnicirea reformei agrare în felul radical cum o plănuieşte gruparea reprezentată de *„Glasul Bucovinei”*. După ce prin insinuarea unui *„zvon”* plasează pe Iancu Flondor în postura unui *„autonomist”*, Ion Nistor îl acuza direct că

face numiri de funcţionari prin încălcarea art. 10 din Decretul nr. 3745 din 18 decembrie 1918. Astfel, au fost numiţi direct de Iancu Flondor prefecţii şi secretarii de serviciu, care vor da o îndrumare *„autonomistă”* reformei agrare. Concluzia reporterului, influenţată desigur de cel intervievat, este un nou atac insidios la adresa lui Iancu Flondor, căruia i se atribuie *„încercări reacţionare care nu vor avea alt rezultat decât că cei în cauză îşi vor călca ei înşăşi dreptul, pe care l-au câştigat prin faptul Unirii, de a li se păstra nepătată amintirea în conştiinţa recunoscătoare a generaţiilor de azi şi mâine”*. *„Glasul Bucovinei”*, nr. 107 din 28 martie 1919, reproduce în întregime interviul lui Ion Nistor.

Se pare că acest atac făţiş din partea lui Ion Nistor determină apariţia la 18 martie a ziarului *„Bucovina”* cu subtitlul *„ziarul românilor bucovineni”*, reprezentând curentul lui Iancu Flondor. Este de remarcat că ziarul *„Glasul Bucovinei”* în nr. 99 din 19 martie 1919, anunţând apariţia confratelui său, relata că noul ziar se prezintă bine şi că Programul, publicat în primul număr la loc de frunte, concordă în multe privinţe cu cel al *„glasiştilor”*. *„Din discuţii lipsite de patimă va ieşi lumină”*, conchide ziarul.

Totuşi, atacurile continuă din partea *„Glasului Bucovinei”*. Alecu Procopovici, în articolul Problema naţională, din nr. 105, 26 martie 1919, al ziarului, critică atitudinea lui Iancu Flondor care, la cererea naţionalităţii germane, le-a promis mai multe licee în limba maternă. *„Numai la Bucureşti* – afirma autorul – *se poate hotărî asupra şcolilor în limbile naţionalităţilor”*.

În această atmosferă încărcată, Iancu Flondor nu răspunde atacurilor în coloanele ziarului său *„Bucovina”*, ci încearcă o rezolvare a *„crizei”*, adresându-se direct guvernului central din Bucureşti, Ion I.C. Brătianu, fiind plecat la Conferinţa de Pace, locul de prim-ministru ad-interim era deţinut de Mihai Pherekyde, ministru de stat fără portofoliu.

Iancu Flondor soseşte la Bucureşti la 31 martie/13 aprilie 1919, fiind primit oficial pe peronul Gării de Nord de un delegat al Ministerului de Externe (M. Pherekyde era şi ad-interim la Ministerul de Externe). Primit la 14 aprilie 1919 de M. Pherekyde (acesta pretinde că abia a treia zi de la sosirea în Bucureşti, la sfatul unor prieteni, Iancu Flondor i-a cerut audienţa), Iancu Flondor îi prezintă o notă verbală în care expune principalele sale revendicări privind administrarea Bucovinei. Astfel, el cere: respectarea Decretului-lege nr. 3745 din 18 decembrie 1918, privind organizarea Bucovinei; menţinerea direcţiei căilor ferate din Bucovina; organizarea neîntârziată a jandarmeriei; punerea la dispoziţie a benzinei şi petrolului necesare pentru arăturile de primăvară; organizarea Siguranţei Statului şi, în sfârşit, excluderea totală a lui Al. Constantinescu, ministrul Domeniilor, şi a lui Ion Nistor din afacerile Bucovinei, Numai în condiţiile satisfacerii acestor condiţii, Iancu Flondor acceptă să rămână la postul său. În cazul în care până la 15 aprilie 1919 ora 12 nu va primi un răspuns favorabil, el va prezenta regelui demisia sa.[84]

Este de remarcat că nota verbală prezentată lui M. Pherekyde cuprinde pe lângă cereri privind organizarea unor instituţii din Bucovina şi revendicări referitoare la persoana unor membri ai guvernului şi anume Al. Constantinescu şi Ion Nistor, ministru de stat pentru Bucovina, în special pentru acesta din urmă cerându-se excluderea de la orice amestec în afacerile Bucovinei, ceea ce în realitate viza scoaterea lui din guvern. Rezolvarea favorabilă a notei verbale a lui Iancu Flondor, datorită mai ales revendicărilor vizând persoana unor miniştri, constituia o grea problemă pentru M. Pherekyde. Nu numai că poziţia sa de interimar nu-i permitea să ia o hotărâre politică care afecta componenţa guvernului, dar

84 Ibidem. Dosar 37/fila 26.

şi ataşamentul său de partid nu-i îngăduia luarea unei decizii care ar fi implicat un membru influent al Partidului Liberal, cum era Al. Constantinescu. M, Pherekyde a preferat, pentru a evita luarea unei hotărâri de fond, să solicite lui Iancu Flondor să aştepte înapoierea lui Ion I.C. Brătianu de la Conferinţa de Pace de la Paris. Cum la acea dată era greu de întrevăzut durata absenţei din ţară a lui Brătianu, Iancu Flondor s-a adresat regelui, care în calitate de şef al statului numea şi revoca pe miniştri. În audienţa pe care a avut-o la rege în ziua de 3/16 aprilie 1919, Iancu Flondor i-a prezentat un raport în care expunea principiile sale în administrarea Bucovinei, şi erau reiterate revendicările prezentate lui M. Pherekyde.[85]

În mod special, ţinând seama de mozaicul naţionalităţilor din Bucovina, Iancu Flondor justifică poziţia sa faţă de populaţia minoritară; *„… trebuia să evit totul ce s-ar resimţi de populaţia neromânească ca o nedreptate, ca o opresiune nejustificată de strictele necesităţi ale statului. Mi-a părut prudent să-mi impun rezerve pentru ca această populaţie să nu aibă cuvinte incriminatorii întemeiate înaintea lumii civilizate. Aceeaşi politică se impune şi pe viitor, dacă se tinde, într-adevăr, ca Bucovina să nu rămână alipită de Patria Mamă numai ca o noţiune geografică, ci cu tot sufletul şi cu toată iubirea populaţiei de orice neam”*.

Regele a evitat să-i dea un răspuns imediat, ceea ce l-a determinat pe Iancu Flondor să-şi dea demisia, care însă n-a fost primită pe loc.

Înainte de a se întoarce la Cernăuţi, Iancu Flondor a dat un interviu ziarului *„Epoca”* din Bucureşti, oficios al Partidului Conservator, apărut în nr. 90 din 4/17 aprilie 1919. În acest interviu, Iancu Flondor anunţa intenţia de a se întoarce în Bucovina pentru *„a face un cordon sanitar împotriva operei de corupţie a agenţilor domnului*

85 Ibidem. Dosar 27/fila 12.

Constantinescu şi a operei Partidului Liberal”. După acest atac făţiş nu numai împotriva ministrului Al. Constantinescu, dar şi a Partidului Liberal, Iancu Flondor declară că nu va avea nicio acţiune comună cu vreunul din partidele istorice – se referea la partidele Liberal şi Conservator – dar va conlucra cu toate elementele care, pe baza unui program democratic, vor să întreprindă o acţiune de reclădire a României Mari. Deşi mai târziu, printr-o scrisoare adresată directorului ziarului „*Universul*”, publicată în „*Bucovina*”, nr. 30 din 24 aprilie 1919, Iancu Flondor va încerca să atenueze vehemenţa atacului, precizând că acesta nu se referă la Partidul Liberal, ci la grupul lui Constantinescu şi a „*propagandiştilor*”. Este cert că luarea de poziţii din interviu a determinat o intrare în acţiune imediată şi viguroasă a Partidului Liberal şi a condus în final la înlăturarea lui Iancu Flondor de la conducerea administrativă a Bucovinei, prin admiterea demisiei sale.

2. **Iancu Flondor** (1865-1924), om politic, patriot unionist, jurist. A jucat un rol hotărâtor în Unirea Bucovinei istorice cu Patria Mamă în 1918. Militant pentru drepturile românilor bucovineni în perioada austriacă. Preşedinte al Consiliului Naţional Român, constituit în 27 octombrie 1918, ai Congresului General al Bucovinei din 28 noiembrie 1918 şi al guvernului provizoriu al Bucovinei.

Ministru al Bucovinei cu reşedinţa la Cernăuţi, de la 4 ianuarie 1919 până la 14 aprilie 1919.

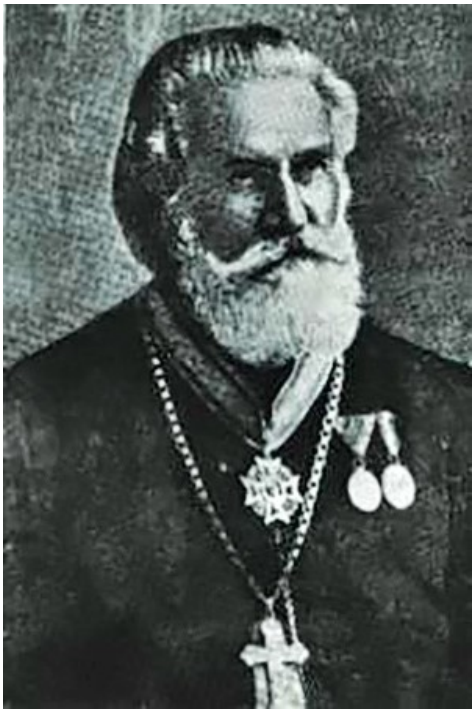

3. **Dionisie Bejan** (1837-1923), preot şi patriot unionist. Preşedinte al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (1896-1918). Membru al Consiliului Naţional Român şi apoi preşedinte.

4. **Sextil Puşcariu** (1877-1948), patriot unionist, lingvist şi filolog. Profesor de limba şi literatura română la Universitatea din Cernăuţi. Membru al Consiliului Naţional Român, şef al Secretariatului pentru Externe în guvernul provizoriu al Bucovinei, director al ziarului *„Glasul*

Bucovinei” din Cernăuţi (1918-1919). Membru al Academiei Române.

5. **Gheorghe Grigorovici** (1871-1954), om politic socialist, patriot unionist. Deputat în Parlamentul din Viena (1917-1918). Membru al Consiliului Naţional Român. Deputat în primul Parlament al României Mari, membru în guvernul din 1939.

6. **Constantin Isopescu-Grecul** (1871-1938), om politic naţional- ţărănist şi jurist. Profesor de drept penal la Universitatea din Cernăuţi. Preşedinte al grupului de deputaţi români din Parlamentul de la Viena(1910-1918). Membru în Consiliul Naţional Român.

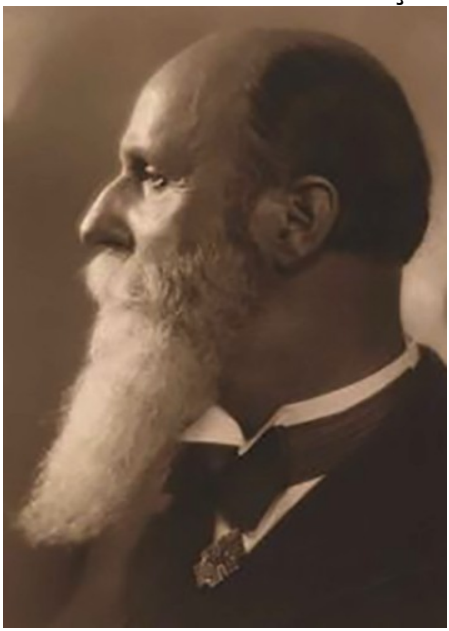

7. **Vasile Bodnărescu**, om politic, patriot unionist, jurist. Membru al Consiliului Naţional Român, delegat ca agent diplomatic al acestuia pe lângă guvernul român de la Iaşi. Consilier al Curţii de Apel Cernăuţi.

8**. Ion Nistor** (1876-1962), om politic liberal, istoric şi patriot unionist. Profesor de istorie la Universitatea din Cernăuţi. Rector al acestei Universităţi A avut un rol important în Unirea Bucovinei. Membru al Consiliului Naţional Român. Membru al Academiei Române. Ministru în mai multe guverne (1919-1940).

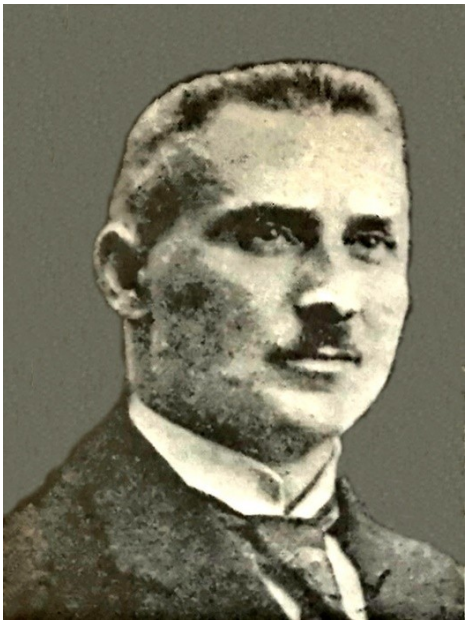

9. **Dimitrie Marmeliuc** (1866-1960), om politic, liberal, şi patriot unionist. Profesor de elină la Universitatea din Cernăuţi. Participă ca ofiţer de rezervă la luptele de la Mărăşeşti. Membru al Consiliului Naţional Român. Deputat în Parlamentul României (1920-1926 şi 1927-1928). Primar al oraşului Cernăuţi(1933-1937).

10. **Vladimir Repta**, Mitropolit al Bucovinei şi al Dalmaţiei. Profesor sub numele de Vasile Repta, la Facultatea de Teologie din Cernăuţi. Senator în primul Parlament al României Mari.

11. **Gheorghe Şandru**, preot şi patria unionist. Membru al Consiliului Naţional Român. Primul primar român a oraşului Cernăuţi (10 noiembrie 1918).

12. **Nicu Flondor**, patriot unionist, membru al Consiliului Naţional Român, expert pentru Bucovina, făcând parte din

delegaţia română la Conferinţa de Pace de la Paris. Primar al oraşului Cernăuţi.

13. **Gavril Rotică** (1881-1952), profesor, gazetar, poet, militant pentru Unire. Membru al Consiliului Naţional al Unităţii române creat de Take Ionescu în 1918 la Paris ca reprezentant al Bucovinei. Membru al Consiliului Naţional Român.

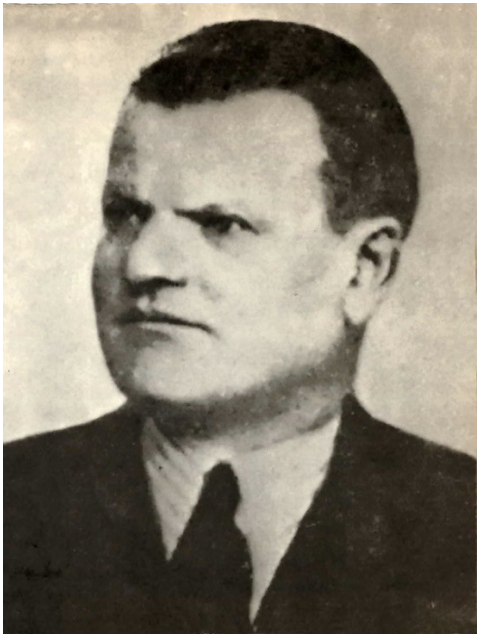

14. **Vasile Alboi Şandru**, delegat al circumscripţiei Câmpulung Moldovenesc la Adunarea Naţională din 27 octombrie 1918. Membru al Consiliului Naţional Român. Face parte din delegaţia Bucovinei care a înmânat regelui Ferdinand Moţiunea Unirii.

15. **Gheorghe Tofan**, profesor, patriot unionist. Membru al Consiliului Naţional Român. Secretar al învăţământului din Bucovina.

16. Medalion. **Regele Ferdinand şi regina Maria**. Suveranii României (1916-1927) în ţinută de campanie regele şi ca soră de caritate regina, Iaşi 1917-1918).

17. **Ion I. C. Brătianu** (1864-1927), om politic. Şeful Partidului Naţional Liberal. Preşedinte al Consiliului de Miniştri (12 dec. 1918-27 sept. 1919). Şeful delegaţiei române la Conferinţa de Pace de Ia Paris.

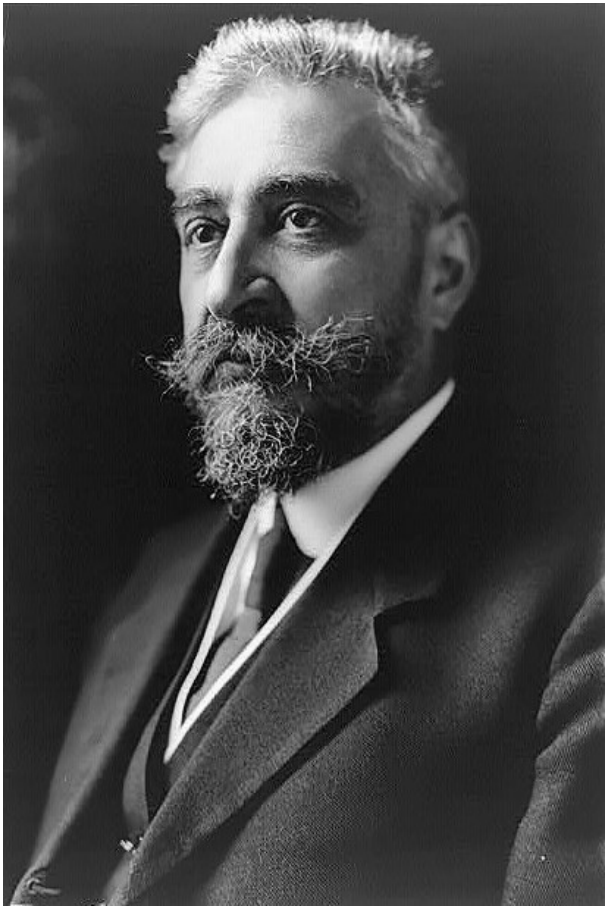

18. **Alexandru Marghiloman** (1854-1925), om politic conservator. Preşedinte al Consiliului de Miniştri (5/18 martie 1918 - 24 octombrie/6 noiembrie 1918).

19. **Generalul C. Coandă** (1857 - 1932), om politic. Preşedinte al Consilului de Miniştri (24 Octombrie/6 noiembrie 1918 - 29 noiembrie/12 decembrie 1918). A semnat Tratatul de Pace cu Austria încheiat la Saint-Germain en Laye.

20. **Alexandru Averescu** (1859 -1938), om politic, general de cavalerie. A comandat Armata a II-a în Moldova. Şeful

Ligii Poporului şi apoi al Partidului Poporului. Preşedinte al Consiliului de Miniştri (29 ian./11 febr. 1918, 5/18 mart. 1918 şi 13 martie 1920 -17 decembrie 1921).

21. **Mihail Pherekyde** (1842 - 1928), om politic liberal, jurist. Preşedinte ad-interim al Consiliului de Miniştri în perioada 19 mai 1919 - 3 iulie 1919.

22. **Nicolae Iorga** (1870 - 1940), om politic, renumit istoric. Fruntaş al mişcării unioniste din România. Preşedinte al Adunării Deputaţilor din primul Parlament al României Mari, preşedinte al Consiliului de Miniştri (1931 -1932).

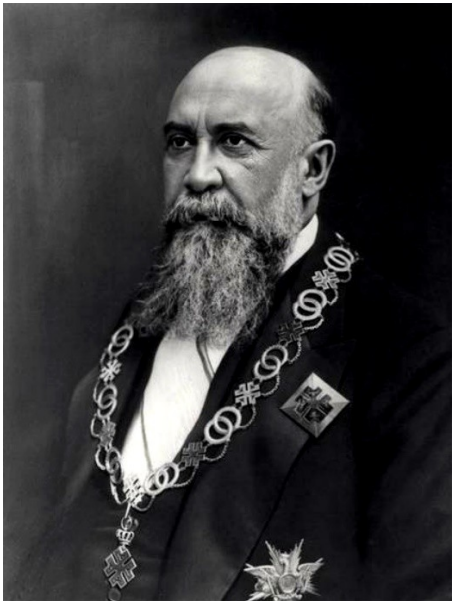

23. Generalul **Iacob Zadik**, comandantul trupelor române chemate în Bucovina în noiembrie 1918.

24. **Josef Etzdorf** (1879- 1950), jurist. Ultimul guvernator austriac al Bucovinei (14 aprilie 1917 - 6 noiembrie 1918).

Anul I. Cernăuți, Marți, 22 Octomvrie 1918 · Nr. 1.

GLASUL BUCOVINEI

Apare Marțea și Vinerea. Un număr costă 30 de bani. Abonamentul până la 31 Decemvrie 1918 costă 6 cor.

Redacția și administrația Cernăuți, Piața principală 3 (Palatul național). Se primesc numai articole iscălite.

Ce vrem?

Evenimentele se precipită.

În vremurile mari care se pregătesc nu mai e voie să mergem izolați, fiecare pe drumul său, ci trebue să ne strângem rândurile, să ne sfătuim unul cu altul și din sfătuirile noastre să răsară o orientare pentru publicul mare.

Din conștiința acestei trebuințe se naște publicația periodică „Glasul Bucovinei".

Cei ce iscălim acest articol-program nu vrem să alcătuim un nou partid politic, ci ne-am adunat spontan la această manifestare românească, convinși că de acum nu mai e vreme de așteptare. Suntem încredințați că orice Român se va alătura programului nostru.

Știm foarte bine că nu aici, în Bucovina, se va hotărî asupra sorții noastre și că nu o mână de oameni, oricât de bine intenționați ar fi ei, vor putea decide asupra unei chestiuni, care nu mai e numai a noastră, ci alcătuește o parte a marei probleme europene. Dar dacă aiurea se va hotărî asupra sorții popoarelor, ele vor fi întrebate mai întâiu de voința lor. De aceea trebue să știm de pe acuma ce vrem și să o spunem cu glas tare, împiedecând din vreme orice acțiune care s'ar întreprinde în detrimentul intereselor românești.

25. Cotidianul „***Glasul Bucovinei***”. Cernăuţi, Piaţa Principală (Unirii) 3. Palatul Naţional, pag.1.

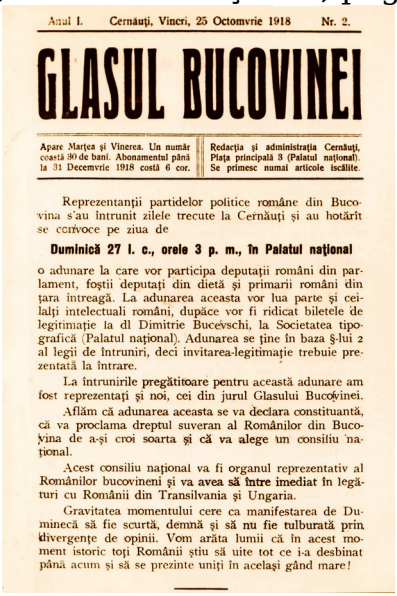

Anul I. Cernăuţi, Vineri, 25 Octomvrie 1918 Nr. 2.

GLASUL BUCOVINEI

Apare Marţea şi Vinerea. Un număr costă 30 de bani. Abonamentul până la 31 Decemvrie 1918 costă 6 cor.

Redacţia şi administraţia Cernăuţi, Piaţa principală 3 (Palatul naţional). Se primesc numai articole iscălite.

Reprezentanţii partidelor politice române din Bucovina s'au întrunit zilele trecute la Cernăuţi şi au hotărît se convoce pe ziua de

Duminică 27 l. c., orele 3 p. m., în Palatul naţional

o adunare la care vor participa deputaţii români din parlament, foştii deputaţi din dietă şi primarii români din ţara întreagă. La adunarea aceasta vor lua parte şi ceilalţi intelectuali români, dupăce vor fi ridicat biletele de legitimaţie la dl Dimitrie Bucevschi, la Societatea tipografică (Palatul naţional). Adunarea se ţine în baza §-lui 2 al legii de întruniri, deci invitarea-legitimaţie trebuie prezentată la întrare.

La întrunirile pregătitoare pentru această adunare am fost reprezentaţi şi noi, cei din jurul Glasului Bucovinei.

Aflăm că adunarea aceasta se va declara constituantă, că va proclama dreptul suveran al Românilor din Bucovina de a-şi croi soarta şi că va alege un consiliu naţional.

Acest consiliu naţional va fi organul reprezentativ al Românilor bucovineni şi va avea să între imediat în legături cu Românii din Transilvania şi Ungaria.

Gravitatea momentului cere ca manifestarea de Duminecă să fie scurtă, demnă şi să nu fie tulburată prin divergenţe de opinii. Vom arăta lumii că în acest moment istoric toţi Românii ştiu să uite tot ce i-a desbinat până acum şi să se prezinte uniţi în acelaşi gând mare!

25. Cotidianul „***Glasul Bucovinei***”. Cernăuţi, Piaţa Principală (Unirii) 3. Palatul Naţional, pag.2.

Bucovina

Ziarul Românilor bucovineni.

Programul Românilor bucovineni.

26. Cotidianul „***Bucovina***”. Cernăuţi. Piaţa Unirii 3. Palatul Naţional. Editat de Societatea „Unirea”.

Gemeinsame

Kriegs-Ausgabe.

Czernowitzer

Allgemeine Zeitung | Tagblatt

Nr. 386. Czernowitz, Samstag, den 9. November. 1918.

Die rumänischen Truppen in der Bukowina.

Ein rumänischer Flieger über Czernowitz.

Sind rumänische Truppen im Lande?

Czernowitz, 9. November.

Die rumänischen Truppen in der Bukowina.

Die rumänischen Flieger über Czernowitz.

Proclamaţiune.

Proclamation!

Die gestrige Erhebung der Bukowinaer Deutschen.

Aus der Landeshauptstadt.

Zu Namensfeste.

наших читачів.

Наше завдання.

Зловщі вісти з України.

Czernowitzer
Morgenblatt
nänien unterzeichnet heute!

28. „***Ceas***” (Timpul). Cernăuţi, str. Petrovici 4. Periodic independent apartinic al ucrainenilor din Bucovina.

Kurjer Polski w Rumunji

TYGODNIK INFORMACYJNY

Kurjer Polski w Rumunji

6-go sierpnia 1914 roku

30.„***Kurjer Polski w Rumunji***” (Curierul polonez din România), Cernăuţi, Dom Polski (Casa Polonă), str. Iancu Flondor 40. Periodic de informaţie.

29. „***Czernowitzer Morgenblatt***” (Ziarul de dimineaţa al Cernăuţilor), Cernăuţi, str. Gl. Zadik (Schullergasee) 5. Cotidian evreiesc de limbă germană.

31. Viena. Parlamentul. Aici la 22 octombrie C. Isopescu-Grecul şi Gheorghe Grigorovici au declarat că dorinţa românilor din Bucovina este de a se uni într-un singur stat naţional.

32. Delegaţia oraşului Câmpulung Moldovenesc în faţa Prefecturii din Fălticeni la 6 noiembrie 1918. Delegaţia venise pentru a cere intervenţia armatei române în oraş pentru a restabili ordinea. În grup sunt Mihai Iacoban, primar al oraşului Câmpulung Moldovenesc, delegat şi la Adunarea Naţională din 27 octombrie 1918, Traian Roşu,

Nistor şi prof. Cotomia. Dintre gazde se remarcă gl. Neculce şi prefectul Lecca.

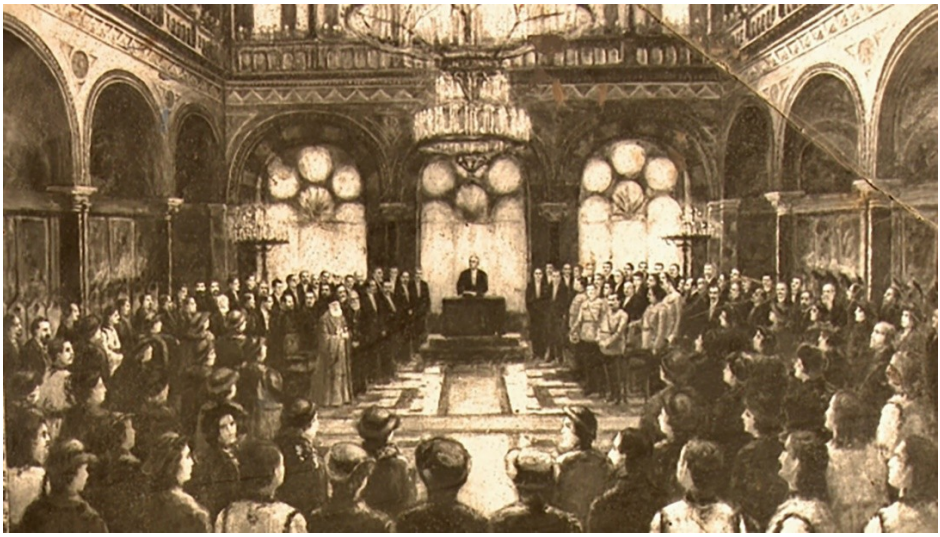

33. Cernăuţi. Sala sinodala (de marmora) a Palatului Metropolitan. Aici, noiembrie 1918, Congresul General al Bucovinei, sub preşedinţia lui Flondor, în prezenţa Consiliului Naţional Român, delegaţiilor Consiliilor Naţionale Polon şi German şi a unor primari din comunele ucrainene dintre Prut şi Nistru, a votat în unanimitate rezoluţia Unirii Bucovinei cu România. La tribună Iancu Flondor.

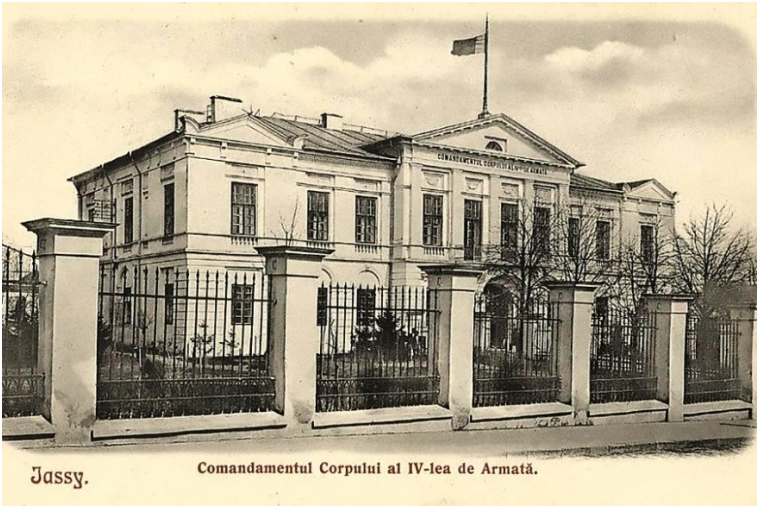

34. Iaşi. Clădirea în care în anii 1917-1918 era sediul Corpului IV de Armata. În această clădire, la 29 decembrie 1918 delegaţia Bucovinei în frunte cu Iancu Flondor a prezentat regelui Ferdinand Moţiunea Unirii Bucovinei cu România.

În al doilea interviu dat organului independent *„Chemarea”* de la Iaşi şi publicat în nr. 14 din 4/17 aprilie 1919, Iancu Flondor infirmă acuzaţiile ce i se aduc de liberali că ar fi reacţionar şi s-ar opune reformei agrare. În Bucovina se lucrează de către o comisie la proiectul de reformă agrară pe principii mult mai radicale decât cele din Vechiul Regat, maximum de prioritate agrară fiind fixat la 200 de hectare (faţă de 500 ha în Vechiul Regat), iar două sau mai multe moşii ale unui singur proprietar formează o singură moşie. Se are în vedere constituirea de moşii ţărăneşti, indivizibile, neipotecabile. Nu se face în Bucovina o simplă împroprietărire, ci o adevărată reformă agrară. Bucovina nu trebuie să fie cuceriră prin forţă armam, ci numai pe cale paşnică. A fost nevoit să demisioneze, fiindcă ceea ce se hotăra la Cernăuţi, la

centru se casa. În încheiere, Iancu Flondor este vehement: *„Nu înţeleg ca din grădina Bucovinei să facem o băltoacă”*, Ziarul *„Bucovina”*, nr. 28 din 19 aprilie 1919, care reproduce interviul dat de Iancu Flondor, afirmă că în naivitatea şi mediocritatea sa *„dl. Nistor s-a înrolat nu în Partidul Liberal, ci în partidul special al lui Constantinescu”*.

Cel de-al treilea interviu, succesiv, al lui Iancu Flondor a apărut în ziarul *„îndreptarea”*, oficiosul Ligii Poporului, de sub conducerea lui Al. Averescu, reprodus în ziarul *„Bucovina”*, nr. 28 din 19 aprilie 1919. În interviu sunt menţionate condiţiile prezentate de Iancu Flondor lui M, Pherekyde, care au fost expuse mai sus.

Replica viguroasă a Partidului Liberal a început prin publicarea în oficiosul partidului, *„Viitorul”*, nr. 3310 din 4/17 aprilie 1919, a ştirii că cele declarate de Iancu Flondor ziarului *„Epoca”* nu corespund adevărului. Că niciun agent al Partidului Liberal n-a călcat în Bucovina, deoarece nu s-a dus o politică de partid în ţinuturile alipite. Dacă a fost o corupţie, aceasta nu poate fi decât din partea persoanelor locale. Toate materialele (benzină, parafină, făină şi altele), puse la dispoziţie de guvernul român, au fost date numai persoanelor autorizate de Iancu Flondor personal. În acelaşi ziar se publică comunicatul guvernului, în care anunţând acceptarea demisiei lui Iancu Flondor de către rege, arată că aceasta se datorează unei neînţelegeri de guvernare referitoare la regulile stabilite prin Decretul-lege pentru administrarea Bucovinei. La 10/23 aprilie 1919, *„Viitorul”* publica un interviu a lui M. Pherekyde, preşedinte al Consiliului de Miniştri ad-interim, în care acesta arată cauzele demisiei lui Iancu Flondor. Nemulţumirea lui Iancu Flondor era legată de faptul că unele decizii ale sale erau privite de guvern ca depăşind atribuţiile ce-i reveneau potrivit Decretului-lege privind administrarea Bucovinei. Dar cea mai mare nemulţumire care a manifestat-o Iancu Flondor este prezenţa lui Ion

Nistor în guvern. În prima întrevedere avută, Iancu Flondor a declarat hotărât că nu poate continua a administra Bucovina dacă Nistor nu este înlăturat din guvern. În zadar, în două convorbiri de câte două ore, Pherekyde a încercat să-l convingă să nu provoace o „*criză*" bucovineană, care ar fi dăunat intereselor naţionale, în special în aceste momente când la Conferinţa de Pace se hotărau noile frontiere. Flondor a fost rugat să nu ia hotărâri precipitate de demisie şi să aştepte înapoierea în ţară a lui Ion I.C. Brătianu cu care a avut înţelegerea şi care singur poate aprecia cauzele nemulţumirii sale. A doua zi, Iancu Flondor i-a afirmat lui Pherekyde: „*Am găsit soluţia crizei. Trimiteţi-l pe dl. Nistor la Paris, toate celelalte nu prezintă nicio dificultate. Dacă pleacă dl. Nistor, mă întorc la Cernăuţi şi toate or să meargă de minune*". Pherekyde neputând primi această propunere, Iancu Flondor i-a trimis o scrisoare în care arată că este nevoit să demisioneze, deoarece nu i s-au dat garanţiile indispensabile pentru a putea răspunde de bunul mers al administrării Bucovinei.

Răspunsul lui Iancu Flondor la Comunicatul guvernului nu s-a lăsat aşteptat. În nr. 16 din 19 aprilie 1919 al ziarului „*Chemarea*" din Iaşi, Flondor consideră că varianta din Comunicatul guvernului liberai este o injurie care îi impută neadevăruri. În Bucovina sunt agenţi liberali îndrumaţi de Al. Constantinescu şi plătiţi din fonduri secrete. În aprovizionarea Bucovinei se făceau favoruri unor persoane susţinute de Al. Constantinescu şi I, Nistor, beneficiari fiind rude apropiate acestuia. De asemenea, ziarul „*Bucovina*", în nr. 35 din 30 aprilie 1919, publică răspunsul lui Iancu Flondor la interviul dat de Pherekyde ziarului „*Viitorul*", afirmând că acesta l-a primit abia a treia zi după sosirea la Bucureşti, şi destăinuie faptul că, atunci când i-ar fi comunicat că are de adus acuzaţii împotriva a doi membri din guvern, acesta i-ar fi replicat: „*Vă rog, pe toţi dumnezeii, să evităm un scandal*". Pentru a

dovedi că este o corupţie în jurul lui I. Nistor, Flondor dă ca exemplu cele 20 de vagoane cu făină trimise de guvernul român pentru Bucovina. Din acestea numai 14 vagoane au fost distribuite prin ministrul-delegat al guvernului la Cernăuţi, iar celelalte 6 vagoane, din ancheta ce s-a efectuat, a rezultat că Tarnoveţchi, cumnatul lui Nistor, la stăruinţa acestuia, a primit direct aceste vagoane pentru Câmpulung şi kilogramul de făină a fost vândut populaţiei cu 7 coroane în loc de 4 coroane ca în restul Bucovinei. Autorizaţia dată de Iancu Flondor pentru aceste 6 vagoane a fost emisă pe numele unei întovărăşiri care la sosirea vagoanelor a fost desfiinţată şi de autorizaţie a beneficiat, personal, cumnatul lui Nistor. Iancu Flondor mărturiseşte că nu are resentimente personale împotriva lui I. Nistor, dimpotrivă, el este cel care l-a propus lui Ion I.C. Brătianu ca ministru în Guvernul central. A cerut îndepărtarea lui I. Nistor din guvern şi trimiterea lui la Paris pentru faptul că era implicat în afaceri veroase. Nu este exact că şi-a asumat atribuţii care depăşeau cele acordate prin Decretul-lege privind administrarea Bucovinei. Dimpotrivă, afirmă Iancu Flondor, atribuţiile sale n-au fost respectate de guvern. Astfel, direcţia de căi ferate din Cernăuţi a fost desfiinţată fără a se cere acordul său. În concluzie, Iancu Flondor consideră atacurile lui Pherekyde din interviul publicat în ziarul „*Viitorul*” ca lipsite de tact.

În urma acceptării demisiei lui Iancu Flondor, funcţia sa de ministru-delegat cu administrarea Bucovinei cu sediul la Cernăuţi a fost preluată de Ion Nistor, care rămâne şi ministru-delegat cu problemele Bucovinei în guvernul din Bucureşti.

„*Criza bucovineană*”, deşi a constituit un episod dureros în perioada imediat următoare Unirii, este un fapt istoric care nu poate fi evitat într-o expunere obiectivă şi completă a acestei perioade. Ea a dus la o ruptură între doi oameni politici de frunte ai Bucovinei, fiecare din ei fiind

animat de incontestabile sentimente de patriotism şi urmărind cu aceeaşi convingere, dar în modalităţi diferite, unificarea Bucovinei cu România.

Administrarea Bucovinei de către Ion Nistor se face în continuare, potrivit Decretului-lege nr. 3745/1918, pe baza legislaţiei austriece în vigoare, a celei naţionale date la nivel central şi a ordonanţelor cu caracter administrativ date pe plan local.

Întrucât secretarii de serviciu în funcţiune au demisionat în bloc în semn de solidaritate cu Iancu Flondor, prima măsură a lui Ion Nistor, cumulând cele două funcţii, a fost aceea de a numi din rândurile *„glasiştilor”* noi secretari de serviciu.[86] şi anexa XXX

Dată fiind perioada de aproape o lună şi datorită *„crizei”*, activitatea decizională în administrarea pe plan local a Bucovinei a stagnat, nemaiemiţându-se ordonanţe, Ion Nistor în noua sa calitate a trebuit să facă faţă unor stringente nevoi de emitere de reglementări curente privind administrarea locală a Bucovinei.

Pentru a ilustra varietatea şi complexitatea activităţii în acest domeniu a noului ministru-delegat cu administrarea Bucovinei cu reşedinţa la Cernăuţi, vom reda succesiv în cele ce urmează o serie de ordonanţe care prin natura conţinutului lor reflectă în continuare opera de redresare a economiei, vieţii sociale şi a ordinii de drept în Bucovina, după revenirea provinciei sub administrarea românească.

Am preferat metoda expunerii cronologice unei clasificări după criteriul domeniului, întrucât am considerat că o continuitate a reglementărilor curente este mai fidel exprimată prin succesiunea în timp a actelor normative. Desigur, atunci când activitatea de administrare locală a Bucovinei a depăşit caracterul curent şi s-a împletit cu legiferarea la nivel central, am adoptat

86 „Glasul Bucovinei”, nr. 133, 1 mai 1919. A se vedea lista secretarilor de serviciu din 16 aprilie (Ion Nistor) în Anexa XXX.

criteriul clasificării pe domenii de activitate şi instituţii. Fascicula nr. 23 din 2 mai 1919 a *„Monitorului Bucovinei”* publică primele două ordonanţe semnate de Ion Nistor: Ordonanţa nr. 38 din 18 aprilie 1919 referitoare la prelungirea moratoriilor pentru îndeplinirea angajamentelor băneşti din obligaţiile de drept civil şi comercial contractate de debitori din Bucovina, precum şi Ordonanţa nr. 42 din 28 aprilie 1919 pentru restrângerea fabricilor de spirt şi sistarea preparării orzului în malţ. O serie de măsuri administrative curente sunt luate prin ordonanţele publicate în *„Monitorul Bucovinei”*, nr. 24 din 8 mai 1919. Astfel: Ordonanţa nr. 39 din 18 aprilie 1919 stabileşte taxele pentru întreţinerea şi tratamentul bolnavilor în spitalele *„Ţării”* (de remarcat utilizarea necorespunzătoare a termenului vechi de *„ţară”*), Ordonanţa nr. 40 din 18 aprilie 1919 pentru desfacerea sării prin depozite şi debite, Ordonanţa nr. 41 din 24 aprilie 1919 pentru asigurarea cultivării pământului în primăvara anului 1919, Ordonanţa nr. 43 privind termenul de evacuare a locuinţelor închiriate în oraşul Cernăuţi. În aceeaşi fasciculă, la rubrica anunţuri apare comunicatul că la 22 noiembrie 1918 a fost înregistrat ziarul *„Czernowitzer Morgen-blatt”*, proprietar David Weinfelci. În continuare, în Fascicula nr. 26 din 10 mai 1919 sunt publicate Ordonanţa nr. 44 din 24 aprilie 1919 privitoare la organizarea serviciului pentru ocrotirea invalizilor şi văduvelor de război în Bucovina, în ceea ce priveşte ocrotirea orfanilor de război, aceasta rămâne resortului pentru comerţ, industrie şi îngrijire socială. Prin Ordonanţa nr. 45 din 30 aprilie 1919, publicată în aceeaşi fasciculă din *„Monitorul Bucovinei”*, se asigură punerea la dispoziţie de locuinţe pentru locuitorii fără adăpost din Cernăuţi. O dispoziţie de centralizare şi unificare de interes general este trecerea prin Decretul-lege nr. 11481 din 14 aprilie 1919 (*„Monitorul Oficial”*, nr. 3 din 17 aprilie 1919) a serviciului PTT din Bucovina sub autoritatea

directă a Ministerului de Interne – Direcţia Generală PTT, urmând a fi aplicate aceleaşi norme legale şi administrative ca în Vechiul Regat („*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. 27 din 19 mai 1919). Este de subliniat că fără a se face vreo restricţie de naţionalitate, întreg personalul PTT existent este trecut în subordinea administraţiei centrale a Direcţiei Generale PTT, singura cerinţă, firească pentru orice funcţionar public, prevăzută de lege, fiind aceea de a depune jurământul de credinţă faţă de autorităţile poştale române.

De o deosebită importanţă este înfiinţarea, pe data de 1 iulie 1919, prin Decretul-lege nr. 1867 din 14 mai 1919, („*Monitorul Oficial*”, nr. 29 din 15 iunie 1919), a unei Curţi de Apel la Cernăuţi, având în competenţa sa judecarea apelurilor împotriva sentinţelor pronunţate de instanţele judecătoreşti din Bucovina. Necesitatea unei asemenea instanţe a fost simţită imediat după Unire, când instanţele de judecată din Bucovina au fost scoase din sistemul jurisdicţional al Austriei, Curtea de Apel de la Lvov şi Curtea de Casaţie din Viena, nemaiavând nicio competenţă jurisdicţională de a soluţiona căile de atac împotriva sentinţelor pronunţate de instanţele de judecată din Bucovina.

Inaugurarea noii Curţi de Apel cu sediul la Cernăuţi a avut loc la 14 iulie 1919 în prezenţa ministrului Justiţiei, D. Buzdugan, şi a altor membri ai guvernului. Primul preşedinte al Curţii a fost Vasile Boldur, iar printre consilieri s-au aflat jurişti bucovineni de frunte, precum Iorgu Toma şi Vasile Bodnărescu, precum şi magistraţi din Vechiul Regat ca Aureliu Căpăţână. De la 1 ianuarie 1926 se extinde competenţa Curţii de Apel din Cernăuţi şi asupra judeţelor Dorohoi şi Hotin, înfiinţându-se o a doua secţie. Odată cu reforma administrativă, corespunzător celor cinci judeţe ale Bucovinei, fiinţau cinci tribunale cu sediile în capitale de judeţ şi 24 de judecătorii (urbane, mixte şi rurale). Din cei 116 judecători existenţi în 1925,

44 erau români şi 72 de altă naţionalitate. Se menţine în Bucovina instituţia notariatului public, ce nu era cunoscută în Vechiul Regat. Din cei 30 de notari publici, 18 erau români, iar 12 minoritari. În ceea ce priveşte avocatura, prin aplicarea legii pentru organizarea şi unificarea corpului de avocaţi din 1923, se constituie Baroul Bucovinei, format din 602 avocaţi, din care 102 erau români.

Ca urmare a înfiinţării Curţii de Apel din Cernăuţi, s-a ivit necesitatea stabilirii, prin lege, a competenţei înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie pentru a soluţiona recursurile împotriva deciziilor acestei Curţi. Prin Decretul-lege nr. 2047 din 25 mai 1919 se stabileşte competenţa înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie de a soluţiona recursurile împotriva deciziilor date de Curtea de Apel din Cernăuţi. Ţinând seama de menţinerea în Bucovina a legislaţiei austriece, atât a celei de drept material când şi a celei de drept procesual, un Decret-lege special, nr. 2598 din 29 iunie 1919, a reglementat modul de compunere a înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie pentru judecarea recursurilor din Bucovina, înfiinţându-se pe lângă fiecare secţie a înaltei Curţi a unui post de consilier raportor, cu vot consultativ, specialist în legislaţia care se aplică în Bucovina, Astfel, au fost numiţi consilieri raportori, Erast Mandicevschi la secţia I, Corneliu Chiseliţă la secţia a II-a şi Oreste Băteanu la secţia a III-a, care în 1920 devin consilieri, odată cu numirea la secţia a IV-a, nou înfiinţată, a unui nou consilier, Temistocle Bocancea.

Odată cu stabilirea noului sistem judiciar din Bucovina, s-au adus o serie de completări şi modificări legislaţiei penale şi civile austriece. Decretul-lege nr. 2382 din 21 iunie 1919, prin art. 2, întăreşte principiul stabilit prin Decretul-lege nr. 3745/1918 că în Bucovina rămân în vigoare legile şi ordonanţele date. Prin noul decret-lege se precizează că rămân valabile şi dispoziţiile şi deciziile autorităţilor şi organelor fostului imperiu austriac, care au

avut competenţa pentru Bucovina de a da reglementări, dar numai dacă acestea au fost date până la 11 noiembrie 1918, dată când administraţia a trecut sub regimul guvernului provizoriu român. Fără a se aduce vreo ştirbire principiului menţinerii în Bucovina a legislaţiei austriece, în prima perioadă a administraţiei româneşti şi imediat după Unire, din raţiuni conjuncturale, s-au adus unele completări şi modificări legislaţiei penale şi civile. Astfel, în Codul penal austriac din 27 mai 1852, în vigoare în Bucovina, se introduc prin Decretul-lege nr. 2382/1919 modificări referitoare la cuantumul amenzilor penale, abolirea pedepsei cu moartea – necunoscută în Vechiul Regat, cu excepţia cazurilor, prevăzute în legile militare în timp de război – precum şi înlocuirea termenilor de: stat austriac suveran şi instituţii, cu cele corespunzătoare din România. Totodată, se aduc, prin Decretul-lege nr. 2379 din 24 iunie 1919, modificări ale Codului de procedură penală austriacă din 23 mai 1873, în vigoare în Bucovina. Modificările privesc în special procedura înaintea judecătorului unic, cu procedură simplificată, în materie de crime şi delicte. În domeniul Codului civil şi a procedurii civile intervin modificări prin Decretul-lege nr. 2380 din 21 iunie 1919. Modificările privesc, în genere, cuantumul unor sume şi nu aduc nicio schimbare instituţiilor de drept şi procedură civilă, astfel cum sunt stabilite prin Codul civil austriac din 1 august 1895 şi a celui de procedură civilă din 1 august 1895. O instituţie tradiţională în Bucovina şi care şi-a dovedit eficacitatea a fost Notariatul Public. Prin Decretul-lege nr. 2866 din 19 iulie 1919, s-au adus unele modificări regulamentului Notariatului Public, introducându-se jurământul notarilor publici faţă de statul român şi obligativitatea utilizării sigiliului cu text român. Ulterior, prin Decretul-lege nr. 1883 din 25 noiembrie 1919, Notariatul Public a fost menţinut în Bucovina astfel cum a fost organizată prin legea austriacă din 25 iulie 1871. Cu acest prilej se acordă un nou termen pentru

depunerea jurământului şi utilizarea sigiliului în limba română în activitatea notarială.

În „*Monitorul Bucovinei*”, Fascicula nr. 28 din 20 mai 1919, este publicată Ordonanţa nr. 46 relativ la suprimarea unor texte din Ordonanţa nr. 38/1919. De remarcat că este prima ordonanţă semnată de secretarul general Iorgu Toma, pentru ministrul-delegat Ion Nistor. O prorogare a termenului de evacuare, prevăzut în Ordonanţa nr. 43/1919, este adusă prin Ordonanţa nr. 47 din 19 mai 1919, publicată în „*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. nr. 29 din 21 mai 1919. O importantă măsură unificatoare privind libera circulaţie a mărfurilor pe întreg teritoriul ţării este adusă prin Ordonanţa nr. 48 din 24 mai 1919, publicată în „*Monitorul Bucovinei*”, Fascicula 31 din 25 mai 1919. În aceeaşi fasciculă sunt publicate: Ordonanţa nr. 49 din 24 mai 1919 pentru preţuri maximale la vânzarea sării, precum şi Ordonanţa nr. 50 din 24 mai 1919 privitoare la ţinerea în evidenţă a întreprinderilor comerciale şi industriale supuse îndatoririi de asigurare a muncitorilor contra accidentelor, conform legii austriece din 28 decembrie 1887. Se înfiinţează la Cernăuţi un institut provizoriu de asigurare a muncitorilor contra accidentelor prin Ordonanţa nr. 51 din 24 mai 1919. O somaţie semnată de ministrul-delegat către toţi funcţionarii publici de a se prezenta la serviciu în termen de 8 zile este publicată în „*Monitorul Bucovinei*”, Fascicula nr. 32 din îi mai 1919. Prin Ordonanţa nr. 52 din 30 mai 1919 („*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. 34 din 2 iunie 1919) este reglementată plata impozitelor prin Banca Ţării Bucovina. În mod provizoriu, până la o legiferare, pe întreaga ţară sunt stabilite pensiile invalizilor şi văduvelor de război, prin Ordonanţa nr. 53 din 30 mai 1919 („*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. 34 din 2 iunie 1919).

În „*Monitorul Bucovinei*”, Fascicula nr. 35 din 3 iunie 1919 apare Regulamentul pentru funcţionarea salinei din Cacica. De asemenea, sub forma unui anunţ se aduce la

cunoştinţa generală lichidarea afacerilor administraţiei Ţării Bucovina. Această instituţie ce făcea parte din sistemul austriac al autonomiei administrative a Ducatului Bucovinei nu-şi mai avea raţiunea încă de la instaurarea guvernului Bucovinei la 12 noiembrie 1918 şi apoi a ministrului-delegat al guvernului român în Cernăuţi. În fapt, administraţia Ţării a încetat să mai existe de la introducerea administraţiei româneşti, odată cu desfiinţarea funcţiei de guvernator al Bucovinei. O măsură impusă de asigurarea unei bune funcţionări a administraţiei publice în relaţiile cu majoritatea românească a populaţiei a fost luată prin Ordonanţa nr. 54 din 5 iunie 1919, publicată în „*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. 36 din 6 iunie 1919, completată în suplimentul „*Monitorul Bucovinei*”, nr. 38 din 15 iunie 1919, privitoare la obligativitatea cunoaşterii limbii române de către funcţionarii publici ai Bucovinei. Administraţia românească păstrând, în genere, vechii funcţionari publici din timpul administraţiei austriece, de naţionalităţi diferite, măsura dădea posibilitatea acelora care nu sunt de naţionalitate română de a se integra acestei administraţii. Se organizează cursuri pregătitoare pentru studiul limbii române şi se instituie comisii de examinare. Pentru trecerea treptată la un sistem monetar unic pe întreg teritoriul României reîntregite, ca şi în scopul de a stăvili afluxul de peste hotare a biletelor emise de Banca Austriei, s-a dispus prin Ordonanţa nr. 55 din 7 iunie 1919 („*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. 37 din 7 iunie 1919) ştampilarea acestor bilete de bancă. Măsura avea drept scop imediat stabilirea sumelor de coroane austriece aflate în Bucovina. S-a acordat o perioadă de o lună, de la 15 iunie-15 iulie 1919 pentru efectuarea operaţiunii de ştampilate, în „*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. 38 din 15 iunie 1919, se anunţă reluarea comunicaţiilor telegrafice cu Transilvania.

O problemă de un deosebit interes pentru locuitorii

Bucovinei a fost rezolvată prin Decretul-lege nr. 2332 din 16 iunie 1919 („*Monitorul Oficial*”, nr. 51 din 21 iunie 1919). Este vorba de considerarea ca cetăţeni români a tuturor persoanelor care la data de 12 noiembrie 1918 posedau indigenatul în una din comunele Bucovinei. Stabilirea datei de 12 noiembrie 1918 a avut în vedere momentul instituirii la acea dată a administraţiei româneşti în Bucovina, ceea ce a permis luarea efectivă sub protecţie, de la această dată, a tuturor locuitorilor Bucovinei. Prin înlocuirea autorităţilor austriece, implicit aceşti locuitori nu mai puteau beneficia de protecţia statului austriac, iar noua administraţie românească, chiar înainte de desăvârşirea Unirii, era capabilă şi îndreptăţită de a acţiona în relaţiile cu cetăţenii, ca având autoritate de drept public, echivalentă cu cea statală. Soluţionarea cetăţeniei locuitorilor Bucovinei prin considerarea lor confirmativă ca români de la data de 12 noiembrie 1918 se întemeiază şi pe efectele juridice ale Moţiunii de Unire cu România a Congresului General al Bucovinei din 28 noiembrie 1918 şi a Decretului-lege nr. 3744 din 18 decembrie 1918 pentru Unirea Bucovinei cu România, care sunt acte juridice cu caracter confirmativ. În acest mod s-a asigurat şi o continuitate a supuşeniei locuitorilor Bucovinei care, pe aceeaşi dată când n-au mai putut fi cetăţeni austrieci, au fost consideraţi ca cetăţeni români.

În „*Monitorul Bucovinei*”, Fasc. nr. 38 din 15 iunie 1919, se anunţă începerea operaţiunilor de recrutare a contingentelor 1896, 1897 şi 1899 de către cercurile de recrutare. Îndeplinirea obligaţiilor militare de către locuitorii Bucovinei era urmarea firească a calităţii lor de cetăţeni români. Pentru asigurarea aprovizionării Bucovinei, prin Ordonanţa 56 din 2 iunie 1919 (Fasc. 39 din 17 iunie 1919, completată cu Ordonanţa nr. 60 din 24 iunie 1919, Fasc. nr. 39 din 17 iunie 1919 a „*Monitorului Bucovinei*”, s-a înfiinţat în Cernăuţi o direcţie de aprovizionare cu 5 secţii.

Modificările intervenite în valorile reale ale coroanei austriece ca şi a leului în timpul războiului şi în perioada imediat următoare au făcut necesară o adaptare a noilor realităţi monetare la cuantumul amenzilor penale stabilite prin Codul penal austriac din 27 mai 1852, măsură luată prin Decretul-lege nr. 2381 din 16 iunie 1919. Prin acelaşi Decret-lege se aboleşte pedeapsa cu moartea în timp de pace, prin aceasta extinzându-se regimul pedepselor din Vechiul Regat care, mai umanitar, nu cunoştea pedeapsa capitală decât în timp de război. Din aceeaşi raţiune de devalorizare monetară, prin Decretullege nr. 2380 din 16 iunie 1919 se măreşte cuantumul sumelor prevăzute în Codul civil austriac din 1 august 1895 şi a Codului de procedură austriacă din 1 august 1895. Ambele Decrete-legi sunt publicate în Fascicula 40 din 28 iunie 1919 a *„Monitorului Bucovinei”*, pentru a fi aduse la cunoştinţa populaţiei din Bucovina. În acelaşi ziar, se decretează de ministrul Bucovinei, cu reşedinţa în Cernăuţi, că deciziile şi dispoziţiile autorităţilor şi organelor competente ale fostului imperiu austriac, investite a administra Bucovina, date până la 11 noiembrie 1918, sunt şi rămân valabile. Totodată, jurământul funcţionarilor publici din Bucovina se va presta faţă de regele României. Este o explicită aplicare a consecinţelor recunoaşterii în urma acceptării actului Unirii a regelui României ca şef al statului unitar român, cuprinzând provinciile reîntregite. Se stabileşte că *„Monitorul Bucovinei”* este singurul organ oficial de publicare, deci şi de intrare în vigoare a ordonanţelor date de ministrul-delegat pentru administrarea Bucovinei, având însă şi caracterul unui organ de difuzare a actelor normative ale puterii centrale care urmează a fi aplicate în Bucovina. Acest organ oficial unic înlocuieşte *„Foaia legilor imperiale”*, precum şi *„Foaia centrală pentru înregistrarea în registrul comercial”*.

Potrivit Decretului-lege nr. 4081 din 12 septembrie 1919, Universitatea de limba germană din Cernăuţi,

înfiinţată în 1875, se transformă, de la 1 octombrie 1919, în Universitate românească. Inaugurarea Universităţii se face, în mod solemn, la 24 octombrie 1920, în prezenţa regelui Ferdinand şi a primului ministru, generalul Averescu, şi a altor membri ai guvernului român. Primul rector ai Universităţii româneşti a fost prof. Ion Nistor, la fel ca în 1875 când primul rector al Universităţii de limba germană a fost tot un român, C. Tomaşciuc. Cele trei facultăţi ale Universităţii: Teologie, Drept şi Filosofie, devenite în curând, în anul universitar 1922/1923, patru, prin scindarea Facultăţii de Filosofie în Facultatea de Litere şi Filosofie şi Facultatea de Ştiinţe, au fost frecventate în primul an universitar 1920 – 1921 de 1675 de studenţi, dintre care 184 de studente, repartizaţi astfel pe facultăţi: Teologie: 80; Drept: 657 şi Filosofie: 936. Şi-au luat doctoratul în anul universitar 1919/1920: 2 la Teologie, 26 la Drept şi 16 la Filosofie.[87]

Spre deosebire de Universitatea din Cluj unde, ostentativ, vechii profesori au părăsit catedrele odată cu transformarea Universităţii maghiare în Universitate românească, Universitatea din Cernăuţi a beneficiat de mulţi dintre profesorii ei de limba germană.[88] Aceştia, împreună cu vechii şi noii profesori de naţionalitate română, au format un corp profesoral de elită, care în anul universitar 1923/1924 era astfel reorganizat pe cele patru facultăţi: Teologie: 6; Drept: 15; Filosofie şi Litere: 17 şi Ştiinţe: 10, în total 47 de profesori titulari, agregaţi, docenţi, conferenţiari şi suplinitori, dintre aceştia, unii devenind membri ai Academiei Române. Vom menţiona la Teologie: Kozak Eugen, Vasile Tamavschi, Vasile Gheorghiu, Dionisie Ieremeniev, Valeriu Sesan şi Contos Nicolae; la Drept: Friederich Kleinwachter, C. Isopescu-

87 „Glasul Bucovinei”, nr. 548, 26 octombrie 1920.

88 Alma Mater Francesco-Iosephina herausgegeben von Rudolf Wagner. (Universitatea Francesco-Josephina), (N.N. Cernăuţi), editată de Rudolf Wagner, Munchen, 1975, p. 123.

Grecul, Maximilian Hacman, Constantin Rădulescu, Gheorghe Drăgănescu, C. Spulber, Ion Lunguleac, Cristofor Coroamă, Constantin Ştefănescu-Galaţi, Aureliu Căpăţână, Traian Brăileanu şi Traian Ionaşcu; la Litere şi Filosofie: Ion Nistor, Eugen Herzog, Romul Cândea, Teofil Sauciuc-Săveanu, Radu Zbiera, Al. Procopovici, A. Ieşan, Ilie Bacinschi, Vasile Grecul, D. Marmeliuc, Dragoş Protopopescu, Leca Morariu; la Ştiinţe: Eugen Botezat, Alfons Penecke, Fritz Netolitzehi, N. Costeanu, Simion Stoilov, Mihai Guşuleac, Ion Prelipceanu.[89]

Biblioteca Universităţii, completată cu cărţi în limba română, avea, în 1923, 258 140 de cărţi şi 10 921 de imprimate.

Prin Legea din 4 noiembrie 1924, se recunoaşte Universitatea din Cernăuţi ca personalitate juridică cu autonomie universitară, iar prin Legea din 13 iunie 1925 se extind, cu unele excepţii, asupra acestei Universităţi, prevederile legii române privind învăţământul superior.[90]

În ceea ce priveşte viaţa studenţească, aceasta era organizată în continuare după vechile tradiţii de sorginte germană. Studenţii constituiau, pe etnii, societăţi studenţeşti, precum: Academia Ortodoxă (teologi români), Arminia (germani), Bucovina şi Moldova (români; Cemomore (ucraineni). Dacia (români), Emunah (evrei), Heatil şi Hebron (evrei), Junimea (români), Ognosko (polonezi), Teutonia (germani), Zăporoje (ucraineni) şi, temporar, Soiuz (ucraineni). Componenţa etnică a studenţilor era complexă, reflectând în mare parte structura naţionalităţilor provinciei. Astfel, la Facultatea de Drept în anul universitar 1923/1924, dintr-un total de 242 de studenţi 122 erau români, 32 ucraineni, 62 germani, 4 polonezi, 3 ruşi şi 18 evrei. În decursul anilor

89 „Anuarul Universităţii «Regele Ferdinand»”, Cernăuţi, anul de studii 1923/1924, Cernăuţi, 1925, p. 36-55.

90 Ibidem, anul de studii 1924/1925, p. 70.

numărul studenţilor va creşte.[91]

În viaţa politică a Bucovinei se produc în această perioadă evenimente semnificative privind starea de spirit a unor largi pături a populaţiei, de toate etniile, nemulţumite de modul cum a fost soluţionată *„criza bucovineană"* conflictul dintre grupul lui Iancu Flondor şi grupul lui Ion Nistor, al *„glasiştilor"*.

După demisia din 16 aprilie 1919 a lui Iancu Flondor din funcţia de ministru-delegat pentru administraţia Bucovinei, precum şi după demisia în bloc a secretarilor de stat aleşi în şedinţa Consiliului Naţional Român din 12 noiembrie 1918, grupul lui Iancu Flondor şi-a continuat activitatea politică. Organul de presă al acestui grup numit *„Bucovina"* publică în perioada aprilie-iunie 1919 o serie de articole prin care se explică atitudinea lui Iancu Flondor, justificând concepţia acestuia că perioada de tranziţie trebuie făcută lent, fără convulsii sociale şi ţinându-se seama şi de compoziţia etnică a Bucovinei. Ion Nistor într-un interviu publicat în ziarul *„Morgenblatt"* din Cernăuţi, reprodus parţial în nr. 32 din 26 aprilie 1919 al ziarului *„Bucovina"*, făcea aceeaşi declaraţie, în sensul că şi el doreşte o tranziţie lentă. Afirmaţia lui este însă pusă la îndoială de Gheorghe Grigorovici, o personalitate socialistă de prim rang a Bucovinei, cunoscut ca unionist, care într-o declaraţie publicată în ziarul *„Presa"* din Iaşi, reprodusă parţial în *„Bucovina"*, nr. 33 din 27 aprilie 1919, afirmă că *„glasiştii"* lui Ion Nistor forţează ritmul de românizare a Bucovinei, Iancu Flondor are acelaşi ţel, dar în ritm moderat şi evolutiv. Greşit a procedat Ion Nistor prin dizolvarea Consiliului Naţional, fostul organ legislativ al Bucovinei într-o perioadă când România n-avea încă un parlament.

---

91 Buchenlund hundertfunfzig Jahre Deutschium in der Bukowina (150 de ani de germanism în Bucovina), editată de Franz Lang, Munchen, 1961, p. 123, articolul Studenten in Czemowitz (Studenţi la Cernăuţi) de Hans Prelisch.

În această tensiune politică se fac noi încercări pentru concilierea celor doi oameni politici printr-un arbitraj. Ideea organizării unui arbitraj aparţine lui Nicolae Iorga, dar acesta nu era posibil decât dacă cei în cauză solicitau soluţionarea diferendului lor pe calea arbitrajului. Generalul Petala, devenit comandatul Diviziei a VIII-a de Infanterie cu garnizoana la Cernăuţi, cu consimţământul regelui Ferdinand, urma să obţină acordul celor doi de a se recurge la arbitraj. Din articolul *o anchetă politică în Bucovina*, publicat în nr. 84 din 3 iulie 1919 al ziarului *„Bucovina"*, aflăm, retrospectiv, momentele care s-au succedat pentru realizarea acestui deziderat.

În ziua de 18 mai 1919, generalul Petala primeşte de la un subaltern, aflat la Cernăuţi, ştirea că acesta s-a întâlnit cu Iancu Flondor. Ilustrul patriot i-a relatat, cu lacrimi în ochi, că naţionalităţile minoritare din Bucovina, nemulţumite de situaţia politică, pregătesc un Memoriu care urmează a fi trimis Conferinţei de Pace de la Paris. Prin acest Memoriu îşi vor retrage acordul dat pentru Unirea necondiţionată, cerând anumite garanţii privitoare la asigurarea drepturilor lor. Generalul Petala sesizează Societatea *„Frăţia Moldovei Unite"* din Iaşi, prin A.C. Cuza care, consultându-se cu mitropolitul Pimen al Moldovei, a căzut de acord ca generalul Petala să mijlocească arbitrajul în vederea concilierii. La 22 mai 1919, acesta se adresează în scris lui Iancu Flondor şi Ion Nistor, solicitându-le acordul în vederea unui arbitraj. Ultimul îşi dă acordul în 24 de ore, fără condiţiuni. Iancu Flondor îi răspunde generalului Petala că acesta nu este la curent cu situaţia politică din Bucovina şi că nu se poate pronunţa asupra arbitrajului. La scurt timp îl vizitează pe general la hotelul *„Pajura Neagră"* din Cernăuţi şi-i cere să-i aprobe organizarea unei adunări pentru a se consulta cu partizanii săi înainte de a se pronunţa asupra arbitrajului. Generalul Petala aprobă ţinerea adunării pentru ziua de 2 iunie 1919. Fiind plecat în acea zi la Colomeea, unde trupele române

erau în misiune, însărcinează pe col. Lupaşcu, comandantul garnizoanei din Cernăuţi, să participe la adunare. Ion Nistor a protestat împotriva aprobării date, exprimând temerea că Iancu Flondor se va pune în fruntea manifestanţilor, ieşind în stradă, pentru a cere demiterea guvernului Brătianu.

La 2 iunie 1919 are loc în marea sală a Primăriei din Cernăuţi o consfătuire a grupării lui Iancu Flondor, la care au participat nu numai partizanii acestuia din Consiliul Naţional Român şi alţi români, dar şi reprezentanţi ai diferitelor partide şi ai comunităţilor etnice minoritare. Au fost prezenţi, din grupul politic român al lui Iancu Flondor: Gheorghe Şandru, fost primar al oraşului, Dori Popovici, Gheorghe Sârbu, Aurel Ţurcan, Claudiu Ştefanelli, Anastasie Pridie, V. Gheorghiu, Eugen Botezat, Vasile Grigorcea, Laurentie Tomoioagă, Gheorghe Voitcu, Ambrozie Gribovici, mare parte participanţi la mişcarea unionistă şi la înfăptuirea actului Unirii. Din partea Partidului Social-Democrat au fost prezenţi: Gheorghe Grigorovici, Th. Roznovan, Pistiner, Silbermann, Gaidosch şi Zeplichal, Din partea democraţilor români naţionali au fost de faţă: Modest Scarlat şi D. Cudia. Naţionalităţile minoritare, neîncadrate în Partidul Social-Democrat, au fost reprezentate astfel: evreii prin: Billig, M. Ebner, Kassner, Fleminger şi Weissglass; germanii prin: Lebouton, Kaind I şi Kobruss; polonezii prin: Mikiowicki; ucrainenii prin: Hanek şi ruşii prin Kosak, Babatyrez şi Velehorski. Pe ordinea de zi a adunării, după prezentarea dării de seamă de către Iancu Flondor, a urmat discutarea organizării Bucovinei până la adoptarea noii Constituţii a României. Au fost discuţii animate la acest din urmă punct de pe ordinea de zi în care au fost discutate modalităţile de a asigura o administraţie a Bucovinei, adaptată condiţiilor Unirii la care să participe toate naţionalităţile provinciei. În concluzie, s-a afirmat că vechea administraţie a Bucovinei care a funcţionat sub conducerea lui Iancu

Flondor, imediat după Unire, nu va reveni la conducere decât numai dacă va funcţiona un parlament al României întregite.

Relatări autentice şi complete în legătură cu Moţiunea adoptată de adunarea din 2 iunie 1919 nu avem, ziarul „*Bucovina*”, redând lista participanţilor şi sumare relatări despre discuţiile purtate, nu publică şi Moţiunea, aceasta fiind interzisă de cenzură. Din articolul intitulat Reflexiuni asupra adunării lui Iancu Flondor ţinută la 2 iunie la Primărie aflăm că adunarea a cerut să se instaureze o administraţie proprie Bucovinei, în care să fie reprezentate proporţional toate naţionalităţile. N. Iorga în „*Neamul românesc*” din 7 iulie 1919 dezaprobă presupusa Moţiune a adunării, ceea ce provoacă replica promptă a lui Iancu Flondor, care în ziarul „*Bucovina*”, nr. 66 din 11 iulie 1919 şi nr. 77 din 15 iulie 1919, reproşându-i marelui istoric că n-a ascultat şi cealaltă parte, afirmă că rostul adunării a fost să evite nemulţumirea naţionalităţilor minoritare şi implicaţiile pe care acestea le-ar putea avea la Conferinţa de Pace de la Paris. La adunare nu s-a criticat administraţia românească ci doar faptul că se guvernează prin decrete-legi şi fără parlament. Nu s-a cerut un parlament (dietă) al Bucovinei, ci s-a urmărit să se dea o unitate politică Bucovinei. În final, Iancu Flondor, asumându-şi răspunderea pentru cele discutate în adunare, afirmă că era dator să convoace această adunare, întrucât la Unire şi-a luat asupra sa obligaţia de a da Bucovinei maximum de protecţie, sub scutul legilor şi a Constituţiei româneşti. Atitudinea lui N. Iorga faţă de acţiunea politică a lui Iancu Flondor a suferit o schimbare radicală. Într-o scrisoare anterioară, din 8 februarie 1919, acesta îl asigurase pe omul politic bucovinean „*de concursul său pentru a îndrepta Bucovina spre românism, ferind-o de otrava vechiului şi incorigibilului nostru politicianism oriental*”, încheind patetic: „*... rămânând oricând la dispoziţia dvs. pentru a servi cauza căreia şi eu*

mi-am închinat viaţa”.[92]

În urma adunării din 2 iunie 1919, arbitrajul nu va mai avea loc. Chiar a doua zi, într-o scrisoare din Iaşi, din 3 iunie 1919, generalul Petala îl informa pe Iancu Flondor că arbitrajul nu mai poate avea loc „*în aceste clipe hotărâtoare, pentru interesele românismului în Bucovina*”.[93] Generalul Petala este înlocuit de la comandă, fiind rechemat generalul Zadik. Cele două grupări conduse de Iancu Flondor şi Ion Nistor au continuat să urmărească propria lor politică. Ion Nistor va trece în curând, la 15 septembrie 1919, la înfiinţarea propriului său partid, intitulat Partidul Democrat al Unirii. Participând la alegerile parlamentare din noiembrie 1919, ca singurul partid constituit în Bucovina, după Unire, a obţinut majoritatea locurilor de deputaţi şi senatori: un număr de 20 de deputaţi şi 7 senatori. Mai târziu, Partidul Democrat al Unirii se afiliază Partidului Naţional-Liberal condus de Ion I.C. Brătianu. Iancu Flondor şi gruparea sa se va apropia de generalul Averescu, lider al Ligii Poporului, contribuind la hotărârea acestuia de a nu participa la alegerile din noiembrie 1919. La Congresul Ligii Poporului din 16 şi 17 aprilie 1920, când Liga Poporului s-a transformat în Partidul Poporului, Iancu Flondor şi gruparea sa a fuzionat cu acest partid nou înfiinţat.[94]

Reluând expunerea cronologică a actelor de administraţie date de ministrul-delegat al Bucovinei, găsim în „*Monitorul Bucovinei*”, Fascicula nr. 44 din 12 iulie 1919, Ordonanţa nr. 11/1919 prin care se fixează viteza maximă de circulaţie a autoturismelor şi motocicletelor la 45 de km la drum liber şi 15 km în oraş. Este un semn vădit de civilizaţie a oraşului în care se simţea nevoia unei

---

92 Arhivele Statului, Arhiva centrală istorică, Fond Iancu Flondor, Dosar 32, filele 32-35.

93 Ibidem. Dosar 32, fila 60.

94 Mircea Muşat şi Ion Ardeleanu, Viaţa politică în România 1918-1921, Bucureşti, Editura Politică, 1976, p. 267, subsol 146.

reglementări în acest domeniu.

Începând cu Ordonanţa nr. 70 din 18 iulie 1919, referitoare la stabilirea unor accize pentru consumul de bere pe teritoriul oraşului Rădăuţi, publicată în „*Monitorul Bucovinei*”, Fascicula nr. 51 din 2 august 1919, Ion Nistor care, după demisia lui Iancu Flondor, cumula funcţiile de ministru-delegat al Bucovinei în guvernul român cu cea de ministru-delegat cu administraţia Bucovinei cu reşedinţa la Cernăuţi, semnează ca ministru-delegat al Bucovinei în guvernul român. Era o anticipare a posibilei renunţări la acest post care însemna, deocamdată, o manifestare intenţională, spre încadrarea Bucovinei în România reîntregită.

O nouă integrare în sistemul poştalo-fiscal al României este introducerea pe teritoriul Bucovinei a timbrelor fiscale româneşti („*Monitorul Bucovinei*”, Fascicula 52 din 6 august 1919).

O măsură importantă pentru circulaţia fiduciară în Bucovina este luată prin Decretul-lege nr. 3274 din 29 iulie 1919 reprodus în „*Monitorul Bucovinei*”, Fascicula 54 din 13 august 1919, care se stabileşte că în Transilvania, Banat, Ţinuturile din Ungaria şi Bucovina, pe lângă moneda legală unică în întreaga ţară, leul, se vor primi la casieriile publice şi coroanele austriece ştampilate, la paritatea de 0,50 lei = o coroană austriacă. Prin Ordonanţa nr. 66 din 6 august 1919 („*Monitorul Bucovinei*”, Fascicula 57, din 20 august 1919) a ministrului-delegat se înfiinţează în Bucovina Serviciul statistic având drept atribuţii recensământul populaţiei.

O mult aşteptată măsură pe care populaţia română o dorea aplicată mai devreme avea să se ia prin Decretul-lege nr. 3099 din 21 iulie 1919 („Monitorul Bucovinei”, Fascicula 56 din 19 august 1919), pentru revenirea numirilor unor comune urbane şi rurale la vechile şi tradiţionalele toponimii româneşti. De exemplu: comuna Ghicera devine Dumbrava Roşie, comuna Ruda îşi schimbă

numele în vechiul Vicşani, Camena devine Petriceni, Sf. Onufrei revine la numele de Mănăstioara.

O deosebit de necesară şi prea mult întârziată măsură era organizarea primelor alegeri parlamentare pe teritoriul întregii Românii Mari. Cu excepţia unui simulacru de alegeri, efectuate în timpul ocupaţiei germane în mai 1918, în România nu mai avuseseră loc alegeri parlamentare din 1914. Ţara era condusă de la 5 noiembrie 1918, data dizolvării parlamentului *„ales”* în perioada ocupaţiei germane, prin decrete-legi semnate de rege la propunerea guvernului. Situaţia fusese, de mai multe ori, sesizată de Iancu Flondor, ultima dată fiind discutată în adunarea din 2 iunie 1919 de la Primăria oraşului Cernăuţi. Această situaţie excepţională nu putea continua multă vreme după terminarea războiului. Guvernul Brătianu, confruntat cu dificultăţi la Conferinţa de Pace de la Paris, în intenţia de a-şi consolida puterea prin girul voinţei populare, convocă prin Decretul-lege nr. 3589 din 15 august 1919 corpul electoral al întregii ţări care urma să aleagă la 5 – 7 octombrie 1919, prin vot universal, egal şi direct, noile corpuri legiuitoare. Pentru Bucovina se va da, ulterior, un decret special pentru stabilirea modului de reprezentare atât în Camera Deputaţilor cât şi în Senat (textul Decretului-lege este reprodus în *„Monitorul Bucovinei”*, Fascicula nr. 58 din 23 august 1919). Bucovina va avea conform Decretului-lege nr. 3620 din 24 august 1919, reprodus în *„Monitorul Bucovinei”*, Fascicula nr. 61 din 3 septembrie 1919, 26 de deputaţi şi 11 senatori, dintre care unul ales de Universitatea din Cernăuţi şi al doilea, de drept, mitropolitul Bucovinei.

Alegerile parlamentare vor fi amânate şi vor avea loc abia la 3 – 4 noiembrie 1919, sub guvernul generalului Artur Văitoianu, chemat la putere după demisia guvernului Ion I.C. Brătianu la 27 septembrie 1919. La alegerile parlamentare care au avut loc atât pentru Camera

Deputaţilor cât şi pentru Senat, în Bucovina au participat numai Partidul Democrat al Unirii, condus de Ion Nistor, şi candidaţii independenţi. Celelalte formaţiuni politice, precum gruparea lui Iancu Flondor, Liga Poporului, Partidul Conservator-Democrat (Tache Ionescu) şi Partidul Social-Democrat au declarat formal că se abţin de la alegeri sau aşa cum erau Partidul Naţional Liberal şi Partidul Ţărănesc care nu aveau încă organizaţii constituite în Bucovina.

În primul Parlament (Constituantă) a României Mari, Bucovina avea 26 de deputaţi, din care 21 erau membri ai Partidului Democrat al Unirii şi 11 senatori, din care 7 erau membrii aceluiaşi partid. În Senat au fost desemnaţi, potrivit legii electorale, şi un senator ales de Universitatea din Cernăuţi, precum şi un senator de drept, mitropolitul Bucovinei.[95] şi anexa XXXI Comentând alegerile, Ion Nistor în interviul dat ziarului „*Independence roumaine*”, nr. 13400 din 19 noiembrie 1919, considera că acestea au avut un adevărat caracter plebiscitar de natură politică, fiindcă s-a înregistrat o mare participare a electoratului, de aproape 90%, în special în localităţile cu populaţie minoritară.

O importantă acţiune de integrare a Bucovinei este extinderea legii pentru administrarea şi exploatarea monopolurilor statului în vigoare, care se va aplica şi în Basarabia şi Bucovina (Decretul-lege nr. 3759 din 2 septembrie 1919, reprodus în „*Monitorul Bucovinei*”, Fascicula 62, supliment din 6 septembrie 1919).

O altă lege deosebit de importantă, poate cea mai importantă, este cea referitoare la aplicarea reformei agrare în Bucovina (Decretul-lege nr. 3871 din 6 septembrie 1919, reprodus în „*Monitorul Bucovinei*”,

---

95 „Monitorul Oficial”, Dezbateri parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 5 din 29 noiembrie 1919- „Glasul Bucovinei”, nr. 280, 4 noiembrie 1919 şi nr. 348 din 10 februarie 1920. A se vedea şi lista deputaţilor şi senatorilor în anexa XXXI.

Fascicula 64 din 13 septembrie 1919). Prin această lege, care a format obiect de controversă încă în cadrul Consiliului Naţional, se declară expropriate în întregime terenurile rurale proprietate a străinilor (persoane care până la 1 august 1914 nu aveau indigenat în Bucovina sau nu sunt cetăţeni români); a absenteiştilor (persoane care, în perioada 1 august 1914 – 1 august 1919, mai mult de jumătate de timp au petrecut în afara teritoriului României întregite); a tuturor persoanelor juridice de drept public sau de drept privat şi a altor categorii. O altă categorie de proprietari de terenuri rurale, care au avut suprafeţe de peste 100 de hectare şi care nu făceau parte din categoriile de mai sus, au suportat exproprieri progresive.

Toate terenurile expropriate au format *„Fondul de pământ bucovinean al statului”* liber de orice sarcini. Din acest fond s-a făcut împroprietărirea capilor de familii ţărăneşti, a parohiilor ortodoxe române, a şcolilor şi personalului silvic. Aveau prioritate cei care au luptat pentru reîntregirea neamului şi cei care au suferit daune materiale în urma războiului şi urmau a fi despăgubiţi. Loturile ţăranilor erau de 5 ha sau pentru cei care aveau pământ loturile erau în completare până la această suprafaţă. Comisiile agrare, formate pe ocoale, erau prezidate de un judecător cu o Comisie agrară centrală cu sediul la Cernăuţi. Ţăranii îndreptăţiţi la împroprietăriri, şi cărora li se acorda loturi de pământ expropriat, încheiau contracte de cumpărare cu Banca Regională ca mandatară legală a Fondului, urmând ca preţul vânzării-cumpărării terenului rural să fie suportat de stat în proporţie de 35%, iar restul de cumpărători prin credit bancar pe termen de 50 de ani.

Aplicarea reformei agrare în Bucovina făcută potrivit Decretului lege nr. 3871 din 6 septembrie 1919 s-a realizat, respectându-se priorităţile legale, prin împroprietărirea tuturor celor îndreptăţiţi, indiferent de naţionalitatea lor. Astfel, dintr-un total de 68.684 ha,

ţăranii români au primit 39.594 ha, cei ucraineni 14 481 ha, germanii 5.022 ha, polonezii 1.446 ha, ungurii 8 072 ha, evreii 393 ha şi alţii 1.876 ha.[96]

Menţionăm încă o dată că problema reformei agrare în Bucovina a făcut subiectul unor animate dezbateri la cea de a cincea şi ultima şedinţă a Consiliului Naţional, devenit organ legislativ consultativ care a avut loc la 13 februarie 1919. S-a ales atunci o comisie pentru reforma agrară care urma să facă propuneri cu privire la modul specific de aplicare în Bucovina a împroprietăririi ţăranilor, încă de la constituirea Comisiei agrare se produc divergenţe între grupul *„glasiştilor"* condus de Aurel Morariu şi restul, membrii Consiliului Naţional. Aceste divergenţe au avut o contribuţie importantă la adâncirea confruntării între Iancu Flondor şi Ion Nistor ce va duce în final la ruptura dintre cei doi fruntaşi politici ai Bucovinei.

La 2 octombrie 1919, prin Decretul-lege nr. 4229 din 7 octombrie 1919 (*„Monitorul Bucovinei"*, Fascicula 70 din 7 octombrie 1919), se ridică cenzura preventivă a presei cotidiene şi periodice, măsură justificată pentru asigurarea libertăţii şi corectitudinii alegerilor parlamentare.

„Monitorul Bucovinei", Fascicula 80, supliment din 7 decembrie 1919, publică, cu întârziere, rezultatul participării la alegerile pentru Camera Deputaţilor. În Bucovina au fost 88 348 de votanţi, care au exprimat 79 166 de voturi valabile. Au depus candidaturi numai Partidul Democrat al Unirii, condus de Ion Nistor, şi independenţii.

Pentru frânarea speculei şi a luxului, se extinde şi pe teritoriul Bucovinei Decretul-lege nr. 4310 din 11 octombrie 1919, în care scop ministrul-delegat al Bucovinei dă Ordonanţa nr. 113 din 10 noiembrie 1919, publicată în *„Monitorul Bucovinei"*, Fascicula nr. 82 din 12

---

96 Zece ani de la Unirea Bucovinei, 1918-1928, Cernăuţi, 1929, articolul Zece ani de viaţă agricolă în Bucovina de Filaret Doboş, p. 162.

noiembrie 1919.

Prin Decretul-lege nr. 4883 din 20 noiembrie 1919 se menţine în Bucovina instituţia notarilor publici în organizarea dată de vechea lege austriacă („*Monitorul Bucovinei*”, Fascicula nr. 85 din 1 decembrie 1919).

După alegerile din noiembrie 1919, un important interviu a fost dat în ziarul „*Independence roumaine*”, nr. 13411 din 2 decembrie 1919, de senatorul M. Hecht, ales al evreilor din Cernăuţi, ca independent. Era tocmai perioada când la Conferinţa de Pace de la Paris se discuta regimul minorităţilor care urma să fie stabilit printr-un tratat. Declaraţiile date de senatorul M. Hecht atesta că minoritatea evreiască din Bucovina se bucura de toate drepturile pe care le are şi populaţia românească. El dă asigurări de loialitatea populaţiei evreieşti faţă de statul român şi de adeziunea acesteia la Unire.[97] Comentând această declaraţie, „*Czernowitzer Morgenblatt*” din Cernăuţi în nr. 479 din 5 decembrie 1919 afirmă că marea majoritate a evreilor a fost pentru Unirea Bucovinei cu România, unde au găsit garanţii contra anarhiei. Armata şi administraţia românească au reîntronat ordinea şi liniştea, astfel că viaţa socială şi comercială se desfăşoară normal.

La sfârşitul lunii decembrie 1919, în primul Parlament al României întregite se produce un eveniment de importanţă istorică: ratificarea Decretelor-legi pentru Unirea Basarabiei, Bucovinei şi a Transilvaniei, Sătmarului şi Maramureşului.

În şedinţa din 29 decembrie 1919 a Adunării Deputaţilor, sub preşedinţia lui Nicolae Iorga, Ion Nistor, ministru secretar de stat al Bucovinei, citeşte mesajul regal prin care se supune spre dezbatere proiectul de lege pentru ratificarea Decretului-lege nr. 3744/1918 privitor la Unirea Bucovinei cu Vechiul Regat al României.

După consultarea celor şapte secţiuni ale adunării,

---

97 Vezi „L’independance roumaine” şi Anexa XXI.

cuprinzând, repartizaţi pe judeţe, pe cei 564 de deputaţi, şi care lucrau sub conducerea lui Iorgu Toma, deputatul de Rădăuţi, Romulus Reuţ, prezintă în plenul Adunării Deputaţilor raportul[98] şi anexa XXXII precum şi expunerea de motive şi proiectul de lege. Supus dezbaterii generale, întrucât niciun deputat nu cere cuvântul. Adunarea Deputaţilor, în picioare şi aclamând frenetic, adoptă în unanimitate proiectul.

În după-amiaza aceleiaşi zile, proiectul de lege adoptat de Adunarea Deputaţilor se prezintă spre adoptare şi Senatului. Întrunit, sub preşedinţia lui Corneliu Sumuleanu, vicepreşedinte, Senatul ascultă mesajul regelui prin care se înaintează, spre deliberare, proiectul de lege, citit de Ion Nistor. Într-o scurtă pauză, se întrunesc cele opt secţiuni ale Senatului, sub preşedinţia mitropolitului Bucovinei, Vladimir Repta, care examinează proiectul şi decid să fie supus spre adoptare plenului Senatului. După pauză, Nicoale Cotlarciuc, senator ales al Universităţii din Cernăuţi, prezintă raportul, expunerea de motive şi proiectul de lege. La discuţia generală, senatorii cer să se treacă direct la vot. În unanimitate, prin aclamaţii entuziaste, se adoptă cu ovaţii proiectul legii, care urmează a fi prezentat regelui spre promulgare.

Mitropolitul Moldovei, Pimen, senator de drept, rosteşte în aplauzele senatorilor şi a asistenţei de la balcoane, cuvintele *„Dumnezeu să binecuvânteze România Mare”*.

Legea, după promulgare, precum şi expunerea de motive sunt publicate în „Monitorul Oficial”.[99] şi anexa XXXIII

---

98 „Monitorul Oficial”, Dezbateri parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 17 din 27 ianuarie 1920. A se vedea raportul deputatului Romulus Reuţ în Anexa XXXII.

99 „Monitorul Oficial”, nr. 206, 1 ianuarie 1920. A se vedea expunerea de motive şi textul legii pentru Unirea Bucovinei cu România în Anexa XXXIII.

Un *„incident”* incompatibil cu procedura parlamentară s-a produs în şedinţa Adunării Deputaţilor din 30 decembrie 1919, a doua zi după entuziasmul din ziua precedentă când s-a votat Unirea. Deputatul Gheorghe Cristescu, secretar general al Partidului Socialist, din Vechiul Regat, citeşte de la tribună o declaraţie, în numele grupului parlamentar al Partidului Socialist, prin care acesta aduce la cunoştinţă că s-a abţinut de la votarea proiectelor de legi referitoare la Unire.[100] şi anexa XXXIV

Nicolae Iorga, în calitate de preşedinte, intervine prompt, spunând: *„Ţin să constat, pe baza celor mai sigure mijloace de informaţiune, că Unirea s-a făcut tocmai pe calea pe care aţi dorit-o dumneavoastră, cu voia tuturor românilor chemaţi, cu aprobarea tuturor naţionalităţilor”*. Au mai protestat şi deputăţii C. Brăiescu şi A.C. Cuza.

Era evident că declaraţia grupului parlamentar al Partidului Socialist din Vechiul Regat era făcută în scop propagandistic, anticipând concepţia ulterioară privind noul stat unitar român a socialiştilor care au aderat la Internaţionala a III-a prin constituirea Partidului Comunist al României, ca secţie a acestei Internaţionale.

După consacrarea Unirii de Parlamentul României, se produce o nouă orientare în activitatea ministrului-delegat al Bucovinei. Ordonanţele date se referă la probleme cu caracter strict local de ordin administrativ, legiferarea devenind atributul exclusiv al Parlamentului.

„Monitorul Bucovinei”, Fascicula nr. 1. din 5 ianuarie 1922 publică Ordonanţa nr. 1/1920 pentru înfiinţarea unui impozit comunal adiţional, ceea ce era de competenţa organului de administraţie a Bucovinei. În aceeaşi fasciculă se anunţă, ca o nouă măsură de unificare, că începând de la 25 decembrie 1919 sunt în vigoare pe tot teritoriul Bucovinei numai timbrele poştale cu efigia

---

100 „Monitorul Oficial”, Dezbateri parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 23 din 24 ianuarie 1920. A se vedea declaraţia grupului parlamentar socialist, în Anexa XXXIV.

regelui Ferdinand. În Fascicula 2 din 15 ianuarie 1920 şi 3 din 16 ianuarie 1920 se publică Ordonanţa nr. 3/1920 privitoare la un adaos de scumpete pentru funcţionarii publici şi pensionari iar în supliment se reproduce Decretul regal nr. 5402 din 27 decembrie 1919 prin care sunt numiţi o serie de judecători la instanţele din Bucovina, în cea mai mare parte minoritari. Ordonanţele nr. 6/1920 şi nr. 7/1920, referitoare la evidenţa închirierilor de locuinţe şi numirea unor comisii pentru atribuirea din oficiu a locuinţelor, în special în Cernăuţi („*Monitorul Bucovinei*”, Fasciculele 3 din 28 ianuarie 1920 şi 6 din 29 ianuarie 1920), sunt menite a găsi o rezolvare crizei de locuinţe.

În aplicarea Decretului-lege nr. 3871 din 7 septembrie 1919 pentru reforma agrară în Bucovina, se emite un regulament publicat în „*Monitorul Bucovinei*”, Fascicula 7 din 30 ianuarie 1920. Menţionăm că legislaţia pentru reforma agrară în Bucovina din 1919, prezentând o serie de lacune şi lipsuri, a fost înlocuită, în timpul guvernării liberale, prin legea pentru reforma agrară şi regulamentul acestei legi publicate în „*Monitorul Oficial*”, nr. 92 din 30 iulie 1921.

În domeniul administraţiei locale se emit în continuare ordonanţe ale ministrului-delegat pentru Bucovina. Redăm, selectiv, diferite ordonanţe date în acest domeniu. Ordonanţa nr. 8 din 3 februarie 1920 privind circulaţia vechilor coroane; Ordonanţa nr. 9 din 3 februarie 1920 privind stabilirea de taxe şi tarife pentru căile ferate din Bucovina; Ordonanţa nr. 10 din 3 februarie 1920 pentru înfiinţarea unui institut antirabic la Spitalul Central din Cernăuţi; Ordonanţa nr. 14 din 7 februarie 1920 pentru organizarea unui control de-a lungul frontierei cu Polonia; Ordonanţa nr. 15 din 7 februarie 1920 pentru inventarierea bunurilor rămase de la administraţia austriacă; Ordonanţa nr. 20 din 11 februarie 1920 pentru combaterea contrabandei de animale în Polonia;

Ordonanţa nr. 23 din 21 februarie 1920 pentru dizolvarea fondului de credite de război; Ordonanţa nr. 24 din 26 februarie 1920 pentru reorganizarea Secretariatului pentru comerţ şi industrie; Ordonanţa nr. 28 din 2 martie 1920 pentru evaluarea birului pe câştiguri din anii 1918 – 1920; Ordonanţa nr. 31 din 20 martie 1920 pentru fixarea de preţuri maximale la ospătării şi cârciumi; Ordonanţa nr. 36 din 17 aprilie 1920 pentru reglementarea situaţiei facţionarilor fostei administraţii a Ţării.

În plan legislativ, Parlamentul României adoptă o serie de legi în domenii importante care au avut o mare contribuţie la integrarea Bucovinei în sistemul instituţional al României. Astfel, au fost: Legea pentru modificarea legii vămilor din 5 ianuarie 1920, Legea pentru imobilizarea şi repartizarea produselor agricole din 4 martie 1920.

c) *Perioada de trecere a atribuţiilor Secretariatelor asupra guvernului central. Comisia centrală de unificare şi Comisia regională de unificare din Cernăuţi.*

Perioada de conducere administrativă a Bucovinei prin ministrul-delegat pentru administrarea Bucovinei împreună cu Secretariatele de stat apoi de serviciu încetează la 4 aprilie 1920.

La acea dată intră în vigoare Decretul-lege nr. 1476 pentru desfiinţarea Directoratelor din Basarabia şi a Secretariatelor (serviciilor) de stat din Bucovina, publicat în *„Monitorul Oficial”*, nr. 4 din 4 aprilie 1920. Cu o zi înainte a fost semnat Decretul-lege nr. 1462 pentru desfiinţarea Consiliului Dirigent din Transilvania, publicat în acelaşi *„Monitor Oficial”*. Este de remarcat că această importantă măsură a desfiinţării organelor care asigurau administraţia proprie a noilor provincii alipite a fost luată de guvernul Averescu, la scurt timp după venirea la putere, la 13 martie 1920, în locul guvernului Alexandru Vaida-Voevod, demisionat. Este evident că s-a folosit împrejurarea că vechiul parlament fusese dizolvat, noile alegeri fiind fixate în luna mai 1920, astfel că se guverna

prin decrete-legi, care nu erau supuse unei dezbateri publice, fiind doar ratificate ulterior de Parlament. Se considera că o discuţie parlamentară a celor două măsuri legislative ar fi putut crea impedimente în acţiunea de unificare a ţării. Prin Decretul-lege nr. 1476/1920, în ceea ce priveşte Bucovina, odată cu desfiinţarea Secretariatelor de serviciu din Cernăuţi, atribuţiile acestora trec asupra puterilor prevăzute de art. 32 şi 35 din Constituţia României din 1866, adică puterea legislativă care rămâne Parlamentului, cum de altfel se stabilise încă prin Decretul-lege nr. 3715/1918 şi puterea executivă care se exercită de guvern prin ministerele de resort.

Descărcarea Secretariatelor de serviciu desfiinţate, precum şi trecerea atribuţiilor lor asupra ministerelor se fac de către o Comisie de unificare, stabilită prin Decretul-lege nr. 1476/1920, prezidată de primul ministru. Din partea Bucovinei în comisie era Ion Nistor, care rămâne ministru de stat în noul guvern al generalului Al. Averescu. De remarcat că în cadrul dezbaterilor parlamentare în noul Parlament cu majoritate averescană, Partidul Democrat al Unirii, condus de Ion Nistor, s-a pronunţat favorabil guvernului Averescu.

Prin Regulamentul pentru funcţionarea Comisiilor de descărcare a serviciilor, publice din teritoriile alipite şi unificarea lor cu cele din Vechiul Regat, publicat în „*Monitorul Oficial*”, nr. 7 din 7 aprilie 1920, se înfiinţează la Cernăuţi o Comisie regională pentru descărcare şi unificare, formată din 7 secretari generali şi 7 delegaţi ai guvernului central.

Comisia regională lucra sub autoritatea Comisiei centrale şi avea în atribuţii realizarea, prin cooperare între secretarii generali şi delegaţii ministerelor, unificarea şi integrarea treptată a Bucovinei în sistemul administrativ central ai ţării.

Prin Decretul regal nr. 1713 din 22 aprilie 1920 se numesc cei 7 delegaţi ai Secretariatelor de serviciu:

Claudiu Stefanelli pentru Interne, Erast Tarangul pentru Finanţe, Victor Hnidei pentru Comerţ şi Industrie, Iancu Balmuş pentru Lucrări Publice, Cezar Scarlat pentru Agricultură, Eusebiu Isopescu pentru Salubritate şi Traian Brăileanu pentru Instrucţiunea Publică, înlocuit mai târziu cu Constantin Mandicevschi. Preşedinte al Comisiei regionale de lichidare este numit Dori Popovici.

Prin Decretul regal nr. 1714 din 22 aprilie 1920 se numesc prefecţii celor 11 judeţe ale Bucovinei, depinzând direct de Ministerul de Interne.

În urma demisiei lui Ion Nistor, prin Decretul regal nr. 1198 din 2 mai 1920 este numit ca ministru de stat (din titlu a dispărut menţiunea pentru Bucovina, chiar dacă în fapt avea atribuţii legate de problemele acestei provincii) şi membru în Comisia centrală de lichidare I.V. Stârcea.

Intenţia generalului Averescu de a numi ca ministru de stat pentru Bucovina a lui LV. Stârcea a provocat reacţia fermă a lui Iancu Flondor. Într-o scrisoare adresată primului ministru la 27 aprilie 1920[101] afirmă că ar fi *„un fapt care ar însemna consfinţirea celei mai odioase corupţii în Bucovina”*, I.V. Stârcea fiind acuzat de afaceri veroase cu pădurile Fondului religionar efectuate încă de pe timpul Austriei. În cazul în care nu se va ţine seamă de opunerea sa şi se va trece la numirea lui I.V. Stârcea ca ministru, Iancu Flondor îşi anunţă demisia din Partidul Poporului, ceea ce în fapt s-a produs la 2 mai 1920, astfel că activitatea sa în Partidul Poporului va dura mai puţin de două săptămâni. Iancu Flondor părăseşte definitiv viaţa politică a României, retrăgându-se la Storojineţ, unde moare la 19 octombrie 1924.

Prestigiul personalităţii sale în Bucovina a fost imens. Nimeni nu i-a putut contesta patriotismul său ardent, verificat în lupta dusă pentru Unirea Bucovinei, simţul lui politic deosebit, convingerile sale democratice ca şi

101 Arhivele Statului. Arhiva centrală istorică, Fond Iancu Flondor, Dosar 32 fila 9.

integritatea sa morală şi consecvenţa convingerilor politice. Regele Ferdinand, apreciindu-i calităţile sale, a continuat să-l invite la palat cu prilejul diferitelor ceremonii, ultima oară la 4 aprilie 1924.[102]

Este de presupus că demisia lui Ion Nistor s-a produs ca urmare a fuzionării grupării lui Iancu Flondor, la Congresul de transformare a Ligii Poporului în Partidul Poporului, condus de generalul Al. Averescu, cu acest partid la 17 aprilie 1920, precum şi a numirii în conducerea şi ca membri ai Comisiei regionale de lichidare din Cernăuţi a numeroşi partizani ai lui Iancu Flondor. Însăşi această *„adeziune"* a lui Iancu Flondor şi a grupării sale la lichidarea organelor proprii de administrare a Bucovinei denotă că nu li se poate imputa acestora că sunt partizanii *„autonomiei"* Bucovinei. De altfel, remarcăm în această privinţă realizarea unui consens între cele două grupări, fiindcă, la Congresul din aprilie 1920, Partidul Democrat ai Unirii consideră măsura lichidării organelor locale de administrare a Bucovinei ca binevenită şi că prin aceasta se continuă calea pentru desăvârşirea Unirii. Partidul Poporului, la care se afiliase gruparea lui Iancu Flondor, revendica, pe drept cuvânt, meritul acestei iniţiative, iar grupul ţărănesc din Bucovina, încă neconstituit într-un partid, ceea ce s-a realizat abia la începutul anului 1922, nu a ridicat obiecţiuni. Trebuie semnalat că această adeziune realizată de toate forţele politice ale românilor din Bucovina pentru prima oară de la actul Unirii atestă că, în marile probleme ale naţiunii române din Bucovina, conducătorii de diferite opţiuni politice găsesc limbajul comun al unei solidarităţi naţionale.

Nu acelaşi lucru se poate spune despre naţionalităţile minoritare din Bucovina. Temându-se că integrarea şi unificarea vor avea drept urmare o înrăutăţire a situaţiei

---

102 Ibidem. Dosar 46, filele 8-21.

drepturilor lor, aceste minorităţi, chiar dacă şi-au dat adeziunea la Unire, au avut, în genere, o atitudine negativă sau de rezervă. Astfel, ziarul *„Allgemeine Tageblatt”*, organ independent, apărând la Cernăuţi, în nr. 805 din 20 aprilie 1920, se pronunţă împotriva dizolvării administraţiei autonome a Bucovinei, considerând-o prematură şi cu efecte negative în ceea ce priveşte participarea minorităţilor la administrarea Bucovinei. O atitudine rezervată au avut, din aceeaşi raţiune, şi minorităţile: evreiască şi ucraineană.

Organizarea vizitei regale şi guvernamentale în perioada imediat următoare măsurilor legislative luate pentru integrarea şi unificarea administrativă a Bucovinei în sistemul administrativ central al României a avut, între altele, şi scopul de a asigura minorităţile din Bucovina că se vor bucura, în continuare, de drepturi egale cu populaţia majoritară.

Prima vizită în Bucovina a regelui Ferdinand şi a reginei Maria, împreună cu primul ministru, generalul Averescu, însoţiţi de membri ai guvernului şi de înalte personalităţi din ierarhia bisericească şi înalţi demnitari, a început la 16 mai 1920 la mănăstirea Putna, adevărată mecă a neamului românesc. Aci, regele Ferdinand a ţinut o emoţionantă cuvântare, invocând sprijinul peste veacuri al marelui voievod, ce-şi doarme somnul de veci în sfânta lui ctitorie. A încheiat cu un jurământ la mormântul acestui erou naţional legându-se că va acţiona pentru ca toţi cetăţenii români să nu aibă alt ţel decât fericirea scumpei lor patrii.[103] şi anexa XXXV La Putna au fost iniţiate primele contacte cu reprezentanţii minorităţilor din Bucovina: dr. Lang, pentru cea germană, dr. Wender pentru cea evreiască şi Skibiriewski, pentru cea polonă, care au ţinut să exprime suveranului omagiul şi loialitatea

103 „Glasul Bucovinei”, nr. 424,17 mai 1920. A se vedea cuvântarea regelui Ferdinand ţinută la Mănăstirea Putna la 16 mai 1920 în Anexa XXXV.

lor.

După scurte vizite la Suceava şi Rădăuţi, înalţii oaspeţi, în dimineaţa zilei de 17 mai 1920, intră în Cernăuţiul împodobit feeric pentru marea sărbătoare. Vizita a început printr-o slujbă religioasă în catedrala oraşului, după care regele Ferdinand şi suita sa au asistat la defilarea trupelor din garnizoana oraşului. La primărie sunt primiţi de Gh. Şandru, primarul oraşului, de curând reinstalat, iar la Universitate de rectorul prof. Tarnavschi. Se ţin alocuţiuni de bun-venit, la care regele răspunde; Un amănunt episodic. Regina Maria n-a putut participa la aceste manifestări, deoarece era sub supraveghere medicală, fiind lovită la ochi de florile aruncate de mulţimea entuziastă de la Rădăuţi. Relatăm această întâmplare ca o atestare a sentimentelor spontane ale populaţiei, dar şi a popularităţii suveranilor manifestată în contact direct şi nemijlocit cu mulţimea.

În după-amiaza zilei de 17 mai 1920, la Palatul Metropolitan are loc primirea oficială a autorităţilor oraşului şi a provinciei, precum şi a reprezentanţilor minorităţilor. Din partea germanilor au fost prezenţi preotul Glondys, Kholruss şi Wakay; polonezii au fost reprezentaţi de Kwiatkowski şi Gorneţki, evreii au avut ca reprezentanţi pe rabinul Rosenfeid, pe Neumann, Wender şi pe Weizberg, fost primar pe timpul Austriei, deportat de ruşi în timpul războiului. Ucrainenii au trimis în delegaţie pe Lukasievicz şi Bobtrez. Cu toţii l-au asigurat pe rege de loialitatea minorităţilor. Regele a răspuns că nu face nicio deosebire de naţionalitate: pentru el toţi locuitorii ţării sunt cetăţeni români cu drepturi şi îndatoriri egale. Prezente în delegaţia ucraineană, doamnele Lukasievicz şi Halip, în numele femeilor ucrainene, au dăruit prinţesei Elizabeta o frumoasă geantă cu modele populare ucrainene.

La banchetul dat în acea seară, regele a afirmat, din nou, că toţi cetăţenii români, indiferent de naţionalitate,

sunt egali în faţa legii, dar ei trebuie să fie animaţi de sentimente de loialitate faţă de ţară şi să conlucreze pentru dezvoltarea României Mari.

Noaptea târziu, în faţa Palatului Metropolitan, regele a asistat la o retragere cu torţe a armatei, fiind aclamat de mulţime.

A doua zi, regele şi suita au vizitat sinagoga, biserica luterană (germană) şi biserica greco-catolică (ucraineană), unde a fost întâmpinat de slujitorii cultelor respective. Vizita a continuat la Casa Naţională Română, Casa Evreiască şi Casa Germană, precum şi la şcolile normale reunite. Aici a fost întâmpinat de Mandicevschi, inspector şcolar-şef al serviciului învăţământ. Regele s-a adresat acestuia spunând: *„Sunt convins că naţionalităţile din Bucovina se vor putea dezvolta ca şi până acum, în limba lor maternă”*. La Casa Germană, regele a fost primit de Kohiruss. Acesta i-a adresat regelui un cuvânt de bun-venit în limba germană, iar acesta i-a răspuns, tot în germană, asigurându-l că apreciază fidelitatea faţă de statul român a germanilor din Bucovina, exprimată şi cu ocazia actului Unirii.

În cele două zile ale vizitei în Cernăuţi, generalul Averescu a avut la Palatul administrativ numeroase întrevederi cu reprezentanţi ai autorităţilor române şi cu reprezentanţii minorităţilor din Bucovina, care i-au prezentat doleanţele lor. A fost un contact direct şi util al noului prim-ministru cu toate naţionalităţile din provincie, animat de dorinţa de a se găsi împreună, prin dialog, soluţii optime pentru integrarea Bucovinei în statul român.

Presa locală a reflectat amploarea deosebită a acestei vizite, exprimându-şi unanim încrederea în viitorul întregii populaţii a Bucovinei în cadrul României.[104]

---

104 „Glasul Bucovinei”, nr. 424, 17 mai 1920 şi nr. 426 din 20 mai 1920; „Czemowitzer Morgenblatt” (Ziarul de dimineaţă cernăuţean), nr. 602, 19 mai 1920; „Cernowitzer Allgemeinen Zeitung” (Ziarul popular cernăuţean), nr. 827, 18 mai 1920 şi nr. 828 din 19 mai 1920.

Vizita regelui şi a suitei sale în Bucovina s-a încheiat cu rezultate benefice pentru toate etniile din Bucovina, care se vor concretiza în evoluţia viitoare a evenimentelor.

La noile alegeri parlamentare, organizate de guvernul generalului Averescu pentru Camera Deputaţilor la 25 – 27 mai 1920, iar pentru Senat la 30 – 31 mai 1920, au fost aleşi un număr mai mare de parlamentari, aparţinând naţionalităţilor minoritare din Bucovina, comparativ cu cei aleşi la alegerile parlamentare din noiembrie 1919. Unii din ei au candidat pe listele Partidului Poporului. În noile Corpuri legiuitoare, ca urmare a modificării legii electorale, Bucovina avea 17 deputaţi şi 9 senatori aleşi + 1 senator ales de Universitatea din Cernăuţi. Dintre aceştia au fost aleşi dintre naţionalităţile minoritare, ca deputaţi, 2 ucraineni: Lucasievicz la Vijniţa şi Ilruşcă la Cotmani; 2 evrei: Pistiner la Storojineţ şi Beno Straucher la Cernăuţi; 1 german; Kohiruss la Storojineţ. Ca senatori au fost aleşi: 1 ucrainean: Cracalia la Zastavna; şi 1 german: Rudolf Gaidosch la Storojineţ. Pentru a releva atmosfera democratică în care se desfăşura viaţa politică, menţionăm că deşi ales pe listele Partidului Poporului, partid de guvernământ, senatorul Cracalia, în şedinţa din 12 august 1920 a Senatului, şi-a putut exprima opinia sa că este necesar a se organiza în Nordul Bucovinei dintre Prut şi Nistru, ţinut cu populaţie majoritară ucraineană, un plebiscit. În legătură cu această declaraţie, este de semnalat că, încă din luna iunie 1920, într-un interviu dat ziarului *„Luptătorul”* în nr. 5 din 20 iunie 1920, Cracalia preciza: *„Nu este adevărat că am avea de gând să aducem un protest contra alipirii Bucovinei la România. Voim numai să cerem în Bucovina de Nord un plebiscit. Aceasta este părerea mea...”*

Vom remarca pentru democratismul radical al măsurii luate de Ministerul de Interne numirea noului Consiliu al oraşului Cernăuţi cu o compoziţie etnică semnificativă. Ştirea este anunţată în presa minoritară locală, care

subliniază corectitudinea guvernului Averescu în ceea ce priveşte drepturile minoritarilor.[105] şi anexa XXXVI

d) Integrarea Bucovinei în administraţia centrală în perioada de până la adoptarea Constituţiei din 23 martie 1923 şi următor acesteia.

Administraţia Bucovinei a continuat să se integreze în sistemul administraţiei României şi în continuare, sub regimul guvernului liberal care a preluat puterea la 19 ianuarie 1922 şi pe care o va exercita o lungă perioadă de timp până la 29 martie 1926. Ion Nistor redevine ministru secretar de stat şi membru în Comisia centrală de lichidare şi unificare, iar Iorgu Toma devine preşedintele Comisiei regionale, Maximilian Hacman, Filaret Doboş, Alecu Procopovici, D. Marmeliuc, Teodor Vicol, Vasile Ungureanu, Valerian Sesan şi T. Gramatovici sunt numiţi directori ai Secretariatelor de serviciu (*„Monitorul Bucovinei”*, Fascicula nr. 1 din 15 februarie 1922). Sub această nouă formaţie *„glasistă”*, Comisia regională pentru lichidare şi unificare îşi continuă activitatea în cadrul atribuţiilor stabilite prin Decretul-lege nr. 1476 din 4 aprilie 1920.

La noile alegeri, care au avut loc în martie 1922, guvernul liberal a obţinut, împreună cu partidele cu care s-a cartelat, o largă majoritate care i-a permis să declare Parlamentul drept Constituantă. Din cei 17 deputaţi şi 8 senatori care reprezentau Bucovina în Constituantă, toţi senatorii şi 16 deputaţi erau membri ai Partidului Democrat al Unirii, condus de Ion Nistor, care la scurt timp, la 21 ianuarie 1923, va fuziona cu Partidul Naţional Liberal. Un singur deputat socialist a fost ales în oraşul Cernăuţi.[106]

---

105 „Czemowitzer Allgemeinen Zeitung”, nr. 851 din 19 iulie 1920. A se vedea lista membrilor Consiliului oraşului Cernăuţi în Anexa XXXVI.

106 N.T. Ionescu, Rezultatul alegerilor din martie 1920pentru adunările naţionale constituante. A treia aplicaţiune a votului obştesc în România. Statistici electorale, Bucureşti, 1923, p. 7, 21 şi 31.

În perioada de guvernare liberală, de 4 ani, s-a desfăşurat cea mai sistematică şi mai fecundă epocă „legislativă” pentru consolidarea unificării. Această acţiune a culminat cu adoptarea la 28 martie 1923 a Constituţiei României, care se va aplica pe întreg teritoriul ţării. În ansamblul ei, această Constituţie consfinţeşte principiile fundamentale privind drepturile tuturor cetăţenilor, indiferent de naţionalitate, asigură proprietatea privată, libertatea muncii şi asigurarea socială, reglementează limitele intervenţiei statului în activitatea productivă pentru a evita conflictele economice şi sociale, organizează pe baza principiului separaţiei puterilor cele trei puteri: legislativă, executivă şi judecătorească.

Va urma o suită importantă de legi organice, menită să asigure cadrul juridic al unificării ţării.

Dintre aceste legi, de o importanţă deosebită sunt legile de unificare administrativă din 14 iunie 1924 şi Decretul-lege din 7 octombrie 1925 pentru împărţirea teritoriului administrativ al ţării. Prin realizarea pe întreg teritoriul României Mari a unui sistem administrativ unificat, Bucovina se va integra statului naţional român. Sistemul austriac introdus în 1862 al autonomiei provinciei devenită Ducat, cu Dietă proprie, este înlocuit cu autonomia locală la nivel de judeţ, oraş, comună. Guvernatorul (preşedintele) Bucovinei numit de autorităţile centrale din Viena şi coordonând serviciile publice centralizate, funcţie desfiinţată odată cu Unirea din 1918, va fi înlocuit cu cei cinci prefecţi ai noilor judeţe. Dieta ţării şi căpitanul (mareşalul) ei, ca organ de administraţie pe plan local, va fi înlocuit cu consiliile judeţene, orăşeneşti şi comunale. În loc de 11 căpităniі, Zastavana, Cotmani, Cernăuţi, Văzcăuţi, Vijniţa, Storojineţ, Şiret, Rădăuţi, Suceava, Gura Humorului şi Câmpulung, se vor înfiinţa 5 judeţe; Cernăuţi, Storojineţ, Suceava, Rădăuţi şi Câmpulung, în frunte cu prefecţii. În realitate,

atribuţiile prefecţilor sunt, în genere, în limitele judeţelor, la nivelul celor avute de guvernator la nivelul Ducatului.[107]

Altă lege importantă a unificării a fost Legea electorală din 27 martie 1926 care, cu toate criticile aduse, se va aplica pe întreg teritoriul ţării în toată perioada interbelică până la instaurarea regimului autoritar al lui Carol al II-lea în 1938.

Drepturile politice ale tuturor cetăţenilor români, indiferent de naţionalitate, vor fi exercitate fără nicio discriminare. Toţi cetăţenii pot opta pentru aderarea la un partid politic. În Bucovina, în această perioadă (1919 – 1926), activau numeroase partide: Partidul Democrat al Unirii condus de Ion Nistor, fuzionat cu Partidul Naţional Liberal, Partidul Social-Democrat, având fruntaş pe Gheorghe Grigorovici, Partidul Ţărănesc, devenit ulterior Partidul Naţional-Ţărănesc, având în frunte pe Sauciuc Săveanu, Partidul Poporului, în frunte cu Dori Popovici. Minorităţile şi-au format partide proprii, unele la nivel regional, altele pe întreaga ţară. Astfel, ucrainenii aveau mai multe partide: Partidul Democrat-Ucrainean din Bucovina, Partidul Naţional al Ţăranilor, Partidul Agrar şi Partidul Creştin Ucrainean. Evreii au întemeiat Partidul Evreiesc, condus de M… Ebner iar germanii s-au integrat Partidului German din România. În genere, la alegerile parlamentare, partidele constituite de minorităţi s-au cartelat cu partidele mari ale ţării.

În aceeaşi perioadă, în Bucovina apar numeroase periodice,[108] ziare şi reviste atât în limba română cât şi în limbile celorlalte naţionalităţi. Românii au un singur cotidian: „Glasul Bucovinei”, înfiinţat în octombrie 1918 şi care va continua să apară fără întrerupere până la 28 iunie 1940. O scurtă perioadă (martie 1919-octombrie 1920) apare al doilea cotidian românesc, „*Bucovina*”, editat de

107 Zece ani de la Unirea Bucovinei, p. 21.

108 Ibidem. Articolul lui D. Marmeliuc, Viaţa politică şi presa românească bucovineană după Unire.

Iancu Flondor cu apariţii săptămânale sau bisăptămânale. Apar: „*Poporul*” (1920 – 1927), „*Cuvântul ţăranului*”, condus de Vasile Bodnărescu care apare pentru o scurtă perioadă de la 22 februarie 1922; Ia 7 mai 1924 apare „*Gazeta Bucovinei*” a Partidului Naţional (Iuliu Maniu), Mai apar, temporar, „*Gazeta Poporului*”, condusă de Eugen Botezat şi Traian Brăileanu, şi „*Cuvântul ţărănimii*” al Partidului Ţărănesc al lui Sauciuc Săveanu.[109] Ucrainenii au în 1921 patru ziare şi trei periodice. În 1919, apare ziarul „Golos Bucovini” (Glasul Bucovinei) şi, *Pered*” (înainte), săptămânal democrat-social. Mai târziu, apar în 1921, odată cu constituirea Partidului Democrat Ucrainean din Bucovina, ziarul „*Robotnik*” (Lucrătorul) şi ziarul „*Hilborod*” (Ţăranul), organ al Partidului Naţional al Ţăranilor. În 1923, apare „*Hristianskde Slovi*” (Cuvânt creştin), oficios al Partidului Ucrainean Creştin. În acelaşi an mai apare şi „*Hilborovski Pravda*” (Adevărul ţărănimii), săptămânal al Partidului Agrar Ucrainean. Din 1925 apare ziarul „*Ceas*” (Timpul), organ naţional ucrainean care îşi va continua apariţia regulată până la intrarea sovieticilor în Cernăuţi la 28 iunie 1940. Partidul Social-Democrat Ucrainean are ca oficios săptămânalul „*Nova Jitia*” (Viaţa Nouă) ce apărea la Cernăuţi. De menţionat că în timpul stăpânirii austriece, în 1918, ucrainenii aveau numai un cotidian şi două gazete săptămânale.

Polonezii au din 1917 un cotidian „*Gazeta Polski*” (Gazeta polonă), care mai târziu îşi va muta redacţia la Bucureşti, unde va apărea sub titlul nou de „*Kurier Polski*” (Curierul polonez), cu intermitenţe.

---

109 F. Petrinca, G. Pintea şi N.P. Smochină, La stampa della minoranza, 1918-1940 (Presa minorităţilor în România, 1918-1940), Bucureşti, 1940, p. 2.
Koniglich-rumanisches Ministerium fur auswartigen Angelegenbeiten. Die Minderhitenpresse in Rumaniein, 1918-1940 (Ministerul regal de Afaceri Străine al României. Presa minorităţilor, 1918-1940), Bucureşti, 1940, p. 12-27.

În limba germană apar în Cernăuţi numeroase ziare şi periodice, multe atât pentru germani cât şi pentru evrei, majoritate vorbitori de limba germană. Ziarul cel mai răspândit al germanilor, *„Allegemeine Zeitung Tageblatt”*, cu apariţie zilnică regulată, iar revista de prestigiu este *„Deutsche Volkzeitung”* (Ziarul popular german), ambele cu apariţie din 1918. Evreii au ziarul ce cea mai mare răspândire, *„Czernowitzer Morgenblatt”* (Ziarul de dimineaţă cernăuţean), organul evreiesc zilnic cu apariţie neîntreruptă din 1919. Un alt ziar al evreilor este *„Das judische Volksblatt”* (Ziarul evreiesc popular) din 1921. Mai menţionăm dintre ziarele de limba germană apărute în Bucovina: *„Vorwärts”* (înainte), social-democrat din 1918, *„Unsere*

Wort” (Cuvântul nostru) din 1922, *„Bucowiener Wochenschau”* (Săptămânal bucovinean), *„Das Voik”* (Poporul), apărut din 1918 până în 1923, *„Czernowitzer 8 Uhr Blatt – unhăngiger organ der Minoritâten”* (Ziarul cernăuţean de ora 8, organ independent al minorităţilor).

Viaţa culturală naţională se desfăşoară după tradiţia bucovineană pe etnii în cadrul caselor naţionale. Românii aveau vechea lor Societate pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, înfiinţată în 1862 şi răspândită în întreaga provincie, şi Casa Naţională, Polonezii aveau *„Dom Polski”* (Casa Polonă), ucrainenii *„Narodni Dim”* (Casa populară), germanii „Deutsches llaus” (Casa Germană), evreii, *Judisches Haus”* (Casa Evreiască). Cernăuţii aveau un impunător teatru, devenit de stat din 1922, construit în anii 1904/1907, un Conservator de Muzică şi Artă Dramatică, o sală de concerte (Muzikverein) construită în 1877 şi mai multe săli de cinema. În mediul rural şi în alte oraşe erau case naţionale şi filiale ale societăţilor culturale. Diferitele naţionalităţi aveau ansambluri de teatru, folclor şi coruri. Sub egida Universităţii se desfăşura o intensă activitate cultural-ştiinţifică prin conferinţe şi reuniuni adresate publicului.

Societăţile studenţeşti, păstrând vechile tradiţii, organizau manifestări studenţeşti specifice tineretului.

Unificarea învăţământului primar s-a făcut prin Legea învăţământului primar al statului şi învăţământului normal din 26 iulie 1924. Această lege, care prevedea în art. 8 că cetăţenii români de origine română care şi-au pierdut limba maternă sunt obligaţi să-şi instruiască copiii numai în şcolile cu limba de predare română, a suscitat nemulţumiri ale unor oameni politici ucraineni.[110] În Bucovina, în special în zona dintre Prut şi Nistru, s-a produs în perioada austriacă o intensă deznaţionalizare a românilor atât prin încurajarea imigrării ucrainenilor din Galiţia, cât şi prin ucrainizarea românilor băştinaşi. O simplă analiză a demografiei istorice a Bucovinei în această perioadă este edificatoare.[111] Eforturile făcute de Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, ca şi a *„Societăţii mazililor şi răzeşilor”*[112], prin organizarea de şcoli particulare româneşti şi printr-o acţiune culturală românească, au dus la unele rezultate promiţătoare. Rămăsese încă în 1918 o numeroasă populaţie în comunele dintre Prut şi Nistru care-şi pierduse uzul vorbirii limbii române, dar care păstrând obiceiurile, portul, folclorul şi tradiţiile româneşti, era necontestat că aparţinea comunităţii româneşti.[113]

---

110 Ibidem (I), p. 5-6. Fişierul periodicelor al Bibliotecii Academiei Române (selectiv).

111 Vasile Dutceac, Minimul drepturilor minorităţilor naţionale în România, Cernăuţi, 1926, p. 5, 21 şi 25.
„Czemowitzer Allgemeine Zeitung”, nr. 562, 1919. Declaraţia senatorului Anton Lukasiewicz.

112 Ion Nistor, Der naţionale Kampf in der Bukowina mit besonderer Bruckseitigung der rumänen und ruthenen (Lupta naţională în Bucovina cu privire specială asupra românilor şi rutenilor), Bucureşti, 1916.
Ion Nistor, Istoria Bucovinei, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991, p. 312.

113 Dumitru Popa, Românismul în regiunea dintre Prut şi Nistru din

Readucerea lor în această comunitate, căreia i-a aparţinut de secole, era firesc să se facă prin mijloace de redeşteptare naţională a conştiinţei lor de neam, cum sunt şcoala şi biserica. Şcoala în limba – română urma să înlocuiască în acele zone, unde locuiau români deznaţionalizaţi, vechile şcoli. Această măsură viza exclusiv pe românii deznaţionalizaţi şi nu trebuia să afecteze populaţia minoritară care nu era de origine română pentru care s-au păstrat un număr de şcoli corespunzătoare cererii lor. Totodată, li s-a asigurat posibilitatea ca pe lângă aceste şcoli de stat să-şi organizeze, potrivit Legii asupra învăţământului particular din 23 decembrie 1925, şi o reţea de şcoli primare, normale, liceale particulare în limba de predare maternă.

Asistenţa spitalicească şi sanitară, ca urmare a extinderii prin Decretul-lege din 24 iunie 1921 a legilor sanitare din 1908 şi 1910 din Vechiul Regat, a fost reorganizată în Bucovina după unificarea administrativă prin constituirea unei direcţii sanitare pe judeţele Bucovinei în frunte cu un inspector general sanitar, precum şi a cinci unităţi sanitare pe judeţe în frunte cu câte un medic primar, iar în Cernăuţi un medic-şef. S-a realizat o mai bună asistenţă sanitară prin asigurarea de consultaţii gratuite. Astfel, dacă în 1918 au fost acordate în mediul rural 1.703 asemenea consultaţii şi în mediul urban 5 768, în 1924 s-au efectuat 2.168, respectiv 6.832 de consultaţii gratuite. Au scăzut bolile molipsitoare şi s-au înmulţit numărul paturilor de spital.[114]

Pentru asigurarea ordinii publice la 19 decembrie 1924 a fost adoptată Legea pentru reprimarea unor

---

fosta Bucovină, Bucureşti, Editura Cartea Şcoalelor. 1928.
Nicolae Tcaciuc, Câteva cuvinte despre românii rutenizaţi din Nordul Bucovinei, Cernăuţi, 1926, p. 1-14.

114 Zece ani de la Unirea Bucovinei, 1918-1928, Cernăuţi, 1929. Articolul Serviciul de sănătate publică în Bucovina, 1918-1928 de dr. Vasile Vascan, p. 195.

infracţiuni contra liniştii publice. În domeniul muncii, Legea din 29 aprilie 1925 reglementează imigrările, impunând măsuri pentru protecţia muncii naţionale, iar Legea din 18 iunie 1925 a unificat pe întreaga ţară regimul repausului duminical şi al sărbătorilor legale. În sectorul economiei se adoptă o serie de legi care au pus bazele dezvoltării industriei naţionale, cu un puternic sector de stat. În agricultură s-au adoptat măsuri legislative pentru aplicarea reformei agrare prin constituirea unor, rezerve de stat, încurajarea creditului agricol şi înfiinţarea de camere agricole. În silvicultură unificarea s-a făcut prin extinderea aplicării Codului silvic din 1910, pe întreg teritoriul ţării. În sectorul transporturilor a fost adoptată Legea pentru organizarea şi exploatarea căilor ferate din 17 iunie 1925, ratificarea Convenţiei relative la statutul definitiv al Dunării şi s-a adoptat Legea pentru organizarea marinei comerciale. S-a procedat la liberalizarea comerţului exterior, limitându-se numărul mărfurilor prohibite sau limitate la export. În sectorul financiar, numeroase acte normative au urmărit echilibrul bugetului, menţinerea cheltuielilor la nivelul veniturilor, oprirea inflaţiei şi unificarea contribuţiilor directe.

Toate aceste măsuri legislative şi administrative unificatoare, sub egida noii Constituţii a României din 28 martie 1923, au contribuit hotărâtor la unificarea şi integrarea Bucovinei, ca şi a celorlalte provincii revenite la Ţara Mamă. Astfel, s-au făcut paşi fermi pentru realizarea unui stat român naţional unitar. Viitoarele guvernări interbelice vor consolida acest proces de unificare şi integrare.

Cap. III
RECUNOAŞTEREA INTERNAŢIONALĂ A UNIRII BUCOVINEI

1. Pregătirea opiniei publice asupra aspiraţiilor românilor din Bucovina.

Marea conflagraţie mondială, declanşată în august

1914, se încheiase în prima jumătate a lunii noiembrie 1918. Puterile Centrale, Austro-Ungaria, Germania, Bulgaria şi Turcia, recunoscându-şi înfrângerea, depuseseră armele şi-şi încredinţaseră soarta Puterilor Aliate, declarate învingătoare. Armistiţiul încheiat la 11 noiembrie 1918 prin care Germania, cea mai puternică forţă a Puterilor Centrale, oprise luptele, este ultimul act care confirmă încetarea ostilităţilor militare şi deschiderea perspectivelor încheierii păcii şi stabilirii unei noi ordini europene şi mondiale.

Organizarea tratativelor pentru pace revenea învingătorilor care declaraseră, la intrarea şi în timpul războiului, că scopul lor era de a asigura tuturor naţiunilor, mari şi. mici, dreptul la autodeterminare naţională, având libertatea de a se organiza în state independente şi suverane.[115] Cele 14 puncte ale preşedintelui Wilson, prezentate Congresului Statelor Unite la 9 ianuarie 1918, acceptate de ceilalţi Aliaţi, au constituit, în cea mai mare parte, un document programatic al Conferinţei de Pace. În ceea ce ne priveşte, între punctele lui Wilson, pentru popoarele Austro-Ungariei era prevăzut că acestora trebuie să li se dea posibilitatea unei dezvoltări autonome. Dar, punctul de vedere american se modificase între timp astfel că, la 19 octombrie 1918, Robert Lansing, şeful Departamentului de Stat al Statelor Unite ale Americii, răspundea, prin ambasadorul Suediei, notei ce i-a fost adresată de Austro-Ungaria, la 3 octombrie 1918, că Statele Unite ale Americii recunosc Statului Naţional al Cehoslovaciei statutul de guvern beligerant cu Austro-Ungaria şi Germania şi deci investit cu autoritatea necesară pentru a conduce administraţia şi armata Cehoslovaciei.[116] De asemenea, guvernul SUA a recunoscut

115 Victor Atanasiu, Anastase Iordache, Mircea Posa, Ion M. Oprea şi Paul Oprescu, România în primul război mondial, Editura Militară, Bucureşti, 1979, p. 421.

116 Răspunsul lui Wilson semnat de Robert Lansing, în lucrarea lui

şi tendinţele de eliberare naţională a Iugoslaviei. De altfel, la 28 octombrie 1918, guvernul de la Viena, acceptând nota americană din 19 octombrie 1918[117] privind recunoaşterea Cehoslovaciei şi Iugoslaviei, a cerut armistiţiu.

România avea o situaţie dificilă, mai deosebită. Ea intrase în război, la 15/27 august 1916, printr-o declaraţie de război adresată Austro-Ungariei în încheierea căreia se arăta: *„România, împinsă de dorinţa de a contribui să grăbească sfârşitul conflictului şi sub imperiul necesităţii de a-şi salva interesele sale de rasă, se vede nevoită de a intra în luptă alături de aceia care pot să-i asigure înfăptuirea unităţii sale naţionale”*.[118] Astfel, cum s-a remarcat,[119] niciun alt document oficial din timpul primului război mondial n-a supus mai demn şi lucid oprobriului public *„politica de suprimare a drepturilor la viaţă liberă şi suverană a naţionalităţilor ţinute prin forţă în cadrul unui stat artificial”*.[120] Mai târziu, când România se afla într-o dramatică situaţie, primul ministru. Ion I.C. Brătianu, într-un interviu din 7 ianuarie 1917 va confirma că singurul scop al intrării României în război de partea Antantei a fost eliberarea teritoriilor româneşti aflate sub stăpânirea

---

Ion Nistor, Unirea Bucovinei – 28 noiembrie 1918. Studii şi documente, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1928, anexa II, p. 77-78.

117 Papers Relating of the Unites States – The World War (Jurnal privitor la relaţiile internaţionale ale Statelor Unite – Războiul mondial), supl. I., vol. I., Washington, 1931, p. 318, citat de C. Botoran, I. Calafeteanu, E. Campus, V, Moisiuc, România şi Conferinţa de Pace de la Paris (1918-1920). Triumful principiilor naţionalităţilor, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, p. 261

118 Documente diplomatice privitoare le relaţiile dintre Austro-Ungaria şi România în perioada de la 22 iulie 1914 până la 27 august 1917, Bucureşti, 191, p. 84-88.

119 C. Botoran, I. Calafeţeanu, E. Campus şi V. Moisuc, Op. cit, p. 97-98.

120 „Petit Parisien”, 7 ianuarie 1917, citat din C. Botoran, I. Calafeţeanu... în Op. cit., p. 99-

Austro-Ungariei. Poziţia oficială a României în relaţiile ei cu Puterile Antantei s-a modificat fortuit după încheierea la 7 mai 1918 a păcii separate, de la Bucureşti, cu Puterile Centrale. Devenind o ţară *„neutră”*, România formal ieşise din rândul Puterilor Antantei, dar, în realitate, ţinând seama de condiţiile în care ieşirea din război se produsese, izolare politică şi militară şi imposibilitatea de a se retrage pe un teritoriu aliat sau măcar prieten ori neutru, noul statut al ţării nu era în concordanţă cu *„sufletul naţional”*. De altfel, îndată ce a fost posibil, la 9 noiembrie 1918, România va relua lupta alături de aliaţi, mobilizându-şi, din nou, armata şi acţionând pentru eliberarea ţării şi a ţinuturilor locuite de români. Înseşi Puterile Aliate în Convenţia de armistiţiu cu Germania vor declara nul şi neavenit Tratatul de Pace de la Bucureşti din 7 mai 1918, recunoscând implicit prin acest act juridic calitatea de cobeligerantă a României.

În perioada de aşa-zisă *„neutralitate”* ţara neocupată rămânea încă liberă, dar era supusă unei puternice presiuni din partea Puterilor Centrale, astfel că nu mai putea milita public pentru cauza naţională. *„Vocea”* sufletului românesc va continua să fie auzită prin cuvântul patrioţilor români aflaţi în străinătate sau care au reuşit să plece din ţară în teritoriile Puterilor Aliate sau ale ţărilor neutre. Ei vor continua să reprezinte ţara liberă, exprimând adevăratele sentimente ale naţiunii române. La 6 septembrie 1918, la Paris, se va constitui, sub preşedinţia lui Tache Ionescu. Consiliul Naţional Român,[121] care a întrunit în componenţa sa români din toate teritoriile. Bucovina era reprezentată de G. Rotică.[122] În

---

121 Actes et documentes concemant la Question roumaine (Acte şi documente privind chestiunea română), Paris, 1918, p. 5

122 Gavril Rotică, născut la 3 mai 1881 în Ilişeşti-Suceava. Urmează şcoala primară în comuna natală şi liceul la Cernăuţi. Refugiat din Bucovina în România în 1915. Se afla la Paris în 1918, unde a făcut parte din Consiliul Naţional constituit de Take Ionescu, semnând, în

proclamaţia dată de Consiliul Naţional Român de la Paris se reafirmă idealul unităţii românilor din teritoriile Austro-Ungariei şi Rusiei cu cei din Vechiul Regat. La 12 octombrie 1918, Franţa, la 11 noiembrie 1918, Anglia şi la 22 noiembrie 1918, Italia, recunosc Consiliului Naţional Român calitatea de reprezentant al naţiunii române. Guvernul Statelor Unite ale Americii la 6 octombrie 1918 prin Secretarul Departamentului de Stat, Robert Lansing, se declară favorabil cauzei naţionale a românilor. Consiliul Naţional Român a întocmit un protest pe care l-a publicat în oficiosul său *„La Roumanie"* împotriva apelului guvernului maghiar din 2 noiembrie 1918, adresat popoarelor lumii, prin care Ungaria încerca să se dezvinovăţească de declanşarea războiului. În protestul său, Consiliul Naţional Român, demascând ipocrizia guvernului maghiar, arăta că sentimentele Ungariei de adeziune la pangermanismul german este veche, încă din 1867, şi condamna politica dură de deznaţionalizare a minorităţilor slave şi română din Ungaria. Nu naţiunea ungară este victima războiului, ci naţiunile oprimate, iar statul ungar va trebui dezmembrat de teritoriile locuite de naţiunile minoritare.[123] Preşedintele Consiliului Naţional Român, Take Ionescu, va publica în *„Le Temps"* din 20 noiembrie 1918 o declaraţie de mare importanţă prin care va atrage atenţia opiniei publice din străinătate asupra cauzei României.[124] Intrată în război alături de Aliaţi la 14/27 august 1916, România, copleşită de puterea militară coalizată a Puterilor Centrale, la începutul războiului pierduse mai bine de jumătate din teritoriul naţional. Ea va

---

numele Bucovinei, Moţiunea din 6 septembrie 1918. Se întoarce la Cernăuţi, unde face parte din Consiliul Naţional Român, sub conducerea lui Iancu Flondor. După Unire a fost profesor de limba română la Şcoala Normală din Cernăuţi (1921 -1940). Gazetar şi talentat poet. Moare la 2 iunie 1952 la Bucureşti.

123 Actes et documentes concernant..., p. 43-44.

124 Ibidem, p. 62-66.

continua lupta în Moldova înregistrând victorii importante în vara anului 1917. Părăsită în toamna acelui an de aliatul ei militar Rusia cu care avea front comun. România este nevoită să ceară, la scurt timp după Rusia, armistiţiu şi apoi să încheie la 7 mai 1918 Tratatul de Pace de la Bucureşti. Dur şi înrobitor, tratatul n-a intrat însă niciodată în vigoare. Îndată ce a fost posibil, în timp ce armatele duşmane erau încă în ţară, România a reluat armele la 9 noiembrie 1918, alături de Aliaţi, somând armatele de ocupaţie ale Puterilor Centrale să părăsească ţara. Prin Decretul regal din 6 noiembrie 1918 au fost declarate ca nule şi neavenite toate lucrările Parlamentului de la Iaşi, *„ales”* sub ocupaţie duşmană, inclusiv aprobarea Tratatului de Pace de la Bucureşti din 7 mai 1918.

Odată cu declararea nulităţii acestui tratat ca şi prin efectul Convenţiei de Armistiţiu din 11 noiembrie 1918 care de asemenea îl declarase nul, România a devenit din nou aliata Puterilor Antante, gata la noi sacrificii. A redobândit, între timp, provincia românească a Basarabiei, iar românii din Austro-Ungaria şi-au luat soarta în propriile mâini. Ei doreau Unirea cu Ţara. Take Ionescu îşi încheie interviul citat astfel; *„Congresul Păcii va trebui numai să consacre pe plan internaţional Unirea, înfiinţând România Mare din 16 milioane de locuitori, careva reprezenta în Orient rasa latină. România va avea în cuprinsul ei minorităţi etnice, care se vor bucura de deplină libertate şi egalitate în drepturi într-un stat democratic. Se va face reforma agrară şi se va generaliza votul universal consacrat de Parlamentul României la Iaşi încă din iunie 1917. Se va rezolva chestiunea evreilor, toţi cei care sunt rezidenţi în viitoarele hotare ale României devenind de drept cetăţeni români. Noul stat va fi aşezat legislativ pe principii de dreptate socială şi tratament egal în toate domeniile. Economia va fi refăcută asigurând prosperitate fiecărui cetăţean. În viitor, România va strânge relaţiile cu toate statele Aliate şi cu vecinii săi”*.

O acţiune naţională de informare a opiniei publice străine a fost dusă înainte şi paralel cu Consiliul Naţional Român din Paris şi în alte centre din Europa şi America.

La Roma ia fiinţă la 30 mai 1918 Comitetul *„Pro România”*, iar la 18 iunie 1918, la Cittaducale, Comitetul de acţiune al românilor din Transilvania, Banat şi Bucovina. Conduse de Simion Mândrescu, ambele comitete continuau lupta pentru unitatea naţională a tuturor românilor. Primul-ministru Orlando, primind la 9 august 1918 comitetele de acţiune ale românilor, a declarat că Italia priveşte cu simpatie aspiraţiile juste ale României, iar Ambasada Statelor Unite ale Americii din Roma, într-o scrisoare din 11 iulie 1918 adresată lui Simion Mândrescu, confirmă că guvernul ţării sale manifestă simpatie pentru activitatea iridentei române din Italia.[125]

În Anglia, încă din 1917, se înfiinţaseră Societatea anglo-română, mai târziu un Comitet al prizonierilor români proveniţi din armata austro-ungară. S-a organizat cu sprijinul lui Nicolae Mişu, ministrul nostru la Londra, un serviciu de presă şi informaţii menit să ţină la curent opinia publică engleză cu realităţile şi aspiraţiile României.

Asemenea servicii de presă şi informaţii s-au organizat şi la Berna şi Stockholm.

În Statele Unite ale Americii, din iniţiativă lui Vasile Lucaciu şi V. Stoica s-a înfiinţat la 5 iulie 1918 Liga naţională a românilor din America, care exprima voinţa românilor americani de a contribui la eliberarea teritoriilor româneşti subjugate de Austro-Ungaria.

În Franţa, înainte de existenţa Consiliului Naţional Român activa Comitetul franco-român, constituit încă din 1914 şi Misiunea universitară română (relatarea referitoare la prezenţa lui Ion Nistor în această comisie nu este exactă[126]), condusă de prof. Ermil Pangratti, sosit în

---

125 C. Botoran, I. Calafeţeanu..., Op. cit., p. 241-245, 248-250.

126 Ibidem, p. 241 subsol.

1917, împreună cu ziarele *„La Roumanie”*, *„La Transylvanie”* şi Biroul de presă română din Paris, aceste comitete au contribuit la informarea presei franceze şi direct a opiniei publice franceze prin articole şi broşuri asupra cauzei naţionale a românilor.[127]

Toate manifestările naţionale mai sus expuse au menţinut treaz interesul lumii internaţionale pentru naţiunea română şi pentru idealul ei de unire a tuturor românilor. În toate aceste manifestări va fi prezentă şi Bucovina, atât prin românii originari din provincie cât şi prin referiri la realităţile şi aspiraţiile populaţiei româneşti din acest străvechi ţinut românesc.

Dar, spre deosebire de Transilvania, Banat şi Basarabia, despre care s-au scris, în limba română şi în limbi de circulaţie universală monografii şi studii complexe care susţineau punctul nostru de vedere, Bucovina n-a avut parte de asemenea lucrări. Se considera, probabil, că întrucât Austria era dispusă să renunţe la suveranitatea sa asupra Bucovinei, Unirea ei cu România nu va constitui o problemă la Conferinţa de Pace. Într-un raport telegrafic, strict confidenţial,[128] adresat, la 11 septembrie 1939, regelui Carol al II-lea, de N. Titulescu, care avusese prilejul să studieze integral dosarul secret al Conferinţei de Pace din 1918 – 1920, afirma: *„Nu este graniţă relativ la care să ne putem bizui pe discuţiile Conferinţei de Pace din 1919 pentru a-i susţine imutabilitatea şi trebuie găsite noi motive”*. Referitor la Bucovina, N. Titulescu menţionează că cedarea provinciei în favoarea României a fost motivată de faptul că *„nimeni nu cerea Bucovina”* (N.N. – prin *„nimeni”* trebuie înţeles ţările participante la Conferinţă). Dar, totodată, trebuie arătat că problemele Bucovinei n-au fost îndeajuns de bine stăpânite de delegaţia română la Conferinţa de Pace. Evenimentele

127 Ibidem, p. 241-242.

128 Valer Pop, Bătălia pentru Ardeal, Editura Colisseum, Bucureşti, 1990, p. 221-223.

ulterioare ne-au arătat că la Conferinţa de Pace, Bucovina a devenit un potenţial litigiu.

2. Organizarea Conferinţei de Pace de la Paris şi poziţia României în problema Bucovinei.

La 18 ianuarie 1919, Conferinţa de Pace întrunită la Paris cu participarea a 32 de ţări beligerante îşi va deschide lucrările. Dintru început a apărut clar că în acest mare Forum al Păcii, de o amploare încă necunoscută în istorie. Marile Puteri Aliate şi Asociate se vor erija într-o *„aristocraţie oligarhică”*, efectuând o discriminare între statele Aliate, mari şi cele mici şi mijlocii. Învingătorii au fost împărţiţi în state cu interese generale şi state cu interese limitate sau speciale, în prima categorie intrau Franţa, Anglia, Italia, Statele Unite ale Americii şi Japonia, iar în cealaltă categorie restul statelor Aliate şi Asociate, între care şi România.[129] participarea României în această calitate n-a fost, de la început, recunoscută ca atare. La 25 decembrie 1918, Ambasada Marii Britanii la Paris înainta o notă Ministerului Afacerilor Externe al Franţei prin care, dorind să cunoască poziţia Franţei, îşi exprima speranţa că România va fi reprezentată la Conferinţa de Pace ca Aliată.[130] Guvernul francez prin telegrama din 30 decembrie 1918, semnată de S. Pichon, ministrul de Externe, informa guvernele britanic şi italian, precum şi pe cel român, că *„România, deşi a semnat Tratatul de la Bucureşti cu Germania, trebuie să fie considerată ca nou aliat pe motivul participării sale reînnoite la război împotriva Puterilor Centrale”*. Statele Unite ale Americii, prin secretarul de stat, R. Lansing, au recunoscut, de asemenea, la 16 ianuarie 1919 statutul de Aliat al României. Referitor la Tratatul de Alianţă din 4/17 august 1916, guvernul francez considera că el este abrogat (N.N. – caduc) de drept, prin Tratatul de la Bucureşti, încheiat cu

129 Mircea Djuvara, Câteva consideraţiuni generale asupra Conferinţei de la Paris, Bucureşti, 1919, p. 13.

130 Arhiva M.A.E., Franţa, vol. 32, filele 57-58.

Germania.[131]

Guvernul român, satisfăcut că i se recunoştea calitatea de Aliat, participant la Conferinţa de Pace, şi-a manifestat însă îngrijorarea faţă de atitudinea Franţei de a contesta validitatea Tratatului de Alianţă din 4/17 august 1916. Ion I.C. Brătianu, prim-ministru al României, a înmânat miniştrilor din Bucureşti şi Puterilor Aliate şi Asociate un memoriu în acest sens.[132] Intervenţiile în favoarea României ale lui Saint Aulaire, ministrul Franţei la Bucureşti, şi ale generalului Berthelot, fost şef al misiunii militare franceze în România, au rămas fără rezultat. Problema validităţii Tratatului de Alianţă de la Bucureşti din 4/17 august 1916 a rămas deschisă pentru delegaţia română, deşi Comisia juridică a Consiliului Suprem se pronunţase, în unanimitate, asupra caducităţii lui.

Consiliul Suprem, hotărând la 23 ianuarie 1919 asupra numărului de reprezentanţi ai statelor la Conferinţa de Pace, a stabilit pentru România numai doi delegaţi, în timp ce Serbiei i se acordase trei. A doua zi, la 24 ianuarie 1919, soseşte, la Paris, delegaţia română, condusă de primul ministru Ion LC. Brătianu, primul delegat al României la Conferinţa de Pace. În ceea ce priveşte cel de al doilea delegat, acesta a fost numit în persoana lui Nicolae Mişu, ministrul nostru la Londra, deşi, în ţară,[133] se dădea ca sigur că al doilea delegat va fi Take Ionescu, astfel cum se convenise la Iaşi în 1917, în timpul guvernului de coaliţie între liberali şi democraţii-conservatori. S-a sperat că între cei doi mari oameni politici se va ajunge la un acord. Dimpotrivă, s-a produs o ruptură, datorită faptului că în drum spre Paris, la Belgrad, Ion I.C. Brătianu aflase că Take Ionescu dusese tratative

131 Ibidem, fila 68.

132 Ibidem, filele 80-83.

133 Arhiva M.A.E., Fond 71/1914 E 2, Partea II, vol. 58, fila 6.

directe cu Iugoslavia, făcând concesii în privinţa pretenţiilor noastre asupra întregului Banat, altfel cum se convenise prin Tratatul de Alianţă din 4/17 august 1916.

În ceea ce priveşte Bucovina, presa anunţa[134] că aceasta va fi reprezentată de Iancu Flondor, a cărei plecare de la Bucureşti era considerată, ca sigură, la 28 ianuarie 1919. Între experţi şi consilieri tehnici pentru Bucovina, delegaţia română cuprindea pe Nicu Flondor pentru problemele economice şi financiare şi Alexandru Vitencu, pentru problemele etnografice şi geografice. Numirea lui Iancu Flondor, ca membru al delegaţiei, reprezentând Bucovina, nu s-a adeverit. De altfel, relaţiile dintre Iancu Flondor şi Ion I.C. Brătianu nu erau dintre cele mai cordiale, astfel că Bucovina a rămas fără delegat propriu. Este eronată afirmaţia că din delegaţie a făcut parte şi Neagoe Flondor. Acesta, fiul lui Iancu Flondor, era minor la acea dată.[135] Era evident că cei care au hotărât componenţa delegaţiei cu reprezentanţi ai Bucovinei nu au ţinut seama de pct. 3 din Moţiunea adoptată de Consiliul Naţional Român din 27 octombrie 1918, care prevedea că poporul român din Bucovina va fi reprezentat la Conferinţa de Pace prin mandatari ai acestui Consiliu. Consiliul Naţional Român din Cernăuţi nu numai că nu a fost consultat asupra numirii experţilor şi consilierilor tehnici, dar unul din cei numiţi, Alexandru Vitencu, nici nu era membru al acestui Consiliu.

Conferinţa de Pace a creat o structură complexă şi greoaie. Puterea de decizie o avea Consiliul Suprem al celor zece format din câte doi delegaţi, preşedinţi şi miniştri de Externe din Franţa, Anglia, Italia, Statele Unite ale Americii şi Japonia. Ca organ de execuţie era Secretariatul General al Conferinţei de Pace, format numai

134 „Universul”, nr. 69,12(25) ianuarie 1919.

135 C. Botoran, I. Calafeţeanu... Op. cit., p. 315 subsol. Boris Rangheţ, Relaţii româno-americane în perioada primului război mondial, 1916-1920, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 162.

din reprezentanţi ai principalelor Puteri Aliate şi Asociate. Aparatul de lucru era constituit din 17 comisii, prezidate numai din reprezentanţi ai principalelor Puteri Aliate şi Asociate şi de subcomisii şi comitete, în cadrul Comitetului pentru chestiuni teritoriale, condus de André Tardiéu, reprezentantul Franţei, au funcţionat numeroase comitete, grupând specialişti în problemele ţărilor ale căror frontiere urmau a fi stabilite. Comitetul pentru delimitarea frontierelor României era condus tot de André Tardiéu şi avea în componenţa sa exclusiv delegaţi ai principalelor Puteri Aliate şi Asociate. Din martie 1919, Consiliul Suprem al celor zece s-a scindat în două şi anume: Consiliul celor patru sau *„Cei Patru Mari”*, format din G. Clemenceau, care era şi preşedinte, Lloyd George, Orlando şi Wilson; preşedintele Consiliului de Miniştri al Japoniei participând numai atunci când ţara sa era interesată, precum şi Consiliul miniştrilor de Externe sau *„Cei Cinci Mici”*.[136]

Un membru al delegaţiei române, Mircea Djuvara, profesor la Facultatea de Drept din Bucureşti, observă, cu temei, că hotărârile Conferinţei sunt luate adeseori cu o ignorare a realităţilor şi cu şovăială. Între Marile Puteri s-au produs, dintru început, divergenţe, care au influenţat justeţea deciziilor luate.[137] Franţa voia să-şi asigure în viitor garanţia că nu va mai fi victima unei agresiuni germane şi era partizana măsurilor dure şi eficiente în centrul Europei, arătând un interes mai scăzut pentru celelalte probleme ale continentului. Anglia, dimpotrivă, era mai generoasă faţă de germani, urmărind o politică de echilibru în Europa, în timp ce Statele Unite ale Americii erau deschise şi exuberante, dorind să-şi impună concepţiile lor şi stilul american, manifestându-şi, totodată, nedisimulat, dorinţa de câştig şi mândria pentru

136 Mircea Djuvara, Op. cit., p. 5.

137 Ibidem, p, 5-8.

democraţia lor…[138]

Adoptând ca mod de lucru metoda uşilor închise, materialele se alcătuiau şi se adoptau, în consilii, comisii, comitete şi subcomitete, în mod secret şi erau numai aduse la cunoştinţa celor interesaţi, chemaţi în faţa Consiliului Suprem. În atari condiţii, discutarea propunerilor făcute Consiliului Suprem nu putea fi decât sumară şi cu slabe perspective de a putea modifica concluziile. Cum în toate organele de lucru principalele Puteri Aliate şi Asociate deţineau majoritatea, concluziile acestora erau greu de modificat în Consiliul Suprem. România, iniţial, nu avea niciun reprezentant în comisiile ce urmau să dezbată probleme ce o interesau direct. După multe străduinţe, România a reuşit să fie reprezentată în următoarele comisii şi subcomisii: Instituirea Societăţii Naţiunilor; Responsabilităţile războiului; Reparaţii; Regimul internaţional al porturilor, al căilor navigabile şi căilor ferate; Financiară; Economică; Aeronautică.[139] şi anexa XXXVII Nu avea delegaţi, însă, nici în Consiliul Suprem, nici în comisiile şi comitetele ce se ocupau cu probleme teritoriale, militare sau cele ce discutau problema protecţiei minorităţilor.

3. Problemele Bucovinei discutate la Conferinţa de Pace. Proiectul Tratatului de Pace cu Austria.

Încă de la 21 ianuarie 1919, România a prezentat Conferinţei preliminare de Pace un Memoriu în care se expunea pe larg contribuţia ţării la cauza Aliaţilor, explicându-se împrejurările în care, abandonată şi izolată, România a fost nevoită să încheie armistiţiu şi apoi pace cu Puterile Centrale. Niciodată, prevederile Tratatului de Pace de la Bucureşti din 7 mai 1918 n-au fost-puse în aplicare, deoarece Tratatul n-a fost sancţionat şi promulgai de rege. România a reluat armele alături de Aliaţi înainte

138 Ibidem, p. 8.

139 C. Botoran, I, Calafeţeanu..., Op. cit., p. 319 şi XXXVII.

de încheierea armistiţiului la 11 noiembrie 1918, participând la eliberarea teritoriului naţional.[140]

În ceea ce priveşte Bucovina, în Memoriu se arată că acest teritoriu românesc a aparţinut Moldovei până în 1775 când a fost răpit printr-o combinaţie diplomatică de Austria. Administraţia austriacă s-a străduit să micşoreze importanţa elementului românesc, care, în 1775, forma marea majoritate a populaţiei Bucovinei. Favorizând imigrarea ucrainenilor şi colonizarea germanilor, Austria a transformat Bucovina într-un mozaic de naţiuni. Cu toate acestea, ucrainenii, în 1910, aveau o pondere sub 3/8 din populaţie. Pe baza principiului autodeterminării popoarelor, românii şi alte naţionalităţi din Bucovina s-au întrunit la Congresul General al Bucovinei la 28 noiembrie 1918, votând Unirea provinciei cu România în graniţele ei istorice. Se anexează Moţiunea adoptată la acest congres, precum şi declaraţiile Consiliilor naţionale ale germanilor şi polonezilor. România, luând act de voinţa de Unire a Congresului, a cooptat în guvernul său doi reprezentanţi ai Bucovinei. Se menţionează că Tratatul de Alianţă din 4/17 august 1916 stabilise frontierele dintre România şi Rusia pe râul Prut, deoarece Rusia s-a opus ca România să ajungă la Nistru. Prin Unirea Basarabiei din 27 martie 1918, România şi-a regăsit frontiera naturală la acest fluviu.[141] şi anexa XXXVIII

Memoriul nu cuprindea date etnice asupra populaţiei şi nu comenta repartizarea diferitelor naţionalităţi, în special a românilor şi ucrainenilor pe teritoriul Bucovinei.

La 1 februarie 1919, Ion I.C. Brătianu a făcut o amplă expunere în faţa Conferinţei de Pace. Dezvoltând cuprinsul Memoriului depus anterior, şeful delegaţiei române a prezentat în mod magistral, dar nu şi convingător, întru

---

140 Mircea Djuvara, La guerre roumaine, Nancy, Paris, Strasbourg, 1921, p. 271, 278.

141 Ibidem, p. 291 şi Anexa XXXVIII.

totul, punctul de vedere al României.[142]

Ca urmare a insistenţelor lui Ion I.C. Brătianu şi a discuţiilor purtate în plenara Conferinţei de Pace, s-a hotărât înfiinţarea unei comisii speciale pentru delimitarea frontierelor României, condusă de André Tardiéu.[143]

Rusia şi Ucraina, neavând calitatea de cobeligeranţi ai Aliaţilor, deoarece încheiaseră Pacea de la Brest-Litovsk cu Puterile Centrale, n-au fost acceptate la Conferinţa de Pace de la Paris. Interesele lor au fost susţinute, cu caracter privat, de „*guvernele*”, directoratele şi alte forme de conducere, direct sau prin delegaţi. Conferinţa de Pace, solicitată să accepte Directoratul lui Simion Petliura, conducătorul Ucrainei democrate, ca reprezentând oficial interesele Ucrainei, a considerat că, deoarece acest regim nu are stabilitate, deţinând sub autoritatea sa o suprafaţă din ce în ce mai mică din teritoriul ţării, nu poate fi acceptat ca participant la Conferinţa de Pace alături de Puterile Aliate şi Asociate. În numele Ucrainei democrate, Sydorenko, membru al Directoratului condus de S. Petliura, care mai târziu va fi reprezentant la Viena al acestui regim, a ridicat în martie 1919 problema stabilirii frontierei Bucovinei, propunând să se ţină seamă că teritoriul dintre Prut şi Nistru, locuit în cea mai mare parte de ucraineni, este revendicat de Ucraina, ca parte componentă a acestei ţări democrate.[144] Mai târziu, în mai 1919, teritoriul revendicat de Ucraina democratică este restrâns la o porţiune din teritoriul situat pe Valea Ceremuşului în nord-vestul Bucovinei. La 2 mai 1919, guvernul Republicii Socialiste a Sovietelor Ucrainei prin

---

142 Ion Rusu Abrudeanu, România în războiul mondial- Contribuţiuni la studiul istoriei războiului nostru. Editura Socec, Bucureşti, 1921, p. 337.

143 Boris Rangheţ, Op. cit., p. 181.

144 Valeriu Florin Dobrinescu şi Ion Pătroiu, Marea Unire din 1918 în documente diplomatice americane, „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A. D. Xenopol»", Iaşi, XXX/2, p. 153.

preşedintele Comisarilor Poporului, Gh. Rakovski, trimitea de la Kiev prin radiograma nr. 107 un ultimatum guvernului român prin care cerea ca în termen de 48 de ore acesta să comunice acordul său de a evacua imediat trupele sale din Bucovina. Se argumentează că Ucraina Socialistă este unită cu Bucovina „prin legătura de solidaritate, reunind masele muncitoare din toate ţările, şi prin înrudirea etnografică a populaţiei sale" cu o parte considerabilă a populaţiei ucrainene.[145] şi anexa XXXIX Se afirma că o Bucovină aservită nu poate fi admisă între Ungaria şi Ucraina, ambele sovietice. Nota ultimativă a guvernului Ucrainei Sovietice este determinată de o situaţie conjuncţurală ce părea, la acea dată, favorabilă comunismului internaţional. În Ungaria, în luna martie 1919, venise la putere regimul comunist al lui Béla Kun, care pregătea o ofensivă împotriva Cehoslovaciei ce s-a şi declanşat la 3 iunie 1919. Mai târziu se va îndrepta şi împotriva ţării noastre. Pentru România cele două centre de putere comunistă constituiau un real pericol de încercuire militară. În urma somaţiei dată de Consiliul Suprem la 7 iunie 1919, Ungaria îşi retrage trupele din Slovacia, pregătind însă un nou atac, de data aceasta împotriva României. La 20 iulie 1919, trupele ungare trec Tisa prin trei locuri, dar, după un prim succes, sunt respinse de armata română care, înaintând în Ungaria, la 3 august 1919, ocupă Budapesta. Pentru a preîntâmpina orice posibilităţi de joncţiune între trupele ungare ale lui Béla Kun şi cele comuniste din Ucraina, Marele Cartier General Român hotărăşte ca Divizia a VIII-a Infanterie din Bucovina să ocupe temporar Pocuţia. Operaţiunea începe cu succes la 22 mai 1919 şi se încheie prin înfrângerea trupelor comuniste. La 24 august 1919, armata română se retrage în frontierele Bucovinei. S-a prevenit astfel un eventual atac al României de pe două fronturi. Iniţiatorii

145 Arhiva M.A.E., Fond 71/1914 E 2, Partea II, vol. 47, p. 175 şi Anexa XXXIX.

notei ultimative din 2 mai 1919 nu puteau sconta un efect diplomatic, pe plan internaţional, deoarece soarta Bucovinei era la acea dată în mâinile Conferinţei de Pace de la Paris, care urma să ia o hotărâre, ţinând seama de voinţa majorităţii populaţiei care ceruse Unirea Bucovinei cu România. Scopul ultimatumului era propagandistic şi strategic-militar şi a fost dejucat de măsurile luate de România, Guvernul român prin generalul Averescu, preşedintele Consiliului de Miniştri, cu radiograma din 9 octombrie 1920 – deci după ce Unirea Bucovinei cu România era recunoscută pe plan internaţional – răspunde la Ultimatumul din 2 mai 1919, arătând că România este gata de a intra în negocieri cu guvernele care actualmente deţin puterea în Rusia, rugând ca guvernul sovietic să comunice pe ce bază înţelege a începe negocierile cu România.[146] şi anexa XL Niciun răspuns nu s-a dat acestei note, problema Bucovinei nemaifiind ridicată de URSS până la 26 iunie 1940.

După semnarea la 10 septembrie 1919 a Tratatului de Pace între Austria şi Puterile Aliate şi Asociate, încheiat la St. Germaine en Laye, prin care Austria cedează României suveranitatea sa asupra Bucovinei, militantul naţional ucrainean Sydorenko declară că Ucraina democrată renunţă la orice pretenţii asupra teritoriului Bucovinei.[147]

Reprezentanţa diplomatică la Bucureşti a Directoratului Republicii Democrate Ucraina, condus de S. Petliura şi având ca şef în ţara noastră pe prof. C. Matzkievici, într-un Memoriu din 26 iulie 1920, adresat preşedintelui Consiliului de Miniştri al României, generalul Al. Averescu, afirmă: „… Guvernul ucrainean declară că nu voieşte a discuta chestiunea frontierei între cele două state, considerând Nistrul ca frontieră definitivă între ele, şi dorind să stabilească pe această frontieră relaţiunile

146 Ibidem, fila 181 şi Anexa XL.

147 „Bucovina”, Cernăuţi, an I, nr. 144, 19 septembrie 1919.

cele mai bune de vecinătate.[148] şi anexa XLI

Emigraţia naţional-ucraineană, divizată în mai multe grupuri de diferite tendinţe, a manifestat în perioada interbelică în legătură cu teritoriul Bucovinei diverse atitudini determinate de situaţii conjuncturale şi de interesul de a atrage România în acţiuni ostile URSS.

La 29 mai 1919 are loc cea de a şaptea şedinţă plenară a Conferinţei de Pace prezidată de G. Clemenceau[149]şi anexa XLII şi în prezenţa şefului delegaţiei române Ion I.C. Brătianu, s-a adus la cunoştinţă Puterilor Aliate şi Asociate că s-a întocmit Tratatul de Pace cu Austria, enunţându-se principalele prevederi şi informând pe participanţi că textul complet va fi înmânat delegaţiilor în seara aceleiaşi zile, urmând să fie discutat în şedinţa viitoare din 31 mai 1919. Textul tratatului a fost primit de delegaţia română abia în seara zilei de 30 mai 1919, prin Secretariatul General al Conferinţei de Pace.[150] Delegaţia română, analizând proiectul de tratat cu Austria şi în special textele referitoare la frontiere, regimul minorităţilor şi facilităţile economice,[151] a elaborat o declaraţie cuprinzând anexele A, B, C, D şi E[152] şi anexa XLIII şi care au fost expuse obiecţiunile asupra textelor respective, propunându-se modificările corespunzătoare. Referitor la stabilirea frontierelor Bucovinei ce reveneau României (anexa A), se considera nesatisfăcător articolul din proiect referitor la transmiterea-suveranităţii asupra Bucovinei de Austria către România. Textul este ambiguu şi adoptă un sistem de transmitere a suveranităţii *„în*

148 Misiunea extraordinară diplomatică a Republicii Democratice Ucraina în România – Memoriu asupra chestiunii ucrainene, Bucureşti. 1920, p. 68 (Biblioteca Academiei Române, II 71232).

149 Ion Rusu Abrudeanu, Op. cit., p. 354 şi Anexa XLI.

150 Arhiva M.A.E., Fond 71/1914 E2, vol. 57, Partea II, fila 26.

151 Ion Rusu Abrudeanu, Op. cit., p. 351-359.

152 Arhiva M.A.E., Fond 71/1914 E 2, vol. 57. Partea I, fila 26 şi urm. şi Anexa XVII.

scară". Întâi, suveranitatea este dată principalelor Puteri Aliate şi Asociate, ca apoi acestea să o transmită statelor îndreptăţite, între care şi România.[153] Bucovina – se susţine în observaţiile delegaţiei noastre – trebuie să revină României în integralitatea ei, astfel, cum a hotărât populaţia bucovineană, luându-se în considerare actul Unirii de la 28 noiembrie 1918. Problema garanţiilor date minorităţilor (anexa B), ca şi cea a facilităţilor economice (anexa C), astfel cum apar în textul proiectului, lezează grav suveranitatea României, care nu poate fi de acord să accepte amestecul statelor străine în reglementările ei interne. România este gata să adere la un regim internaţional care se aplică, fără discriminare, tuturor statelor, dar nu poate accepta un regim special, la care alte state suverane nu sunt obligate.

La cea de a opta şedinţă plenară a Conferinţei de Pace care a avut loc la 31 mai 1919, Ion I.C. Brătianu, dezvoltând observaţiile delegaţiei române, comunicate anterior în scris, a elogiat principalele Puteri Aliate şi Asociate, care au luptat, între altele, pentru a face să fie respectat dreptul la egalitate al marilor şi micilor puteri, fără a stabili clase diferite în ceea ce priveşte suveranitatea statelor. România acceptă să acorde cele mai largi drepturi şi libertăţi minorităţilor, dar nu poate admite ca garanţia respectării acestora să aparţină principalelor Puteri Aliate şi Asociate, care prin intervenţia lor directă privind modul de aplicare a acestor drepturi şi libertăţi zdruncină temeliile statului care singur trebuie să asigure ordinea şi pacea pentru toţi cetăţenii. Intervenţia preşedintelui Wilson în favoarea regimului de protecţie internaţională a drepturilor şi libertăţilor minorităţilor şi sistemului de facilităţi economice, de tranzit şi comerciale, nu au putut modifica intransigenţa şefului delegaţiei române. Delegaţiile Poloniei şi Cehoslovaciei au acceptat,

153 Vianu Alex., Dorin Zamfir şi Buşe Constantin, Relaţiile României în acte şi documente 1917- 1959, Universitatea Bucureşti, 1971, p. 7.

cu unele modificări, textul tratatului, iar delegatul Iugoslaviei s-a aliat punctului de vedere al României.

La următoarea şedinţă, cea de a noua, care a avut loc la 2 iunie 1919, prezentându-se, cu puţin timp înainte, textul definitiv al proiectului de tratat cu Austria, cu un alt articol privitor la transmiterea directă de Austria către România a suveranităţii asupra Bucovinei, totuşi imperfect,[154] şi anexa XLIV dar fără modificări în ceea ce priveşte textul referitor la minorităţi, delegaţia română a depus o nouă notă prin care îşi menţine rezervele anterioare.[155]

În Comisia pentru delimitarea frontierelor României, condusă de André Tardiéu, delegatul Franţei, s-a dezbătut, fără participarea vreunui delegat al ţării noastre, stabilirea teritoriului aparţinând Bucovinei ce urma să revină României. Delegaţii Statelor Unite ale Americii întocmiseră încă de la 21 ianuarie 1919 o documentaţie, numită cartea roşie şi cartea neagră, cu hărţi anexe, care cuprindeau limitele recomandate de aceştia privind partea românească a Bucovinei care urma să fie inclusă în statul român. Bucovina era divizată în două regiuni etnice principale, care erau despărţite printr-o linie care trecea la o milă depărtare la nord-vest de Cernăuţi, lăsând acest oraş României.[156] Discutată în plenul Comisiei pentru delimitarea frontierelor în ziua de 8 februarie 1919, propunerea a ridicat numeroase observaţii. Delegatul Statelor Unite ale Americii, Seymour, deşi nu contesta că viaţa economică a Bucovinei este orientată spre România, justifica frontiera etnică propusă ca prezentând mai puţine dificultăţi decât frontiera administrativă dintre Bucovina şi Galiţia. Delegaţiile engleză şi franceză au susţinut că,

---

154 Ion Rusu Abrudeanu, Op. cit., p. 369 şi Anexa XLIII.

155 Ibidem, p. 369-370 şi Anexa XLIV.
Mircea Djuvara, Trebuie oare să semnăm Tratatul cu Austria?, Bucureşti, 1919, p. 48.

156 Valeriu Florin Dobrinescu şi Ion Patroiu, Op. cit., p. 150.

întrucât Bucovina a aparţinut, până în 1775, Moldovei, care prin Unirea cu Ţara Românească a format România, întreaga Bucovină trebuie restituită acesteia. Este o aplicare dreaptă a principiului *„restitutio în integram”*. La 22 februarie 1919, Ion I.C. Brătianu, în şedinţa Comisiei pentru delimitarea frontierelor României, a combătut tendinţa de împărţire a Bucovinei, susţinând justeţea cererilor ţării noastre cuprinse în Memoriul prezentat la 21 ianuarie 1919. Neputându-se cădea de acord, după mai multe şedinţe, comisia a hotărât la 5 martie 1919 să trimită pentru studiu problema fixării frontierelor Bucovinei unei subcomisii, unde din partea Statelor Unite ale Americii era acelaşi Seymour. Concluziile subcomisiei au fost prezentate Comisiei pentru delimitarea frontierelor, care la 6 aprilie 1919, în unanimitate, a hotărât să prezinte Consiliului Suprem, în linii generale, frontiera etnică recomandată iniţial de delegaţia americană. Deşi se recunoştea că era just ca întreaga Bucovină să revină României, s-a rupt un teritoriu locuit – se afirma în raport – după datele recensământului din 1910 – de 85.000 de ucraineni şi 300 (?) de români. În ceea ce priveşte corectitudinea datelor demografice prezentate de comisie în legătură cu teritoriul care era trecut în componenţa Galiţiei, trebuie să manifestăm toate rezervele. După cum este cunoscut recensământul din 1910 nu s-a făcut după naţionalitatea declarată de cel recenzat, ci după limba de conversaţie. Astfel, numeroşi ţărani români din această regiune, fiindcă vorbeau ucraineana, au fost trecuţi ca ucraineni. O intensă politică de încurajare a imigrărilor ucrainene a dus la masive deznaţionalizări de români, ceea ce a denaturat caracterul etnic originar al regiunii. Vechi familii româneşti sunt atestate documentar ca fiind din zonă, ca Tăutu, Costin, Gafencu.[157] Delimitarea etnică a

157 Ion Negură, Consideraţiuni asupra romanităţii Nordului Bucovinei, „Revista Bucovinei”, an III, nr. 7, iulie 1944, p. 241.
G, Nimigean, Consideraţiuni antropogeografice asupra Bucovinei,

Bucovinei a fost aprobată de Consiliul Ministerului de Externe la 23 mai 1919 şi apoi de Consiliul Suprem al celor Patru la 21 iunie 1919, dispunându-se ca hotărârea să fie comunicată delegaţiei române. Este fără acoperire afirmaţia lui Nicu Flondor din scrisoarea trimisă de la Paris, la 13 mai 1919, lui Ion Nistor că *„după multe şi grele lupte am obţinut Bucovina în graniţele istorice…”*.[158]

Fiind informat despre intenţiile comisiei de a trunchia Bucovina, Ion I.C. Brătianu într-o scrisoare adresată lui Philippe Berthelot, din 27 mai 1919, îi face cunoscut că dacă nu se recunoaşte în Bucovina frontiera Nistrului, România nu va semna Tratatul de Pace cu Austria.[159]

Toate discuţiile purtate în Comisia pentru delimitarea frontierelor şi în Subcomisie n-au fost cunoscute de experţii noştri care n-au participat la nicio şedinţă, dat fiind caracterul lor secret. În două note din 21 şi 28 februarie 1919, trimise în ţară de Nicu Flondor,[160] expert al delegaţiei române pentru Bucovina la Conferinţa de Pace, acesta afirmă că *„graniţele Bucovinei nu sunt contestate de nimeni, avem simpatia delegaţiilor”*.

La 2 iulie 1919, secretarul general al Conferinţei de Pace, Dutesta, transmite delegaţiei României hotărârea luată de Consiliul Suprem referitoare la stabilirea graniţelor româno-polone în Bucovina. Hotărârea Consiliului Suprem este dată pentru examinarea celor doi experţi ai Bucovinei, Nicu Flondor şi Al. Vitencu. În Memoriul lor din 4 iulie 1919,[161] şi anexa XLV aceştia

---

„Revista Bucovinei”, an II, octombrie 1943, p. 443.

158 Scrisori către Iancu Ion Nistor din Arhiva Bucovinei aflata la Cernăuţi, publicate de Dragoş Olaru în „Glasul Bucovinei”, revistă trimestrială de istorie şi cultură, editata de Fundaţia Culturală Româna, Bucureşti, nr. 1/1994, p. 109.

159 Arhiva M.A.E., Franţa, Europa 1918 -1919, România, vol. 47, fila 159.

160 Arhivele Statului, Arhiva centrală istorică. Dosar 70, filele 3 şi 4.

161 Arhiva M.A.E., Fond 71/1914, E 2, voi. 58, Partea II, fila 86 şi

dezvoltă argumentele istorice şi economice care pledează pentru menţinerea integrităţii teritoriale a Bucovinei. Se face o trimitere la Congresul General al Bucovinei care, la 28 noiembrie 1918, a adoptat în unanimitate rezoluţia ca Bucovina istorică, până la Nistru, Colacin şi Ceremuş, astfel cum încă din secolul al XIV-lea a aparţinut Moldovei, să fie unită cu România. Frontierele istorice ale Bucovinei au fost respectate şi de austrieci şi nu se poate admite o schimbare a lor. Dar în afară de raţiuni istorice sunt şi raţiuni de ordin economic, în sensul că o împărţire a Bucovinei va dăuna şi intereselor economice ale populaţiei, care converg către România. Calea ferată principală Cernăuţi-Zalesciki, care leagă sistemul căilor ferate bucovinene cu reţeaua din Galiţia, trebuie să treacă pe teritoriul românesc. Şi din punct de vedere al regimului hidrologic, râul Ceremuş trebuie să fie sub aceeaşi administraţie cu Prutul, pentru ca regularizarea lor să se facă în comun. De asemenea, pe valea Ceremuşului se află o serie de sate răzăşeşti cu populaţie mixtă româno-ucraineană, care prin trecerea lor la Galiţia s-ar slaviza. În mod surprinzător, Memoriul conchide, în contradicţie cu Rezoluţia Congresului General al Bucovinei care prevedea Unirea Bucovinei istorice cu Regatul României, că este posibil să se renunţe la districtul Storojineţ-Putila din circumscripţia Vijniţa, care nu constituie o pierdere economică şi nici etnică.

La 21 iulie 1919, Ion I.C. Brătianu părăseşte Conferinţa de Pace, fiind înlocuit, la conducerea delegaţiei române, de N. Mişu.[162] În momentul retragerii sale de la Conferinţa de Pace, Ion I.C. Brătianu depune la Consiliul Suprem un nou Memoriu intitulat *România în faţa Congresului de Pace*, în care se face un istoric al modului

---

Anexa XLV.

162 Gheorghe Brătianu, Acţiunea politică şi militară a României în 1919 în lumina corespondenţei lui Ion I.C. Brătianu, Bucureşti, 1940, ed. a II-a, p. 149.

cum România a fost tratată de la început la Conferinţa de Pace şi se argumentează de ce România nu poate semna Tratatul de Pace cu Austria.[163] şi anexa XLVI

În legătură cu trunchierea Bucovinei, au fost trimise pe adresa Consiliului Suprem o serie de proteste ale Societăţii mazililor şi răzeşilor şi ale unor comune, precum Stăneştii de Jos, care protestează împotriva hotărârii Consiliului Suprem de a *„transmite”* Poloniei o serie de comune care au aparţinut din cele mai vechi timpuri Bucovinei.[164]

Consiliul Suprem a primit, după retragerea lui Ion I.C. Brătianu, la 21 iulie, un Memoriu alcătuit de delegaţia română, în care pe lângă obiecţiunile ridicate privitor la împărţirea Bucovinei se analizează şi formula neinspirată a articolului referitor la trecerea suveranităţii Bucovinei asupra principalelor Puteri Aliate şi Asociate, care la rândul lor o vor transmite României.

Reinvestită cu analizarea frontierelor Bucovinei, ţinând seama şi de observaţiile delegaţiei române, Comisia pentru delimitarea frontierelor a ţinut două şedinţe, la 22 şi 23 iulie 1919. S-a remarcat cu acest prilej, chiar de delegaţia americană, într-o nouă componenţă, că zona etnică ucraineană a Bucovinei, astfel cum aceasta a fost delimitată anterior de comisie, n-a fost revendicată de Polonia, ceea ce a determinat pe unul din noii delegaţi americani, Coolidge, să accepte ca bazinul râului Ceremuş să fie redat României, care-i poate asigura progresul economic. Cum celelalte delegaţii au căzut de acord, s-a convenit ca prin noile propuneri de delimitare a frontierelor Bucovinei să se menţină la Galiţia un mic teritoriu în nord-vestul Bucovinei, cuprinzând nodul de cale ferată de pe teritoriul Bucovinei care leagă Colomea

163 Arhiva M.A.E., Fond 71/1914 E 2, voi. 58, Partea II, fila 178 şi Anexa XLVI.

164 Ion Nistor, Unirea Bucovinei-28 noiembrie 1918. Studii şi documente, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1928, p. 200-201.

cu Zalesciki, Această nouă propunere a fost adresată Consiliului Suprem la 30 iulie 1919.[165] Dat fiind tensiunea ce s-a creat între România şi principalele Puteri Aliate şi Asociate, Consiliul Suprem a hotărât, la 1 august 1919, ţinând cont de sugestia lui André Tardiéu, să accepte noua propunere a Comisiei pentru delimitarea frontierelor, care însă să fie comunicată României numai după ce aceasta va semna Tratatul de Pace cu Austria.[166]

Abia la 18 decembrie 1919, după ce România a semnat atât Tratatul de Pace cu Austria cât şi Tratatul Minorităţilor, Consiliul Suprem a decis să se comunice delegaţiei României această nouă hotărâre de stabilire a frontierelor Bucovinei, care, în cea mai mare parte, dădea satisfacţie revendicărilor noastre. În afara frontierelor ţării vor rămâne cinci comune şi anume: Babin, Luca, Prelipcea, Sviniace şi Crisceatic, acestea fiind atribuite Poloniei.

4. Perioada de confruntări între România şi principalele Puteri Aliate şi Asociate în legătură cu semnarea Tratatului de Pace cu Austria de la St. Germain en Laye şi Tratatul de la Sévres.

La 8 septembrie 1919, N. Mişu şi V. Antonescu au arătat lui Clemenceau că România este gata să semneze Tratatul de Pace cu Austria, dar numai dacă se elimină clauza minorităţilor.[167] Fără a ţine seama de obiecţiunile României şi iniţial şi ale Iugoslaviei, care ulterior a renunţat la obiecţiuni, la 19 septembrie 1919 este semnat la St. Germain en Laye Tratatul de Pace între Puterile Aliate şi Asociate şi Austria. Textele referitoare le regimul minorităţilor, ca şi cele referitoare la facilităţile economice n-au fost modificate. Numai textul privitor la transmiterea suveranităţii asupra Bucovinei, devenit art. 59, a primit o altă formă. Guvernul Ion I.C. Brătianu, invocând refuzul

165 Valeriu F. Dobrinescu şi Ion Pătroiu, Op. cit., p. 155.

166 Arhiva M.A.E., Fond Paris, Dosar 53, fila 257.

167 Ion Rusu Abrudeanu, Op. cit., p. 314.

Consiliului Suprem de a nu ţine seamă de Tratatul de Alianţă din 4/17 august 1916, a demisionat la 12 septembrie 1919. S-a invocat, cu acest prilej, şi poziţia dură a Consiliului Suprem de a ne impune prin tratate condiţii incompatibile cu demnitatea, neatârnarea şi cu interesele politice şi economice ale ţării.[168] şi anexa XLVII Regele a încredinţat formarea guvernului generalului Al. Văitoianu, însărcinându-l a organiza alegeri libere în întreaga România. Guvernul Al. Văitoianu a continuat politica de rezistenţă a lui Ion I.C. Brătianu, refuzând, în mod constant, să semneze Tratatul cu Austria.

În perioada septembrie-noiembrie 1919 s-au purtat tratative între delegaţia română de la Paris şi delegaţi ai principalelor Puteri Aliate şi Asociate, precum şi între acestea, în scopul de a se găsi o ieşire din impas prin concilierea punctelor de vedere divergente. În luna septembrie 1919, delegaţi americani şi englezi, trimişi de Consiliul Suprem, au vizitat Bucureştii, ajungând la concluzia că pot fi modificate o serie de texte din proiectul de Tratat al Minorităţilor, fără a se afecta fondul. Drept rezultat al acestor tratative şi documentări la faţa locului. Consiliul Suprem a căzut de acord să introducă unele modificări de texte în preambulul şi în conţinutul proiectului de Tratat al Minorităţilor. Consiliul Suprem hotărăşte la 12 noiembrie 1919 să adreseze României un ultimatum, cu termen de 8 zile, ca România să semneze, fără discuţii, fără rezerve şi fără condiţii, Tratatul de Pace cu Austria şi Tratatul Minorităţilor. În caz de refuz, Consiliul Suprem va notifica României să-şi retragă delegaţia de la Conferinţa de Pace, iar ţările din Consiliul Suprem îşi vor retrage misiunile lor diplomatice din Bucureşti.[169] Numai intervenţia fermă a regelui Ferdinand pe lângă preşedintele Franţei şi regele Angliei a oprit

168 Ibidem, p. 316-322.

169 Eva Prister, Kurze Geschichte Osterreiches (Scurta istorie a Austriei), Editura Globus, Viena, 1949, p. 583.

Consiliul Suprem să dea publicităţii acest ultimatum.[170]

Guvernul Al. Văitoianu răspunde la 28 noiembrie 1919 că *„România nu înţelege să cedeze la stipulaţiunile care ar putea să atenteze la suveranitatea şi independenţa ei statală"*, cerând în final o prelungire a termenului pentru ca în România să se poată forma un nou guvern desemnat de Parlamentul rezultat din alegerile generale care au avut loc la 3 şi 4 noiembrie 1919.

La 6 decembrie 1919, Al. Vaida-Voevod, noul preşedinte al Consiliului de Miniştri, consultând partidele politice din ţară, comunică reprezentanţilor diplomatici ai Aliaţilor de la Bucureşti să telegrafieze la Paris că România va semna cele două tratate. La 10 decembrie 1919, ora 18, generalul Coandă, delegatul României la Conferinţa de Pace, semnează atât Tratatul de Pace cu Austria, cât şi Tratatul Minorităţilor, căruia i s-a adus unele modificări. Prin semnarea Tratatului de Pace cu Austria nu s-a încheiat problema graniţelor Bucovinei. După cum am arătat, încă de la 30 iulie 1919 au fost fixate de Consiliul Suprem frontierele Bucovinei care urmau să revină României şi care trebuiau să fie comunicate la 18 decembrie 1919 delegaţiei României. Ne reveneau fruntariile Bucovinei istorice cu o mică rectificare în nord-estul provinciei, unde un nod de cale ferată şi un teritoriu cuprinzând cinci comune au fost trecute Poloniei. Generalul Coandă, primind această hotărâre a comunicat-o suveranului român cu telegrama 1654 din 19 decembrie 1919.[171]

O dată semnat, Tratatul de Pace cu Austria trebuia ratificat de Parlamentul României. Senatul a dezbătut proiectul legii de ratificare în două şedinţe consecutive. În ziua de 29 iulie 1920, D. Alexandrescu, profesor la Facultatea de Drept din Iaşi, raportorul pentru ratificare,

---

170 Arhiva M.A.E., Fond 71/1914 E 2, vol. 31, Partea II, p. 543.

171 Dezbateri parlamentare, Senat – 30 iulie 1920.

prezintă concluziile sale şi propunerile pentru ratificarea tratatului. După citirea raportului, senatorii în picioare au ascultat cunoscuta poezie a lui Vasile Alecsandri, care se încheie cu versurile:

„Tu scumpă Bucovină, odraslă românească.
Tu umbră vitejească, tu fală strămoşească”.

Iau cuvântul senatorul G. Meitani, care critică clauzele referitoare la minorităţi, şi Gheorghe Grigorovici, senator de Cernăuţi, care într-o amplă expunere relatează lupta dusă de românii bucovineni pentru Unire şi semnalează unele excese şi abuzuri săvârşite după Unire. Îşi exprimă temerea că prevederile Tratatului de Pace cu Austria nu sunt clare în ceea ce priveşte revenirea la Patria Mamă a întregii Bucovine în hotarele ei istorice. Ministrul de Externe, Take Ionescu, asigură că într-un protocol special de tratat s-au stabilit hotarele istorice ale Bucovinei care se uneşte cu ţara. A doua zi, la 30 iulie 1920, intervine în discuţie N. Batzaria, care-şi exprimă bucuria de a vedea revenirea Bucovinei la România şi evocă sacrificiile de sânge ale armatei şi populaţiei române. În cuvântul său, Ion Nistor arată că s-a reparat o nedreptate făcută Moldovei în 1775, recunoscându-se dreptul nostru istoric asupra Bucovinei. Ultimul vorbitor este G.G. Mironescu care evidenţiază drepturile noastre asupra Bucovinei în virtutea principiului libertăţii popoarelor la autodeterminare naţională. Senatul votează ratificarea Tratatului încheiat cu Austria la St. Germain en Laye în unanimitatea celor 78 de voturi ale senatorilor prezenţi.[172] În şedinţa din 12 august 1920 a sesiunii extraordinare, Adunarea Deputaţilor a ascultat prezentarea Tratatului făcută de Take Ionescu, ministru de Externe în guvernul generalului Averescu. Raportor al legii de ratificare a fost deputatul Anibal Teodorescu, care cere Adunării Deputaţilor să adopte proiectul de lege pentru

172 Dezbateri parlamentare, Adunarea Deputaţilor – 12 august 1920.

ratificarea Tratatului de Pace cu Austria şi a Tratatului Minorităţilor. Reprezentantul Partidului Naţional Liberal, C. Banu, cere să nu adopte legea de ratificare, întrucât Tratatul de Pace cu Austria lezează suveranitatea naţională. Deputatul social-democrat din Bucovina, Constantin Cracalia, observă că Bucovina devine românească în limitele graniţelor care urmează a fi stabilite, ceea ce nu se ştie dacă s-a făcut. În numele social-democraţilor bucovineni cere plebiscit pentru teritoriile locuite de ucraineni. Aceştia trebuie să fie reprezentaţi în administraţia ţării, proporţional cu numărul lor şi să li se asigure dreptul la limbă, învăţământ şi cultură. A.C. Cuza, după ce arată că Tratatul de Pace cu Austria nu corespunde sentimentelor naţionale, cere, în şedinţa din 13 august 1919, ca Al. Vaida-Voevod să explice în ce condiţii a semnat ţara noastră Tratatul de Pace cu Austria şi Tratatul Minorităţilor. Politica de intransigenţă a lui Ion I.C. Brătianu a fost bună până s-a ajuns la punctul critic când eram în situaţia de a pierde Basarabia şi a fi excluşi de la avantajele economice şi financiare. Ministrul de Externe, Take Ionescu, arată că din februarie 1919 se ştia că politica dusă de Ion I.C. Brătianu nu avea sorţi de izbândă şi că trebuia să se găsească soluţia înainte de a fi somaţi de principalele Puteri Aliate şi Asociate. Referitor la plebiscitul în Nordul Bucovinei, acesta a fost cerut de un deputat social-democrat bucovinean, dar nu şi de ceilalţi deputaţi bucovineni. Take Ionescu afirma că ni s-au recunoscut hotarele istorice ale Bucovinei. Adunarea Deputaţilor votează pentru adoptarea legii de ratificare cu 221 voturi şi 13 contra.[173]

După ratificarea de Parlament, Tratatul de Pace cu Austria de la St. Germain en Laye a fost promulgat şi apoi publicat în *„Monitorul Oficial”*.[174] El a intrat în vigoare

173 „Monitorul Oficial”, Partea I, nr. 140, septembrie 1920.

174 I. Ionaşcu, P. Bărbulescu, Gh. Gheorghe, Tratatele internaţionale ale României, Bucureşti, vol. I, p. 426.

pentru România la 4 septembrie 1920, dată la care au fost depuse la Paris instrumentele de ratificare.[175]

Stabilirea frontierelor dintre statele succesoare ale fostei Austro-Ungarii şi a celor căror le-au revenit teritoriile acesteia s-a făcut printr-un tratat special numit *„Tratatul dintre principalele Puteri Aliate şi Asociate şi Polonia, România, statul cehoslovac şi statul sârbo-croato-sloven, relativ la unele frontiere ale acestor state”*, încheiat la 10 august 1920 la Sévres. România[176] a aderat la acest tratat la 28 octombrie 1920, anterior semnat de Cehoslovacia şi Iugoslavia. Polonia n-a aderat. Tratatul de la Sévres stabileşte linia de frontieră identică cu aceea fixată de Consiliul Suprem la 30 iulie 1919. Deşi în fapt am aplicat acest ultim tratat, el n-a fost ratificat.

5. Tratativele şi Protocolul încheiat între România şi Polonia privind delimitarea definitivă a frontierelor Bucovinei.

Comisia mixtă româno-polonă pentru delimitarea frontierei între cele două ţări, înfiinţată prin Tratatul de la Sévres, s-a constituit şi a lucrat în perioada dintre 1921 şi 1935 în şase conferinţe plenare, la nivel guvernamental. Delimitarea definitivă a frontierelor Bucovinei s-a făcut în cea de a cincea conferinţă plenară care a avut loc la Bucureşti în ziua de 26 ianuarie 1928. Cu acest prilej s-a convenit ca teritoriul din nord-estul Bucovinei, cuprinzând comunele Babin, Luca, Prelipcea, Sviniace şi Crisceatic, care fac parte din Bucovina istorică, să revină României.[177] O serie de alte probleme de frontieră litigioase între cele două ţări îşi găsesc reglementarea. Guvernele României şi Poloniei au acceptat concluziile Comisiei mixte româno-polonă în cea de a cincea sesiune plenară şi au făcut

175 Ibidem, p. 427.

176 N. Daşcovici, Interesele şi drepturile României în texte de drept internaţional public, Iaşi, 1936, p. 27.
Vianu Alexandru, Zorin Zamfir şi Buşe Constantin, Op. cit., p. 37.

177 Ion Nistor, Op. cit., p. 207-211.

cunoscut aceasta prin notificarea unor note diplomatice identice, schimbate la Varşovia în 10 octombrie 1928. În cea de a şasea şi ultima şedinţă a Comisiei mixte care a avut loc la Bucureşti la 17 noiembrie 1935,[178] luându-se la cunoştinţă de lucrările Subcomisiei tehnice de delimitare pe teren a frontierei adunate în nouă volume de documentaţii. Comisia mixtă stabileşte prin art. 2 al protocolului încheiat că frontiera dintre cele două ţări, care va porni de la vârful Stog, cota 1605 şi având drept punct final confluenţa pârâului Zamcaz cu Nistru, se îndreaptă spre vechea frontieră dintre Galiţia şi Bucovina. Frontiera astfel stabilită a rămas definitivă. În aceeaşi zi de 17 noiembrie, la Bucureşti s-a încheiat o Convenţie pentru ocrotirea, conservarea şi recunoaşterea bornelor de frontieră şi a altor semne servind la indicarea liniei de frontieră. Atât Protocolul cât şi Convenţia urmau să fie ratificate de Parlament, dar din motive ce nu sunt cunoscute operaţiunea n-a avut loc. Cum ambele părţi au aplicat pe teren prevederile protocolului şi ale convenţiei, acestea şi-au produs efectele.

Unirea Bucovinei cu România, hotărâtă la Congresul General al Bucovinei, care a avut loc la Cernăuţi în ziua de 28 noiembrie 1918, a fost recunoscută pe plan internaţional, printr-o suită de tratate şi acte internaţionale, începând cu Tratatul de Pace cu Austria şi încheindu-se cu protocolul Comisiei mixte româno-polone din 17 noiembrie 1935. Un drum lung şi anevoios, care însă s-a încheiat cu rezultate pozitive.

Dominaţi de interese superioare ale apărării suveranităţii şi demnităţii naţionale, oamenii politici români şi diplomaţia noastră şi-a concentrat eforturile pentru eliminarea din proiectul tratatului a prevederilor referitoare la regimul minorităţilor şi a clauzelor economice. Chiar când era evident că se străduiau pentru

178 N. Daşcovici, Op. cit., p. 563.

o cauză pierdută, diplomaţii noştri au găsit cu greu mijloacele cele mai bune pentru a convinge pe cei ce decideau asupra justeţei cauzei noastre privind Bucovina istorică. Documentele vremii ne relevă faptul că reprezentarea Bucovinei la Conferinţa de Pace nu a fost dintre cele mai strălucitoare şi că pregătirea celor ce aveau de susţinut cauza Bucovinei nu era întotdeauna competentă. Dacă *„Historia est magister vitae"*, atunci cei ce vor avea în viitor de luptat pentru *„cauza Bucovinei"* au de învăţat din această experienţă.

Cap. IV

CONSIDERAŢII POLITICO-JURIDICE

PRIVIND UNIREA BUCOVINEI

Trecerea unui teritoriu de sub suveranitatea unui stat în cea a altui stat se exprimă şi se realizează prin tratate, convenţii, acorduri sau înţelegeri încheiate între reprezentanţii cu depline puteri ai acelor state. Condiţiile de fond şi de formă ale încheierii unor asemenea acte sunt, în genere, supuse regulilor de drept internaţional public, iar în lipsa acestora se aplică principiile de drept convenite între părţi. Modalităţile de transmitere a suveranităţii pot fi diferite, în funcţie de conjunctura în care au loc, cât şi de condiţiile şi forma convenită. Astfel, sunt cesiuni de teritorii cu transmiterea suveranităţii ca urmare a încheiere! unui conflict armat, când transmiterea este consecinţa modului de soluţionare a acelui conflict (capitulare, armistiţiu cerut de o parte, tratat de pace sau o hotărâre de arbitraj convenit). De asemenea, sunt transmiteri de suveranitate în timp de pace, care pot fi după cum convin părţile: vânzări, schimburi sau cesiuni prin succesiune. Aceste forme de transmitere a suveranităţii pot fi pure şi simple sau condiţionate, după cum pot fi. precedate de plebiscite sau alte forme de consultare a populaţiei. Desigur, este posibil să aibă loc, cu sau fără consimţământ, o evacuare, respectiv ocupare militară şi administrativă de teritorii. Acestea nu au drept

efect transmiterea suveranităţii şi constituie simple stări de fapt, nefiind expresia unui act juridic încheiat între statele în cauză. În toate cazurile de transmitere a suveranităţii asupra unor teritorii, aceasta trebuie să fie urmarea întrunirii a doua consimţăminte date de subiecţii de drept îndreptăţiţi şi să cuprindă expresia juridică a acordului realizat, cât şi referirea la stricta delimitare a teritoriilor transmise.

Aplicând aceste principii la condiţiile şi etapele de realizare a Unirii Bucovinei din 1918, vom încerca să expunem în acest ultim capitol al lucrării considerentele politico-juridice privind şirul de evenimente care au alcătuit Unirea. Vom remarca că un sumar examen comparativ al modului cum s-a produs în 1918 Unirea celor trei provincii româneşti, Basarabia, Bucovina, precum şi Transilvania şi Banatul, revenite la Patria Mamă, duce la concluzia că cele trei Uniri s-au realizat în condiţii politice diferite şi sunt urmarea unor acte cu semnificaţii şi aspecte juridice distincte. Singura trăsătură comună este caracterul neechivoc al exprimării dorinţei de Unire a marii majorităţi a populaţiei din aceste teritorii.

În Basarabia, Sfatul Ţării, care la 27 martie 1918 a votat Unirea cu condiţii, pentru ca la 26 noiembrie 1918 să renunţe la condiţii, a fost un organ reprezentativ al întregii populaţii din Basarabia, formată atât din români cât şi din alte naţionalităţi. Sfatul Ţării ales prin acelaşi sistem electoral ce s-a aplicat, în acea vreme, în întreaga Rusie, a procedat, ca organ legislativ, la votarea Unirii în două etape. Votarea s-a efectuat prin vot nominal.

Transilvania şi Banatul şi-au exprimat voinţa de Unire prin Declaraţia adoptată în unanimitate, prin vot deschis, de Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Formată din reprezentanţi aleşi de populaţia românească de toate categoriile şi opţiunile politice, precum şi dintr-o masă largă de oameni de pe întreg teritoriul locuit de români în Transilvania, Banat şi

Ţara Ungurească. Marea Adunare Naţională s-a declarat Constituantă şi a votat Unirea cu România, rezervând teritoriilor respective o autonomie provizorie până la întrunirea Constituantei alese a României Mari. Cu acest prilej Marea Adunare Naţională a proclamat unele principii fundamentale care urmau să stea la baza alcătuirii noului stat unitar român. De reţinut că nu s-a condiţionat Unirea de aducerea la îndeplinire a acestor principii. Şi-au dat adeziunea la Unire germanii din Transilvania, întruniţi la Mediaş la 8 ianuarie 1919, precum şi cei din Banat, adunaţi la Timişoara la 10 august 1919. De asemenea, romii din Transilvania şi-au dat acordul la Unire în Adunarea de la Târnăveni din 27 aprilie 1919.

Unirea Bucovinei a urmat o cale distinctă, prin constituirea la 27 octombrie 1918 a Adunării Naţionale a Românilor din Bucovina, formată din organe alese din Parlamentul de la Viena, Dieta Bucovinei, precum şi din primarii din toate oraşele şi satele româneşti din provincie. Declarându-se Constituantă, Adunarea Naţională a Bucovinei istorice şi-a exprimat dorinţa de autodeterminare naţională şi dorinţa românilor de a se constitui într-un stat naţional român, procedând în acest scop în deplină solidaritate cu românii din Transilvania şi Ungaria. În cea de a doua etapă, Congresul General al Bucovinei la care au participat Consiliile Naţionale, Român, German şi Polonez, precum şi primari aleşi din unele comune ucrainene dintre Prut şi Nistru, a votat la 28 noiembrie 1918 Unirea necondiţionată şi pentru vecie a Bucovinei în vechile hotare până la Ceremuş, Colacin şi Nistru cu Regatul României.

În cele din urmă vom analiza, sub *„specie juris”* şi în ansamblul conjuncturii politice a epocii, evenimentele ce s-au desfăşurat de la proclamarea autodeterminării naţionale şi până la recunoaşterea internaţională a Unirii.

1. Autodeterminarea naţionala a românilor din Bucovina şi adoptarea actului Unirii cu România.

Perioada cuprinsă sub acest generic se întinde de la 27 octombrie 1918 şi până la 31 decembrie 1918, interval de timp în care s-au produs mai multe evenimente semnificative.

Adunarea Naţională din 27 octombrie 1918 şi Moţiunea adoptată de aceasta în calitate de Constituantă a Bucovinei au fost legitime şi au avut caracter naţional şi democratic. Problema legitimităţii se ridică sub dublu aspect: acel al constituirii Adunării, cât şi cel al competenţei sale de a decide asupra viitorului Bucovinei şi a populaţie sale.

Erau îndreptăţiţi românii din Bucovina ca întruniţi în Adunarea Naţională din 27 octombrie 1918 să se declare Constituantă a Bucovinei? Manifestul împăratului Carol al IV-lea din 17 octombrie 1918, încercând o ultimă soluţie de a salva monarhia bicefală, declară Austria (Cislehtania) un stat federativ în care fiecare popor este îndreptăţit să formeze o comunitate de stat proprie, în cuprinsul federaţiei.[179] După cum se ştie, Bucovina, intrată sub suveranitatea Austriei prin Convenţiile de la Istanbul din 7 mai 1775 şi Balamutea pe Nistru din 2 iulie 1776, devenise în timpul stăpânirii austriece un conglomerat de naţiuni. Pe lângă români, ca populaţie autohtonă, erau ucrainenii, în cea mai mare parte imigranţi din Galiţia, germanii, aduşi în calitate de colonişti, evreii, veniţi din afară, polonezii, ţiganii, armenii şi alte neamuri. Singura populaţie, care, integral, avea autohtonie era cea românească, după cum, în mod neîndoios, românii au fost, anterior, supuşii unei ţări româneşti, voievodatul Moldovei. Deci, în antecedenţă, atât populaţia cât şi teritoriul erau româneşti. Caracterul românesc al Bucovinei a fost recunoscut prin Diploma din 9 decembrie 1862 dată de împăratul Franz Iosef,[180] prin care, ca urmare a constituirii

179 Ion I. Nistor, Unirea Bucovinei – 28 noiembrie 1918. Studii şi documente, Editura Cartea Românească, Bucureşti. 1928, p. 78-79.

180 Die Bucowina eine allgemeine Heimatskunde verfasset anlässlich

Ducatului Bucovinei, se adopta stema provinciei. Diploma o declară textual, sub girul autorităţii împărăteşti, că Bucovina *„constituie o parte a Daciei vechi. Această ţară care a făcut parte sub stăpânirea domnilor Moldovei din aşa-zisa «Ţară de Sus» a fost denumită mai târziu cu numele de Arboroasa (Plonina), iar la urmă Bucovina, după pădurea de fagi dintre Cernăuţi şi Vijniţa”*, pentru ca mai departe să constate caracterul românesc al întregului teritoriu al Bucovinei: *„... graniţele Moldovei, ca urmare şi cele ale Bucovinei, au fost stabilite prin tratate speciale datorită victoriilor reputate de numitul domnitor Ştefan cel Mare împotriva polonezilor şi ungurilor. Conform acestor tratate graniţele erau constituite la apus şi nord de Nistru de pâraiele Serafineşti, Colacin şi de râul Ceremuş, apoi spre sud de izvoarele Ceremuşului, ale Sucevei, Bistriţei şi Trotuşului până la Milcov”*. Importanţa recunoaşterii caracterului românesc de către Austria este deosebită, fiindcă actul împărătesc este în afară de orice suspiciune de subiectivism. De altfel, Dieta Bucovinei, organul legislativ care reprezenta autoritatea supremă a Bucovinei autonome, a fost chiar după 1911, când deputăţii români au pierdut majoritatea, întotdeauna condusă de preşedinţi (mareşali) români.[181]

Pe un teritoriu românesc, populaţia românească era, deci, îndreptăţită a lua hotărâri privind viitorul acestui teritoriu. În acest temei, având în întregime un caracter

---

des 50. jahrige georreicben Regierungsjubilaums seiner kaiserlicbe und konigreichen Apostolischen Majestat allerhodisten Kaisers und ober- sten Konigstum durch k.u.k. Gendarmmerie des Landesgerdarmerie Komandos Nr. 13 (Bucovina o informare generală din ţară, cu ocazia a 50 de ani a jubileului regimului Maiestăţii sale împăratului şi Regelui Apostolic, de Comanda Nr. 13 a jandarmeriei de ţinut), Cernăuţi, 1899.

181 Keith Hitchins, Românii din Transilvania şi Bucovina în perioada 1848-1918, studiu publicat în Istoria Bucovinei în istoriografia internaţională, nr. 2,1983, Editura Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice, Bucureşti.

reprezentativ (deputaţi şi primari), Adunarea Naţională s-a declarat, în virtutea suveranităţii naţionale, în mod legitim, drept Constituantă, adică o reprezentanţă care avea competenţa de a hotărî asupra viitorului provinciei. Hotărând Unirea Bucovinei cu celelalte ţări (în sens de teritorii) româneşti într-un stat naţional independent, în deplină solidaritate cu românii din Transilvania şi Ungaria, Constituanta a pus în aplicare un principiu wilsonian de alcătuire a Europei după încheierea războiului; acela al autodeterminării popoarelor, care au dreptul să se constituie în state proprii.

Vom remarca aici, că deşi textul Moţiunii adoptată de Constituantă la 27 octombrie 1918, într-o analiză pur exegetică, pare echivoc, şi a îngăduit unora să susţină că prin Ţări Româneşti trebuie înţeles şi teritoriul României,[182] luând în considerare conjunctura politico-juridică în care se afla la acea vreme România, Constituanta nu a putut avea în vedere o asemenea eventualitate. După cum este cunoscut, România încetase ostilităţile cu Puterile Centrale şi semnase Tratatul de Pace de la Bucureşti din 7 mai 1918 care îi impunea o strictă neutralitate. Consiliul Naţional Român, trimiţând Moţiunea guvernului de la Iaşi, nu se referă, sub nicio formă la Unirea Bucovinei cu România fie direct, fie sub forma unui stat constituit şi cu ceilalţi români din monarhia austro-ungară. Ministrul de Externe al României, C.C. Arion, primind Moţiunea din 28 octombrie 1918 a considerat-o *„ca primul pas către Patria Mamă”*, formulă ce reprezintă o caracterizare diplomatică oficială, realistă şi corectă. În ceea ce priveşte soarta celorlalte naţionalităţi locuind pe teritoriul Bucovinei, Constituanta în pct. 4 al Moţiunii îşi exprimă dorinţa de a se înţelege cu toate acestea, considerând astfel că ele îşi vor putea exprima doleanţele lor.

182 Boris Rangheţ, Relaţiile româno-americane în perioada primului război mondial, 1916-1920, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 139.

Constituanta Bucovinei a avut un caracter reprezentativ şi democratic, fiind formată din deputăţii şi primarii aleşi conform legii electorale austriece din 1910 prin vot universal, direct şi secret. Este necontestat că prin votul electoratului aceştia îl reprezentau şi că puteau lua hotărâri în numele lui. Dat fiind împrejurările deosebite prin care trecea Bucovina în toamna anului 1918, deputăţii şi primarii îşi puteau asuma şi răspunderea de a hotărî asupra viitorului Bucovinei. Nu se putea pune problema la acea dată nici de a se ţine noi alegeri legislative şi locale şi nici să se organizeze un plebiscit special în problema viitorului politic al Bucovinei, cerinţe care, de altfel, nu erau prevăzute în manifestul împărătesc.

Legitimitatea hotărârilor luate de Constituanta Bucovinei în 27 octombrie 1918 n-a fost contestată de guvernatorul Bucovinei, Ezdorf, care atunci când delegaţii Constituantei i-au cerut predarea puterii a obiectat numai că trebuie să ceară autorizarea guvernului de la Viena, ceea ce, în fapt, a şi făcut.

Când, ulterior, guvernatorul Bucovinei a încercat să găsească o soluţie de compromis între Consiliul Naţional Român şi Consiliul Naţional Ucrainean, ce nu-şi manifestase de la început, la Cernăuţi, în mod public poziţia sa, ci abia la 3 noiembrie 1918, el a acţionat nu contestând legitimitatea hotărârii luate de Constituantă la 27 octombrie 1918, ci urmărind să obţină consimţământul Consiliului Naţional Român pentru o *„administraţie”* comună a Bucovinei.[183] Deci nu a fost vorba de predarea *„puterii”*, cum de altfel o ceruseră delegaţii Constituantei, ci doar de o formulă pentru asigurarea în comun, româno-ucraineană, a administraţiei. Atitudinea fermă a lui Iancu Flondor şi a celorlalţi reprezentanţi ai Consiliului Naţional Român, ca şi degradarea din ce în ce mai gravă a

183 Erich Prokopowicz, Das der osterreicbische Herrschaft in der Bukowina (Sfârşitul dominaţiei austriece în Bucovina), Munchen, 1959, p. 47.

autorităţilor austriece au determinat „impunerea” soluţiei din 6 noiembrie 1918. Consiliul Naţional Ucrainean, beneficiar al unei lovituri de forţă exercitată de trupele sale, pentru a înfrânge rezistenţa guvernatorului care nu voia să predea administraţia decât unor reprezentanţe comune, ucrainene şi române, a găsit o formulă pe cât de artificială, pe atât de vulnerabilă. Şi-a făcut aliat pe Aurel Onciul, deputat în Parlamentul din Viena, care îşi pierduse sprijinul românilor şi care, fără a avea vreo împuternicire din partea Consiliului Naţional Român, a semnat împreună cu delegatul Consiliului Naţional Ucrainean Protocolul din după-amiaza zilei de 6 noiembrie 1918, prin care guvernatorul preda administraţia provinciei. Rezultă, fără echivoc, din textul Protocolului că transmiterea administraţiei s-a făcut sub presiunea forţei. Guvernatorul devenise prizonier în palatul guvernamental, ocupat de dimineaţă de trupele ucrainene. Cedând forţei, a acceptat „*in extremis*” să predea administraţia numai împreună celor două consilii, român şi ucrainean. Abia după ce a apărut Aurel Onciul, care a declarat, inexact, că este reprezentantul Consiliului Naţional Român, constituit în Parlamentul de la Viena, ceea ce nu era real, fiindcă el era simplu membru al acestui consiliu, ce fusese înglobat prin voinţa Adunării Naţionale din 27 octombrie 1918 în noul Consiliu Naţional Român, format din 50 de membri, guvernatorul, fără a verifica deplinele puteri ale acestuia, a semnat Protocolul de transmitere a administraţiei Bucovinei.

Actul încheiat este urmarea nu numai a presiunii militare exercitată asupra guvernatorului Etzdorf, menţionându-se, de altfel, chiar în textul protocolului că voinţa sa era anihilată prin forţă şi că ceea ce a urmat este rezultatul constrângerii, dar şi a unei induceri în eroare asupra calităţii lui Aurel Onciul. Afirmaţia sa că este reprezentant al Consiliului Naţional Român este nu numai inexactă dar era şi generatoare de confuzii, întrucât era

ştiut că acest Consiliu de sub conducerea lui C. Isopescu-Grecul practic nu mai funcţiona, iar noul Consiliu ales la 27 octombrie 1918 sub preşedinţia lui Iancu Flondor îşi exprimase categoric punctul său de vedere şi nu dăduse nicio împuternicire lui Aurel Onciul. Se poate, deci, considera că Protocolul din 6 noiembrie 1918 este afectat de o dublă nulitate absolută: consimţământul unei părţi a fost supus violenţei şi a fost viciat şi printr-o eroare esenţială privind calitatea unei părţi contractante.

Sunt, de asemenea, de semnalat deosebiri esenţiale între hotărârea Adunării Naţionale a Ucrainenilor din 3 noiembrie 1918, care ceruse predarea *„puterii”* în teritoriile Bucovinei cu populaţie majoritară ucraineană şi condiţiile în care a fost predată *„administraţia”* către Consiliul Naţional Ucrainean şi Aurel Onciul. Aceste deosebiri sunt evidenţiate în proclamaţia comună dată de Aurel Onciul şi Omelian Popowicz. Se menţionează expres la pct. 1 că pretenţiile popoarelor român şi ucrainean asupra teritoriului Bucovinei se vor rezolva în Conferinţa de Pace. Ori, se ştie, că prin Tratatul de Pace de la St. Germain en Laye din 10 septembrie 1919, suveranitatea asupra Bucovinei istorice a trecut asupra României. Guvernele român şi ucrainean, ca organe executive în Bucovina, care înlocuiau administraţia austriacă, îşi împart atribuţiile de administraţie, conform pct. 2 – 4 al proclamaţiei, potrivit principiului etnic, cu excepţia oraşului Cernăuţi, care urma să aibă un regim de administraţie comună româno-ucraineană. De asemenea, şi în manifestul ucrainean din aceeaşi zi se recunoaşte că împărţirea teritorială a provinciei, în sens de suveranitate asupra teritoriilor, se va face la Conferinţa de Pace.

În fine, un ultim argument, deşi nu cel din urmă, este acela că funcţiile guvernatorului nu-i permiteau să transmită *„suveranitatea”* teritoriului care-l administra. Fiind un organ administrativ al guvernului central, el avea competenţe numai în ceea ce priveşte administraţia. Motiv

pentru care atunci când Iancu Flondor, la 28 octombrie 1918, în numele Consiliului Naţional Român i-a cerut predarea *„puterii”*, guvernatorul a cerut acordul guvernului, care a referit şefului statului şi organului legislativ central, potrivit Constituţiei Austriei din 1852, ca fiind singurele organe îndreptăţite să se pronunţe asupra cedării puterii şi deci a suveranităţii. La 6 noiembrie 1918, guvernatorul nu putea să cedeze decât administraţia teritoriului Bucovinei.

Evoluţia ulterioară a evenimentelor a făcut imposibilă exercitarea, sub forma convenită, a administraţiei Bucovinei. Nu s-au putut realiza structurile noilor guverne şi nici nu s-au făcut numirile noilor conduceri centrale şi locale, decât în mică măsură şi fără a asigura stabilitatea lor, astfel că în practică forma hibridă de administraţie româno-ucraineană n-a funcţionat. În oraşul Cernăuţi o parte din cei care erau la conducerea unor importante domenii de activitate ale administraţiei, cum era poliţia şi căile ferate, au refuzat să accepte noua administraţie.

Încercarea de a se prezenta evenimentele de la 6 noiembrie 1918 ca un nucleu al viitorului stat independent ucrainean astfel cum a fost convenit cu contele Czernin, ministrul de Externe austriac, cu ocazia tratativelor de pace duse la Brest-Litovsk în ianuarie-februarie 1918, nu are niciun temei.[184] Într-adevăr, în acel acord, guvernul austriac se obliga ca până la 15 iulie 1918 să propună Parlamentului de la Viena un proiect de lege prin care să se despartă teritoriile Galiţiei de Est, a cărei populaţie era în majoritate ucraineană, de Galiţia de până acum şi să le împreuneze cu Bucovina, într-o ţară a Coroanei. După încheierea păcii de la Brest-Litovsk, de la 9 februarie 1918, Puterile Centrale au recunoscut diplomaţia ucraineană şi la 29 aprilie 1918, cu sprijinul armatei de ocupaţie austriece, condusă de feldmareşalul Von Eichhorn, a fost

184 Arhiva M.A.E., Fond 71/URSS, anii 1934-1937, vol. 40. Problema ucraineană, p. 168.

instalat regimul hatmanului Paul Skoropadski. Din imprudenţa unui diplomat ucrainean aflat la Viena, Sevirjuk, care cunoştea acordul secret austriaco-ucrainean, fiind unul din semnatari, acesta a fost deconspirat. Ca urmare, la sfârşitul lunii iunie 1918, ministrul austriac la Kiev, contele Forgacz, cât şi ministrul german au anunţat guvernul ucrainean că Austria consideră nul acordul. Textul acordului depus de Sevirjuk la Arhiva Ministerului de Externe German a fost ars.[185] Deci în noiembrie 1918, guvernul austriac nu s-a mai considerat obligat să iniţieze proiectul de lege pentru crearea statului independent ucrainean ca ţară de Coroană austriacă.

În ceea ce priveşte crearea unei comunităţi statale ucrainene proprii în cadrul viitorului stat federativ austriac, care urma să ia fiinţă în baza proclamaţiei imperiale din 17 octombrie 1918, deşi a fost constituit *„in abstracto"* de Consiliul Naţional Ucrainean, transformat în Radă la Lvov la 18 octombrie 1918, el n-a fost nici *„de facto"* şi cu atât mai puţin *„de jure"* recunoscut de Parlamentul de la Viena. În şedinţa sa din 20 octombrie 1918, acesta, datorită anumitor obiecţiuni ridicate, nu şi-a dat acordul. Prăbuşirea monarhiei austro-ungare la 11 noiembrie 1918 şi precipitarea evenimentelor pe plan internaţional au dus la o nouă alcătuire a hărţii Europei, hotărâte la Conferinţa de Pace de la Paris.

Regimul ucraineano-român, instaurat la 6 noiembrie 1918, s-a dovedit, dintru început, a nu fi viabil. Delimitarea teritoriilor, după principiul etnic, asupra cărora cele două guverne urmau să-şi exercite administraţia, era făcută după ponderea populaţiei române sau ucrainene, după cum rezulta din recensământul austriac din 1910. Cum erau numeroase zone în Bucovina care nu aveau omogenitate etnică, era imposibil a se realiza unităţi

185 Arhiva M.A.E., Fond 71/1914 E 2, vol. 8, fila 102.

administrative compacte ce ar fi revenit în administrarea unuia sau altuia din cele două guverne. Pe drept cuvânt remarca periodicul *„Frankfurter Zeitung”* din 29 octombrie 1918 că situaţia din Bucovina locuită de români, ucraineni, germani, ruşi, evrei, polonezi este greu de reglat, fiind vorba de o populaţie amestecată. De aceea, se tinde a se lăsa Bucovina întreagă.[186]

Preşedintele Consiliului Naţional Român, Iancu Flondor, care era consecvent adept al Bucovinei integrale, ceruse la 28 octombrie 1918 guvernatorului Etzdorf predarea puterii, stăruind, până în ultimul moment, ca guvernatorul să nu recurgă la formula împărţirii Bucovinei. În dimineaţa zilei de 4 noiembrie 1918, Iancu Flondor a răspuns negativ propunerii guvernatorului de a prelua puterea împreună cu Consiliul Naţional Ucrainean, secţia Cernăuţi. Faţă de acest refuz categoric, guvernatorul a promis că va păstra puterea până la intrarea în Bucovina a trupelor Antantei, dar gravele evenimente care au urmat l-au împiedicat să se ţină de promisiune. Avertizat de Iancu Flondor, guvernatorul era în cunoştinţă de cauză că Aurel Onciul nu reprezenta Consiliul Naţional Român. O afirmă fără dubiu în raportul său adresat guvernului austriac şi întocmit la Linz la 27 decembrie 1918.[187] Predând administraţia Bucovinei Consiliului Naţional Ucrainean şi lui Aurel Onciul, în nume propriu ca deputat român şi nu ca împuternicit al Consiliului Naţional Român, guvernatorul Etzdorf a săvârşit nu numai un act neloial faţă de reprezentanţii poporului român, dar şi o greşeală politică. El însuşi afirmase că va preda administraţia numai trupelor Puterilor Antantei care vor intra în Bucovina, recunoscând prin aceasta că victoria Antantei era iminentă. Numai peste două zile armata română intra – în Bucovina în calitate de cobeligerantă, alături de Puterile

186 „Frankfurter Zeitung” din 29 octombrie 1918, citat în Arhiva M.A.E., Fond 71/1914 E2, vol. 30, Partea I, p. 102.

187 Erich Prokopowicz, Op. cit., p. 37-38.

Antantei şi guvernatorul Etzdorf ar fi putut să legitimeze, cu acest prilej, predarea puterii.

În ceea ce priveşte intrarea armatei române în Bucovina, aceasta este urmarea cererii adresate guvernului român de către Consiliul Naţional Român la 4 noiembrie 1918. Acest consiliu fusese recunoscut anterior de guvernul român de la Iaşi ca reprezentant al Constituantei Bucovinei. Deci, din punct de vedere al normelor de drept internaţional, intervenţia armatei române era legitimă şi începând de la 10 noiembrie 1918, de când România se afla din nou în stare de război cu Puterile Centrale, era nu numai legitimă dar şi conformă cu statutul de beligerant al României faţă de Austria, ţară inamică, care deţinea Bucovina, teritoriu revendicat de România prin declaraţia de război din 15 august 1916. Armistiţiul din 11 noiembrie 1918 a dus la încetarea operaţiunilor militare, dar n-a obligat armatele Puterilor Antantei să se retragă din teritoriile ocupate şi nici n-a interzis noilor guverne, care au preluat administrarea unor teritorii care au aparţinut Puterilor Centrale, de a folosi ca forţe de ordine şi de apărare a integrităţii teritoriului armatele Puterilor Antante.

Preluarea administraţiei Bucovinei de către Consiliul Naţional Român şi restabilirea ordinii şi liniştii pe teritoriul provinciei au permis guvernului provizoriu al Bucovinei, devenit organul executiv al puterii, să treacă la ducerea la îndeplinire a hotărârilor luate de Constituantă la 27 octombrie 1918. În şedinţa sa din 25 noiembrie 1918, Consiliul Naţional Român, la propunerea lui Iancu Flondor, şeful guvernului, decide convocarea la 28 noiembrie 1918 a Congresului General al Bucovinei. În concepţia şefului guvernului, acest congres trebuia să întrunească reprezentanţii tuturor naţionalităţilor locuind în Bucovina şi în special ai românilor, ucrainenilor, germanilor, polonezilor şi evreilor. În principiu, aceştia urmau să fie reprezentaţi prin consiliile lor naţionale, organizate în

urma manifestului împăratului Carol al IV-lea. Se realiza astfel o continuitate a acestor organe reprezentative şi prin aceasta o exprimare democratică a voinţei populaţiilor respective. Din informarea prezentată de Iancu Flondor în aceeaşi zi rezultă că, în principiu, Consiliile naţionale, german şi polonez, s-au declarat de acord să participe la Congresul General al Bucovinei care urma să hotărască Unirea necondiţionată a Bucovinei cu România. Se aştepta un răspuns afirmativ din partea evreilor, dar nu se poate discuta cu reprezentanţii ucrainenilor, a căror conducere, în cea mai mare parte, s-a retras în Galiţia, unde erau în curs lupte cu armata poloneză şi în curând şi cu armata roşie.

Este de remarcat că, spre deosebire de Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, care era concepută ca o manifestare a voinţei de Unire a românilor. Congresul General al Bucovinei trebuia să întrunească reprezentanţi ai tuturor naţionalităţilor. Din acest punct de vedere era o concepţie superioară, pentru că prin componenţa sa interetnică. Congresul General al Bucovinei reprezintă aproape întreaga populaţie a Bucovinei.

Congresul General al Bucovinei era format din membri ai Consiliului Naţional Român, în a cărei componenţă erau deputaţi, primari aleşi şi reprezentanţi ai refugiaţilor bucovineni, delegaţi ai Consiliilor naţionale, german şi polonez şi 13 primari, aleşi potrivit legii electorale austriece din comunele cu majoritate ucraineană din teritoriile dintre Prut şi Nistru. Referitor la componenţa etnică a Congresului General al Bucovinei, se cuvine să remarcăm că din cele cinci principale naţionalităţi ale Bucovinei, trei, adică românii, germanii şi polonezii, au fost prezente prin reprezentanţi ai Consiliilor naţionale, aleşi democratic; una, ucrainenii prin 13 primari aleşi, prezenţa lor având un caracter reprezentativ la nivel local. O prezenţă a Consiliului Naţional Ucrainean, care-şi avea sediul la Lvov, nu era posibilă, fiindcă reprezentanţii

acestuia erau antrenaţi în Galiţia în luptele cu polonezii în dispută pentru teritoriile locuite de ucraineni. În ceea ce priveşte cea de a cincea naţionalitate, evreii, deşi reprezentanţii acestora îi declaraseră lui Iancu Flondor că-şi vor da acordul, au absentat de la Congresul General. Într-un interviu acordat de Gheorghe Şandru, primarul oraşului Cernăuţi[188] acesta a arătat că evreii au justificat rezerva lor prin temerea de a nu expune pe coreligionarii lor din Galiţia unor represiuni sângeroase din partea ucrainenilor extremişti. Se cunosc pogromurile organizate în Galiţia de ucraineni împotriva evreilor. Se poate deci afirma că în condiţiile date, Congresul General al Bucovinei a avut un caracter plebiscitar, întrucât exprima nu numai voinţa populaţiei române, dar şi a celorlalte naţionalităţi. Acordul pentru Unire al naţionalităţii evreieşti se va produce în primul Parlament ai României Mari, ales prin alegeri cu vot universal direct, egal şi secret în noiembrie 1919 prin glasul senatorului Hecht, ca reprezentant în Parlament al populaţiei evreieşti din Bucovina. Manifestarea de voinţă a populaţiei Bucovinei pentru Unire s-a produs, deci, atât într-un act formal care este Rezoluţia din 28 noiembrie 1918, cât şi prin declaraţiile date de parlamentari care vorbeau în numele naţionalităţilor care n-au fost reprezentate în Congresul General al Bucovinei.

Prin Decretul-lege nr. 3744, publicat în *„Monitorul Oficial”* din decembrie 1918, manifestarea de voinţă a Congresului General pentru Unire este acceptată de rege ca şef al statului român. Prin această adeziune la Unirea Bucovinei cu România, se consideră că până la recunoaşterea Unirii pe plan internaţional. România era îndreptăţită a reglementa modul de administrare a Bucovinei.

2. Administrarea Bucovinei în perioada de tranziţie de

188 „Chemarea”, Iaşi, nr. 61, 25 noiembrie 1918.

la actul Unirii până la integrarea Bucovinei în statul unitar român.

În această perioadă tranzitorie de administrare a Bucovinei se pot distinge două faze distincte care au caracteristici juridice proprii. În prima fază, cea începând de la 9 noiembrie 1918, când Consiliul Naţional Român a pus stăpânire pe principalele instituţii din Cernăuţi şi continuând cu administrarea organizată şi stabilă a guvernului provizoriu al Bucovinei până la 2 ianuarie 1919, Bucovina are o autonomie cvasitotală. Guvernul Bucovinei are în componenţa sa secretariate de stat pentru toate domeniile de activitate, inclusiv pentru afaceri externe şi apărarea ţării. Are relaţii diplomatice recunoscute cu România, Vasile Bondărescu fiind acceptat ca agent diplomatic pe lângă guvernul român de la Iaşi.

Consiliul Naţional Român în cea de a doua şedinţă a sa din 12 noiembrie 1918 adoptă Legea fundamentală provizorie a Bucovinei, ca act normativ cu caracter constituţional.

Legea fundamentală provizorie stabileşte cadrul juridic general al modului de conducere şi administrare a Bucovinei în faza tranzitorie de până la integrarea provinciei în statul unitar român. Concepţia care a stat la baza acestei legi nu diferă, cum era firesc, de principiile de organizare a conducerii unui stat democratic, în care existenţa a trei puteri separate care funcţionează prin organe proprii în mod independent în cadrul unei colaborări, sub egida capului statului, este esenţială. Bucovina care sub Austria a avut statutul unei provincii autonome, numită Ducat, se afla în faza de după desprinderea de acest stat, îndreptându-se către revenirea prin Unire la Patria Mamă – România. Începutul se făcuse prin constituirea la 27 octombrie 1918 a Constituantei Bucovinei, care a ales un organ numit Consiliul Naţional Român, având, în virtutea autodeterminării naţionale a românilor, deplina lor reprezentare.

Prin abandonarea puterii de către guvernatorul austriac al Bucovinei şi prin preluarea în fapt a acestei puteri guvernamentale de Consiliul Naţional Român, acesta se implica exclusiv şi efectiv în conducerea tranzitorie a Bucovinei până la Unire şi integrarea ei în statul unitar român. Ţinând seama de acest obiectiv, Legea fundamentală provizorie a recurs la o formulă constituţională proprie, menită să asigure conducerea provinciei în faza tranziţiei fără însă să impieteze asupra revenirii Bucovinei, prin Unire, la statul unitar român.

Consiliul Naţional Român este declarat ca fiind puterea supremă a ţării, dar aceasta numai formal, deoarece Bucovina nu se constituia ca un stat independent, ci îşi menţinea, deocamdată, caracterul de provincie autonomă desprinsă din imperiul austriac şi în curs de alipire la România. Era deci evident că nu se putea pune problema unui şef, ci numai a unor organe locale ale puterii legislative, care să înlocuiască vechea Dietă, şi ale puterii executive, un guvern al Bucovinei format din secretari de stat, care să asigure conducerea administrativă a provinciei. În consecinţă, legea fundamentală provizorie nu putea adopta formula clasică a statelor democratice cu trei puteri funcţionând separat, ci a considerat indicat ca în actuala fază de tranziţie să se instituie o putere supremă a ţării, urmând ca aceasta să exercite direct puterea legislativă, iar prin delegare (numire) de funcţionari (secretari de stat) să exercite puterea executivă. În ceea ce priveşte puterea judecătorească, aceasta nefăcând obiectul unei reglementări în Legea fundamentală provizorie, organele judecătoreşti care au funcţionat în timpul Austriei continuă să-şi păstreze organizarea şi atribuţiile, urmând ca în acest scop să se înfiinţeze o Curte de Apel la Cernăuţi, ale cărei atribuţii să înlocuiască pe cele ale Curţii de Apel din Lvov şi să reglementeze accesul la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie din Bucureşti, care urma să preia rolul Curţii de

Casaţie din Viena.

35.Bucureşti. Şos. Kiseleff. Intrarea în Bucureşti a regelui Ferdinand, a reginei Maria, a guvernului şi demnitarilor români, la 1 decembrie 1918. Serviciul divin oficiat de un sobor de preoţi.

36. Delegaţia română la Conferinţa de Pace de la Paris. În fruntea delegaţiei este Ion I. C. Brătianu. În grup se văd experţii pentru Bucovina: Nicu Flondor, al şaptelea din stânga în picioare (8) şi Al. Vitencu, al zecelea din stânga în picioare (17). Fotografia este făcută la Paris şi datează probabil din prima decadă a lunii iulie 1920.

37. Castelul din Saint-Germain en Laye (Franţa). Aici, la 10 decembrie 1920 delegaţia română a semnat Tratatul de Pace cu Austria prin care ne este retrocedată Bucovina istorică.

38. Cernăuţi. Ringplatz, 1914 (Piaţa Unirii). În mijlocul pieţei monumentul Austriei ridicat în 1878. În fundal Primăria oraşului (Ratnhaus) cu pajura austriacă în vârf, în partea stângă, a doua casă de sus este sediul Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina întemeiată în 1864.

39. Cernăuţi. Piaţa Unirii, inaugurat la 11 noiembrie 1924. Pe frontispiciul clădirii din fundal este scris „*Primăria*”.

40. Cernăuţi. Hauptstrasse (str. Regele Ferdinand), 1914. Vedere din piaţa centrală spre gară. În dreapta fotografiei

clădirea în care în 1848 se afla „Hotel de Paris”, unde au locuit Vasile Alecsandri şi ceilalţi refugiaţi moldoveni.

41. Cernăuţi. Herrengasse (strada Iancu Flondor), 1914. Cea mai importantă stradă a oraşului. După nr. 16 se observă firma „Usdredni Banka” (Banca cehească) şi firmele „Hamburg Amerika Linie” şi magazinul „Zur Franzosin” (La franţuzoaica).

42. Cernăuţi. Teatrul de Stat (Teatrul Naţional), 1914. Clădire impozantă având în faţă statuia lui Schiller, care în 1924 a fost mutată în parcul numit Schiller. În faţa teatrului este piaţa Elisabeta (Vasile Alecsandri).

43. Cernăuţi. Universitatea. Vechea clădire a Universităţii din Cernăuţi inaugurată în perioada austriacă în 1775. Universitatea a devenit în 1919 românească. În perioada interbelică spaţiul universitar s-a mărit, construindu-se o clădire pentru Bibliotecă.

44. Cernăuţi. Reşedinţa Metropolitană. Considerată cea mai grandioasă clădire din România Mare. A fost construită între anii 1864 - 1878, după planurile arhitectului ceh Iosif Hlavka. în tronsonul din fund la primul etaj a fost sala sinodală unde la 28 noiembrie 1918 Congresul General al Bucovinei a votat Moţiunea Unirii Bucovinei cu România.

45. Cernăuţi. Catedrala. Construită în 1844 în stilul Renaşterii, după modelul Bisericii Sf. Isac din Sankt Petersburg. Are hramul Sf. Treimi. Pe frontispiciu are inscripţia în limba română cu caractere chirilice „**Unu în trei ipostazuri: Dumnezeu AD 1844**”.

46. Monumentul închinat eroilor Regimentului 41 Infanterie (austriac) format în majoritate din români, ucraineni şi evrei. A fost dărâmat în perioada sovietică, sub Hruşciov. Românii §i evreii din Cernăuţi au luat iniţiativa reconstruirii monumentului.

47. Cernăuţi. Templul evreiesc. Construit între 1873 - 1877 în stil maur după planurile arh. Zachariewiecz din Lvov. A fost acoperită faţada şi interiorul transformat în cinematograf.

48. Vijniţa. Casa Polonă (Dom Polski). Situată în centrul oraşului Vijniţa din fostul judeţ Cernăuţi, azi raion în regiunea Cernăuţi (Ucraina). A fost Casa Naţională a puternicei comunităţi poloneze din acest oraş.

Czernowitz — Deutsches Haus

49. Cernăuţi. Casa Germană (Deutsches Haus). Construită în stil gotic german pe strada Iancu Flondor, clădirea a fost palatul naţional al germanilor austrieci din Cernăuţi.

50. Cernăuţi. Casa Evreiască Judisches Haus), situată în piaţa Vasile Alecsandri (Elisabeta) în centrul oraşului. A fost palatul naţional al comunităţii evreieşti.

51. Cernăuţi. Palatul Justiţiei. Impozanta clădire adăpostea, în perioada austriaca şi imediat după Unire, judecătoria, instanţa de curte funciară şi tribunalul. La 14 iulie 1919 a fost inaugurată la et. II al clădirii Curtea de Apel, o veche doleanţă a românilor bucovineni.

52. Cernăuţi. Palatul Administrativ. Situat în piaţa Grigore Ghica Vodă (Austriaplatz) a fost sediul reşedinţei guvernatorului în perioada austriacă. După 1918 a fost sediul guvernului provizoriu al Bucovinei, al Secretariatelor de stat şi apoi al prefecturii şi rezidenţei regale.

53. Mănăstirea Putna. Construită în stil moldovenesc, a fost ctitorită de Ştefan cel Mare între 1466 şi 1469. Devine necropolă voievodală şi loc de pelerinaj al românilor de pretutindeni. A păstrat inestimabile valori istorice şi culturale. Aici a avut loc în 1871 Congresul studenţilor din toate teritoriile locuite de români, din iniţiativa lui Ioan Slavici şi Mihai Eminescu.

54. Mănăstirea Putna, locul mormântului lui Ştefan cel Mare, trecut în nefiinţă la 2 iulie 1504, simbol al Moldovei unite. Aici, a vorbit la 16 mai 1920, regele Ferdinand cu ocazia primei sale vizite în Bucovina. Tot aici, la 31 mai 1992, membrii Congresului Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina şi delegaţi ai Societăţii pentru Cultura Românească „*Mihai Eminescu*” din Cernăuţi au lansat „*Chemarea*” către opinia publică românească şi de peste hotare, privind tragica soartă a Bucovinei detrunchiate „*rană deschisă a sufletului românesc*”.

55. Cernăuţi. Vedere generală a oraşului. Aşezat pe coline la drepta Prutului, târgul Cernăuţilor este atestat documentar de hrisovul lui Alexandru cel Bun din 8 octombrie 1408. Dezvoltat pe timpul stăpânirii austriece a devenit un oraş important, declarat capitala Ducatului Bucovinei în 1862. în 1930 avea 117 000 locuitori, iar în 1989 275 000 de locuitori.

56. Vedere spre Carpaţi dinspre Vijniţa, orăşel în Nordul Bucovinei. Râul Ceremuş frontiera între România şi Polonia, străjuită de grănicerul român.

57. Cernăuţi. Casa Naţională a Românilor din Piaţa Principală (Unirii). Sediul Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (1892 - 1940). Aici, a fost ţinută la 27 octombrie 1918 Adunarea Naţională a românilor din Bucovina, declarată Constituantă, care prin Consiliul Naţional Român a cerut guvernatorului austriac predarea puterii. Aici, a fost întâmpinat Ia 11 noiembrie 1918 de Iancu Flondor şi membrii Consiliului Naţional Român generalul Iacob Zadik, comandantul trupelor române chemate în Bucovina.

58. Cernăuţi. Palatul Naţional. Construit in perioada 1937 - 1939, a fost sediul Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina între 1939-1940 şi 1941 -1944. Sub regimul administraţiei ucrainene sediul Casei Ofiţerilor.

59. Cernăuţi. Monumentul Unirii. Vedere din faţa. Ansamblul monumentului este opera sculptorului I. Burcă şi a arhitectului Ştefănescu. A fost inaugurat la 11 noiembrie 1924 şi dărâmat de regimul sovietic imediat după 28 iunie 1940. Restaurat parţial în 1943 de

administraţia românească a fost din nou demolat după aprilie 1944.

60. Cernăuţi. Monumentul Unirii. Vedere din spate. Bourul moldovenesc zdrobind cu copitele pajura austriacă.

61. Cernăuţi. Inaugurarea monumentului Unirii. Regina Maria, în prezenţa regelui Ferdinand a lui Ion Nistor, semnând uricul monumentului Unirii ridicat în Piaţa Unirii.

62. Cernăuţi. Inaugurarea monumentului Unirii. Tribuna regală.

63. Cernăuţi. Ostaşul român (faţa monumentului Unirii). Ostaşul român cu drapelul, ţinând la piept o tânără în costum naţional simbolizând Bucovina revenită la Patria Mamă. Pe placă este scris: *„Unirii, săvârşită de părinţii noştri şi înfăptuită în zilele de glorioasă domnie a M. S. Regelui Ferdinand I, întregitorul Patriei - 11 noiembrie 1924.”*

64. Storojineţ. Mormântul restaurat administraţia sovietică imediat după ocuparea Bucovinei, în iunie 1940, a fost refăcut prin grija Episcopiei Orăzii şi Societăţii pentru Cultura Românească *„Mihai Eminescu”* din Cernăuţi şi a Societăţii *„Arboroasa”* din acelaşi oraş. Sfinţirea s-a făcut la 24 noiembrie 1991 de către P. S. Episcopul Orăzii în asistenţa membrilor Societăţii pentru Cultura Română din Cernăuţi şi a Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina din Rădăuţi şi a unui mare număr de poporani veniţi din satele româneşti din jurul Storojineţului.

65. Storojineţ. Mormântul lui Iancu Flondor. Pe placa de pe mormântul lui Iancu Flondor este scris *„Iancu Flondor, 1865 - 1924. Om politic român, artizanul Unirii Bucovinei cu Patria Mamă la 28 noiembrie 1918. În semn de aducere aminte şi recunoştinţă din partea românilor din Ţara Bihariei, ţie care împreună cu Iuliu Maniu, Pantelimon Halippa . şi alţii, aţi organizat şi condus înfăptuirea unirii hotarelor româneşti. 24 noiembrie 1991 în Storojineţ*".

În această primă fază a conducerii locale a Bucovinei, guvernul şi-a exercitat, în deplină autonomie, atribuţiile sale de organ suprem al administraţiei, prin emiterea de ordonanţe, date fie în plen fie de şeful guvernului, în cele mai diverse domenii de activitate. Singura lege adoptată de Consiliul Naţional Român, ca organ legislativ, este Legea fundamentală provizorie. Ordonanţele date de guvern prin conţinutul lor nu s-au limitat întotdeauna la reglementări administrative, ci, excedând inevitabil acest domeniu, au avut uneori şi un conţinut legislativ, în ceea ce priveşte completarea şi modificarea legilor austriece în vigoare. În activitatea de conducere politică şi

administrativă. Consiliul Naţional Român şi guvernul şi-au exercitat atribuţiile în deplină autonomie, organele centrale din România neintervenind în această perioadă prin nicio dispoziţie legislativă sau administrativă. De altfel, intervenţia legislativă a statului român, sub aspect juridic, nu era posibilă înainte de apariţia actului legislativ de acceptare a Unirii din partea României. De asemenea, relaţiile dintre organele de conducere ale Bucovinei şi armata română erau cele derivând din caracteristicile a doua organe cu atribuţii diferite. Armata română, intrând în Bucovina la chemarea Consiliului Naţional Român, avea atribuţii limitate la păstrarea integrităţii teritoriului faţă de orice intervenţii străine. În ceea ce priveşte paza internă, aceasta era asigurată de jandarmerie şi poliţie, aflată în subordinea guvernului Bucovinei. Instituirea stării de asediu, hotărâtă de Consiliul Naţional la 12 noiembrie 1918, este opera exclusivă a autorităţilor civile din Bucovina, singura care avea putere de decizie politică. Armata română, venită nu ca armată de ocupaţie, ci ca garantă a integrităţii ţării, exercitându-şi atribuţiile specifice, a luat exclusiv măsuri de executare a hotărârii de introducere a stării de asediu. Aceste măsuri, urmărind prevenirea unor eventuale agresiuni externe sau insurecţii violente inspirate din afară, posibile datorită faptului că în urma războiului se găsea asupra populaţiei, abandonate sau păstrate ilegal, numeroase arme şi muniţii, s-au limitat la preluarea acestora.

Programul guvernului, expus de Iancu Flondor în şedinţa Consiliului Naţional din 13 noiembrie 1918, conţine o amplă relatare a acţiunilor pe care guvernul şi le propune. Guvernul, fiind provizoriu, va organiza, ca primă urgenţă, alegeri generale, pe baza unei legi electorale, a cărei elaborare va începe deîndată. În noua adunare legislativă vor fi prezentate toate stările, naţiunile şi confesiunile. Este, deci, evident că se preconiza instituirea unui regim democratic în care să fie antrenate la

conducere toate naţionalităţile Bucovinei, în acest mod, se respecta pct. 4 din Rezoluţia Constituantei din 27 octombrie 1918, prin care toate naţionalităţile erau chemate la înţelegere în vederea asigurării, conform principiilor wilsoniene, a dreptului lor de a-şi hotărî singure soarta.

În domeniul administraţiei locale, guvernul dorea să statornicească contacte directe cu populaţia prin constituirea de consilii districtuale, cu vot consultativ. Se vor organiza alegeri locale, pe baza sufragiului universal şi dreptul de a alege al femeilor.

În privinţa Finanţelor, guvernul, ţinând seama de gravele dificultăţi financiare, a întocmit un buget provizoriu pe patru luni, urmând ca după ce, în urma alegerilor, se va institui un guvern reprezentativ, la care vor participa toate naţionalităţile, să se asigure prin resurse financiare externe, în special din ţările Antantei, un buget echilibrat. La cheltuieli, în bugetul provizoriu, se are în vedere, în primul rând, refacerea gospodăriilor afectate de război.

În justiţie se preconizează înfiinţarea la Cernăuţi a unei Curţi de Apei, doleanţă veche a Bucovinei şi un Senat, careva avea atribuţiile unei instanţe de recurs.

Pentru apărarea ţării se va organiza o jandarmerie proprie şi o armată naţională numită Legiunea bucovineană.

În mod special, guvernul va avea în vedere agricultura, promovând, cât mai repede, reforma agrară prin împroprietărirea ţăranilor. Pentru prosperitatea agriculturii, împroprietărirea se va face pe gospodării cu loturi de anumită întindere, care să nu ducă la fărâmiţarea excesivă a pământului. O preocupare deosebită se va acorda creşterii vitelor, ocupaţia tradiţională a ţăranilor bucovineni. Se vor încuraja societăţile agricole, în special pentru vânzarea produselor agricole, pentru a se elimina intermediarii înclinaţi spre speculă. Se desprinde din

programul expus o concepţie modernă despre agricultură, care să asigure eficienţa optimă a producţiei agricole şi totodată să consolideze proprietatea ţărănească, prin constituirea de loturi familiale viabile.

În domeniul Instrucţiei Publice se are în vedere ca învăţământul să se organizeze pe baze naţionale, astfel ca fiecare naţionalitate să fie instruită în limba maternă. Biserica ortodoxă va dobândi o deplină autonomie.

Sănătatea Publică şi Asistenţa Socială vor fi organizate pe baze moderne.

Se va da o atenţie specială comunicaţiilor prin poştă, telegraf şi telefon, introducându-se în fiecare comună serviciul telefonic, ceea ce în acea vreme era un lucru deosebit.

Programul guvernului provizoriu a fost adoptat în aceeaşi şedinţă, după ce prin luarea de cuvânt, mai mulţi membri ai Consiliului Naţional au adus critici atât modului de formare a guvernului, fără a se ţine seama de celelalte naţionalităţi, şi fără o reprezentanţă a diferitelor curente politice, cât şi unei formulări prea generale ale obiectivelor guvernului.

Se poate deci afirma că Bucovina desprinsă de Austria şi manifestându-şi voinţa de Unire cu România, în aşteptarea acceptării Unirii, a avut o autonomie deplină, prin organele proprii legislative, executive şi judecătoreşti care-şi exercitau atribuţiile fără nicio imixtiune a armatei române prezente în provincie sau a organelor centrale de la Bucureşti.

Cea de a doua fază a administraţiei Bucovinei de la acceptarea actului Unirii până la integrarea Bucovinei în statul unitar român se caracterizează prin preluarea treptată a unor funcţii specifice organelor centrale. Chiar prin Decretul-lege nr. 3715 pentru administrarea Bucovinei, publicat în *„Monitorul Oficial”* din 2 ianuarie 1919, după ce se confirmă aplicarea în continuare a legilor şi ordonanţelor administrative date anterior, se hotărăşte

că Bucovina va fi condusă de Secretariate de serviciu coordonate de un ministru-delegat al guvernului cu reşedinţa la Cernăuţi. Între Secretariate nu mai figurează cele referitoare la afacerile externe şi apărarea naţională, atribuţiile acestora trecând asupra ministerelor de resort ale României. Aceeaşi situaţie este prevăzută pentru siguranţa statului, căile ferate, poşta, telegraful, telefonul, circulaţia financiară, vămile şi împrumuturile publice. Totodată încetează orice activitate legislativă a Consiliului Naţional, pe plan local. Numai ministrul-delegat cu administraţia Bucovinei, cu reşedinţa în Cernăuţi, ca organ executiv, va putea emite ordonanţe privitoare la administraţia Bucovinei, în cadrul legilor în vigoare.

Se restrângea astfel autonomia Bucovinei nu numai în ceea ce priveşte autoritatea legislativă, dar şi în exercitarea atribuţiilor executive care se limitează numai la acea activitate care nu cerea o conducere sau coordonare la nivel central. Conducerea administraţiei locale a Bucovinei prin Secretariatele de serviciu, în fruntea căruia era ministru-delegat cu administraţia Bucovinei, se va desfăşura cu caracter tranzitoriu, prin treptata încadrare, prin legi unice aplicate pe întreg teritoriul ţării, în sistemul unificator al conducerii României Mari. Demisia din aprilie 1919 a lui Iancu Flondor din funcţia de ministru-delegat cu administraţia Bucovinei şi însărcinarea lui Ion Nistor de a cumula atribuţiile de ministru al Bucovinei în guvern cu cele de ministru-delegat cu administraţia Bucovinei, a accelerat opera de unificare. Odată cu aceasta a triumfat şi linia adoptată de unii reprezentanţi ai Bucovinei care preconizau o mai rapidă încadrare a Bucovinei în sistemul central de conducere şi organizare a statului unitar român. Autonomia se va limita treptat la administraţia locală în cadrul judeţelor şi comunelor. Consacrarea acestor concepte prin Constituţia adoptată de Parlamentul României acţionând în calitate de Constituantă, la 23

martie 1923, a dus la o completă integrare a Bucovinei, ca de altfel şi a celorlalte provincii reîntoarse la Patria Mamă. Unele încercări ulterioare, urmare a aplicării concepţiei unor partide care susţineau o mai largă autonomie administrativă pe plan local, de a instituţionaliza unele formaţii teritoriale cu autonomie administrativă au dus la o descentralizare mai mare, dar nu s-a revenit, sub nicio formă, la o autoritate legislativă proprie locală. România a rămas în toată istoria sa un stat naţional unitar şi n-a cunoscut niciodată forme federative de conducere a statului.

3. Unirea Bucovinei în raport cu normele de drept internaţional.

Se consideră, în genere, că, după ce Congresul General al Bucovinei a votat Unirea Bucovinei istorice cu România şi aceasta a acceptat actul Unirii, Bucovina n-a constituit o problemă la Conferinţa de Pace de la Paris, şi că recunoaşterea Unirii pe plan internaţional s-a obţinut fără dificultăţi. În raportul strict confidenţial adresat regelui Carol al II-lea de Nicolae Titulescu la 11 septembrie 1939, menţionat în capitolul anterior, se afirma*: „În chestia Bucovinei, cedarea în favoarea României a fost motivată de aceea că nimeni nu cere Bucovina ce va fi atribuită României*”. Într-adevăr, s-a crezut că din moment ce Austria renunţase la Bucovina, recunoscând caracterul românesc al provinciei, va opera o „restitutio in integrum”. Prin dezavuarea raptului din 1775 şi în virtutea voinţei de Unire exprimată de marea majoritate a populaţiei bucovinene, reînnodându-se firul istoriei, Bucovina, ca parte a voievodatului Moldovei, urma să revină *„de drept”* României în componenţa căreia intrase Moldova.

Şi, totuşi, tratativele duse la St. Germain en Laye pentru încheierea Tratatului de Pace cu Austria ne indică, din păcate, contrariul. Frontierele Bucovinei, care urma să revină României, au făcut obiectul a numeroase fluctuaţii

de poziţie în cadrul organelor de decizie şi de specialitate ale Conferinţei de Pace.

Desigur că această situaţie a fost determinată de o serie de factori, din care unii ţin de concepţia generală a Marilor Puteri Aliate şi Asociate privind organizarea Conferinţei de Pace.

De la deschiderea la Paris, la 18 ianuarie 1919, a Conferinţei de Pace a apărut clar că aceasta va fi dominată de Puterile Aliate, respectiv Franţa, Anglia, Italia, Statele Unite ale Americii şi Japonia. împărţirea statelor care participaseră la război împotriva Puterilor Centrale în state cu interese generale şi interese limitate sau speciale a creat o discriminare arbitrară, instituţionalizând o dominare a unei „aristocraţii" a Marilor Puteri Aliate. Deşi Marii Aliaţi au purtat război în virtutea principiului egalităţii statelor mici sau mari, la încheierea păcii au dominat însă interesele politice şi economice care au prevalat asupra *„principiilor"*. Pentru a asigura aceste interese, uneori divergente chiar între Marile Puteri Aliate şi Asociate, Conferinţa de Pace a instituit exclusivitatea reprezentării acestora în organele de decizie (Consiliul Suprem şi Conferinţa Miniştrilor de Externe) şi prevalenţa lor în Consiliile, Comitetele şi Subcomitetele de specialitate. S-a aprobat ca procedură de lucru sistemul *„închis"*, pregătirea lucrărilor diplomatice făcându-se secret, fără accesul celor interesaţi, care erau numai *„audiaţi"* în faţa organelor de decizie.

Este remarcabilă poziţia adoptată de Ion I.C. Brătianu, în perioada cât a fost şef al delegaţiei române, de a se împotrivi acestei politici faţă de statele mici şi mijlocii cobeligerante, consacrată la Conferinţa de Pace.[189] Deşi a rămas *„izolat"*, convingerea şi consecvenţa cu care primul ministru al României a apărat principiile respectării egalităţii statelor, a respectării suveranităţii şi

189 Arhiva M.A.E.. Fond 71/1914 E2, Partea I, vol. 180, fila 149.

independenţei acestora au atras atenţia opiniei publice mondiale asupra ataşamentului ţării noastre faţă de principiile generoase de drept şi morală în viaţa internaţională. În fapt însă, această atitudine ne-a creat dificultăţi în realizarea revendicărilor noastre naţionale, conducând la un punct de maximă încordare în relaţiile cu Marile Puteri Aliate şi Asociate.

În pregătirea participării României şi a componenţei delegaţiei sale la Conferinţa de Pace, problemele Bucovinei n-au fost considerate ca prezentând dificultăţi deosebite, de aceea, probabil că printre membrii delegaţiei nu figurează nicio personalitate a Bucovinei. În presa vremii[190] a apărut ştirea că Iancu Flondor va fi delegatul Bucovinei la Conferinţa de Pace, ceea ce nu s-a confirmat, cum am menţionat şi mai înainte, şi că printre experţii în problema Bucovinei vor fi Nicu Flondor, C. Isopescu-Grecul, Gheorghe Grigorovici şi Roşca, ceea ce s-a adeverit numai parţial. Transilvania a avut ca delegat pe Al. Vaida-Voevod, iar Basarabia pe Ioan Pelivan, personalităţi de prestigiu, care au avut un rol hotărâtor în declaraţiile de Unire a acestor provincii.

Constituanta Bucovinei hotărâse la 27 octombrie 1918 că Bucovina va fi reprezentată ia Conferinţa de Pace prin mandatari ai Consiliului Naţional Român, nerecunoscându-se nimănui dreptul de a trata sau hotărî asupra poporului român din Bucovina şi totuşi această voinţă a fost ignorată. Personalităţi bucovinene ca Iancu Flondor, Ion Nistor, Gheorghe Grigorovici, Dori Popovici, C. Isopescu-Grecul sau Vasile Bodnărescu, care au jucat un rol de frunte în mişcarea unionistă şi la proclamarea Unirii Bucovinei, cu toţii membri ai Consiliului Naţional Român, lipsesc dintre delegaţii României la Conferinţa de Pace.[191]

---

190 „Universul”, nr 69, 10/25 ianuarie 1919 şi nr. 82 din 25 ianuarie/7 februarie 1919.

191 C. Botoran, I. Calafeţeanu, E. Campus şi V. Moisuc, România şi Conferinţa de Pace de la Paris (1918-1920), Triumful principiului

În grupul de experţi şi consilieri tehnici specialişti care însoţeau delegaţia română, Bucovina a avut numai doi delegaţi, Nicu Flondor, pentru problemele economice şi financiare, şi Al. Vitencu, pentru problemele geografice şi etnografice. Nu a fost niciun istoric ca Teodor Bălan sau buni cunoscători ai problemelor demografice şi etnice ca D. Dan şi D. Ţopa, ori jurişti ca Max Hacman sau Oreste Târnoveanu. Desigur, sunt citate numai câteva personalităţi bucovinene a căror prezenţă între experţii delegaţi ar fi fost utilă pentru soluţionarea drepturilor noastre asupra Bucovinei istorice.

La 21 ianuarie 1919, delegaţia României prezenta Conferinţei preliminare a Păcii un Memoriu general, elaborat în ţară la Ministerul de Externe. În capitolul referitor la Bucovina se face referire la revendicările noastre teritoriale începând cu un scurt istoric al provinciei de la răpirea ei în 1775 de Austria şi până la adoptarea Moţiunii de Unire de Congresul General al Bucovinei din 28 noiembrie 1918. Nu s-a făcut în acest Memoriu general nicio analiză geopolitică, etno-demografică şi economică a provinciei. Nu se dau în acest Memoriu şi nici mai târziu date asupra evoluţiei istorice a componenţei etnice a populaţiei şi se justifică prea sumar cererea şi drepturile noastre asupra teritoriului dintre Prut şi Nistru, care nu era cuprins în Tratatul de la 4/17 august 1916, încheiat la Bucureşti între guvernul român şi împuterniciţii Angliei, Franţei, Rusiei şi Italiei. Singurul argument invocat pentru teritoriul Bucovinei dintre Prut şi Nistru era acela că în urma Unirii Basarabiei, Bucovina şi-a regăsit frontiera naturală, ceea ce la 4/17 august 1916 nu era posibil, datorită opunerii Rusiei. Se impunea o

---

naţionalităţilor, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, p. 315- Cuprinderea în delegaţia română a lui Neagoe Flondor este eronată, la acea dată acesta fiind minor. De asemenea, din grupul de experţi făcea parte şi Alexandru Vitencu, directorul Liceului Real Ortodox din Cernăuţi, şi nu Vasile Vitencu, fratele lui.

argumentare temeinică a pretenţiilor şi drepturilor noastre asupra Bucovinei, deoarece în ceea ce priveşte Tratatul de Pace de la Bucureşti, din 4/17 august 1916, Comisia Juridică a Consiliului Suprem se pronunţase asupra caducităţii acestuia, pe considerentul că împotriva prevederilor lui România tratase şi încheiase expres cu Puterile Centrale o pace separată. Argumentul nostru că acest tratat separat de pace n-a fost aplicat, deoarece regele nu l-a promulgat, a fost respins de comisie.

În ceea ce priveşte teritoriul dintre Prut şi Nistru, dar nu numai acesta, era de aşteptat că întâmpinăm obiecţiuni din partea Rusiei şi Ucrainei care, deşi nu fuseseră acceptate alături de Puterile Aliate şi Asociate la Conferinţa de Pace, erau active şi, prin diferitele lor forme pretins *„statale”*, încercau să-şi susţină revendicările. De altfel, la 7 februarie 1919, Ch. Rakovski, în calitate de preşedinte al Consiliului Comisarilor Poporului din Ucraina, va adresa un protest preşedintelui Clemenceau şi Wilson în legătură cu ocuparea Bucovinei de trupele române. Dată fiind instabilitatea, la acea dată, a regimului bolşevic în Ucraina, protestul n-a fost luat în seamă de Puterile Aliate şi Asociate. Totuşi ni s-au creat dificultăţi. Cunoscând probabil acest protest intempestiv. Ion I.C. Brătianu, în scrisoarea sa din 9 februarie 1919 adresată la Bucureşti lui M, Pherekyde, Îl informează că din partea Angliei şi Statelor Unite ale Americii se încercă să se pună în discuţie şi Nordul Bucovinei şi că dificultăţile de tot soiul nu sunt terminate.[192]

Se considera de delegaţia română în frunte cu Ion I.C. Brătianu că Tratatul din 4/17 august 1916 este un temei *„de drept”* peremptoriu şi chiar după avizul negativ dat de Comisia juridică a Consiliului Suprem nu s-a renunţat de delegaţia noastră la invocarea lui, uneori ca singur

192 Gheorghe Brătianu, Acţiunea politică şi militară a României în 1919, în lumina corespondenţei diplomatice a lui Ion I. C. Brătianu, Bucureşti, 1929, p. 50.

argument. Dar, dacă în ceea ce priveşte Banatul, Tratatul din 4/17 august 1916 ne asigura întreaga provincie, în privinţa Bucovinei nu-l puteam invoca decât pentru teritoriul de până la Prut, inclusiv oraşul Cernăuţi. Ion I.C. Brătianu într-o convorbire avută cu Sextil Puşcariu ca reprezentant al Consiliului Naţional Român din Cernăuţi i-a împărtăşit dificultatea întâmpinată din partea Rusiei privind drepturile noastre asupra Bucovinei.[193] Avem confirmarea pretenţiilor ruşilor asupra unei părţi din teritoriul Bucovinei încă din 1915. Într-un Memoriu privitor la fruntariile Bucovinei întocmit de Iancu Flondor în februarie 1915, la Storojineţ, şi trimis lui Ion Brătianu, prin Ion Mavrocordat de la Dăngeni (Botoşani),[194] ilustrul om politic bucovinean, informând pe Ion I.C. Brătianu, pe atunci preşedinte al Consiliului de Miniştri, că la Cernăuţi s-a constituit un comitet ucrainean care pregăteşte o hartă etnică a Nordului Bucovinei, pentru a fi încorporat Rusiei, îi atrăgea atenţia asupra criteriilor pe baza cărora urmează a fi stabilite fruntariile de nord ale Bucovinei şi anume principiul etnic şi asigurarea prosperităţii economice. Recensământul austriac din 1910, fiind întocmit pe baza limbii de conversaţie (Umgangssprache), nu reflectă corect naţionalitatea populaţiei Bucovinei. Aceasta este mult mai corect reflectată în listele de alegători întocmită conform legii electorale din 1910, care a stabilit cercuri electorale naţionale. Se dau exemple a trei comune; Cuciur Mare, Mahalcea, Camena. Astfel, în prima comună după recensământul din 1910 erau 40, 9% români şi 59, 1% ucraineni, iar după listele de alegători 81, 4% români şi numai 18, 6% ucraineni. Arătând că cea mai fertilă regiune a Bucovinei este pe malul stâng la Prutului până la Nistru, precum şi afluirea către Cernăuţi a

193 Sextil Puşcariu, Memorii, Editura Minerva, Bucureşti, 1978. p. 339.

194 Arhiva M.A.E., Fond 71/URSS, 1927-1933, vol. 131, Material documentar în legătură cu Basarabia şi Bucovina, filele 169-174.

vieţii economice şi în special a comerţului, precum şi a reţelelor de cale ferată şi drumuri, Iancu Flondor stăruie ca, în cazul în care nu se poate obţine întreaga Bucovină, să nu se cedeze nici într-un caz teritoriul de până la Prut, ceea ce, adăugăm noi, s-a şi întâmplat la 4/17 august 1916. Pentru acest Memoriu, al cărui conţinut a fost cunoscut de O. Czernin, în 1916 autorităţile austriece au intentat lui Iancu Flondor un proces la Curtea Marţială de la Lvov care, însă, datorită evenimentelor de război, n-a fost soluţionat până în octombrie 1918.

Deşi Austria n-a ridicat nicio obiecţiune în ceea ce priveşte cedarea suveranităţii asupra Bucovinei, Consiliul Suprem al Conferinţei de Pace, în prima formă a proiectului de tratat, care a fost prezentat României în şedinţa publică din 29 mai 1919, cuprindea prevederi care nu exprimau trecerea directă a acestei suveranităţi către România. Se face o transmitere a suveranităţii asupra fostelor teritorii ale Austriei către Marile Puteri Aliate şi Asociate, care la rândul lor urmau să le transmită statelor succesorale ale imperiului austriac (cu excepţia Italiei, care avea alt regim juridic). Textul proiectului referitor la frontierele Bucovinei ce revenea României era astfel redactat*: „Înaltele Părţi contractante recunosc şi acceptă frontierele Bulgariei, Greciei, Ungariei, Poloniei, României, ale statului sârbo-croato-sloven şi ale statului cehoslovac, aşa cum sunt astăzi sau astfel cum vor putea fi fixate mai târziu şi Austria renunţă în favoarea Principalelor Puteri Aliate şi Asociate la toate drepturile şi toate titlurile sale asupra acestor teritorii care i-au aparţinut până acum şi care, deşi situate în afară de noile frontiere ale Austriei, nu sunt astăzi atribuite nici unui stat. Austria se leagă să primească aşezămintele ce vor interveni privitor la aceste teritorii*”.

Concepţia care a stat la baza acestui text este criticabilă atât sub aspect politic, cât şi cel ai dreptului internaţional. În formularea *„recunoaşterii şi acceptării*”

de către Părţile contractante a teritoriului României şi a altor ţări *„aşa cum sunt astăzi”* (N.N. – adică în mai 1919) nu se efectua *„expressis verbis”* o transformare a suveranităţii asupra Bucovinei. Însăşi noţiunea de *„sunt”* nu are în context un conţinut juridic, ci exprimă o stare de fapt care este contestabilă, mai ales că frontierele, în realitate întinderea teritoriilor, erau în acea perioadă labile. De exemplu cazul Poloniei şi al Cehoslovaciei. Cea de a doua formulă a transmiterii prin *„intermediar”* a suveranităţii reflectă atribuirea de către Principalele Puteri Aliate şi Asociate a opţiunii discreţionare de a decide asupra teritoriilor care au aparţinut Austriei. Al doilea transfer către ţările îndreptăţite, deşi şi acestea erau recunoscute ca Aliate ale Marilor Puteri Aliate şi Asociate, necesita un nou acord internaţional, a cărui încheiere era nu consecinţa calităţii de cobeligeranţi, ci o expresie a bunăvoinţei Marilor Puteri Aliate şi Asociate faţă de vechii lor Aliaţi.

Obiecţiunile ridicate de delegaţia română s-au limitat exclusiv la clauzele din proiect referitoare la regimul minorităţilor şi facilităţilor economice, considerându-se că impunerea lor prin acord internaţional lezează independenţa şi suveranitatea ţării. Menţinute cu o consecvenţă neobişnuită în tratativele diplomatice, ambele aceste obiecţiuni, cu caracter general, depăşind problema Bucovinei şi a teritoriului ei, vor duce în luna iulie 1919 la o gravă criză între Conferinţa de Pace şi România, prin retragerea lui Ion I.C. Brătianu, urmată la scurt timp de demisia guvernului liberal condus de el.

Prin comunicarea transmisă delegaţiei române la 2 iulie 1919 de Secretariatul General al Conferinţei de Pace se aduce la cunoştinţă hotărârea luată de Consiliul Suprem referitoare la frontierele Bucovinei, astfel cum acestea au fost stabilite de Comisia pentru delimitarea frontierelor. Prin această hotărâre, Bucovina era, ca altă dată, în 1775 Moldova, din nou *„detrunchiată”* pe considerentul că un

important teritoriu din nordul şi nord-vestul provinciei, locuit de ucraineni, era în strânse relaţii cu Galiţia, şi că o frontieră etnică ar crea mai puţine dificultăţi decât frontiera administrativă şi naturală între Bucovina şi Galiţia. Întreg acest teritoriu urma să fie alăturat Galiţiei locuită în majoritate de ucraineni, a cărei soartă politică nu era încă hotărâtă. Se pierdeau astfel cele mai mari părţi din districtele Vijniţa, Văzcăuţi, Cotmani, Zastavna, cuprinzând numeroase comune mixte româno-ucrainene, după recensământul din 1910, ca: Babin, Crisciatic, Cincău, Vorbăuţi, Cuciurul Mic, Dobronăuţi, Vâslăuţi, Horosăuţi, Valeva, Cotmani, Davideşti, Ivăncăuţi, Orăşeni, Stăneştii de Sus, Văzcăuţi, Căbeşti, Costeşti, Berhomet pe Siret, Ispas, Milie, Plosc, Iabloniţa, Carapciu pe Ceremuş, Vilancea şi altele. Se desconsiderau, astfel, vechile hotare istorice ale Bucovinei, neţinându-se seama de considerentele istorice şi economice ce pledau pentru menţinerea teritoriului *„detrunchiat”* la Bucovina. Era evident că valea Ceremuşului îşi avea debuşeul economic spre Cernăuţi. Numeroase comune răzeşeşti, cu o populaţie românească, în parte slavizată, trecând în Galiţia, cădeau pradă slavizării totale.

Cei doi consilieri experţi ai Bucovinei din delegaţia română, N. Flondor şi Al. Vitencu, prin Memoriul din 4 iulie 1919, după ce invocă rezoluţia Congresului General al Bucovinei din 28 noiembrie 1918, prin care majoritatea populaţiei s-a pronunţat pentru Unirea Bucovinei, în vechile hotare istorice, cu România, se arată că prin propunerile Comisiei pentru delimitarea frontierelor o importantă regiune a Bucovinei, atât între Prut şi Nistru, cât şi nord-vestul acesteia, spre valea Ceremuşului, rămân alipite Galiţiei, fiind astfel desconsiderate temeiurile istorice şi economice. În mod inexplicabil după ce se argumentase pentru menţinerea Bucovinei istorice, aşa cum a fost constituită încă de la mijlocul secolului al XIV-lea, se concede asupra unei rectificări care s-ar putea

admite în sensul cedării zonei Storojineţ-Putila din districtul Vijniţa, care *„n-ar constitui o pierdere mare economică şi nici etnografică”*. Este surprinzătoare această spontană cedare din partea celor care reprezentau interesele Bucovinei, care deşi invocaseră la începutul Memoriului hotărârea luată de Congresul General al Bucovinei la 28 noiembrie 1918, sprijinind-o pe argumente istorice, le dezavuează în finalul aceluiaşi Memoriu. Noroc că propunerea lor n-a fost *„acceptată”* de Comisia pentru delimitarea frontierelor. Memoriul experţilor bucovineni trece sub tăcere situaţia etno-demografică a teritoriului ce urma să fie rupt din Bucovina. Afirmaţia Comisiei pentru delimitarea frontierelor că în acest teritoriu locuiau un număr mic de români putea fi uşor combătut arătându-se că existau, ca urmare a unui îndelungat proces de deznaţionalizare, români, care chiar dacă îşi pierduseră limba, îşi menţinuseră fiinţa etnică prin obiceiuri, folclor, rituri religioase şi mai ales caracteristici fizionomice şi indiciile sangvine. Erau studii ale lui Ion Nistor, D. Ţopa, D. Dan în care se analizau întinderea şi proporţiile procesului de deznaţionalizare a românilor. Se puteau invoca, sub raport istoric, în mod comparativ, rezultatele recensămintelor efectuate între 1775 şi 1910, în evoluţia cărora se putea identifica fenomenul masiv de imigrare ucraineană şi de absorbire a populaţiei româneşti autohtone. În sfârşit, putea fi invocat şi argumentul că întrucât soarta Galiţiei nu era încă hotărâtă, teritoriul contestat României nu intra în componenţa altui stat.

În ziua de 2 iulie 1919, când în mod demonstrativ Ion I.C. Brătianu părăseşte Conferinţa de Pace, lăsând conducerea delegaţiei lui N. Mişu, România depune Consiliului Suprem un lung Memoriu în care, în legătură cu proiectul Tratatului de Pace cu Austria, se arată considerentele pentru care România nu poate semna acest tratat. Cu acest prilej se invocă şi „omisiunea voită” de a nu acorda, în mod legitim, Bucovina în hotarele ei istorice

României, ci de a o remite Marilor Puteri Aliate şi Asociate. Peste câteva zile, cunoscându-se între timp şi propunerea Comisiei pentru delimitarea frontierelor, prin care ni se refuza un important teritoriu al Bucovinei, Ion I.C. Brătianu, la 21 iulie 1919, trimite lui N. Mişu un protest pentru a fi remis Conferinţei de Pace. La pct. B se face o referire expresă la frontiera acceptată de Consiliul Suprem. Au fost adresate proteste Conferinţei de Pace la 24 iulie 1919 de către Societatea mazililor şi răzeşilor, precum şi proteste ale locuitorilor unor comune cedate, precurm Stăneştii de Jos.

În urma memoriilor şi protestelor depuse de delegaţia română, Consiliul Suprem a reinvestit Comisia pentru delimitarea frontierelor să reexamineze problemele teritoriale ale Bucovinei. Întrunită la 22 şi 25 iulie 1919, Comisia, din proprie iniţiativă, a constatat că teritoriul contestat României a devenit un fel de *„res nuilius"*, ceea ce-i dădea nesiguranţă şi instabilitate. Polonia, angajată în lupta armată cu regimul bolşevic instalat în Rusia, nu revendica teritorii din Bucovina. Ucraina era departe de a constitui un stat unitar şi stabil pentru a fi admisă la masa Conferinţei de Pace. Această stare de fapt a durat încă o lungă perioadă de timp, până în martie 1923 când Conferinţa Ambasadorilor Marilor Puteri Aliate şi Asociate a hotărât ca Galiţia să fie alipită Poloniei, urmând ca aceasta să-i asigure o autonomie administrativă şi culturală. În faţa acestui considerent major, însăşi delegaţia americană, în altă componenţă, şi-a reconsiderat poziţia, căzându-se de acord în plenul Comisiei să se redea Bucovinei integritatea ei istorică, cu o singură excepţie, acela al teritoriului din nord-est format din 5 comune (Babin, Luca, Prelipcea, Sviniace şi Crisceatic) care reveneau Poloniei. Raţiunea n-a fost de ordin tehnic şi nici economic, ci s-a urmărit a se asigura continuitatea legăturii de cale ferată între două oraşe din Galiţia, Calomeea şi Zaiesciki. Scopul era de a se evita

comunicaţia prin peaj.

Deşi Consiliul Suprem a aprobat această nouă delimitare a frontierelor Bucovinei încă de la 1 august 1919, hotărârea n-a fost comunicată delegaţiei române decât la 18 decembrie 1919 la câteva zile după ce România a semnat Tratatul de Pace cu Austria, precum şi Tratatul Minorităţilor. Era evident că se exercita o presiune din partea Consiliului Suprem pentru a determina România să-şi modifice poziţia de *„rezistenţă”* împotriva clauzelor minorităţilor şi celor privind facilităţile economice care-i lezau suveranitatea şi independenţa. Abia, după ce noul guvern român, sub preşedinţia lui Al, Vaida-Voevod a dat dispoziţii generalului Coandă, aflat la Paris, să semneze Tratatul de Pace cu Austria şi Tratatul Minorităţilor şi acesta le-a semnat la 10 decembrie 1919, noua frontieră a Bucovinei a devenit publică. S-au adus, la cererea noului guvern, unele modificări în textul noului proiect al Tratatului Minorităţilor care se refereau la suprimarea oricăror trimiteri de la Tratatul de la Berlin din 1878 şi la independenţa condiţionată a României şi eliminarea art. 10 şi 11 care stipulau privilegii acordate comunităţilor evreieşti. Textul Tratatului de Pace cu Austria, semnat de toate părţile, în afară de România, la 10 septembrie 1919, n-a fost modificat, ceea ce de altfel nu mai era posibil, decât cu acordul tuturor părţilor semnatare, în ceea ce priveşte articolul referitor la recunoaşterea suveranităţii României asupra Bucovinei, devenit în noua formă a Tratatului art. 59, acesta, în urma reformulării, decidea transmiterea în favoarea României a suveranităţii asupra părţii din vechiul Ducat al Bucovinei, dar delimitarea teritoriului transmis urma să se facă de principalele Puteri Aliate şi Asociate.

Este de remarcat că textul este numai parţial ameliorat faţă de textul anterior, în sensul că transmiterea suveranităţii se face *„în abstracte”* direct asupra României, dar fără a se delimita *„in concreto”* teritoriul asupra căruia

acesta se exercita. În acest mod se făcea, potrivit dreptului internaţional, o cesiune condiţionată în ceea ce privea un element esenţial al acesteia şi anume „*obiectul*”, adică întinderea teritoriului cedat, de hotărârea ulterioară a unui terţ, adică a principalelor Puteri Aliate şi Asociate. Se poate considera că asupra unui element esenţial al cesiunii, care este obiectul, a intervenit o novaţiune în sensul că s-a creat o nouă obligaţie din partea unui alt debitor, principalele Puteri Aliate şi Asociate, care trebuiau să delimiteze teritoriul Bucovinei. Novaţiunea neavând consimţământul vechiului debitor, adică Austria, şi principalele Puteri Aliate şi Asociate intervenind ca un terţ garant care se obligă să determine „*obiectul*” cesiunii, ea se realizează pe cale de expromisiune (art. 1093 şi 1131 din Codul civil). Se produce, deci, în mod simultan, un dublu efect, unul extinctiv prin stingerea vechii obligaţii şi crearea unei noi obligaţii care revine principalelor Puteri Aliate şi Asociate. Cum această nouă obligaţie nu are niciun termen de aducere la îndeplinire şi nu este supusă nici unei condiţii, ea are un caracter potestativ pur, deoarece evenimentul viitor este nesigur şi depinde exclusiv de voinţa noului debitor. Desigur că rigoarea acestor principii create de relaţiile de drept privat nu este aceeaşi în domeniul relaţiilor internaţionale, unde statele debitoare au multiple posibilităţi diplomatice pentru a determina executarea unei obligaţii chiar dacă aceasta a fost asumată imperfect. Sunt în joc interese politice de conjunctură, care intervin în asemenea cazuri şi asigură o „*bona fide*” între state, în scopul menţinerii încrederii reciproce între state, conform intenţiilor reale ale acestora şi în spiritul acordului internaţional încheiat. De altfel, îndeplinirea acestei obligaţii de către principalele Puteri Aliate şi Asociate s-a produs prin încheierea Tratatului de la Sévres din 10 august 1920 prin care se stabilesc frontierele teritoriului care revenea României din fosta Austrie. Astfel, se realiza, prin două tratate internaţionale,

transmiterea Bucovinei din suveranitatea Austriei în cea a României, stabilindu-se concret şi întinderea teritoriului care forma obiectul acestei transmiteri de suveranitate. Rămânea un mic teritoriu în nord-estul Bucovinei, cuprinzând cinci localităţi, a cărui transmitere s-a făcut prin acord bilateral între Polonia şi România, în cadrul unei rectificări de frontieră. Protocolul încheiat, prin care se efectua o transmitere a suveranităţii obţinute de Polonia asupra acestui teritoriu prin Tratatul de la Sévres din 10 august 1920, a intrat în vigoare prin schimbul de note diplomatice între cele două ţări. Vom remarca faptul că este uzual şi consacrat în dreptul internaţional ca stabilirea de frontiere şi modificările făcute între statele riverane să nu fie supuse ratificării, acceptarea lor fiind realizată prin schimb de note diplomatice.

În perioada anterioară recunoaşterii internaţionale a Unirii Bucovinei cu România, înainte de 20 septembrie 1920, data când a intrat în vigoare, pentru ţara noastră. Tratatul de Pace cu Austria, încheiat la St. Germain en Laye în 10 septembrie 1919, s-au produs o serie de manifestări din exteriorul ţării, care ridicau obiecţiuni în legătură cu trecerea Bucovinei sub suveranitatea românească. Natura acestor manifestări a fost variată; de la interviuri, articole, broşuri, memorii, proteste şi până la ultimatumuri, autorii acestora fiind organizaţii politice şi culturale ucrainene, persoane fizice, lucrând în nume propriu sau în numele altor organizaţii sau chiar formaţiuni statale. Dacă manifestările aparţinând organizaţiilor sau persoanelor fizice pot fi considerate că exprimă opinii cu caracter privat, cu ecou doar în opinia publică, actele adresate de formaţiunile statale, chiar dacă nu au fost recunoscute pe plan internaţional, au caracter oficial şi trebuiau să primească replica statului român, căruia îi erau adresate, în scurta sa existenţă. Republica Democrată Ucraina, instituită în urma revoluţiei naţionale de la Kiev la 15 noiembrie 1918, sub conducerea

Directoratului lui S. Petliura, a manifestat prietenie faţă de România.

Şeful Misiunii Extraordinare Diplomatice a Ucrainei la Bucureşti, prof. C. Matzievici, a declarat într-un Memoriu adresat primului ministru Ion I.C. Brătianu, la 26 iulie 1919, că Ucraina nu voieşte să pună în discuţie problema frontierei cu România, considerând Nistrul ca *frontieră definitivă* între cele două state. Era evident că această formulă cuprindea şi Bucovina cu frontierele ei, mai ales că la acea dată problema Bucovinei era în dezbaterea Conferinţei de Pace de la Paris. Ucraina, care nu stăpânise niciodată nici cea mai mică parte din teritoriul Bucovinei, considera, ca de la sine înţeles, că decizia trebuia luată de acea Conferinţă. De altfel, în ceea ce priveşte Galiţia, fostă provincie austriacă, ocupată la acea dată de trupele poloneze, se arată, expres, în acelaşi Memoriu că guvernul ucrainean este decis să accepte şi să respecte hotărârea ce o va lua Conferinţa de Pace în legătură cu acest teritoriu.

Această atitudine a regimului lui Petliura a fost constantă şi după ce Conferinţa de Pace de la Paris a recunoscut suveranitatea României asupra Bucovinei.

Astfel, într-o convorbire ce a avut-o, la 2 mai 1921, cu prilejul Conferinţei de la Genova, cu Ion I.C. Brătianu, pe atunci prim-ministru, delegatul Consiliului Naţional Ucrainean (de nuanţă petliuristă), Lemceko, a declarat că nu va ridica problema Bucovinei, întrucât Conferinţa de Pace a recunoscut întreaga Bucovină ca aparţinând României.[195] De asemenea, într-o notă din 4 august 1921, Legaţia noastră din Roma informa Ministerul de Externe că într-un Memoriu întocmit de delegatul Consiliului Naţional Ucrainean, Halip, şi prezentat guvernului italian, se afirma că Ucraina recunoaşte „*statu-quo post bellum*”, adică noua ordine internaţională şi frontierele stabilite

195 Arhiva M.A.E., Fond 71/1914 E 2, vol. 9, fila 250.

după război.[196]

Regimul bolşevic care şi-a consolidat poziţia în Ucraina abia după retragerea trupelor lui Petliura prin teritoriul ţării noastre în Polonia şi apoi în emigraţie în ţările Occidentului, în toamna anului 1919, a avut o atitudine de dezinteres faţă de Bucovina.

Începând de la primele discuţii care au avut loc la Copenhaga, în perioada 9 – 14 februarie 1920, între Ciotori şi Litvinov şi până la ultimele tratative şi întâlniri din iulie – august 1936 între Titulescu şi Litvinov, niciodată, cu ocazia diferitelor întrevederi şi tratative bilaterale sau în cadrul Conferinţelor sau reuniunilor multilaterale, nu s-a ridicat vreo pretenţie asupra Bucovinei.

Un fapt izolat rămâne ultimatumul din 2 mai 1919 adresat de Gh. Rakovski, preşedintele Comisarilor Poporului din Ucraina, fost şef al mişcării socialiste din România înainte de 1916. Prin acest act *„diplomatic"* se cere guvernului român să evacueze în termen de 48 de ore armata de pe teritoriul Bucovinei. Este fără îndoială că acest ultimatum avea în vedere, în primul rând, raţiuni strategico-militare ale comunismului internaţional. Reuşind să recucerească puterea în Ucraina şi voind să sprijine regimul comunist instaurat de scurt timp în Ungaria, comunismul internaţional vedea în prezenţa armatei române în Bucovina un obstacol în calea cuceririi acestei părţi a Europei. Prin ultimatum nu se invocau *„drepturile"* Ucrainei asupra unei părţi din teritoriul Bucovinei şi nici nu se protesta împotriva administraţiei româneşti, ci se arăta, fără echivoc, că Ucraina Sovietică nu poate tolera să fie despărţită de Ungaria sovietică. După ce regimul din Ungaria a fost înlăturat şi pericolul unei joncţiuni prin Galiţia între forţele bolşevice ucrainene şi cele ungare a dispărut, diplomaţia ucraineană n-a înţeles nici măcar să răspundă ofertei guvernului român de a duce

196 Ibidem, fila 43.

tratative asupra problemelor ce sunt considerate litigioase. Cu totul incidental, în ultima zi a Conferinţei româno-sovietice de la Viena, la 2 aprilie 1924, cerând un referendum în Basarabia, delegatul sovietic a argumentat că numai acceptând această formă de consultare a poporului guvernul român va putea scăpa de acuzarea că deţine puterea printr-un act de violenţă, aşa cum face în Bucovina locuită în majoritate (?) de ţărani ucraineni.[197] O constatare comparativă, chiar dacă este inexactă, nu poate constitui o revendicare a teritoriului Bucovinei, cu atât mai mult cu cât pe ordinea de zi a Conferinţei la problemele teritoriale în litigiu figura exclusiv Basarabia.

Prima şi singura revendicare formală a Nordului Bucovinei s-a produs abia prin Nota ultimativă din 26 iunie 1940, adresată guvernului român. Niciodată, până la această notă, URSS, Rusia sau Ucraina n-au emis pretenţii asupra Bucovinei, nici pe cale diplomatică şi nici prin relaţii politice sau de orice fel.

Brusca invadare a teritoriului de Nord al Bucovinei din 1940 este semnificativă nu numai prin schimbarea atitudinii sovietice, dar are şi implicaţii din punct de vedere ai dreptului internaţional şi al relaţiilor internaţionale dintre state. Momentul *„ales”* coincide cu faza de exacerbare a imperialismului dictatorial în Europa şi îmbracă forma *„forte”* în impunerea voinţei unei mari puteri care sub pretextul *„revendicării”* urmăreşte *„ocuparea”* unui teritoriu.

ANEXE

Anexa I

ARTICOLUL-PROGRAM PUBLICAT ÎN „GLASUL BUCOVINEI”, CERNĂUŢI, NR. 1, 22 OCTOMBRIE 1918

Ce vrem?

Evenimentele se precipită.

În vremurile mari care se pregătesc nu mai e voie să

197 Arhiva M.A.E., Fond 71/URSS, anul 1924, vol. 76.

mergem izolaţi, fiecare pe drumul său, ci trebuie să ne strângem rândurile, să ne sfătuim unul cu altul şi din sfătuirile noastre să răsară o orientare pentru publicul mare.

Din conştiinţa acestei trebuinţe se naşte publicaţia periodică *„Glasul Bucovinei”*.

Cei ce iscălim acest articol-program nu vrem să alcătuim un nou partid politic, ci ne-am adunat spontan la această manifestare românească, convinşi că de acum nu mai e vreme de aşteptare. Suntem încredinţaţi că orice român se va alătura programului nostru.

Ştim foarte bine că nu aici, în Bucovina, se va hotărî asupra sorţii noastre şi că nu o mână de oameni, oricât de bine intenţionaţi ar fi ei, vor putea decide asupra vreunei chestiuni, care nu mai e numai a noastră, ci alcătuieşte o parte a marei probleme europene. Dar, dacă aiurea se va hotărî asupra sorţii popoarelor, ele vor fi întrebate mai întâi de voinţa lor. De aceea trebuie să ştim de pe acum ce vrem şi să o spunem cu glas tare, împiedicând din vreme orice acţiune care s-ar întreprinde în determinentul intereselor româneşti.

VREM: să rămânem români pe pământul nostru strămoşesc şi să ne ocârmuim singuri, precum o cer interesele noastre româneşti;

NU MAI VREM: să cerşim de la nimeni drepturile care ni se cuvin, ci în schimbul jertfelor de sânge aduse în acest război – jertfe mai dureroase decât ale altor popoare – PRETINDEM: ca împreună cu fraţii noştri din Transilvania şi Ungaria, cu care ne găsim în aceeaşi situaţie, să ne plăsmuim viitorul care ne convine nouă în cadrul românismului.

CEREM; să putem aduce la Congresul de Pace aceste postulate ale noastre prin reprezentanţi aleşi de noi înşine din mijlocul naţiunii noastre.

Stăm pe punctul de vedere al principiilor lui Wilson, adoptate şi de ministrul austro-ungar de Externe. Nu vrem

decât ceea ce după drept ni se cuvine, şi eluptând drepturile noastre nu vom scurta pe nimeni în drepturile lui. Dar ceea ce după drept ni se cade, acum când zorile dreptăţii au răsărit pretutindeni, o vom cere neînfricaţi şi nu există jertfa pe care să n-o aducem cu drag pentru împlinirea idealului nostru.

Cernăuţi, 11 octombrie 1918

George Băncescu Dr. Vasile Marcu

Dionisie cav. de Bejan Alecu Procopovici

Dr. Isidor Bodea Dr. Eudoxie Procopovici

Dr. Vasile Bodnărescu Dr. Sextil Puşcariu

Dr. Octavian Gheorghian Gheorghe Şandru

Dr. Max Hacman Dr. Valerian Şesan

Dr. Cornei Homiuca Alexandru Vitencu

Anexa II

CUVÂNTUL LUI IANCU FLONDOR LA CONSTITUANTA BUCOVINEI DIN 27 OCTOMBRIE 1918

Domnilor.

O iobăgie naţională de aproape un secol şi jumătate, pe cât de dureroasă pe atât de ruşinoasă, e pe sfârşite. Poporul român din Bucovina e pe cale de a sparge şi de a lepăda lanţul care i-a ferecat sufletul. Liberi, în puterea suveranităţii naţionale, dumneavoastră veţi hotărî astăzi, ce veţi afla de bine pentru un viitor fericit şi falnic al neamului românesc din Bucovina. Dar, să nu uităm, domnilor, că acest moment înălţător s-a născut din suferinţe grele şi adâncă jale şi e sfinţit cu sânge abundent al eroilor noştri. Vă provoc să vă sculaţi în picioare ca semn de juruinţă că nu-i vom uita niciodată şi că ne vom arăta întotdeauna demni de sacrificiul lor. Închei cu rugămintea fierbinte: „Dee Dumnezeu la momentul acesta mare şi acele care vor urma să afle în rândurile noastre numai suflete mari”.

Ion Nistor, Unirea Bucovinei – 28 noiembrie 1918.

Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1928, p. 36 – 37.

Anexa III

CONSILIUL NAŢIONAL ROMÂN – 100 membri

50 membri aleşi de Adunarea Naţională la 27 octombrie 1918

1. Balmoş Gheorghe (Arborea)
2. Băncescu Gheorghe
3. Bejan Dionisie
4. Bondărescu Vasile.
5. Boncheş Gheorghe
6. Bucevschi Dumitru
7. Candrea Ion (Cândreni)
8. Clain Comei
9. Culda Toader (Mahala)
10. Dan Dimitrie
11. Flondor Nicu
12. Flondor Iancu
13. Gheorghian Octavian
14. Grigorovici Gheorghe
15. Homiuc Cornel
16. Hurmuzachi Alexandru
17. Hurmuzachi Constantin
18. Iacoban Mihai
19. Iliuţ Ion
20. Isopescu-Grecul Constantin
21. Jascu Constantin (Uideşti)
22. Leuştean Tedor (Fundul Moldovei)
23. Lupu Florea
24. Marcu Vasile
25. Mihalescu Nicolae
26. Niculiţă Popovici Constantin
27. Odoilicean Ilie (Doma)
28. Onciul Aurel
29. Popovici Dorimedont
30. Popovici Alecu
31. Procopovici Alecu
32. Puşcariu Sextil

33. Reuţ Romul
34. Saghin Alexandru
35. Şandru Gheorghe
36. Şandru Alboi Vasile
(Câmpu Lung)
37. Sârbu Gheorghe
38. Zbiera Radu
39. Scalat Modest
40. Simionovici Teofil
41. Tamavschi Ipolit
42. Teleaga Gheorghe (Horodnic)
43. Tomaşciuc Victor
44. Tomoioagă Laurentie
45. Turcan Aurel
46. Turcan Dimitrie
47. Vasilovschi Nicu
48. Voitea Gheorghe
49. Voronca Aurel
50. Zanca Teoader (Storojineţ

Completare (50 membri aleşi în şedinţa Consiliului Naţional din 25 noiembrie 1918)

51.T.V. Stefanelli
52. Ion Nistor
53.O. Tofan
54.V. Greciuc
55. Filaret Doboş
56. Marmeliuc Dimitrie
57. Victor Bondarescu
58. Preot Nicolae Vlad (eronat iniţial Nicolae Dan)
59. Aurel Morariu
60.G. Rotică
61. Fediuc
62. Carabiovschi
63. Romul Dan (Suceava)
64. Traian Ilcău (Cernăuţi)

65.D. Loghin (Bădeuţ)
66. Constantin Nastasi (Rădăuţi)
67. Ilie Berlevschi (Rădăuţi)
68. Vespasian Reuţ (Rădăuţi)
69. Grigori Lavric (Vicov)
70.N. Cojocam (Sf. Ilie)
71. Eugen Sârbu (Bosanci)
72.N. Cormoş (Bălăceanca)
73. Al. Ieşan (Suceava)
74. Ion Ursachi (Suceava)
75. Ion Anghel (Câmpu Lung)
76. Dr. V. Gheorghiu (Cernăuţi)
77. Dr. I. Stârcea (Cernăuţi)
78. Nichita Axani (Cotul Ostriţa)
79. Scraba (Cernauca)
80. Ghiţă Crososchi (Rarancea)
81. Max Hacman (Cernăuţi)
82. Cornel Tamovieţchi (Cernăuţi)
83. Anastasie Pridie (Cernăuţi)
84. Eugen Botezat (Cernăuţi)
85. Ing. Vasile Reus (Gura Humorului)
86. Petru Popescu (Cernăuţi)
87. Octavian Voronca (Cernăuţi)
88. Grigori Pătan (Cernăuţi)
89. Ifrim Popescu (Rădăuţi)
90. Ambrozie Gribovici (Gura Humorului)
91. Dimitrie Vodă (Baiaşeşti)
92.G. Cozmiuc (Braşca)
93. Ghiţă Eimoiai (Ilişeşti)
94. Apolo Patraş (Şiret)
95. Dimitrie Olinic
96. Damian Nimigeanu (Tereblecea)
97. Ion Zbierea (Storojineţ)
98. Nicu Percec (Crasna)
99. George Cuciureanu

100. Dr. Radu Grigorcea
101. Voicu Nichita.
— Cel de al 101 urma să-l înlocuiască pe Aurel Onciul
„*Glasul Bucovinei*”, Cernăuţi, nr. 3, 29 octombrie 1918 şi nr. 11, 26 noiembrie 1918.

Anexa IV

HOTĂRÂREA ADUNĂRII NAŢIONALE UCRAINENE DE LA
CERNĂUŢI DIN 3 NOIEMBRIE 1918

1. Oraşul Cernăuţi, circ. Zastavna, Cotmani, Văzcăuţi şi Vijniţa în întregime, circ. Cernăuţi şi Şiret după majoritatea stabilită la ultimul recensământ şi unele localităţi din Storojineţ, Rădăuţi, Suceava şi Câmpulung, cu majorităţi ucrainene, devin teritorii naţional-ucrainene.

2. Asupra acestor teritorii se preia puterea de Consiliul Naţional Ucrainean.

3. Se asigura dreptul minorităţilor, în special al evreilor.

4. Se preconizează elaborarea unei constituţii pentru statul ucrainean.

5. Contra aspiraţiilor părţilor străine asupra teritoriului ucrainean, în special contra hotărârilor Adunării române din 27 octombrie 1918, care prin nesocotirea principiului autodeterminării popoarelor şi intenţia făţişă de a anexa întreaga Bucovină de către boierii reacţionari şi preoţime, se face un energic protest cu declaraţia că poporul nostru va apăra până la ultima picătură de sânge pământul strămoşesc. Totuşi, Consiliul Naţional este gata să trateze cu reprezentanţii poporului român şi ai altor popoare.

6. Adunarea populară însărcinează pe delegaţii bucovineni ai Consiliului Naţional Ucrainean să preia puterea în ţinuturile ucrainene.

E. Prokopovicz, *Das Ende der osterreichischen Herrschaft* in der *Bukowina*, München, 1959, p. 143.

Anexa V

PROTOCOLUL DE TRANSMITERE A PUTERII DE GUVERNĂMÂNT ASUPRA BUCOVINEI DIN 6 NOIEMBRIE 1918

La orele 11, 35 apărură în faţa mea domnii deputaţi Semaca şi Spenu şi membrul în Comitetul Ţării Popowicz cu locotenentul Ilie Popowicz, în numele Radei Naţionale Ucrainene.

Deputatul Semaca mă anunţă că palatul administraţiei este ocupat de miliţia ucraineană şi mă somă să transmit puterea administrativă în teritoriile ucrainene din Bucovina, precum şi în oraşul Cernăuţi, asupra Radei Naţionale Ucrainene.

Eu am răspuns că cedez în faţa forţei şi că încetez de a funcţiona. În faţa acestei situaţii am declarat că sunt gata să transmit puterea guvernamentală în Ţara Bucovinei asupra reprezentanţilor naţiunii române şi ucrainene, şi anume asupra acelor reprezentanţi care sunt gata să exercite aceasta transmisiune de putere în înţelegere mutuală.

După comunicările ce mi s-au făcut la orele 4 după-amiază. Rada Ucraineană şi deputatul Aurel Onciul, care mi-a declarat că este delegatul Consiliului Naţional Român ce s-a constituit în baza preaînaltului manifest din deputăţii din Parlament, se declarară gata de a lua în primire puterea guvernamentală în înţelegerea mutuală.

În consecinţă, transmit puterea guvernamentală în Ţara Bucovinei asupra sus-pomeniţilor domni, reprezentanţi ai naţiunii române şi ucrainene.

Semnează (ss) Etzdorf, Semaca şi Onciul

Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1991, pp. 383 – 384.

Anexa VI

MANIFESTUL UCRAINENILOR

Manifest către cetăţenii liberi ai tuturor naţiunilor şi stărilor ţării

Cetăţeni.

Valuri gigantice ale eliberării popoarelor s-au abătut şi până la noi, momentul mare de azi cheamă şi populaţiunea Bucovinei sub steagul libertăţii.

Guvernul cel vechi, ce n-a voit sau n-a priceput să se acomodeze la dorul libertăţii al popoarelor, a trebuit să cadă, l-a surpat victoriosul spirit al timpului. Fără nicio foiţa branhială, numai în urma neevitabilei evoluţiuni istorice a picat cârma din mâinile guvernului de până acum.

Guvernul cel vechi a pierit de la sine şi ne vedem necesitaţi de a forma un organ nou, care să ieie asupra sa funcţiunile unui guvern de stat. Regretăm foarte mult că năzuinţa sinceră a ucrainenilor acestei ţări de a forma un guvern împreună şi în bună înţelegere cu reprezentanţii celorlalte naţiuni n-au avut niciun succes, din care cauză am ajuns într-o stare de nesuferit a anarhiei, care ameninţa pe toţi şi pe fiecare îndeosebi în nimicirea culturii, averii şi vieţii.

Într-un moment de atât de mare responsabilitate, Sfatul Naţional al Ucrainenilor, unica în momentul prezent putere bine organizată, s-a decis a lua asupra sa greaua sarcină de a ţine ordinea şi siguranţa publică.

1. Luând în mâna sa guvernul în oraşul Cernăuţi şi în acea parte a ţării care în majoritatea sa este locuită de ucraineni.

2. Luând sub scutul său toate oficiile centrale în oraşul Cernăuţi.

Cetăţeni.

Sfatul Naţional al Ucrainenilor (Ucrainsca Nationalna Rada) stă neclintit pe platforma dreptului plinei, prin nicio forţă nemărginită, destinări de sine a popoarelor, fiind totodată deplin conştient că împărţirea teritorială a ţării noastre o vor decide judecătorii lumii la Congresul de Pace.

Formând pe platforma aceasta guvernul spre ţinerea

ordinii şi siguranţei publice, ne adresăm la toţi cetăţenii: sprijiniţi guvernul acesta provizor şi organele lui, care în momentul restrişte! de astăzi a luat asupra sa sarcina grea de a feri oraşul Cernăuţi de o soartă nefastă sperând că nu vor mai aştepta mult ora mântuitoare a păcii dorite, să o salutăm sub steagul destinului de sine al popoarelor.

Cernăuţi, 6 noiembrie 1918.

Delegaţiunea bucovineană – Ucrainsca Nationalna Rada. Deputaţii parlamentari: Nicolai Vasilco, Anton Lucaşevici, Ilie Semaca, Nicolai Spenul.

Deputaţii dietali: Iosef Buracewschej, păr. Teofil Drancevscej, dr. Teodor Halip, Nicolai Havreşciuc, Teodor Ivanţichej, Marc Curoş, Teodor Levitschej, Ioan Pauliuc, Iesotei Pihuleac, Omilian Popovicz.

Pentru Partidul Naţional-Democrat: Dr. Nicolai Drobomeiţchej, Emilian Ivanitschej, Vladimir Feodorovici.

Pentru Partidul Poporal: dr. Claudiu Bilinschy, dr. Miron Corbuda, dr. Roman Tehelschej.

Pentru Partidul Radical: Ilarie Carbuhtschej, Ilie Popovici, Gheorghe Serbeniuc.

Pentru Partidul Social-Democrat: Grigori Andrişciuc, llsif Bezpalco, Vladimir Saronevici.

Originalul în ruteană, română, germană

Teodor Bălan, *Bucovina în războiul mondial* p. 133.

Anexa VII

PROCLAMAŢIA LUI AUREL ONCIUL

Proclamaţie

Guvernul împărătesc, considerând misiunea sa finită, ne-a predat astăzi nouă, în însuşirea de comisari naţionali ai poporului român pe de o parte şi ucrainean pe de altă parte, puterea sa în Bucovina, fără să o împartă.

Puşi în faţa acestui fapt împlinit, noi, ca să împiedicăm anarhia şi să menţinem ordinea şi siguranţa publică, am luat în seamă puterea şi am împărţit-o între noi în modul următor:

1. Atât poporul român cât şi cel ucrainean îşi rezervă

pretenţiunile sale relative la teritoriul Bucovinei precum au fost formulate de reprezentanţii lor legitimi, lasă însă ca Congresul de Pace să hotărască definitiv în chestia aceasta.

2. Până la hotărârea viitoare se menţine starea faptică.

3. Competenţa ambelor guverne respective se bazează pe majoritatea relativă din comună precum a fost consultată la recensământul din anul 1910. Drept aceea, comunele în care majoritatea relativă a poporaţiunii este română sunt supuse guvernului român, iar comunele în care majoritatea aceasta este ucrainã, guvernului ucrain.

4. În comunele acelea în care majoritatea populaţiunii nu este nici română, nici ucrainã, reprezentanţa legală a comunei va hotărî căruia din ambele guverne din chestie vrea să fie supusă, lipsind o reprezentanţă legală, hotărârea respectivă se va lua sub prezidiul garantului instituit de sfatul consultativ, iar lipsind şi el, de membrii prezenţi în comună ai ultimului comitet comunal ales legal.

5. Până a se lua hotărârile acestea, comunele Alexanderdorf, Katherinendorf, Sadagura şi Vijniţa sunt supuse guvernului ucrainean, toate celelalte comune neromâne şi neucraine, afară de Cernăuţi, guvernului român.

6. Oraşul Cernăuţi, capitala ţării, rămâne sub administraţia interimistică de până acum, dispoziţiuni într-a doua instanţă se pot lua numai în înţelegere între guvernul român şi cel ucrainean. Învoiala prezentă intră imediat în vigoare.

O aducem la generală cunoştinţă, provocăm poporaţiunea să respecte ordinea şi liniştea publică.

Cernăuţi, 6 noiembrie 1918

Teodor Bălan, *Bucovina în războiul mondial*, p. 134.

Anexa VII

Adresa tel. Nr. 190 din 5 noiembrie 1918 ora 23, 45 a preşedintelui Consiliului de Miniştri Al. Marghiloman către

Jean P. Carp la Ministerul Afacerilor Externe la Bucureşti, pentru a fi comunicata contelui Demblin, ministrul Austriei la Bucureşti.

Vă rog să aveţi amabilitatea să comunicaţi contelui Demblin că Consiliul Naţional Român care s-a constituit la 27 octombrie 1918 la Cernăuţi cât şi populaţia din Suceava, Iţcani şi Gura Humorului au făcut un apel stăruitor la protecţia guvernului român. Noi am fost forţaţi să dispunem intrarea trupelor în Bucovina pentru salvarea populaţiei. Autorităţile imperiale au părăsit ţara şi frontiera fiind abandonată, au făcut operă de poliţie contra anarhiei, care dizolva provincia. Aş vrea să definesc bine condiţiile în care acţiunea noastră a avut loc şi sper că contele Demblin o va aprecia la justa valoare.

Preşedintele Consiliului de Miniştri (ss) Al. Marghiloman

Arhiva Fond 71 E 2, vol. 31, Partea I, fila 146.

Anexa IX

PROCLAMAŢIA GENERALULUI IACOB ZADIK DIN 9 NOIEMBRIE 1918

Răspunzând la chemarea Consiliului Naţional Bucovinean, armata română, din înalt ordin al M.S. Regelui Ferdinand I al României, a păşit pe pământul Marelui Voievod Ştefan, pentru a ocroti viaţa, avutul şi libertatea locuitorilor de orice neam şi credinţă împotriva bandelor de criminali, care au început opera lor de distrugere în frumoasa voastră ţară. Trecând hotarul pus între noi de o soartă vitregă acum 100 şi mai bine de ani, trupele române sosesc în mijlocul vostru, aducându-vă dragostea şi sprijinul lor, pentru libera împărţire a dorinţelor născute din dreptul legitim al popoarelor de a dispune de soarta lor.

Stăpânit de aceste sentimente şi cu credinţă în sinceritatea cererii voastre de ajutor, invităm poporul bucovinean ca să nu se abată sub niciun motiv de la viaţa şi ocupaţiunile sale normale, subsemnatul garantează

oricărui locuitor libera exercitare a drepturilor sale civile şi face cunoscut, în acelaşi timp, că se va reprima cu toată severitatea cuvenită orice încercare de dezordine, acte de violenţă sau nesupunere la ordonanţele date de noi.

(ss) General Iacob Zadik

Ion Nistor, *Zece ani de la Unirea Bucovinei*, Cernăuţi, 1928, p. 41, anexe.

Anexa X

CUVÂNTUL LUI IANCU FLONDOR, PREŞEDINTELE CONSILIULUI NAŢIONAL ROMÂN, ÎN ÎNTÂMPINAREA, LA 11 NOIEMBRIE 1918 ORA 12, A GENERALULUI ZADIK ÎN SALA „ARMONIA" A PALATULUI NAŢIONAL ROMÂN DIN CERNĂUŢI

Domnule general.

Ca preşedinte al Consiliului Naţional am dorinţa să binecuvântez falnica oaste română la intrarea ei în capitala Bucovinei, acestei ţări care păstrează în sânul ei sfintele moaşte ale marelui nostru Domn Ştefan.

Suntem pe cale să întregim iarăşi moştenirea lui, România Mare! Sufletul lui nemuritor este în mijlocul nostru. Resimt un sfânt fior ce trece prin inimile noastre!

Dar, nu este dat fiinţei omeneşti de a fixa în grai viu o astfel de simţire. Numai o rugăciune fără cuvinte, care se înalţă la ceruri, îi poate corespunde întrucâtva.

Domnule general.

Daţi-mi voie să vă binecuvântez aşa cum o fac doi fraţi iubitori, care, după o lungă şi dureroasă despărţire, se întâlnesc pentru a nu se mai despărţi niciodată.

O fac deschizând braţele mele şi strângându-vă la piept.

„*Monitorul Bucovinei*", Fascicula 1, 14 noiembrie 1918.

Anexa XI

LEGEA FUNDAMENTALĂ DIN 12 NOIEMBRIE 1918 ASUPRA PUTERILOR ŢĂRII BUCOVINEI

În virtutea suveranităţii naţionale şi pe baza

hotărârilor Constituantei Ţării Bucovinei luate în adunarea din 27 octombrie 1918, Consiliul Naţional decretează următoarea:

Lege provizorie

Alt. I – în Consiliul Naţional instituit de Constituantă e întrupată suprema putere a acestei Ţări.

Alt. ÎI – Puterea legislativă o exercită Consiliul Naţional singur, în calitate de corp legiuitor (Cameră).

Art. III – Consiliul Naţional se constituie alegând din sânul său un preşedinte, trei vicepreşedinţi şi un director al biroului prezidial.

Directorul e responsabil pentru legalitatea actelor prezidiale.

Alt. IV – Preşedintele împreună cu directorul girează agendele Con siliului Naţional şi-l reprezintă în afară.

Art. V – Hotărârile Consiliului Naţional nu sunt valabile dacă nu sunt semnate de doi preşedinţi şi contrasemnate de director.

Alt. VI – Puterea executivă o exercită Consiliul Naţional prin funcţionarii numiţi de el (secretari de stat)

Art. VII – Consiliul Secretarilor de stat în frunte cu un preşedinte formează Guvernul Ţării.

Art. VIII – Secretarii de stat sunt responsabili, fiecare în parte şi toţi împreună Consiliului Naţional pentru aplicarea exactă a hotărârilor lui şi pentru legalitatea tuturor măsurilor luate de ei.

Art. IX – Privitor la responsabilitatea şi urmărirea guvernului se va aplica, prin analogie, legea corespunzătoare a Regatului Ro mâniei dacă până la un caz dat nu se va promulga o lege specială.

Art. X – Se stabilesc următoarele secretariate de stat:

1. Prezidiul guvernului
2. Secretariatul de stat pentru afacerile externe
3. Secretariatul de stat pentru Interne
4. Secretariatul de stat pentru finanţe
5. Secretariatul de stat pentru justiţie

6. Secretariatul de stat pentru apărarea ţării
7. Secretariatul de stat pentru agricultură
8. Secretariatul de stat pentru instrucţie publica
9. Secretariatul de stat pentru culte
10. Secretariatul de stat pentru comerţ şi industrie
11. Secretariatul de stat pentru afacerile sociale şi ale alimentării publice
12. Secretariatul de stat penau afacerile lucrărilor publice şi reedificărilor
13. Secretariatul de stat penau afacerile de comunicaţii, poştă şi telegraf
14. Secretariatul de stat pentru salubritate publică

Art. XI – Funcţionarii care stau în fruntea secretariatelor poartă titlul de „secretari de stat”, preşedintele lor titlul de „preşedinte al guvernului”.

Art. XII – Această lege intră în vigoare odată cu publicarea ei.

Textul a fost trimis lui C, Berariu, şeful biroului presei pentru a fi publicat în proximul număr al „Monitorului Bucovinei” din 16 noiembrie 1918.

Ion Nistor: *Unirea Bucovinei – 28 noiembrie 1918*.

Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1928, p. 113 – 114.

Anexa XII

GUVERNUL BUCOVINEI

ALES DE CONSILIUL NAŢIONAL ROMÂN LA 12 NOIEMBRIE 1918

Preşedinte al guvernului şi ad-interim la Justiţie Iancu Flondor

Externe Sextil Puşcariu

Interne Dori Popovici

Finanţe şi ad-interim Apărarea Naţionala Nicu Flondor

Agricultura Gheorghe Sârbu

Instrucţie Radu Zbiera

Culte Ipolit Tarnavschi

Comerţ şi Industrie Max Hacman
Afaceri Sociale şi Alimentaţie Publică Vasile Marcu
Lucrări Publice Aurel Ţurcan
Comunicaţii, Poştă şi Telegraf Cornel Tarnovieţchi
Salubritate Publică Dr. Octavian Gheorghian
* de la 15 noiembrie 1918 este ales în şedinţa guvernului (secretarillor de stat) D. Marmeliuc ca titular la Apărarea Naţională
Ion Nistor, *Zece ani de la Unirea Bucovinei*.
Cernăuţi, 1928, p. 111, anexe.
Anexa XIII
PROIECTUL PRIVIND COMPONENŢA
GUVERNULUI BUCOVINEI
Preşedinte; Iancu Flondor
Locţiitori pentru Apărarea Naţională şi Garanţia Publică:
C. Isopescu-Grecul
Dori Popovici
Externe: Alexandru Hurmuzachi
Finanţe; Aurel Onciul
Interne: Nicu Flondor
Culte: Ipolit Tarnavschi
Instrucţiune Publică: Eusebie Popovici
Justiţie: Teofil Simionovici
Agricultură: George Sârbu
Afaceri Sociale: George Grigorovici
Salubritate: Octavian Gheorghiu
Lucrări Publice: Ţurcan
Telegraf: Cornel Tarnovieţchi
Arhivele Statului, Arhiva centrală istorica.
Fond Iancu Flondor, Dosar 20, fila 69 verso.
Anexa XIV
PROCLAMAŢIA LUI IANCU FLONDOR.
PREŞEDINTELE CONSILIULUI NAŢIONAL
Către poporul român.
Războiul mondial, lupta gigantică a dreptăţii şi

libertăţii în contra militarismului şi imperialismului asupritor, a dat naştere şi libertăţii naţiuni lor subjugate.

Românii bucovineni, folosindu-se şi ei de dreptul suveranităţii naţionale, recunoscut acum de toată lumea, au hotărât în Constituanta lor din 27 octombrie 1918 să stăpânească singuri ţara lor Bucovina, sfanţul lor pământ strămoşesc.

Fostul guvern austriac s-a opus la această cerere îndreptăţită, a cedat însă forţei rutenilor. Astfel a trecut puterea ţării în mâna rutenilor şi s-a dezlănţuit în urmă anarhie peste toată ţara.

În faţa acestor împrejurări, Consiliul Naţional, reprezentanţa legitimă a poporului român, a fost nevoit să recurgă la ajutorul fraţilor din Regat, cerând intervenţia oştii româneşti.

Majestatea Sa Regele României, răspunzând la această cerere întemeiată, a dispus intrarea armatei în ţară.

Spre a restabili dreptatea şi ordinea. Consiliul Naţional a luat în ziua de 10 noiembrie în seamă stăpânirea ţării şi va exercita puterea prin guvernul său.

Locuitorii acestei ţări de altă naţionalitate sunt provocaţi chiar în interesul lor, bineînţeles, să se supuie acestui guvern care va şti să ia în considerare interesele lor fireşti.

Cernăuţi, la 12 noiembrie 191

Preşedintele Consiliului Naţional

(ss) Dr. Iancu Flondor

Ion Nistor, *Unirea Bucovinei – 28 noiembrie 1918, Studii şi documente*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1928, p. 117.

Anexa XV

PROGRAMUL GUVERNULUI BUCOVINEI, EXI US DE IANCU FLONDOR. ŞEFUL GUVERNULUI, ÎN ŞEDINŢA CONSILIULUI NAŢIONAL ROMÂN DIN 13 NOIEMBRIE 1918

Înaltă Cameră, Dumneavoastră aţi hotărât ieri să desfăşor în şedinţa de azi programul guvernului. Urmând acestei hotărâri, am onoarea, în numele guvernului, să vă comunic următoarele: înainte de toate trebuie să accentuez că guvernul actual se poate ocupa numai cu chestii provizorii pentru că are în vedere, în scurt timp, să aducă un proiect de lege electorală pe baze largi, după care se vor face alegerile şi vor fi reprezentate toate stările, naţiunile şi confesiunile. Prin urmare şi programul nostru nu poate fi decât ceva provizoriu. Guvernul crede că, înainte de toate, e absolut de trebuinţă a linişti ţara şi populaţiunea, a da încredere populaţiunii în imparţialitatea lui şi a elimina orice bănuială asupra atitudinii guvernului. Circulă, de pildă, zvonul că dorim să suprimăm mişcarea socială şi cea naţională. Aceasta nu avem de gând să o facem, şi nici n-a fost în intenţiunile noastre. Din contra, pentru guvernul actual, linia de conduită, aşa zicând şira spinării, sunt rezoluţiunile Constituantei din 27 octombrie. Cu principiile acele, stă şi cade guvernul. Programul guvernului se mişcă numai în cadrul acesta şi în special şi în cadrul rezoluţiunii a patra a Constituantei, în care se zice referitor la naţiunile şi confesiunile celelalte că Constituanta doreşte să reguleze toate raporturile în bună înţelegere în baza principiului proclamat de prezidentul Statelor Unite, după care toate naţiunile au să-şi hotărască singure soarta. Şi guvernul va căuta să pună principiul lui Wilsonian aplicare. Actualmente, Consiliul Naţional nu are în sânul său reprezentanţi din naţiunile celelalte. Guvernul va căuta însă să susţie cu reprezentanţii legitimi ai naţiunilor acelora.

În locul acesta, permiteţi-mi, Domnilor, să deviez puţin. În jurnalul „Morgenblatt” s-a publicat o scrisoare deschisă la adresa guvernului, şi anume o scrisoare fără subscriere, anonimă. Guvernul nu a răspuns, şi nici nu va răspunde în viitor. Numai cu reprezentanţii legitimi guvernul va intra în tratări şi cu ei va sta de vorbă. Acolo,

însă, va căuta să corespundă în toate cerinţele celorlalte naţionalităţi.

Trecând la partea specială a programului îl voi desfăşura întâi în mod lapidar. Când se va deschide discuţia, multe iniţiative vor fi aduse şi vor da un rezultat frumos. Căci guvernul nu are ambiţia să dea ceva care nu se poate modifica, cât timp iniţiativele aduse nu vor trece peste cadrul rezoluţiilor Constituantei.

Privitor la politica externă, guvernul va căuta să întreţină legături strânse cu Regatul şi cu ardelenii şi, dacă va fi dată posibilitatea, cu celelalte state.

Privitor la Interne are în vedere servirea intereselor obşteşti, desfiinţarea sistemului de corupţie care a promovat în această ţară, în mod regretabil, interesele particulare. Ce vom urma în privinţa aceasta, poate în mod draconic, e dictat de împrejurări. Căci în afară de ceea ce sistemul acesta are putred, el a mai sporit în cursul războiului. Vom căuta să stabilim un contact viu al organelor administrative cu populaţia prin consilii districtuale cu vot consultativ. Vreau să eliminez prin aceasta munca enormă şi sterilă ce se face la prefecturi; în modul acesta se vor lega prefecturile cu populaţiunea. Guvernul doreşte să stea în contact cu populaţiunea, el vrea să se pună în legătură prin grai viu cu poporul. Cu aceasta se va reduce munca sterilă a organelor administrative. Vom pregăti legile electorale pentru comune şi pentru reprezentanţele urbane şi rurale, pe baza sufragiului universal, direct şi secret. Alegerea activă şi pasivă, cu dreptul de alegere şi pentru femei.

În privinţa Finanţelor stăm rău. Evenimentele ultimelor 14 zile ne-au sărăcit şi mai tare. Restul averii disponibile a ţării a dispărut. Acu nu putem salva situaţia pentru un timp îndelungat, căci nu ne dă mâna şi nu voim să prejudecăm ca să nu se spună că numai românii au hotărât asupra unor angajamente ale ţării, neavând şi celelalte naţiuni putinţa de a-şi spune cuvântul. Un

program mai mare se va putea stabili după alegerile viitoare când vor fi chemaţi şi reprezentanţii celorlalte naţiuni. Aceasta este o consideraţiune faţă de ceilalţi locuitori ai Bucovinei, pe care nu putem să-i neglijăm, căci deşi nu suntem de o naţionalitate, dar suntem toţii copii ai ţării, deci nu putem trece peste interesele lor materiale, decretând numai noi asupra obligamentelor ţării. Am să vă desfăşor un program care are să vă pară nesuficient, dar rog înalta Cameră să-l ieie la cunoştinţă. Dorim să facem un buget provizoriu pentru patru luni. Bugetul se va prezenta Camerei. Aci avem în vedere deschiderea de venituri noi spre asanarea Finanţelor şi pentru a restabili echilibrul. Totodată, avem în vedere o reducere a cheltuielilor. Dar cu operaţiunea aceasta nu vom restabili echilibrul, căci s-a constatat că veniturile care ne vor sta la dispoziţie sunt departe de a acoperi cheltuielile necesare. Vom cere de la Cameră încuviinţarea de a contacta un credit mai ales pentru sprijinirea populaţiei, care a fost mai tare lovită de nenorocirile războiului. În căutarea creditului, se iau în vedere statele cu care avem legăturile aceloraşi principii, statele Antantei. Noi vom îngriji ca la împărţirea despăgubirilor ce le-a cauzat războiul să participe Bucovina în mod amăsurat pagubelor ce le-a suferit. Vom insista asupra împrejurării că Bucovina a suferit cel mai mult din cauza războiului. Vom lua în vedere în prima linie gospodăriile ţărăneşti, care sunt, aşa zicând, unica putere productivă a ţării, neavând noi industrii. Vom cere pentru moment indemnizarea Camerei pentru un împrumut provizor. Se ia în vedere reorganizarea Băncii Ţării ca bancă de stat şi cu funcţiunea unui atare institut şi vom avea griji pentru înfiinţarea unei filiale a Băncii Naţionale Române, fiind lipsă de un institut de emisiune. În Justiţie, avem în vedere susţinerea judecătoriilor pe baza legilor existente. Va fi însă nevoie de crearea unei Curţi de Apel şi, pentru cazul de trebuinţă, a unui Senat ca Curte de Casaţie, deci ca

instanţă a treia. Aceasta se va delega în parte Curţii de Apel, dacă daţi guvernului împuternicirea sa se activeze numai un Senat.

Privitor la Apărarea Ţării, se are în vedere reorganizarea jandarmeriei în legătură cu oastea din ţară, pentru menţinerea ordinii publice, apoi organizarea unei legiuni bucovinene, compusă din voluntari sub comanda ofiţerilor bucovineni şi formarea unei cohorte de cercetaşi români sub conducerea profesorilor şi a ofiţerilor bucovineni. Ştiţi, domnilor, că corpul jandarmeriei, care sub Catargi a fost un corp exemplar, a decăzut pe zi ce mergea şi în ultimii ani a prezentat o fizionomie scârboasă (Voci din galerie: Ruşine). Aci trebuie o reorganizare din temelie. Însă guvernul nu vrea să procedeze în mod barbar. Va avea în vedere că şi jandarmii sunt oameni şi că mulţi au fost contra convingerilor lor uneltele unor proceduri scârboase. Oamenii subalterni nu trebuie traşi în mod prea aspru la răspundere. Va trebui pusă în aplicare şi legea spre a se urmări nelegiuirile.

Agricultura: acesta este unicul ram productiv al ţării. El a suferit foarte greu şi trebuie să grijim să-l ridicăm la deplina lui productivitate. Avem trebuinţă să sporim productele agricole pentru înlesnirea alimentării, pentru procurarea pâinii pentru trai. Tot aşa credem că nu trebuie să pierdem timpul pentru a studia chestiunile unei reforme agrare. Aci, guvernul e hotărât să păşească într-un mod cât se poate de radical, pentru că numai cu combaterea unui simptom nu se poate nimic isprăvi. Răul trebuie extirpat din rădăcină. Răul se prezintă în două forme: întâi ca lipsa de pământ la poporeni, al doilea în împărţirea pământului între moştenitori. Din cauza aceasta din urmă, pe gospodării mai însemnate, se aleg în a treia sau a patra generaţie cerşetorii. Pentru prosperarea agriculturii, numai gospodării cu anumită întindere vin în considerare; dacă sunt prea mari nu e bine şi, de asemenea, dacă sunt prea mici. O astfel de gospodărie nu trebuie să treacă nici

peste un maxim, şi să nu cadă nici sub un minimum de întindere. Mai departe nu pot aduce, deocamdată, amănunte, însă vă rog să îngăduiţi, pentru că e o chestiune din cele mai vajnice, cea mai mare chestiune pentru ţară. Şi noi nu o vom lua uşor. Pentru moment, vom căuta să sporim cu toate mijloacele producţiunea agricolă. Vom căuta să sprijinim creşterea vitelor cornute, îndeosebi prăsila vitelor de rasă, pentru că ştiţi, că în cursul războiului ni s-au luat cele mai bune şi mai frumoase vite. Bucovina, care era renumită pentru frumuseţea vitelor sale, a decăzut în privinţa aceasta, şi vom căuta să ridicăm iar acest ram însemnat al economiei noastre. Vom căuta să sprijinim înfiinţarea de societăţi agricole şi de societăţi de consum şi de vânzare. Acestea din urnă, pentru ca să nu intre între consument şi producent, factori mijlocitori, care se îmbogăţesc, fie pe spatele unuia sau altuia. Comerţul îl vom sprijini, însă excesele lui le vom combate. Ameliorarea a suferit mult şi vor trebui luate toate măsurile, ca lucrările de ameliorare să se reînceapă. Nutremântul pământelui a suferit din cauza lipsei de vite, iar drenajele, în multe locuri, nu funcţionează. Se va căuta să se înlăture neajunsurile ce s-au ivit. Se va studia şi un proiect pentru reorganizarea învăţământului agricol.

Pe terenul Instrucţiei Publice, guvernul va căuta să pună învăţământul pe baze naţionale şi anume nu numai pentru români, dar pentru fiecare naţiune. Pentru români avem de gând să facem o reformă generală a întregului învăţământ primar şi secundar, în special în învăţământul secundar pentru introducerea limbii române, ca limbă de propunere. În ce priveşte celelalte naţiuni, guvernul se va pune în legătură cu reprezentanţii lor legitimi, pentru a primi directivele în privinţa reformelor pe care le vor dori ei.

La Culte vom respecta principiul autonomiei. Pentru biserica ortodoxă orientală vom institui un congres, la care vor fi reprezentaţi mirenii în raport de două treimi, şi

preoţii cu o treime din numărul membrilor lui. Apoi avem în vedere lichidarea legăturilor dintre forul bisericesc şi fostul guvern austriac şi restituirea mitropoliei. Guvernul e de părere că actul de destituire a mitropolitului a fost un act de volnicie care e în contrazicere cu legile canonice. E semnificativ, că numai faţă de români a putut să se purceadă aşa. Biserica noastră a fost în toată Austria şi poate în toată lumea unica fără autonomie. Acest act de volnicie a fost comis fără orice bază, căci cine ar dubita în loialitatea mitropolitului Repta şi ar putea crede că el a dat mâna la un act care constituie un act de înaltă trădare. Faptul acesta îl ştie toată lumea, şi l-a ştiut şi guvernul austriac şi dacă l-a învinuit pe mitropolitul nostru de o faptă criminală (voci din galerie: pereat Fischer), a fost o tendinţă la mijloc şi anume de a schimba caracterul românesc al bisericii, care era reprezentat numai prin persoana mitropolitului. Şi unde ştim că, cu consistoriul compus aşa cum îl cunoaştem, drepturile noastre au existat doar în teorie, e de prisos a mai face cuvinte. Faptul se caracterizează prin sine. Noi vom griji ea! Prea Sfinţia Sa să primească toată satisfacţia (strigăte: trăiască).

La Alimentare vom griji de regularea preţurilor alimentelor. Lăsând liber comerţul, vor sprijini importul de cereale la marginile unei concurenţe cinstite. Aci voi să adaug următoarele: Austria cea veche care şi înainte de război se clătina în temelia ei nu era o formaţiune omogenă. A ţinea în timp de război un astfel de stat, cu tot aparatul său în activitate bună, e lucru greu. Altceva e în Germania şi alta în Austria. Acolo e un popor omogen, crescut în cultură şi conştient de comunitatea intereselor cetăţenilor. Acolo fiecare individ era convins că orice păcat ce-l comite cade în spatele naţiunii. Altfel e în Austria, unde s-au imitat instituţiile germane. Însă: şi duo idem faciunt, non est idem.

Şi prostul August face în circ multe ce le fac alţii, însă el tot rămâne prostul August. S-au făcut atâtea ordonanţe,

încât era să se înece lumea în hârtie, dar în toate aceste ordonanţe nu era viaţă, căci lipsea voinţa de a le observa şi marele public nu profita dintr-însele. Ce efect au avut toate acestea, se ştie: s-a suprimat comerţul legitim, o mare parte a publicului care se ocupa cu comerţul a rămas fără sprijin şi trebuia să ceară ajutor de la stat. Nu s-a luat seama de elementul cinstii. Elementul necinstit însă a acaparat numai el comerţul, organizând un comerţ clandestin, aşa-numitul „Schlechthandel”, unde elementele celelalte, care ar fi colaborat, erau excluse. Urmare a fost ca preţurile sporeau mereu. Ce făcea guvernul? El dădea promisiuni, însă cu promisiuni nu se hrăneşte un popor. Noi vom căuta să înlăturăm neajunsurile din răsputeri.

Ţinând cont de afacerile sociale vom căuta să aducem reforme potrivite cu timpul de azi, potrivit cu vederile noi care stăpânesc spiritele.

În privinţa Reedificării, vom îngriji pentru adăpostirea refugiaţilor în timp apropiat şi în începutul primăverii suntem siguri că vom fi în măsură să ajutăm la reclădirea gospodăriilor.

Privitor la Comunicaţii, Poştă şi Telegraf, vom căuta să menţinem liniile existente, să stabilim legături cu România şi cu alte state şi vom îngriji pentru întocmirea tuturor comunelor pentru serviciul de telefon (aprobări).

Salubritatea Publică: aci vom îngriji de unificarea Serviciului sanitar. Până acum, o parte din agendele acestui serviciu erau la guvern, o parte la Dietă. Acestea voim să le cumulăm. Ne vom îngriji în special şi de Serviciul sanitar la ţară. O necesitate din cele mai urgente, pe care voim să le satisfacem, e îngrijirea de combustii, rufe, medicamente şi bandaje pentru spitaluri.

Cu acestea am sfârşit schiţarea în liniamente generale a programului nostru, dumneavoastră, rămâne să vă exprimaţi părerile şi dorinţele, dând guvernului directivele ce le credeţi de trebuinţă (strigăte de bravo, bravo, aplauze.)

„*Monitorul Bucovinei*”, Fascicula nr. 3, 17 noiembrie 1918.

Anexa XVI

MOŢIUNEA CONGRESULUI GENERAL AL BUCOVINEI

Congresul General al Bucovinei, întrunit azi, joi în 15/28 noiembrie 1918 în sala sinodală din Cernăuţi, considerând că de la fundarea Principatelor Române, Bucovina, care cuprinde vechile ţinuturi ale Sucevei şi Cernăuţilor, a făcut pururea parte din Moldova, care în jurul ei s-a închegat ca stat;

considerând că în cuprinsul hotarelor acestei ţari se găsesc vechiul. scaun de domnie de la Suceava, gropniţele domneşti de la Rădăuţi, Putna şi Sucevița, precum şi multe alte uime şi amintiri scumpe din trecutul Moldovei;

considerând că fiii acestei ţări, umăr la umăr cu fraţii lor din Moldova şi sub conducerea aceloraşi domnitori, au apărat de-a lungul veacurilor fiinţa neamului lor împotriva tuturor încălcărilor din afară şi a cotropirii păgâne;

considerând că, în 1774, prin vicleşug, Bucovina a fost smulsă din trupul Moldovei şi cu de-a sila alipită Coroanei Habsburgilor;

considerând că 144 de ani poporul bucovinean a îndurat suferinţele unei ocârmuiri străine care îi nesocotea drepturile naţionale, care prin strâmbătăţi şi persecuţii căuta să-i înstrăineze firea şi să învrăjbească celelalte neamuri, cu care voieşte să trăiască ca frate;

considerând că în scurgerea de 144 de ani, bucovinenii au luptat ca nişte mucenici, pe toate câmpiile de bătălie în Europa sub steag străin pentru menţinerea, slava şi mărirea asupritorilor lor, şi că ei drept răsplată aveau să îndure micşorarea drepturilor moştenite, izgonirea limbii lor. din viaţa publică, din şcoală şi chiar din biserica;

considerând că, în acelaşi timp, poporul băştinaş a fost împiedicat sistematic de a se folosi de bogăţiile

izvoarelor de câştig ale acestei ţări şi despuiat, în mare parte, de vechea sa moştenire;

considerând că, cu toate acestea, bucovinenii n-au pierdut nădejdea că ceasul mântuirii, aşteptat cu atâta dor şi suferinţă, va sosi şi că moştenirea lor străbună, tăiată prin graniţe nelegiuite, se va reîntregi prin alipirea Bucovinei la Moldova lui Ştefan, şi că au nutrit vecinic credinţa că marele vis al neamului se va înfăptui, când se vor uni toate ţările române dintru Nistru şi Tisa într-un stat naţional unitar;

CONSTATĂ CĂ CEASUL ACESTA MARE A SUNAT!

Astăzi, când după sforţări şi jertfe uriaşe din partea României şi a puternicilor şi nobililor ei aliaţi s-au întronat în lume principiile de drept şi umanitate pentru toate neamurile, şi când în urma loviturilor zdrobitoare monarhia austro-ungară s-a zguduit în temeliile ei şi s-a prăbuşit şi toate neamurile încătuşate în cuprinsul ei şi-au câştigat dreptul de liberă hotărâre de sine, cel dintâi gând al Bucovinei dezrobite se îndreaptă către Regatul României, de care întotdeauna am legat nădejdea dezrobirii noastre.

Drept aceea noi, Congresul General al Bucovinei, întrupând suprema putere a ţării şi fiind investiţi singuri cu puterea legiuitoare, în numele suveranităţii naţionale hotărâm:

UNIREA NECONDIŢIONATĂ ŞI PE VECIE A BUCOVINEI, ÎN VTCHILE EI HOTARE PÂNĂ LA CEREMUŞ, COLACIN ŞI NISTRU, CU REGATUL ROMÂNIEI

Acest act votat în unanimitate, reprezentând hotărârea liberă a poporului bucovinean, se va înmâna de către o delegaţie Majestăţii Sale Regele Ferdinand I al României şi se va aduce la cunoştinţă reprezentanţilor Puterilor Aliate.

(ss) Iancu Flondor

(ss) I. Nistor

„*Monitorul Bucovinei*”, Fascicula nr. 8, 5 ianuarie 1919, Neoficiale p. 2, f. 3 A.

Anexa XVII

CUVÂNTUL LUI ION NISTOR LA CONGRESUL GENERAL AL BUCOVINEI DE LA 28 NOIEMBRIE 1918

Onorat Congres.

Statele sunt plăsmuiri vremelnice create prin forţă de mâna omenească, în vreme ce naţiunile sunt organisme vii, care se nasc, se dezvoltă şi-şi împlinesc rostul istoric prin voinţa lor şi graţia lui Dumnezeu.

Contrastul acesta între stat şi naţiune s-a remarcat în mod drastic şi în istoria poporului român. Naţiunea română este una şi nedespărţită de la Nistru până la Tisa. Aceeaşi obârşie, acelaşi grai, aceeaşi doină, aceleaşi datini şi obiceiuri pretutindeni. Dară vitregia vremurilor a împiedicat pe înaintaşii noştri de a crea un stat naţional unitar, care să cuprindă neamul întreg în hotarele lui etnice.

Leagănul copilăriei neamului nostru, Ardealul, a fost cuprins de unguri înainte de 1.000 de ani şi însăşi Principatele Române ce se înjghebaseră la poalele Carpaţilor au fost stânjenite în dezvoltarea lor, şi îngustate prin hotare fără de lege.

Aşa s-a „detrunchiat” Moldova lui Ştefan prin răpirea Bucovinei, mai apoi şi a Basarabiei.

Era în toiul războiului ruso-turc de la 1768 – 1774, când Austria, îndată după împărţirea Poloniei, ceru Porţii o fâşie din pământul Moldovei, pentru a-şi deschide un drum între Galiţia, de curând răpită, şi Ardealul subjugat de mai înainte. Consimţământul Porţii fu cumpărat cu bani grei şi cu daruri preţioase.

Când veni însă la delimitare, Austria nu se mulţumi cu o fâşie îngustă de pământ, precum ceruse, ci cuprinse în „cordonul” ei blestemat întreg ţinutul Cernăuţilor şi cea mai mare parte din ţinutul Sucevei cu vechea cetate de la Suceava, cu gropniţele descălecătorilor de la Rădăuţi şi cu

însuşi mormântul lui Ştefan cel Mare de la Putna, cu un cuvânt pământul cel mai bogat în urme de trecut şi amintiri scumpe pentru întreg neamul românesc.

În zadar protestară boierii şi clerul în frunte cu domnul lor Grigore Ghica împotriva încălcării hotarelor ţării, demonstrând Porţii că Austria a cuprins două ţinuturi întregi din pământul Moldovei, în loc de o fâşie îngusta, necesară pentru deschiderea unei căi de comunicaţie. Dară protestările moldovenilor răsunau în pustiu, fiindcă diplomaţia austriacă vărsa aur îmbelşugat pentru a face pe turci de a nu le băga în seamă. Şi aşa s-a întâmplat, ceea ce, după constelaţia de atunci, nu se putea împiedica: cesiunea celor două ţinuturi de hotare pe care Austria le botează cu un nume impropriu „*Bucovina*”, pentru a acoperi prada în ochii diplomaţiei europene.

Actul de cesiune s-a încheiat fără consimţământul înaintaşilor noştri de Poarta suverană care, în virtutea vechilor capitulaţi! cu domnii Moldovei, n-avea dreptul de a înstrăina nicio palmă de loc din pământul ţării. Declaraţiile de mai târziu ale părinţilor noştri nu pot avea puterea legală, fiind stoarse de uzurpatori de la o populaţie robită şi dezbrăcată de dreptul ei firesc de a se rosti liber asupra sorţii sale politice.

Astăzi, când una din puterile contractante, Austria, s-a prăbuşit sub greutatea păcatelor şi crimelor ei seculare, noi, urmaşii băştinaşilor acestei ţări, ajunşi stăpâni deplini pe hotărârile noastre, declarăm actul de cesiune de la 1775 nul şi neavenit şi hotărâm realipirea ţării noastre la Moldova, din trupul căreia fusese ruptă.

Hotărârea noastră este fermă şi nestrămutată, fiindcă Austria în curs de 144 de ani s-a folosit de toate mijloacele pentru a ne desfiinţa ca neam, bătându-şi joc de drepturile noastre inalienabile asupra acestei frumoase şi binecuvântate ţări. Ea a desconsiderat sistematic drepturile limbii noastre, ne-a stânjenit în dezvoltarea noastră culturală şi s-a folosit de avutul nostru pentru

scopurile ei şi împotriva intereselor noastre cele mai vitale.

Tot ce simţea româneşte în această ţară era prigonit şi urgisit. Pentru manifestarea unei vieţi naţionale româneşti nu era loc în hotarele Bucovinei; oamenii cei mai de seamă ai ţării erau siliţi să-şi părăsească ţara, pentru a putea trăi şi simţi ca români. Pe moşiile bisericii bucovinene se înfiinţaseră colonii străine, din venitul lor trăiau slujbaşii străini de neamul şi de legea ctitorilor moldoveni, în vreme ce ţăranul băştinaş, ajungând la sapă de lemn, era silit să emigreze. Şi mai ales în cursul acestui război, stăpânirea austriacă a căutat să distrugă neamul nostru din Bucovina prin mijloace fără scrupule. Drept aceea sute de români bucovineni s-au înrolat în armata României liberatoare, spre a lupta pentru dezrobirea ţării lor. În timpul din urmă s-au făcut planuri de a împărţi Bucovina în două cu urmaşii pribegilor ruteni care se adăpostiseră pe vremuri în ţara noastră. Dară, ca şi altă dată, aşa şi acuma românii, singuri păstrători ai vechilor tradiţiuni politice, istorice şi culturale din această ţară, ne vom împotrivi acestor tendinţe nelegiuite fiindcă am fi nişte urmaşi netrebnici ai vitejilor noştri înaintaşi, dacă ne-am întoarce la sânul mamei cu moştenirea ştirbită.

Ţinând seama de toate acestea, am onoarea de a recomanda onoratului Congres primirea Moţiunii de Unire, propusă de dl. Preşedinte.

„*Monitorul Bucovinei*”, Fascicula 8, 5 ianuarie 1919.

Neoficiale pentru 2, p. 3 – 4.

Anexa XVIII

DECLARAŢIA POLONILOR BUCOVINENI FĂCUTĂ PRIN STANISŁAW KWIATKOWSKI ÎN ŞEDINŢA DIN 28 NOIEMBRIE 1918 A CONGRESUTUI GENERAL AL BUCOVINEI

Poporul polon, împlinind misiunea sa istorică întru apărarea creştinismului şi a culturii în Europa răsăriteană, a acoperit prin atâtea secole cu morminte dese ale ostaşilor săi ţările situate în sudul Nistrului în care ţară a

fost poporul român stăpân străvechi. Noi, polonii, locuitorii de azi ai Bucovinei, legitimăm dreptul nostru străvechi de a trăi în ţara aceasta udat cu sângele şi presărat cu osemintele cavalerilor poloni, la care s-au adăugat mormintele noi ale vitejilor legionari din zilele sângeroase ale războiului prezent. În baza acestor drepturi am trăit aci cei 150 de ani din urmă ca un liniştit element de cultură în înţelegere şi toleranţă în mijlocul poporului român care, suferind greu sub stăpânire străina îndelungată, a arătat inima pentru vecinul popor polon, când martirii libertăţii noastre au căutat peste Nistru scut de călăi şi temniceri. În amintirea neştearsă a poporului polon trăieşte anul 1863 când acel cavaleresc popor român a deschis curţile şi casele sale primitoare revoluţionarilor poloni emigraţi, care au sângerat pentru libertatea poporului lor.

Noi, polonii bucovineni, pază la răsărit a poporului polon, care în momentul acesta îşi făureşte cu purpura sa ruptă în trei părţi unirea stăpânirii ţărilor polone de la Marea Baltică până la Nistru, salutăm călduros ziua sfântă a renaşterii României unite.

Recunoaştem pe deplin drepturile băştinaşe ale poporului român asupra ţărilor din sudul Nistrului şi în special asupra Bucovinei.

Polonii bucovineni care, aci în ţară, au dat dovadă de trăinicia lor naţională, în momentul acesta istoric al Unirii Bucovinei cu glorioasa Ţară Mamă, dau expresie încrederii lor nestrămutate că poporul român, ţinând seama de declaraţiile exprese ale guvernului actual, va acorda minorităţii polone libertatea credinţei catolice, libera întrebuinţare a limbii polone în şcoală şi biserică, libera aşezare şi exercitare a profesiunilor, în sfârşit o amăsurată participare constituţională în administraţia ţării.

„*Monitorul Bucovinei*”, Fascicula 8, 5 ianuarie 1919.

Neoficiale, pct. 2, p. 4.

Anexa XIX

DECLARAŢIA GERMANILOR FĂCUTĂ PRIN PROF.

ALOIS

LEBOUTON ÎN ŞEDINŢA DIN 28 NOIEMBRIE 1918 A CONGRESULUI GENERAL AL BUCOVINEI

Înalt Congres.

Adunarea naţională a germanilor din 26 noiembrie a.c. mi-a dat plenipotenţa şi mandatul de a face cu ocazia acestei festivităţi următoarea declaraţie:

În premisa că Ardealul şi Banatul vor fi împreună cu România şi în deplină încredere în programul guvernului provizoriu al acestei ţări, primit în unanimitate în şedinţa plenară a Consiliului Naţional Român din 13 noiembrie 1918, care promite de a ţine cont de trebuinţele culturale ale naţiunilor neromâne care locuiesc în ţara şi de a hotărî după principiile dreptului şi dreptăţii. Consiliul Naţional German se declară, în numele poporului german, pentru alipirea Bucovinei la Regatul României.

„*Monitorul Bucovinei*”, Fascicula 8, 5 ianuarie 1919.

Neoficiale pct. 2, p. 4.

Anexa XX

TELEGRAMA ADRESATĂ DE COMUNITATEA ARMENEASCĂ ORIENTALĂ LUI IANCU FLONDOR, ŞEFUL GUVERNULUI BUCOVINEI

Comunitatea armenească orientală salută cu infinită însufleţire Unirea scumpei Bucovina cu Patria Mamă şi va sta pururea cu credinţă alături cu poporul român cu care împărtăşeşte de un şir de ani aceeaşi soartă.

(ss) Varteres Pruncul

„*Glasul Bucovinei*”, nr. 18, decembrie 1918.

Anexa XXI

DECLARAŢIILE FĂCUTE DE M. HECHT, SENATOR DE CER NĂUŢI, REPREZENTANTUL EVREILOR DIN BUCOVINA*

Înainte de a aborda chestiunea Tratatului de Pace, trebuie să aduc la cunoştinţă opiniei publice române şi străine, care este mereu indusă în eroare printr-o agitaţie interesată şi fără orice bază serioasă în ţară, care este

situaţia reală a evreilor bucovineni şi care sunt la ora actuală dorinţele şi aspiraţiile lor.

De la prima oră, evreii din Bucovina s-au pronunţat în marea lor majoritate pentru unirea cu Regatul, pentru că ei ştiu că vor găsi alături de Statul Român un sprijin puternic contra anarhiei ameninţătoare din toate părţile şi o protecţie sigură a vieţii şi averii lor. Ei n-au fost înşelaţi în speranţele lor. Întâi, soldatul român, apoi, administraţia civilă română au menţinut tot timpul în întreaga Bucovină o ordine perfectă. Viaţa normală a fost reluată. Toţi locuitorii se ocupă de treburile lor, mulţi chiar s-au îmbogăţit. Toţi, fără nicio excepţie de rasă, limbă şi religie, sunt recunoscători Statului Român de a fi redat, după patru ani de grele încercări, ordinea, liniştea şi bună starea. Evreii, care în decursul mai multor invazii ruse au fost cel mai greu încercaţi, resimt dublu binefacerile stării actuale de luciuri.

Cu toate acestea, este sionismul şi sioniştii. Sionismul n-a fost privit la noi ca un ideal politic, ci a fost considerat ca un cult religios pentru locurile unde sunt patriarh iudaismului. Dar unii avocaţi fără clientelă s-au servit de această idee religioasă pentru a-şi face o platformă politică. Astfel, a fost organizat aşa-zisul „Consiliu Naţional Evreiesc”, dirijat de doi avocaţi fără nicio priză la masele populare evreieşti.

Evreii din Bucovina au fost cetăţeni devotaţi ai Statului austriac, fără aspiraţii străine. Ei doresc să rămână aceiaşi cetăţeni fideli faţă de Statul Român. De aceea, ei condamnă orice acţiune a aşa-zisului Consiliu Naţional, întreprinsă în străinătate contra intereselor române. Probă că evreii sunt împotriva Consiliului Naţional este alegerea mea. Într-adevăr, Consiliul Naţional Evreiesc a preconizat, cu alte elemente germane, Partidul Socialist şi al domnului Flondor, abţinerea de la alegeri. Din 6.000 de alegători la Cernăuţi, 4 800 s-au prezentat la urne şi 3.000 m-au votat Au fost toţi, aproape fără

excepţie, evrei.

Acestea fiind zise, rezultă că evreii din Bucovina, rămânând ataşaţi libertăţilor de care acum se bucură atât din punct de vedere ai drepturilor lor civile şi politice cât şi în ceea ce priveşte exerciţiul cultului lor şi învăţământul religios, n-au nicio aspiraţie naţională.

Tratatul pentru Protecţia Minorităţilor Naţionale nu-i priveşte. Ei nu vor să fie o minoritate naţională care să fie exclusă din marea familie română şi inclusă din nou în izolarea unui ghetou. Ei vor să fie români, păstrându-şi, religia. Orice acţiune interna sau internaţională, tinzând să deznaţionalizeze pe evrei şi să-i asimileze la alte aspiraţii naţionale care au legături şi aspiraţii în afară de frontierele acestei ţări, este contrară intereselor vitale ale evreilor.

De aceea Statul Român, acordând evreilor drepturi fără nicio restricţie, poate să conteze pe devotamentul absolut ai cetăţenilor evrei şi pe colaborarea lor sigură cu majoritatea română în toate chestiunile care ating interesul naţional.

Convenţia specială nu priveşte pe evrei decât ca minoritate religioasă. Dar această calitate însăşi nu trebuie să fie confundată cu aceea a altor minorităţi religioase ale căror autorităţi supreme se găsesc uneori în afara frontierelor ţării. Evreii sunt independenţi de orice influenţă din afară din punct de vedere religios şi ei doresc să fie astfel şi din punct de vedere politic.

Confundând interesele lor cu cele ale poporului român, evreii nu pot fi solidari decât cu majoritatea naţiunii. Această solidaritate îmi va dicta atitudinea în Parlament. Deciziile asupra Păcii nu constituie o excepţie. Aleşii poporului român din Bucovina grupaţi în jurul lui Nistor, al cărui patriotism arzător, spirit de justiţie, clarviziune i-au adus situaţia pe care o ocupă în ţară, vor decide pentru provincia noastră ce atitudine să luăm. Eu nu mă despart de ei, ştiind că evreii din Bucovina doresc

ca şi cetăţenii de rasă română să vadă salvate, atât din punct de vedere economic cât şi politic, interesele vitale ale patriei comune.

„*Independence roumaine*”, Bucureşti, nr. 13411.

2 decembrie 1919.

— Senatorul M. Hecht a fost ales în oraşul Cernăuţi la alegerile din 2 noiembrie 1919 – primele alegeri parlamentare după Unire. Declaraţiile sale sunt date în momentul când la Paris se semnase Tratatul pentru Protecţia Minorităţilor care urma să fie dezbătut în Parlamentul român.

Anexa XXII

TELEGRAMA CONGRESULUI GENERAL AL BUCOVINEI CĂTRE REGELE FERDINAND

Congresul General al Bucovinei, care întrupează suprema putere a Ţării, în numele suveranităţii naţionale, a votat astăzi în unanimitate Unirea necondiţionată şi pentru vecie a Bucovinei în hotarele ei istorice cu Regatul României.

Mulţumind proniei cereşti, că după o lungă şi dureroasă aşteptare ne-a învrednicit de a vedea ispăşită nelegiuirea ce s-a săvârşit acum 144 ani faţă de ţara noastră şi mândri că avem fericirea de a aclama pe Majestatea Voastră, Domn liberator şi purtător de grijă al nostru, rugăm să ne permiteţi, sub sceptrul ocrotitor al Majestăţii Voastre şi reînnodând firul istoric rupt cu silnicie înainte de un veac şi jumătate, să reînnoiţi strălucirea coroanei lui Ştefan.

Majestate, să trăiţi mulţi şi fericiţi ani!

Trăiască Majestatea Sa Regina!

Trăiască Dinastia!

Ion Nistor, *Unirea Bucovinei – 28 noiembrie 1918. Studii şi documente*, Editura Cartea Românească.

Bucureşti, 1928, p. 180.

Anexa XXIII

TELEGRAMELE CONGRESULUI GENERAL AL

BUCOVINEI CĂTRE REPREZENTANŢII PUTERII ANTANTEI LA IAŞI

Domnule Ministru.

Congresul General al Bucovinei, în virtutea drepturilor popoarelor de a hotărî singure de soarta lor, a votat astăzi în unanimitate realinierea Bucovinei în vechile ei hotare până la Ceremuş, Colacin şi Nistru, la Regatul României.

Pătrunşi de adâncă admiraţie pentru măreţele principii de libertate şi dreptate de care a fost călăuzită ţara Dumneavoastră în acest război şi de sincera recunoştinţă pentru jertfele dezinteresate aduse de nobila Dumneavoastră naţiune pentru triumful acestor principii, vă rugăm să binevoiţi a notifica guvernului Dumneavoastră votul unanim al Congresului General al Bucovinei şi a-i tălmăci sentimentele noastre de vecinică mulţumire şi recunoştinţă.

Totodată, ne folosim de acest prilej de a exprima Excelenţei Voastre personal mulţumirile noastre cele mai călduroase pentru dragostea cu care aţi înfăţişat şi sprijinit cauza noastră dreaptă în vremurile de cea mai grea cumpănă, şi în clipele hotărâtoare pentru viaţa noastră naţională.

Ion Nistor, *Unirea Bucovinei – 28 noiembrie 1918*. *Studii şi documente*, Editura Cartea Românească. Bucureşti, 1928, p. 181.

Anexa XXIV

CUVÂNTUL LUI IANCU FLONDOR DE ÎNCHIDERE A CON GRESULUI GENERAL AL BUCOVINEI

Onorat Congres.

Când istoriograful va avea odată să cerceteze nexul cauzal al istoricului act săvârşit astăzi în sala aceasta, el, fără îndoială, se va opri la hotărârea Consiliului de Coroană al României de a intra în lupta cea gigantică alături de Puterile Antantei. El va constata că această hotărâre decisivă era strâns legată de persoana regelui

Ferdinand I, care a ştiut să-şi împlinească misiunea sa istorică. Cronicarul va putea urma mai departe firul cauzalităţii, căci la întrebarea de ce a domnit în România pe vremea cea mai critică a istoriei neamului nostru tocmai regele Ferdinand I, el nu va putea afla alt răspuns decât „Providenţa”.

Iară noi, contemporanii regelui, care împreună cu el am suferit şi ne-am bucurat, avem impresia nemijlocită a tuturor întâmplărilor. Noi nu vom uita până la ultima suflare jertfele fără de asemănare pe care le-a adus regele ca fiinţă omenească pentru înfăptuirea idealului nostru naţional. Ştim bine că numai lui avem să-i mulţumim dacă războiul mondial ne-a adus România Mare, care de altfel rămânea pururea numai un ideal naţional nerealizabil. Deci, să îndreptăm sufletele noastre către el şi să-i jurăm vecinică, nestrămutată credinţă.

Trăiască Majestatea Sa iubitul şi marele nostru rege, Ferdinand I!

Trăiască M.S. Regina Maria, Crăiasa adorată de toţi românii!

Trăiască Dinastia!

Ion Nistor, *Unirea Bucovinei – 28 noiembrie 1918. Studii şi documente*, Editura Cartea Românească. Bucureşti, 1928, p. 179 – 180.

Anexa XXV

DELEGAŢIA BUCOVINEI CARE A PREZENTAT LA IAŞI MOŢIUNEA CONGRESULUI GENERAL AL BUCOVINEI DE UNIRE A BUCOVINEI CU ROMÂNIA

1. Iancu Flondor
2. Mitropolitul Vladimir de Repta
3. Ion Nistor
4. Dionisie Bejan
5. Eudoxiu Hurmuzachi
6. Octavian Gheorghian
1. Radu Zbiera
8. Vasile Bodnărescu

9. Gheorghe Şandru
10. Vasile Marcu
11. Dumitru Bucevschi
12. Gheorghe Voitcu
13. Vasile Alboi Şandru
14. Ioan Candrea
15. Stanisław Kwiatkowschi

Ion Nistor, *Unirea Bucovinei – 28 noiembrie 1918. Studii şi documente*, Editura Cartea Românească. Bucureşti, 1928, p. 178.

Anexa XXVI

ARTICOLUL DIN „GLASUL BUCOVINEI”. NR. 13 DIN 29 NOIEMBRIE 1918

După o lungă şi dureroasă aşteptare, Bucovina şi-a recăpătat astăzi libertatea. Rupând lanţurile robiei austriece, ea prin votul de astăzi al Congresului General s-a realipit la sânul Patriei-Mamă de unde fusese ruptă.

Visul nostru de aur s-a împlinit. Părinţii noştri, care au murit de dorul acestui vis, de azi înainte vor găsi odihna cuvenită în pământul liber şi dezrobit.

O veche fărădelege, săvârşită faţă de ţara şi de poporul ei băştinaş, s-a reparat şi firul istoric ce fusese întrerupt cu silnicie, înainte de un veac şi jumătate, s-a reluat astăzi şi se va putea continua în tihnă spre binele şi propăşirea tuturor.

Cu smerenie ne plecăm capetele înaintea Dumnezeului părinţilor noştri care ne-a învrednicit de a trăi aceste clipe înălţătoare şi făgăduim că ne vom strădui a ne arăta vrednici de dânsele.

Trăiască Bucovina dezrobită şi reintrată în hotarele României Mari.

Trăiască regele nostru liberator!

„*Glasul Bucovinei*”, An. I, nr. 14, 29 noiembrie 1918.

Anexa XXVI

CUVÂNTUL LUI IANCU FLONDOR, ROSTIT LA IAŞI ÎN FAŢA REGELUI FERDINAND ŞI A GUVERNULUI

ROMÂN, CU OCAZIA PREZENTĂRII ACTULUI UNIRII BUCOVINEI, LA 29 NOIEMBRIE 1918

Majestate.

Aducem Majestăţii Voastre, Rege al tuturor românilor, inima unei ţări întregi.

Această ţară a avut vechi temeiuri curat româneşti pe vremea când păstorii români străbăteau munţii galiţieni şi când cu plugari români se colonizau satele din ţara Haliciului. Spre aceste locuri româneşti s-au îndreptat mai întâi voievozii descălecători, venind din Maramureş, ca să facă ţara nouă pentru neamul lor.

Acolo, la noi, la Rădăuţi, s-au amestecat în pământ oasele întemeietorilor Moldovei; acolo, la noi, în Suceava, s-a aşezat cea dintâi mitropolie din toate ţinuturile acestei domnii a românilor. Acolo, la noi, la Putna, ctitoria lui Ştefan cel Mare, cel mai mare din înaintaşii Majestăţii Voastre şi-a ales veşnicul loc de odihnă a oaselor lui trudite, nu numai pentru apărarea naţiei sale, ci şi pentru aceea a creştinătăţii răsăritene întregi şi a Apusului creştin, în faţa căruia sta zăgaz nebănuit vitejia lui. Acolo la noi arta de clădire moldovenească a serbat în ziduri, unde azi clopotele bătrâne sună pentru unirea noastră cu partea rămasă liberă a ţării, cele mai mari triumfuri ale ei.

Această ţară ţi-o închinăm Măria Ta, noi toţi, nu numai urmaşii vajnicilor luptători de pe vremuri, care n-au uitat niciodată din ce trup fac parte, ci şi reprezentanţii tuturor neamurilor, care cu vremea au venit să se aşeze sub blânda şi omenoasa oblăduire a domnilor români ai Moldovei şi care ştiu că România de azi a moştenit toate bunele tradiţii ospitaliere ale acelei Moldove.

Acum 144 de ani ne-a desfăcut de Moldova o pace încheiată între turci, care n-aveau dreptul să ne înstrăineze, şi între austrieci, care înainte de a călca graniţa moldovenească nu se îngrijiseră de a întreba pe locuitori de voia lor. Astăzi puterea lor nu mai este şi nici umbra de legitimare pe care a creat-o un tratat cumpărat

cu bani nu mai există pentru a păstra un hotar fără sens, pe care niciodată în chip liber n-am declarat că-l acceptăm.

Plecaţi mai puţini, ne întoarcem acum mai mulţi. Sufletul cel vechi e neschimbat, l-am transmis oaspeţilor şi fraţilor noştri de alt neam, care împreună cu noi vin înaintea Majestăţii Voastre. Nu e o cucerire a armelor, ci întoarcerea la vatră a fraţilor despărţiţi, care în Majestatea Voastră regăsesc pe părintele de mult pierdut şi mult dorit.

Ion Nistor, *Unirea Bucovinei – 28 noiembrie 1918*.

Studii şi documente, Editura Cartea Românească.

Bucureşti, 1928, p. 67 – 68.

Anexa XXVIII

DECRET-LEGE NR. 3744/1918 RELATIV LA UNIREA BUCO VINEI CU REGATUL ROMÂNIEI, PUBLICAT ÎN

„MONITORUL OFICIAL”, NR. 217 DIN 2 IANUARIE 1919

Ferdinand I

Prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională, Rege al României la toţi de faţă şi viitori sănătate.

Asupra raportului preşedintelui Consiliului Nostru de Miniştri sub nr. 2211/1918.

Luând act de hotărârea unanimă a Congresului General al Bucovinei din Cernăuţi de la 15 noiembrie 1918.

Am decretat şi decretăm:

Art. 1. Bucovina, în cuprinsul graniţelor sale istorice, este şi rămâne de-a pururea unită cu Regatul României.

Art. 2. Preşedintele Consiliului Nostru de Miniştri este însărcinat cu executarea acestui Decret.

Dat în Bucureşti, la 18 decembrie 1918.

(ss) Ferdinand

Preşedintele Consiliului de Miniştri şi ministrul Afacerilor Străine.

(ss) Ion I.C. Brătianu

Raportul domnului preşedinte al Consiliului de Miniştri şi ministru al Afacerilor Străine către M.S. Regele.

Sire.

Voinţa neclintită a oştirii române, luptând pentru o cauză sfântă alături de glorioşii ei aliaţi, neştirbita încredere ce a arătat poporul român de pretutindeni în triumful unităţii sale naţionale au şters pe vecie nedreptatea făcută în 1774 vechii Moldove, căreia i se răpea, luându-i Bucovina, nu numai obârşia dezvoltării sale de neam, dar şi mormântul Voievodului ce o întrupase Ştefan cel Mare şi Bun.

Acum, după 144 de ani de robie străină, în libertatea deciziilor sale, Congresul General al Bucovinei, întrunit la Cernăuţi în ziua de 15/28 noiembrie 1918, întrupând suprema putere a ţării şi fiind investit singur de putere legiuitoare, în numele Suveranităţii Naţionale, a hotărât unirea necondiţionată şi pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuş, Colacin şi Nistru, cu Regatul României.

Consfinţind prin acest Decret-lege voinţa Congresului General al Bucovinei, Majestatea Voastră împlineşte şi pentru Bucovina dorul cel mai scump al unui neam întreg şi asigură temeliile României Mari.

Sunt cu cel mai profund respect

Sire

Al Majestăţii Voastre

Preaplecat şi prea supus servitor

Preşedintele Consiliului de Miniştri şi ministrul Afacerilor Străine

Ion I.C. Brătianu

Nr. 2211 din 18 decembrie 1918

„*Monitorul Oficial*”, Partea I, nr. 217.

18 noiembrie 1918/2 ianuarie 1919.

Anexa XXIX

DECRETUL-LEGE NR. 3745/1918 DIN 19 DECEMBRIE 1918

PUBLICAT ÎN „MONITORUL OFICIAL”, NR. 217

Art. I – în Bucovina rămân în vigoare legile şi

ordonanţele de până acum. Legile esenţiale nu vor putea fi modificate decât pe cale legislativă, întrucât însă vor fi necesare schimbări ce ar rezulta din faptul Unirii cu Regatul României ele vor putea urma prin decrete-legi. Ordonanţele în vigoare vor putea fi schimbate de ministrul delegat al guvernului la Cernăuţi, care are dreptul de a da ordonanţe privitoare la administraţia Bucovinei, în cadrul legilor în vigoare.

Art. ÎI – Pentru Bucovina vor intra în Consiliul de Miniştri doi miniştri fără portofoliu.

Art. III – Unul dintre aceşti miniştri ca delegat al guvernului pentru administraţia Bucovinei şi va avea reşedinţa la Cernăuţi, iar al doilea la Bucureşti.

Art. IV – Hotărârile Consiliului de Miniştri pentru Bucovina se vor lua cerându-se avizul ministrului delegat al guvernului la Cernăuţi.

Art. V […]

Art. VI – Pe lângă ministrul delegat al guvernului la Cernăuţi se va numi un secretar general care în împiedicarea sau absenţa ministrului va gira afacerile în numele acestuia.

În lipsa secretarului general, ministrul delegat al guvernului la Cernăuţi va putea însărcina pentru cazurile de împiedicare sau absenţa sa vremelnică pe un alt funcţionar cu girarea afacerilor, ivindu-se împiedicarea sau absenţa mai lungă de 8 zile, această însărcinare se va face, la propunerea ministrului delegat, prin preşedintele Consiliului de Miniştri.

Art. VI – Pentru administraţia Bucovinei se instituie sub conducerea ei organizarea ministrului delegat al guvernului la Cernăuţi, un serviciu administrativ, cuprinzând următoarele Secretariate de serviciu şi anume pentru:

1. Interne
2. Justiţie
3. Finanţe

4. Instrucţiunea publică
5. Culte
6. Lucrări publice
7. Industrie, comerţ şi îngrijire socială
8. Agricultură, domenii şi alimentaţie
9. Salubritate publică.

Art. VIII – Afacerile străine, armata, siguranţa generală a statului, căile ferate, poşta, telegraful, telefoanele, circulara fiduciară, vămile şi împrumuturile publice în Bucovina vor fi administrate de către administraţiile centrale de resort din Bucureşti. Primele numiri ale funcţionarilor de la poştă, telegraf, telefoane şi căile ferate se vor face în înţelegere cu ministrul delegat ai guvernului la Cernăuţi. Privitor la serviciul siguranţei publice în Bucovina, jandarmeria şi poliţia vor sta la dispoziţia ministrului delegat al guvernului la Cernăuţi.

Ca forţă militară, jandarmeria rămâne sub ordinea Ministrului de Război.

Cu ocazia reorganizării jandarmeriei în Bucovina, recrutarea jandarmilor, numirea ofiţerilor şi gradelor inferioare se va face în înţelegere cu ministrul delegat al guvernului la Cernăuţi.

Art. IX – Publicările oficiale privitoare la Bucovina se vor face prin „Monitorul Oficial”.

Art. X – Toţi funcţionarii în Bucovina, afară de cei prevăzuţi la art. VIII vor fi propuşi de către ministrul delegat al guvernului la Cernăuţi şi vor fi numiţi după gradul lor prin decret regal sau decizie ministerială.

„*Monitorul Oficial*”, partea I, nr. 217.

18 noiembrie 1918/2 ianuarie 1919.

Anexa XXX

LISTA SECRETARILOR DE STAT

NUMIŢI DE ION NISTOR LA 16 APRILIE 1919

1. Iorgu Toma – secretar de stat şef
2. Vasile Bodnărescu – secretar de stat la Interne
3. Erast Mandicevschi – secretar de stat la Justiţie

4. Nicolae Prelici – secretar de stat la Finanţe
5. Gheorghe Tofan – secretar de stat la Instrucţiune
6. Ştefan Saghin – secretar de stat la Culte
7. Filaret Doboş – secretar de stat la Agricultură
8. Max Hacman – secretar de stat la Industrie şi Comerţ
9. T. Vicol – secretar de stat la Lucrări Publice
10. Dr. Octavian Gheorghian – secretar de stat la Salubritate

„*Glasul Bucovinei*", nr. 133, 1 mai 1919.

Anexa XXXI

LISTA PARLAMENTĂRILOR, REPREZENTÂND BUCO VINA, ÎN PRIMUL PARLAMENT (CONSTITUANTĂ) AL ROMÂNIEI MARI (NOIEMBRIE 1919)

I. Adunarea Deputaţilor

1. Constantin Vasile Moraru jud. Cernăuţi Partidul Democrat al Unirii
2. George Băncescu jud. Cernăuţi Partidul Democrat al Unirii
3. Mihai Comos jud. Cernăuţi Partidul Democrat al Unirii
4. Filaret Doboş jud. Suceava Partidul Democrat al Unirii
5. Vasile Bodnărescu jud. Rădăuţi Partidul Democrat al Unirii
6. Ion Nistor jud. Rădăuţi Partidul Democrat al Unirii
7. Gheorghe Tofan jud. Rădăuţi Partidul Democrat al Unirii
8. Aurelian Moldovan jud. Şiret Partidul Democrat al Unirii
9. Amfilochie Burac jud. Şiret Partidul Democrat al Unirii
10. Iorgu Toma jud. C-lung Partidul Democrat al Unirii
11. Vasile Liţu jud. C-lung Partidul Democrat al Unirii
12. Aurel Moraru jud. Storojineţ Partidul Democrat al Unirii

13. P. Ungureanu jud. Storojineţ Partidul Democrat al Unirii

14. Dumitru Gavrilescul jud. Gura Hum. Partidul Democrat al Unirii

15. Romulus Reuţ jud. Gura Hum. Partidul Democrat al Unirii

16. Dimitrie Ţopa jud. Cotmani Partidul Democrat al Unirii

17. Iosif Vinovici jud. Cotmani Partidul Democrat al Unirii

18. Nicolae Prelici jud. Vijniţa Partidul Democrat al Unirii

19. Teodor Bujor jud. Vijniţa Partidul Democrat al Unirii

20. Eudoxie Gribovschi jud. Văzcăuţi Partidul Democrat al Unirii

21. Teofil Simionovici oraş Cernăuţi independent

22. Vasile Marcu oraş Cernăuţi independent

23. Norbert Kipper oraş Cernăuţi independent german

24. Bloşa Florea jud. Zastavna independent ucrainean

25. Lupu Florea jud. Zastavna independent

26. Vasile Snialinciuc jud. Cotmani independent ucrainean

II. Senatul

1. Iacob Hecht oraş Cernăuţi independent evreu

2. Teofil Simionovici jud. Cernăuţi independent care optează pentru mandatul de deputat, fiind înlocuit de I. Grădişteanu, independent, ales la alegerile parţiale din 7 februarie 1920.

3. Nicu Carabioschi jud. Cernăuţi Partidul Democrat al Unirii

4. Nistor Andronicescu jud. C-lung Partidul Democrat al Unirii

5. Pavel Percec jud. Storojineţ Partidul Democrat al Unirii

6. Ion Stârcea jud. Gura Hum. Partidul Democrat al

Unirii

7. Alexandru Hurmuzachi jud. Şiret Partidul Democrat al Unirii

8. Teofil Lupu jud. Şiret independent

9. Victor Racocea jud. Cotmani Partidul Democrat al Unirii

10. George Vasilco jud. Vijniţa Partidul Democrat al Unirii

11. Stanislaus Kwiatkowski jud. Zastavna independent polon

Nicolae Cotlarciuc, ales al Universităţii din Cernăuţi

Vasile Repta, mitropolitul Bucovinei, senator de drept.

Listă întocmită după „*Monitorul Oficial*”, nr. 5, 29 noiembrie 1919, Dezbateri parlamentare, Adunarea Deputaţilor; „Monitorul Oficial”, nr. 27 noiembrie 1919, Dezbateri parlamentare. Senat.

Apartenenţa politică, după „*Glasul Bucovinei*”, nr. 280, 4 noiembrie 1919.

Alegerea parţială de la Senat după „*Glasul Bucovinei*”, nr. 348, 10 februarie 1920.

Anexa XXXII

RAPORTUL DEPUTATULUI ROMULUS REUŢ, PREZENTAT ÎN ŞEDINŢA DIN 29 DECEMBRIE 1919 A ADUNĂRII DEPUTAŢILOR

Domnilor deputaţi.

Când prin intriga diplomatică terezіană în anul 1775 a fost smulsă Bucovina din trupul Moldovei noastre iubite, a fost cea mai mare jale, nu numai pentru Moldova, ci pentru România întreagă, fiindcă acolo a fost locul unde s-a descălecat mai întâi principatul Moldovei. La Suceava, la Siret, acolo este pământul nostru cel mai istoric al Moldovei, acolo zace Ştefan cel Mare, şi de atunci în decurs de 144 de ani multe umiliri şi dureri a îndurat acest popor român smuls de la Moldova şi acele umiliri au dus până acolo, că s-a încercat să-l deznaţionalizeze. La început a fost tratamentul acestui popor binevoitor, dar nu

din punct de vedere că era binevoitor poporului, ci fiindcă imperiul Habsburgilor, în imperialismul său, voia să arate popoarelor Balcanilor cum că e mai binevoitor decât alte stăpâniri şi că va putea cotropi mai departe.

Mai târziu, când s-a văzut că această idee nu s-a putut întrupa, atunci a început seria umilirilor. Mai târziu am fost întrupaţi de gubernia Galiţiei, am stat aproape cincizeci de ani încorporaţi în gubernia Galiţiei, fără autonomia ţării, fără autonomia comunelor şi fără funcţionari români. Abia în 1848, şi pot să spun aci, că la această ocazie, să nu uităm de numele oamenilor noştri din ţară, care au lucrat pentru noi, fraţii Hurmuzachi, Alexandru, Gheorghe şi Eudoxiu Hurmuzachi, trei bărbaţi, care în 1848 şi 1849 au muncit ca să scoată această ţărişoară de sub jugul Galiţiei şi au dobândit acest lucru. Munca lor a mers mai departe, au căutat să lumineze poporul şi l-au luminat, scoţând o gazetă «Bucovina», la care au colaborat românii de pretutindeni. Au înfiinţat o societate culturală românească din Cernăuţi care a luat locul unei Academii şi au scos o foaie, «Foaia Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română». Am avut fericirea să primim lumina chiar din Ardeal, a venit Aron Pumnul, a cărei memorie nu putem s-o uităm în aceste momente solemne.

Ne-au îndrumat, ne-au luminat, atât fraţii Hurmuzăcheşti cât şi Silvestru Morariu Andreevici, fost mitropolit. Aceştia ne-au luminat şi ne-au adus pe calea naţionalismului. Poporul de jos nu a pierdut legătura cu Patria-Mamă; ei a rămas moldovean, a vorbit limba moldovenească; preoţii au făcut serviciile divine în limba românească. Prin stăruinţa acestor bărbaţi, pe care i-am numit, şi în şcolile primare s-a introdus limba română de predare. Apoi au venit timpuri mai grele, a venit anul 1860 când Austria a pierdut războiul şi atunci s-a alcătuit un parlament austriac, în anul 1870 – 1879, în care un partid germano-liberal, care a germanizat, care nu a avut altă

intenţiune decât să germanizeze.

Şi atunci a fost înfiinţată Universitatea din Cernăuţi în 1875, dar nu a reuşit germanizarea, căci poporul nostru are o vitalitate, care mii de ani nu o strivesc.

Din această universitate, în loc să se germanizeze poporul român, au ieşit bărbaţi cu ştiinţă, deşi adăpaţi la ştiinţa germană, dar cu suflet românesc (aplauze). Acei bărbaţi au continuat munca Hurmuzăcheştilor şi a lui Morariu Andreevici. Şi am ajuns cam pe la anul 1897 la înfăptuirea unui început de democratism.

A fost Gheorghe Popovici, care înfiinţând Partidul Popular, a dat democratismului nostru un început. Democraţia noastră nu a venit într-un mod revoluţionar, ci într-un mod evoluţionar. Acei bărbaţi ieşiţi din vatra ţărănimii, fii de ţărani, care au studiat la Universitatea din Cernăuţi, au stat ca o legătură între intelectuali şi între ţărani. După un timp de 20 de ani de frământări politice, s-au cristalizat principiile adevăratei democraţii, în acea măsură, că în Parlamentul României Mari au venit numai reprezentanţi ai maselor poporului nostru, aleşi din toate straturile sociale. Întreaga Bucovină ne-a trimis încoace.

Dar venind azi încoace din Bucovina, aducem domnilor deputaţi şi o zestre, aducem o inimă curat românească (aplauze prelungite), un suflet curat românesc (aplauze prelungite).

Toate evenimentele din Vechiul Regat, toate evenimentele înălţătoare, cum a fost Unirea Principatelor, Independenţa, toate acestea le-am petrecut şi noi în sufletele noastre şi nu am pierdut un moment dorul ca să fim alături de dumneavoastră (Aplauze prelungite şi îndelung repetate). O mare parte la luminarea noastră a contribuit şi stimatul nostru preşedinte al Adunării Naţionale (Aplauze prelungite).

«Neamul românesc» l-am citit ca studenţi în licee şi în universitate, ca o evanghelie care ne călăuzea spre naţionalism, spre iubirea naţiunii noastre (Aplauze

prelungite şi îndelung repetate).

„Monitorul Oficial”, nr. 17, 27 ianuarie 1920.

Dezbateri parlamentare. Adunarea Deputaţilor.

Anexa XXXII. a

LEGEA PENTRU UNIREA BUCOVINEI CU ROMÂNIA

Expunere de motive.

Bucovina este o parte a Moldovei care, înainte cu 144 de ani, a fost răpită prin intrigă şi mită de Habsburgi.

În timpul acestei îndelungate robii, populaţia Bucovinei n-a pierdut nicio clipă conştiinţa naţională şi nădejdea că, mai curând sau mai târziu, va sosi ceasul izbăvirii.

Prin suferinţe fără nume, prin înjosiri şi umilinţe, ea şi-a reafirmat pururea dreptul de a se uni cu conaţionalii săi din regatul României, cu care o lega aceeaşi origine, aceeaşi limbă şi aceleaşi tradiţii istorice şi culturale. Dar, niciodată, suferinţele acestei populaţiuni n-au fost aşa de mari şi zdrobitoare ca în timpul marelui război, în cursul căruia urmaşii falnicilor plăeşi ai lui Ştefan cel Mare erau siliţi să lupte pe toate câmpurile de bătălie sub steagul asupritorilor şi pentru izbânda unei cauze care nu era a lor. Jertfele şi suferinţele celor de la front le împărtăşeau aproape în aceeaşi măsură şi cei rămaşi acasă în ghearele crunte ale jandarmeriei faimosului Fischer, iar suferinţele acestea ale unui neam greu încercat n-au putut să înăbuşe conştiinţa naţională pe care o afirmau cu toată tăria refugiaţi! Bucovinei pe frontul de la Mărăşeşti şi voluntarii Bucovinei, veniţi din Rusia cu hotărâre nestrămutată de a se jertfi pentru dezrobirea patriei lor şi pentru înfăptuirea idealului naţional, visat de veacuri.

Şi, a vrut bunul Dumnezeu ca să învingă cauza cea dreaptă, prin vitejia neclintită a oştirii române; s-a şters nedreptatea făcută în 1774 vechii Moldove (întreaga Cameră în picioare aplaudă îndelungat).

În ziua de 15/28 noiembrie 1918, s-a adunat la Cernăuţi Congresul General al Bucovinei care, întrupând

suprema putere a Ţării şi fiind investit singur cu puterile legiuitoare, în numele suveranităţii naţionale, a hotărât Unirea necondiţionată şi pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare până la Ceremuş, Colacin şi Nistru, cu regatul României (Aplauze furtunoase şi îndelung repetate.)

Prin Decretul-lege nr. 3744 din 18 decembrie 1918, M.S. Regele a binevoit să consfinţească voinţa Congresului General al Bucovinei, împlinind astfel pentru Bucovina dorul cel mai scump al unui neam întreg şi asigurând totodată temeliile României Mari.

Rămâne ca Adunarea Naţională prin votul ei să ratifice acel Decret-lege şi să-l investească cu putere de lege, înmatriculându-l constituţiei României Mari. (Camera ridicată în picioare aplaudă timp îndelungat).

În acest scop prezint Jurnalul alăturat.

Preşedintele Consiliului de Miniştri

(ss) Alex Vaida-Voevod

Ministru de stat fără portofoliu delegat cu administraţia Bucovinei

(ss) I. Nistor

„*Monitorul Oficial*”, nr. 206, 1 ianuarie 1920.

Anexa XXXII, b

LEGE

PENTRU UNIREA BUCOVINEI CU ROMÂNIA

Articol unic.

— Se ratifică, investindu-se cu putere de lege, Decretul-lege nr. 3744 din 18 decembrie 1918, publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 217 din 19 decembrie 1918, privitor la Unirea Bucovinei cu Vechiul Regat al României, în cuprinderea următoare:

Ferdinand I

Prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională, Rege al României. La toţi de faţă şi viitori, sănătate.

Asupra raportului preşedintelui Consiliului nostru de Miniştri nr. 2211/1918.

Luând act de hotărârea unanimă a Congresului General al Bucovinei din Cernăuţi de la 15 noiembrie 1918.

Am decretat şi decretăm:

I – Bucovina în cuprinsul graniţelor sale istorice este şi rămâne de a pururea unită cu Regatul României.

II – Preşedintele Consiliului nostru de Miniştri este însărcinat cu executarea acestui decret.

Dat în Bucureşti, la 18 decembrie 1918.

(ss) Ferdinand

Preşedintele Consiliului de Miniştri

(ss) Ion I.C. Brătianu

„*Monitorul Oficial*", Partea I, nr. 206, 1 ianuarie 1920.

Anexa XXXIV

DECLARAŢIA GRUPULUI PARLAMENTAR SOCIALIST CITITĂ ÎN ADUNAREA DEPUTAŢILOR ÎN ŞEDINŢA DIN 30 DECEMBRIE 1919

Declaraţia cetită de deputatul Gheorghe Cristescu:

Votarea Unirii întrucât aceasta nu s-a făcut după norme democratice, prin libera exprimare a celor interesaţi şi nedecretându-se măcar acum, odată cu Unirea, şi demobilizarea generală, desfiinţarea stării de asediu şi amnistia politică şi militară, măsuri cari ar putea asigura simpatia întregii populaţii din provinciile alipite…

…ca un protest împotriva acestei nesocotiri a intereselor vitale ale întregii ţări, tocmai în momentul când s-a proclamat Unirea, grupul parlamentar socialist s-a abţinut de la votarea decretelor-legi privitoare la Unire.

„*Monitorul Oficial*", nr. 23, 24 ianuarie 1920.

Dezbateri parlamentare-Adunarea Deputaţilor.

Anexa XXXV

CUVÂNTUL REGELUI FERDINAND LA MĂNĂSTIREA PUTNA ÎN ZIUA DE 16 MAI 1920

„Călcând pentru întâia oară pământul frumoasei Bucovina, readuse la sânul Patriei Mame, am socotit ca o sfântă datorie ca întâiul meu pas să se îndrepte spre acest

locaş atât de scump oricărei inimi româneşti, pentru a aduce umbrei marelui erou al Moldovei şi al creştinătăţii, Ştefan cel Mare şi Bun, prinosul de recunoştinţă naţională şi de adânc simţită slăvire din partea întâiului rege al României întregite.

Veacuri de restrişte au înşirat an de an şi au împletit o cunună de dureri şi de suspine în timpul cât Ţările Româneşti căzuseră sub îndelungata robie turcească, dar mai cu deosebire de la dezlipirea acestei părţi, celei mai vechi şi mai frumoase, a Moldovei din trupul părintesc. Inimile româneşti rosteau numele marelui Voievod, plângând pentru că mormântul său se afla pe pământul robit. Şi atât de adâncă şi reală era această durere, că, în anul 1871 la serbarea de la Putna, marele nostru Eminescu cânta:

«Durerea-i profundă când românul plânge
Cu fruntea-înfăşurată de doliu la mormânt
Durere-i pretutindeni, durerea se restrânge
În valea şi Carpatul ce-i românesc pământ.»

Dar sufletul românesc şi-a făcut din icoana eroului său simbolul de mângâiere şi nădejde ale unor timpuri pe care povestea o închipuise ca testament al lui Ştefan cel Mare.

«Dumnezeul părinţilor voştri se va îndura de lacrimile fiilor săi şi va ridica dintre voi pe aceia care vor aşeza iarăşi în voinicia şi puterea de mai înainte.»

Acesta era cuvântul fermecător de nădejde.

Răzeşii, care fuseseră sădiţi de mâna lui Ştefan la toate hotarele, l-au purtat cu sfinţenie din tată în fiu, în sufletul şi legendele lor.

Bisericile şi mănăstirile semănate pe tot întinsul ţării ca prinos de recunoştinţă celui Atotputernic pentru biruinţa atâtor duşmani i-au păstrat evlavia sufletului său sfânt şi cărturarii i-au preamărit numele din secol în secol.

Până şi în veacul cel mai umilitor al fanarioţilor, necunoscutul scriitor în vestitul cuvânt de pomenire al marelui Ştefan îl preamăreşte astfel:

«Ce minte aşa de bogată în gânduri, ce limbă aşa de îndestulată în voroave, ce meşteşug aşa de iscusit la împlinirea cuvântului să poată împodobi atâtea risipe a vrăjmaşilor, atâtea sfărâmări de cetate, atâtea ziduri de lăcaşuri sfinte şi atâta înţelepciune a acestui bărbat, care cu vitejie ne-a apărat, cu înţelepciune ne-a cârmuit şi cu cât au trudit voinicia noastră şi fericirea au înflorit şi care pe toate lucrările lui în credinţa lui Iisus Hristos le-au pecetluit, la război biruitor smerit, la pace Domn drept şi bun, în viaţa sa din parte, credincios adevărat.»

Ştefan al Moldovei ai trăit veacuri în sufletele româneşti şi vei trăi de-a pururea. Sămânţa ce ai pus în inimile noastre a rodit şi poruncile tale s-au îndeplinit.

Prin jertfa de sânge a sute de mii din fii ai patriei, am împins hotarele până la marginile însemnate de granit şi de sânge românesc. Chilia şi Cetatea Albă, la pierderea cărora a sângerat inima ta, sunt ale noastre, şi Ardealul, pentru care tu şi viteazul tău fiu, Petru Rareş, aţi purtat armele victorioase peste munţi, este al nostru. Al nostru-i malul Mării şi bogata Dunăre de Jos. Şi tot după a ta poruncă făcut-am răzeşi pe tot întinsul pământului românesc, pe toţi care au purtat arma în timp de război, lucrând cu plugul în timp de pace.

Steagul tău, purtător de biruinţă, l-am aşezat în mitropolia Capitalei noastre spre a fi înfăţişat mulţimilor la zilele mari de sărbătoare pentru întărirea şi înălţarea sufletelor noastre.

Şi totuşi, când am plecat genunchii în faţa scumpului tău mormânt, în sufletul meu s-a născut încă o duioasă rugă, pe care o îndreptăm către tine ca unui părinte din veac adormit, dar necurmat alături de sufletele noastre, în numele tău şi al marilor tale fapte, am găsit izvorul nesecat al răbdării în timpul de umilinţă şi al curajului în timp de restrişte. Insuflă-ne duhul sfintei Uniri în inimile noastre pentru ca să putem duce înainte greaua sarcină a Statului nostru întregit.

Coboară-se raza geniului tău ocrotitor în sufletele noastre pentru îndreptarea tuturor păturilor sociale pe calea concordiei, numai din care poate izvorî adevăratul bine obştesc.

Însufleţit de acest gând al Unirii cetăţeneşti chemasem aci pe fruntaşii ţării şi ai neamului şi mai ales pe cei care împreună cu mine au luptat îndurând într-un fel sau altul marile greutăţi prin care am trecut şi care ne-au ajutat să vedem adus la înfăptuire visul nostru secular şi voiam să ne împărtăşim împreună.de bucuria acestei zile înălţătoare şi totodată să ne aruncăm privirile asupra viitorului ce ni se deschide şi să ne gândim că opera unităţii noastre de stat şi naţiune aşteaptă de la noi încă multă şi îndelungată silinţă pentru ca tot ce am dobândit prin atâtea jertfe să fim în stare a păstra şi consolida prin necurmată şi înţeleaptă muncă. Iar, asemenea muncă nu se poate îndeplini cu sorţi de izbândă decât numai prin unirea forţelor naţionale din Vechiul Regat şi din ţinuturile unite la patria mamă şi prin conlucrarea tuturor bărbaţilor pricepuţi. În refacerea tuturor ramurilor de gospodărie ale Statului după marile zguduiri prin care am trecut.

Să jurăm în faţa mormântului acestui erou naţional că, în împrejurările grele, vom fi strâns uniţi, având numai un singur gând şi o singură simţire: fericirea scumpei noastre patrii pentru care suntem gata să facem orice sacrificiu.

„*Glasul Bucovinei*”, nr. 424, 17 mai 1920.

Anexa XXXVI

CONSILIUL ORAŞULUI CERNĂUŢI NUMIT DE MINISTERUL DE INTERNE LA 19 IUNIE 1920

Componenţa de 40 membri din care 20 delegaţi ai socialiştilor şi 20 din câte 4 de fiecare naţionalitate a oraşului: româna, germană, polonă, ucraineană şi evreiască. Din total sunt trei femei.

Componenţa nominală:

— Români: Voiţica, Tomoioagă, Vasilovschi şi Ciupercă;

— Germani: Frank, Maier, Schimrch, Schanz;

— Evrei; Billig, Mayer, Ebner, Haith şi Sohnee;

— Ucraineni: Zento, Drohovinetki, Kozac şi Zukowski;

— Poloni: Kupprecht, Trzinske, Duzinskievici şi Romankievici;

— Social-democraţi (20): Doamnele: Tatiana Grigorovici, Sara Kauf mann, Traiana Iltău şi Domnii: Dan, Leutu, Roznovan, Zeplichal, Gaidosch, Michel, Hannak, Lesson, Cracalia, Bittorizit, Kapann, Eugen Mihăilescu, Friedmann, Tropper, Pistiner, Oberlander şi Ippen.

„*Czernowitzer Allgemeinen Zeitung*", nr. 251, 19 iunie 1920.

Anexa XXXVII

DELEGAŢII ROMÂNIEI ÎN COMISIILE CONFERINŢEI DE PACE

— Comisia pentru instituirea Societăţii Naţiunilor: C. Diamandy

— Comisia pentru responsabilităţile războiului: S. Rosenthal

— Comisia pentru reparaţii: G. Danielopol şi E. Neculce

— Comisia pentru regimul internaţional al porturilor, al căilor navi gabile şi căilor ferate: N. Mişu şi N. Ştefănescu

— Comisia financiară: V. Antonescu

— Comisia economică: E. Pangratti şi E. Necula

— Comisia pentru aeronautică: Colonel Toma Dumitrescu

C. Botoran, I. Calafeţeanu, E. Campus şi V. Moisuc, *Romă mă şi Conferinţa Păcii de la Paris (1918 – 1920) – Triumful principiului naţionalităţilor*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, p. 317.

Anexa XXXVIII

EXTRAS DIN MEMORIUL GENERAL AL ROMÂNIEI PREZENTAT LA 20 IANUARIE 1919 LA CONFERINŢA PRELIMINARĂ A PĂCII, REFERITOR LA

REVENDICĂRILE PRIVIND FRONTIERA BUCOVINEI

Bucovina

— România din regiunea răpită (sunt 150 de ani) de la Moldova şi ataşată coroanei Austriei, sub numele de Bucovina.

Frontierele se definesc astfel: Nistru de la revărsare până la frontiera cu Galiţia. De aci, o linie atingând Prutul la confluenţa cu Ceremuşul, urmând de aci frontiera către Galiţia şi Ungaria la punctul Stog cota 1650.

Bucovina este un fragment din Moldova. Răpită în 1775 de Austria printr-o combinaţie diplomatică. Administraţia austriacă s-a străduit să micşoreze importanţa elementului românesc, care era aproape exclusiv în 1775. Spre deosebire de Ungaria, Austria a preferat să provoace un amestec de naţionalităţi, introducând colonii şi favorizând imigrarea.

Cu toată favorizarea elementului ucrainean, acesta n-a ajuns la mai mult de 3/8 din populaţia totală.

Moldova a reclamat tot trupul Bucovinei şi s-au manifestat tendinţe iredentiste.

Guvernul provizoriu, născut dintr-o Adunare Naţională a românilor şi toate naţionalităţile provinciei, cu excepţia ucrainenilor, a proclamat la 28 noiembrie 1918, la Cernăuţi, Unirea definitivă fără condiţii cu România a întregii Bucovine.*

România a luat act de această voinţă de Unire a Bucovinei şi a făcut loc în guvernul ei a reprezentanţilor provinciei. Tratatul din 1916 a stabilit forontiera pe Prut, fiindcă ruşii s-au opus ca România să ajungă la Nistru, dar prin Unirea Basarabiei şi-a regăsit frontiera naturală la acest fluviu.

Mircea Djuvara, *La guerre roumaine 1916 – 1918*.

Nancy, Paris, Strasbourg, 1921, pp. 278 şi 291.

— Este o inadvertenţă. Nu guvernul provizoriu al Bucovinei a hotărât Unirea cu România, ci Congresul General al Bucovinei, format din Consiliul Naţional Român,

Consiliul Naţional German, Consiliul Naţional Polon şi 13 primari ai unor comune cu populaţie majoritară ucraineană.

Anexa XXXIX

RADIOGRAMA NR. 107 DIN KIEV DIN 2 MAI 1919

Muncitorii şi ţăranii din Bucovina, liberaţi de sub jugul dinastiei de Habsburg, au fost supuşi, cu forţa, dominaţiei nu mai puţin penibile a proprietarilor români şi dinastiei române de Hohenzollern.

Bucovina, care avea înaintea ei perspectiva de a se elibera de orice opresiune de clasă, cât şi poporul naţional devine prada oligarhiei române, militare şi civile.

Republica Socialistă a Sovietelor Ucraina, unită cu Bucovina prin legătura de solidaritate, reunind masele muncitoare din toate ţările şi prin înrudirea etnografică a populaţiei sale cu o parte considerabilă a populaţiei Bucovinei, protestează în modul cel mai energic contra actului de violenţă exercitat de guvernul român.

Guvernul lucrătorilor şi ţăranilor din Ucraina a hotărât, în mod formal, de a aplica, prin toate mijloacele, drepturile libere de determinare naţională a lucrătorilor şi ţăranilor din Bucovina.

Clasa muncitoare din Ucraina n-ar putea suferi între Ungaria şi Ucraina sovietică o Bucovină aservită.

Guvernul sovietic al Ucrainei acordă un termen de 48 ore României pentru a declara consimţământul său de a evacua imediat trupele din Bucovina.

Termenul expiră la 4 mai 1919.

Preşedinte al Consiliului Comisarilor Poporului şi Comisar de Externe

(ss) Chr. Rakowski

Arhiva M.A.E., Fond 71/1914, vol. 133, fila 411 şi Fond 71/1914 E 2, Partea II, Voi. 117, fila 175.

Textele sunt în limba franceză. Traducerea aparţine autorului. Între cele două texte, arhivate separat, sunt unele deosebiri, în unul din texte lipsind anumite cuvinte.

Am preferat textul din Fond 71/1914, vol. 133, fila 411, ca fiind mai complet.

Anexa XL

RADIOGRAMA GEN. AVERESCU, PREŞEDINTELE CONSI LIULUI DE MINIŞTRI DIN 9 OCTOMBRIE 1920, CĂTRE CONSILIUL COMISARILOR POPORULUI MOSCOVA, CA URMARE A RADIOGRAMEI DIN 8 SEPTEMBRIE 1920

Guvernul român este animat de cele mai bune intenţii pentru a restabili relaţii cât mai durabile cu Rusia.

Nimeni n-a gândit în România de a face cel mai mărunt act de ostilitate contra naţiunii cu care noi am fraternizat în două războaie eliberatoare.

Din punctul nostru de vedere o adevărată stare de război cu Rusia n-a existat niciodată nici în fapt şi nici în drept.

Noi am primit din partea guvernului sovietic două ultimatumuri prin radiogramele nr. 106 şi 107 din 2 mai 1919, radiograme care n-au fost urmate nici de o declaraţie formală şi nici de un atac al foiţelor militare organizate.

Pentru a ieşi din situaţia creată prin sus-menţionatele radiograme şi pentru restabilirea relaţiilor de bună vecinătate cu naţiunea rusă, România este gata de a intra în negocieri cu guvernul care deţine astăzi puterea politică în Rusia, dar pentru a face acest pas este mai întâi necesar ca să se cunoască, în mod clar, terenul pe care se va angaja.

Guvernul sovietic este rugat, în consecinţă, de a comunica pe ce bază înţelege a începe negocierile cu România, după care va urma numirea delegaţilor noştri pentru a lua contact cu cei ai guvernului sovietic.

(ss) GI. Averescu

Arhiva M.A.E., Fond 71/1914 E 2, Partea II, vol. 47, fila 181.

Anexa XLI

EXTRAS DIN SCRISOAREA ADRESATĂ LUI ION I.C. BRĂ TIANU LA 26 IULIE 1919 DE C. MATZIEVICI, ŞEFUL MISIUNII EXTRAORDINARE DIPLOMATICE A REPUBLICII DEMOCRATE UCRAINENE ÎN ROMÂNIA

Excelenţei-Sale Domnului Preşedinte al Consiliului de Miniştri al Guvernului Regal Român

Prezentând Excelenţei-Voastre împuternicirea dată în numele meu de către Guvernul Republicii Democrate Ucrainene am onoarea a vă aduce la cunoştinţă Dumneavoastră că guvernul, însărcinându-mă a veni la Bucureşti pe lângă guvernul regal român, a decis:

1. – A stabili relaţiile cele mai amicale între România şi Ucraina fără însă a se interveni reciproc în viaţa interna a celor două state. Guvernul ucrainean declară că nu voieşte a discuta chestiunea frontierei între cele două state, considerând Nistrul ca frontieră definitivă între ele şi dorind să stabilească pe această frontieră relaţiunile cele mai bune de vecinătate.

...

Numai mulţumită României şi Poloniei, vecinii noştri cei mai apropiaţi şi cei mai ameninţaţi de agresiunea rusă şi de imperialism de orice culoare ar fi el, fie prin invazia lui Denikin, fie prin bolşevism. Aceşti doi vecini ne-au ascultat glasul nostru, dându-ne un oarecare ajutor pe care, firește, poporul ucrainean nu-l va uita.

Şeful Misiunii

(ss) C. Matzievici

Reprezentantul Comandamentului Suprem al Armatei Ucrainene

(ss) General S. Delvig

Misiunea extraordinară diplomatică a Republicii Democrate Ucraina în România, Biblioteca Academiei Române, cota 11/71322.

Notă. În aceeaşi broşură se publică un interviu al lui C. Matzievici dat ziarului „Izbânda” din 14 octombrie 1919, în care, între altele, acesta afirmă: „Galiţia

ucraineană este pământul nostru, iar în ceea ce priveşte Basarabia care e pământ românesc, Sfatul acestei ţări s-a rostit şi voinţa populaţiei Basarabiei limpede exprimată e lege pentru noi”.

Anexa XLII

NOTA ROMÂNIEI REMISĂ DE ION I.C. BRĂTIANU SECRETARIATULUI GENERAL AL CONFERINŢEI DE PACE, ÎN SE DINŢA DIN 2 IUNIE 1919 DE LA ST. GERMAIN EN LAYE

2 iunie 1919

Delegaţia română a constatat, în momentul când proiectul Tratatului de Pace a fost remis reprezentanţilor Austriei, că trebuie să-şi menţină rezervele cuprinse în declaraţiunile şi propunerile făcute în şedinţa din 31 mai 1919.

Dintr-un sentiment de înaltă solidaritate cu puterile Aliate şi Asociate, ea s-a abţinut de a ridica, în faţa inamicului, obiecţiuni privitoare la un subiect asupra căruia acordul între Aliaţi nu fusese încă stabilit.

I. Rusu Abrudeanu, *România în războiul mondial. Contribuţiuni la studiul istoriei războiului nostru*, Editura Socec, Bucureşti, 1921, p. 369.

Anexa XLIII

EXTRAS DIN DECLARAŢIA DELEGAŢIEI ROMÂNE LA CONFERINŢA DE PACE DE LA PARIS. ÎN ŞEDINŢA DIN 31 MAI 1919

Anexa A.

Chestiunea Bucovinei.

— Delegaţiunea română socoteşte că încheierea păcii cu Austria nu lasă nicio îndoială asupra Unirii Bucovinei cu România, într-adevăr, la România, devenită prin Tratatul său de Alianţă din 17 august 1916 parte beligerantă în contra Austriei, a venit să se unească cu Bucovina, ca urmare a desfacerii împărăţiei Austriei şi de acord cu dorinţele populaţiei bucovinene. Astfel, se află reparată, în integralitatea teritoriului luat Moldovei, răpirea din 1775.

Prin primirea actului de Unire proclamată de Bucovina, România proceda la reconstituţiunea acestei provincii, asigurând siguranţa sa şi opreşte la hotarul Nistrului expansiunea anarhiei care ameninţă o parte întreagă din Europa. Cu preţul unor sacrificii militare, care nu sunt pe cale de a înceta, în acelaşi timp, solidaritatea sa cu interesele generale ale civilizaţiunii.

I. Rusu Abrudeanu, *România în războiul mondial. Contribuţiuni la studiul istoriei războiului nostru*, Editura Socec, Bucureşti, 1921, p. 350.

Anexa XLIV

TEXTELE SUCCESIVE DIN PROIECTUL DE TRATAT DE PACE CU AUSTRIA, PRIVIND TRANSMITEREA SUVERANITĂŢII ASUPRA BUCOVINEI

Proiectul din 30 mai 1919*

Art. 59 – înaltele Părţi Contractante recunosc şi acceptă frontierele Bulgariei, Greciei, Ungariei, Poloniei, României, ale Statului Sârbo-Croato-Sloven şi ale Statului Ceho-Slovac, aşa cum sunt astăzi fixate sau astfel cum vor fi fixate mai târziu şi Austria renunţă în favoarea Principalelor Puteri Aliate şi Asociate la toate drepturile şi la toate titlurile sale asupra acestor teritorii care i-au aparţinut până acum şi care, deşi situate în afară de noile sale frontierenu sunt astăzi atribuite nici unui stat. Austria se leagă să primească aşezământul ce va interveni privitor la aceste teritorii.

Proiectul prezentat la semnat, identic cu cel cuprins în Tratatul de Pace cu Austria semnat la 19 septembrie 1919.**

Art. 59. – Austria renunţă, în ceea ce o priveşte, în favoarea României la orice drepturi şi titluri asupra părţii din fostul Ducat al Bucovinei, aflată dincoace de frontierele României, aga cum vor fi fixate ulterior de către principalele Puteri Aliate şi Asociate. * * *

— I. Rusu Abrudeanu, România în războiul mondial. Contribuţiuni la studiul istoriei războiului nostru, Editura

Socec, Bucureşti, 1921, p. 350.

** *„Monitorul Oficial”*, nr. 141, 26 septembrie 1920.

* * * Frontierele României au fost fixate ulterior prin Tratatul privitor la statele succesoare ale Austro-Ungariei (afară de Italia) semnat la Sévres la 10 august 1920.

Anexa XLV

MEMORIU ASUPRA PRIMULUI PROIECT DE TRATAT DE PACE CU AUSTRIA PRIVIND FRONTIERELE BUCOVINEI, ÎNTOCMIT DE EXPERŢII N. FLONDOR ŞI ĂLEX. VITENCU LA 4 IULIE 1919

Paris, 4 iulie 1919

Domnule Ministru.

Privitor la Nota Consiliului Suprem al puterilor Aliate şi Asociate din 2 iulie curent, care fixează noile frontiere ale Bucovinei către Galiţia Orientală, avem onoarea a vă prezenta următorul memoriu:

1. – în 28 noiembrie 1918 a hotărât Adunarea Naţională din Cernăuţi compusă din marea majoritate a populaţiei întregii ţări Unirea Bucovinei în hotarele ei vechi istorice, până la Nistru, Colacin şi Ceremuş, cu România.

Unirea aceasta nu constituie o anexiune, ci o dezanexiune, realipindu-se teritoriului Moldovei, răpit de Austro-Ungaria în 1775, iarăşi la Patria-Mamă.

Precum s-au respectat vechile frontiere ale Alsaciei şi Lorenei, ale Galiţelei etc., restituindu-se statelor din care făceau parte, în graniţele lor istorice, de asemenea trebuie tratată şi Bucovina, restituindu-se, în vechiul ei cuprins, Patriei Mume, cu atât mai mult, că aceste frontiere nu s-au schimbat în decurs de mai bine de 5 secole (de la mijlocul secolului al XIV-lea), fiind respectat chiar de Austria ca frontiere naturale ale Bucovinei.

În special nu se poate admite o schimbare a frontierelor între Nistru şi Prut, din următoarele motive:

I. Economice. Calea ferată Cernăuţi, Zalesciki, e o arteră principală a Bucovinei, care leagă sistemul căilor

ferate bucovinene cu reţeaua din Galiţia Orientală, deci trebuie să treacă prin teritoriul românesc, cu o zonă, care să fie scutită, cel puţin la 40 km. Între frontiera veche a Bucovinei şi între frontiera nouă stabilită se află mai multe sate răzeşti cu o populaţie românească, în parte slavizată, care doreşte să rămână sub România. Frontiera în sud de Prut spre apus e limitată în mod natural de râul Ceremuş, de a cărui stăpânire depinde şi regularea Prutului care nu se poate face independent de regularea Ceremuşului, fiind acesta afluentul cel mai dăunător al Prutului. Şi în valea Ceremuşului se află multe sate răzăşeşti, care prin alipirea la Galiţia ar cădea pradă slavizării. Valea Ceremuşului îşi are debuşeul economic natural la Cernăuţi, precum şi calea ferată Nepolocăuţi-Vijniţa merge în direcţia Cernăuţului. Unica rectificare a frontierelor istorice ce s-ar putea admite ar fi referitor la cedarea districtului Storojineţ-Putila (făcând parte din districtul Vijniţei), a cărui cedare n-ar constitui o pierdere – mare economică, nici etnografică. Nici din punct de vedere al siguranţei frontierelor n-ar constitui cedarea teritoriului numit o ameninţare a teritoriilor româneşti.

Primiţi, vă rugăm, Domnule Ministru, asigurarea celei mai distinse stime ale noastre.

(ss) N. Flondor (ss) A. Vitencu

Excelenţei-Sale Domnului Ministru Mişu

Paris

Arhiva MAE., Fond. 71/1914, E 2, Partea II, vol. 58, fila 86.

Anexa XLVI

EXTRAS DIN PROTESTUL LUI ION I.C. BRĂTIANU DIN

21 IULIE 1919 REMIS CONFERINŢEI DE PACE DE LA PARIS

13. – Bucovina a fost detaşată în 1775 de la provincia română Moldova printr-un rapt de Austria. În loc să fie direct şi integral restituită României cu care şi-a proclamat

liber voinţa de a se uni, ea este remisă întâi Marilor Puteri. În plus, reiese dintr-o comunicare ulterioară făcută delegaţiei române la 2 iulie 1919 că Conferinţa vrea să lipsească aceasta provincie de întreg teritoriul său de N-V şi N, în ciuda trecutului ei istoric şi contrar intereselor sale şi adeziunii exprimate de populaţia din această regiune.

Arhiva M.A.E., Fond 71/1914, E 2, vol. 57, Partea II, fila 178.

Anexa XLVII

TEXTUL DEMISIEI LUI ION I.C. BRĂTIANU
DIN FUNCŢIA DE PRIM-MINISTRU.
PREZENTATĂ REGELUI LA 12 SEPTEMBRIE 1919

Sire.

După victoria Aliaţilor, Majestatea Voastră a binevoit a mă însărcina cu formarea ministerului şi a mă numi prim-delegat al României la Conferinţa de Pace.

Am primit de acord cu colegii mei această înaltă şi grea misiune, rugând pe Majestatea Voastră sa binevoiască a aproba ca să n-o îndeplinesc decât pe temeiul Tratatului de Alianţa ce semnasem în 1916.

Consiliul Suprem al Marilor Puteri, care a înlocuit Conferinţa de Pace a Statelor Aliate, n-a ţinut seama de acest Tratat şi a hotărât să impună României condiţiuni pe care ea nu le poate primi, deoarece sunt incompatibile cu demnitatea, neatârnarea şi interesele sale politice şi economice. Aceasta este convingerea unanima a membrilor guvernului atât a celor din Vechiul Regat cât şi a celor ce reprezintă toate ţinuturile unite.

Tratatul nostru de alianţă fiind astfel negociat, am onoarea a vă ruga pe Majestatea Voastră sa binevoiască a primi demisiunea ministrului.

Sunt cu cel mai profund respect
Sire al Majestăţii Voastre prea plecat şi supus servitor
(ss) Ion I.C. Brătianu
Preşedintele Consiliului de Miniştri
Bucureşti, 12 septembrie 1919

I. Rusu Abrudeanu, *România în războiul mondial. Contribuţiuni la studiul istoriei războiului nostru*. Editura Socec, Bucureşti, 1921, p. 314.

CUPRINS

Cuvânt de început /6

Cap. I – PRELIMINARIILE UNUI BUCOVINEI/8

1. Încercări şi eforturi pentru afirmarea dorinţei de autodeterminare naţională a românilor din Bucovina/8

2. Constituirea Consiliului Naţional Român din Cernăuţi şi acţiunea sa pentru preluarea puterii în Bucovina /17

3. Sfârşitul puterii austriece în Bucovina şi frământările pentru instalarea unei noi conduceri politice/24

4. Preluarea puterii de către Consiliul Naţional Român şi instituirea primului guvern român bucovinean. Actele şi acţiunile acestuia pentru conducerea provizorie a ţării şi măsurile luate în vederea Unirii cu România/34

Cap. II – UNIREA BUCOVINEI /45

1. Congresul General al Bucovinei din 28 noiembrie 1918 şi rezoluţia de Unire necondiţionată a Bucovinei cu România/45

2. Conducerea politică şi administrativă a Bucovinei în perioada tranzitorie dintre Unire şi integrarea provinciei în sistemul politico-administrativ al României/51

a) Perioada de conducere locală prin guvernul Bucovinei (10 noiembrie 1918 – 2 ianuarie 1919) /53

b) Conducerea politică şi administrativă a Bucovinei în perioada tranzitorie prin ministrul-delegat şi Secretariatele de serviciu locale în Cernăuţi şi Ministerul pentru Bucovina în Bucureşti (2 ianuarie 1919 – 5 aprilie 1920) /56

c) Perioada de trecere a atribuţiilor Secretariatelor asupra guvernului central. Comisia centrală de unificare şi Comisia regională de unificare din Cernăuţi/89

d) Integrarea Bucovinei în administraţia centrală în

perioada de până la adoptarea Constituţiei din 23 martie 1923 şi următor acesteia/94
Cap. II – RECUNOAŞTEREA INTERNAŢIONALA A UNIRH BUCOVINEI /101
1. Pregătirea opiniei publice asupra aspiraţiilor românilor din Bucovina/101
2. Organizarea Conferinţei de Pace de la Paris şi poziţia României în problema Bucovinei /106
3. Problemele Bucovinei discutate la Conferinţa de Pace. Proiectul Tratatului de Pace cu Austria/110
4. Perioada de confruntări între România şi principalele Puteri Aliate şi Asociate în legătură cu semnarea Tratatului de Pace cu Austria de la St. Germain en Laye şi Tratatul de la Sévres/119
5. Tratativele şi Protocolul încheiat între România şi Polonia privind delimitarea definitivă a frontierelor Bucovinei/122
Cap. IV – CONSIDERAŢII POLITICO-JURIDICE PRIVIND UNIREA BUCOVINEI/125
1. Autodeterminarea naţională a românilor din Bucovina şi adoptarea actului Unirii cu România/127
2. Administrarea Bucovinei în perioada de tranziţie de la actul Unirii până la integrarea Bucovinei în statul unitar român /135
3. Unirea Bucovinei în raport cu normele de drept internaţional /140
ANEXE/153
Anexa I Articolul-program publicat în *„Glasul Bucovinei”*, Cernăuţi, nr. 1, 22 octombrie 1918/154
Anexa II Cuvântul lui Iancu Flondor la Constituanta Bucovinei din 27 octombrie 1918/155
Anexa III Consiliul Naţional Român – 100 membri/156
Anexa IV Hotărârea Adunării Naţionale Ucrainene de la Cernăuţi din 3 noiembrie 1918/157
Anexa V Protocolul de transmitere a puterii de guvernământ asupra Bucovinei din 6 noiembrie 1918/158

Anexa VI Manifestul ucrainenilor/159
Anexa VII Proclamaţia lui Aurel Onciul/161
Anexa VIII Adresa tel. Nr. 190 din 5 noiembrie 1918 ora 23, 45 a preşedintelui Consiliului de Miniştri Al. Marghiloman către Jean P. Carp la Ministerul Afacerilor Externe la Bucureşti, pentru a fi comunicată contelui Demblin, ministrul Austriei la Bucureşti/162
Anexa IX Proclamaţia generalului Iacob Zadik din 9 noiembrie 1918/162
Anexa X Cuvântul lui Iancu Flondor, preşedintele Consiliului Naţional Român, în întâmpinarea, la 11 noiembrie 1918 ora 12, a generalului Zadik în sala „Armonia" a Palatului Naţional Român din Cernăuţi /163
Anexa XI Legea fundamentală din 12 noiembrie 1918 asupra Puterilor Ţării Bucovinei/164
Anexa XII Guvernul Bucovinei ales de Consiliul Naţional Român la 12 noiembrie 1918/165
Anexa XIII Proiectul privind componenţa guvernului Bucovinei /166
Anexa XIV Proclamaţia lui Iancu Flondor, preşedintele Consiliului Naţional/167
Anexa XV Programul guvernului Bucovinei, expus de Iancu Flondor, şeful guvernului, în şedinţa Consiliului Naţional Român din 13 noiembrie 1918/168
Anexa XVI Moţiunea Congresului General al Bucovinei/173
Anexa XVII Cuvântul lui Ion Nistor la Congresul General al Bucovinei de la 28 noiembrie 1918/175
Anexa XVIII Declaraţia polonilor bucovineni făcută prin Stanisław Kwiatkowski în şedinţa din 28 noiembrie 1918 a Congresului General al Bucovinei/177
Anexa XIX Declaraţia germanilor făcută prin prof. Alois Lebouton în şedinţa din 28 noiembrie 1918 a Congresului General al Bucovinei/178
Anexa XX Telegrama adresată de comunitatea armenească orientală lui Iancu Flondor, şeful guvernului

Bucovinei/178
Anexa XXI Declaraţiile făcute de M. Hecht, senator de Cernăuţi, reprezentantul evreilor din Bucovina/179
Anexa XXII Telegrama Congresului General al Bucovinei către regele Ferdinand/181
Anexa XXIII Telegramele Congresului General al Bucovinei către reprezentanţii Puterii Antantei ia Iaşi/182
Anexa XXIV Cuvântul lui Iancu Flondor de închidere a Congresului General al Bucovinei/182
Anexa XXV Delegaţia Bucovinei care a prezentat la Iaşi Moţiunea Congresului General al Bucovinei de unire a Bucovinei cu România/183
Anexa XXVI Articolul din „Glasul Bucovinei”, nr. 13 din 29 noiembrie 1918/184
Anexa XXVII Cuvântul lui Iancu Flondor, rostit la Iaşi în faţa regelui Ferdinand şi a guvernului român, cu ocazia prezentării Actului Unirii Bucovinei, la 29 noiembrie 1918/185
Anexa XXVIII Decret-lege nr. 3744/1918 relativ la Unirea Bucovinei cu Regatul României, publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 217 din 2 ianuarie 1919/186
Anexa XXIX Decretul-lege nr. 3745/1918 din 19 decembrie 1918 publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 217/187
Anexa XXX Lista secretarilor de stat numiţi de Ion Nistor la 16 aprilie 1919/189
Anexa XXXI Lista parlamentărilor, reprezentând Bucovina, în primul parlament (Constituantă) al României Mari (noiembrie 1919) /190
Anexa XXXII Raportul deputatului Romulus Reuţ, prezentat în şedinţa din 29 decembrie 1919 a Adunării Deputaţilor/191
Anexa XXXIII Legea pentru unirea Bucovinei cu România/193
Anexa XXXIV Declaraţia grupului parlamentar socialist citită în Adunarea Deputaţilor în şedinţa din 30

decembrie 1919/196
Anexa XXXV Cuvântul regelui Ferdinand la Mănăstirea Putna în ziua de 16 mai 1920/196
Anexa XXXVI Consiliul oraşului Cernăuţi numit de Ministerul de Interne la 19 iunie 1920/199
Anexa XXXVII Delegaţii României în comisiile Conferinţei de Pace /199 Anexa XXXVIII Extras din Memoriul General al României prezentat la 20 ianuarie 1919 la Conferind Preliminară a Păcii, referitor la revendicările privind frontiera Bucovinei/200
Anexa XXXIX Radiograma nr. 107 din Kiev din 2 mai 1919/201
Anexa XL Radiograma gen. Averescu, preşedintele Consiliului de Miniştri, din 9 octombrie 1920, către Consiliul Comisarilor Poporului Moscova, ca urmare a radiogramei din 8 septembrie 1920/202
Anexa XLI Extras din scrisoarea adresată lui Ion I.C. Brătianu la 26 iulie 1919 de C. Matzievici, şeful misiunii extraordinare diplomatice a Republicii Democrate Ucrainene în România/203
Anexa XLII Nota României remisă de Ion I.C. Brătianu Secretariatului General al Conferinţei de Pace, în şedinţa din 2 iunie 1919 de la St. Germain en Laye/204
Anexa XLIII Extras din declaraţia delegaţiei române la Conferinţa de Pace de la Paris, în şedinţa din 31 mai 1919/204
Anexa XLIV Textele succesive din proiectul de tratat de pace cu Austria, privind transmiterea suveranităţii asupra Bucovinei/205
XLV Memoriu asupra primului proiect de tratat de pace cu Austria privind frontierele Bucovinei, întocmit de experţii N. Flondor şi Alex. Vitencu la 4 iulie 1919/206
Anexa XLVI Extras din protestul lui Ion I.C. Brătianu din 21 iulie 1919 remis Conferinţei de Pace de la Paris/207
Anexa XLVII Textul demisiei lui Ion I.C. Brătianu din funcţia de prim-ministru, prezentată Regelui la 12

NOTĂ

Sursele ilustraţiilor:

Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de stampe: 16, 17, 18, 19, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31.34, 35, 37;

Muzeul Naţional de Istorie, Bucureşti: 36, 59, 60, 61, 62, 63;

Ion Nistor, Amintiri răzleţe din timpul Unirii, *„Glasul Bucovinei”*, Cernăuţi, 1938: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 22, 23, 33;

Erich Prokopovicz, Dos Ende der osterreicb Herrsfaft in der Bucowina, München, 1959: 24;

Colecţia autorului: 1, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 66;

Colecţia C. Covalciuc, Cernăuţi: 57, 58, 64, 65;

Colecţia Emil Puşcaru, Bucureşti: 32.

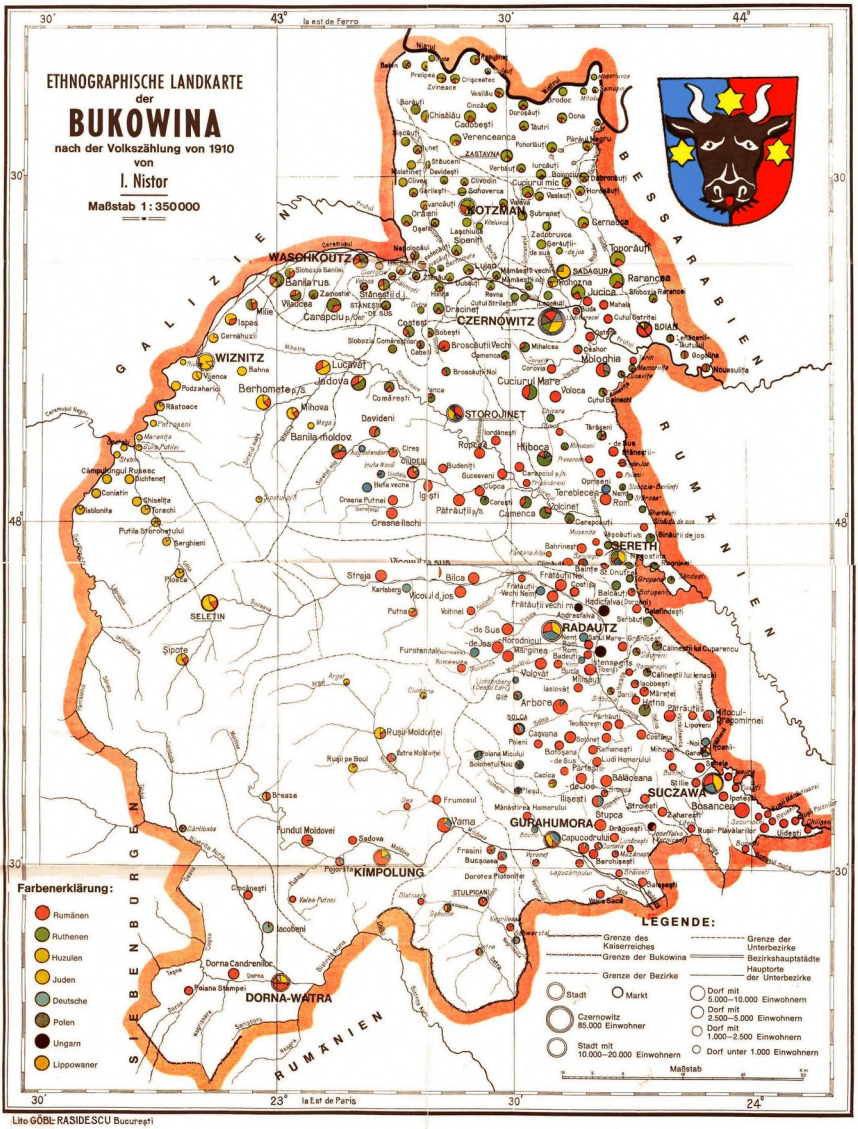

Lito GÖBL-RASIDESCU Bucureşti

Redactor: ARISTIŢA AVRAMESCU
Tehnoredactor: CORNEL CRISTESCU
Bun de tipar 3IX1994 Coli de tipar 12, 25
Tehnoredactare computerizată:
INFO-TEAM Ltd.
tel.: 650.60.15 int. 137, 139, 127
fax: 659.46.26, 650.60.15 int. 139
Tiparul executat la Editura şi Atelierele Tipografice
METROPOL